

Bogárdi Szabó István
Közelítések és közeledések

Bogárdi Szabó István
Közelítések és közeledések

KOINÓNIA
KOLOZSVÁR • 2003

Szerkesztette
BÁLINT ÁGNES

© Koinónia, 2003

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

Szabó István B.

Közelítések és közeledések / B. Szabó István. –

Kolozsvár [Cluj-Napoca]: Koinónia, 2003

ISBN 973 8022 65 7

821.511.141-4

Határt szabott a vizeknek, ott, ahol a
világosság találkozik a sötétséggel.
Az egek oszlopai meginognak, és meg-
rendülnek fenyegetésétől.
Erejével lecsillapította a tengert, értelmével
szétzúzta a szörnyeteget.
Leheletétől kiderült az ég, amikor kezével
átdöfte a menekülő kígyót.
Pedig ez csak a szegélye útjának! S milyen
halk szót hallunk tőle! De hatalmas
mennydörgését ki tudná elviselni?
(Jób 26, 10–14)

Akor, amelyben élünk, amelynek gyermekei, részesei és formálói vagyunk, sokak szerint hanyatló korszak. Miközben a világ – anyagi értelemben – úgy-ahogy a helyén van, miközben Európának ebben a részében mi magunk is remélhetjük, hogy anyagi felemelkedés, biztonság, anyagi értelemben kiszámítható jövő áll előttünk, látnunk kell a világban bekövetkezett nagyfokú szellemi-morális süllyedést. A világ egyre szervezettebb anyagi, technikai, civilizációs értelemben, pillanatok alatt értesülünk a világ bármely zugában bekövetkező dolgokról, pillanatok alatt tudunk rájuk reagálni, de közben morális és szellemi értelemben egyre nagyobb fokú, egyre erőteljesebb és ijesztőbb a széthullás; egyre kevésbé összeszedett az ember belső értelemben: egyre kevésbé tudja, hol a helye. Miközben mindenütt otthon vagyunk, egyre kevésbé vagyunk otthon. Miközben minden elérhető a számunkra, egyre kevésbé értjük, mi történik bennünk.

Mostanában megjelent elemzések alapján mondhatni multinacionális *cucc-kultúrában* élünk. Multinacionális a világ, mert a gazdasági, kereskedelmi vállalatok mindenütt megjelennek, ez a virágzásnak, az előrejutásnak a záloga. Ám azt látjuk, hogy ez a kultúra *cucc-kultúra*, *bigyó-kultúra*. Nem az a tét, hogy az emberi élethez szükséges javak megteremtődjenek, hozzáférhetővé legyenek – *bigyót*, *cuccot*, *csecsebecsét* adnak az embernek, és ma már szinte döntő módon ez mozgatja a gazdasági életet. És közben kiderül, hogy az ember morális-erkölcsi csődben van. A humanitás em-

**Isten, törvény,
ember, világ**

„*Én, az Úr, vagyok a te Istened.*”

(2Móz 20,2)

ber alatti mélységekbe süllyed le. Halálos örvényekben vergődik az ember, a család, a nemzet és az egész emberi világeközösség.

Nem csoda hát, hogy egyre többen és egyre nagyobb erővel *rend* után kiáltanak. Volt, aki ennek már korábban is hangot adott. A 80-as években, amikor lakótelepet jártam gyülekezetet szervezve, egy kedves idős úriember, aki megkeseredett, és nem igazán tetszett neki, ahová a világ fejlődött, változott vagy torzult, azt mondta, jó lenne újra valamilyen rend a világban, valami átlátható, amihez mindannyian igazítani tudjuk magunkat, amivel mérhetjük önmagunkat, a másikat, valami szabály az életünkben, ami egyúttal szabvány is. „Rend kell, tisztelendő úr, rend kell, de rendőr-isten nem kell!” A mai ember nagy feszültségét érzékeljük szavaiban. Mert látja a széthulló, széteső világot maga körül, és akarva-akaratlanul rendért kiált, de szívében ott van egy másik kiáltás: „De rendőr-isten nem kell!”

Rendőr-isten? Az ember kiált, tiltakozik, tiltakozik, sőt Istent számadásra vonja, és azt kérdezi, hogy miért engedi meg Isten a sok rosszat, ugyanakkor ugyanez az ember sokszor így kiált: „Miért nem engedi meg Isten, hogy azt tegyem, amit akarok?” Szükség lenne egy személytelen, elvonatkoztatott, mindent összefogó, összeenyvező rendre, de *személyes Isten*, aki ezt garantálja, megőrzi, lelkével az életünkben munkálja, nem kell.

REND KELL, DE RENDŐR-
ISTEN NEM KELL!

Azt gondolnánk, hogy a 19. század racionális emberének megszületése óta nincs már babona, mágia, boszorkányság, mi már egy tiszta, esszenciális, racionális korban élünk. Itt van a múltó 20. század, a kezdődő új évezred. De valóban a múlté a boszorkányság, a babona, a mágia? Íme, újra táltosok járnak közöttünk, újra vajakosok vesznek körül bennünket, újra a boszorkányoké a piac! Újfént varázslás, babona, mágia körében jár és él az ember.

Ám nemcsak a múltból köszönnek vissza a régi, hamis istenek, hanem vannak új modern istenségek is:

haladás-isten – kicsi korunktól kezdve abban nőttünk föl, hogy a haladás (nem a haza! a haladás!) mindenekfölött! És a haladás oltárára odavitte az ember a maga áldozatát – a másik embert;

pénz-isten – mostanában egészen kifinomult trükkökkel, újfajta, vonzó arculattal jelentkeznek. Öt-hatszáz évvel ezelőtt a pénz-istent még néhány csörgő arannyal lehetett ábrázolni. Ma elég csak egy négyszögletes plasztiklapot fölmutatni: mire képes ez, milyen erő van benne, micsoda hatalommal rendelkezik életek, sorsok fölött! És aki átéli egyetlenegy kis ország sorsát, láthatja, minden azon múlik, hogy mennyi az adósság, mennyit fizettünk belőle vissza. Hiába vagyunk igyekvőek, erkölcsösek, okosak, nagyszerűek, csodálatosak; rabszolgák vagyunk mindaddig, amíg adósságunk van. Ez a pénz-isten hatalma;

hatékony-isten – gondoljunk csak nevelesi eszményeinkre: óhatatlanul úgy nézünk

gyermekeinkre, úgy keressük számukra az iskolát, a pedagógust, a tantárgyat, a nevelési programot, hogy mikorra a gyermek felnőtt lesz, *hatékony* legyen. Tanuljon minél több nyelvet, tanulja meg a modern élet praktikáit, igazodjon el a mai világ törvényeiben – hatékonyan! Hatékonyság-isten vette el a gyerekünkre, az unokánkra, a barátainkra fordítható időnket, mert a hatékonyság-istent emberi energiával, emberi verítékkal, emberi vérrel kell etetni, működtetni;

szex-isten – az embert kora fiatalságától késő öregkoráig tartja hatalma alatt! Házasságok, életek mennek tönkre, barátságok szűnnek meg, gyermekek kallódnak el, azt hiszi a mai ember, hogy szex-isten a szabadság-isten. Ha szabad a szex, ha mindent szabad, akkor én is szabad vagyok;

máskor a megoldás a *birtok-istenben* vagy a *juss-istenben* van, ez kifejezetten magyar istenség. Perlő nép vagyunk, veszekvő, birtokon marakodó nép, amely, ha kell, odaáldozza a rokonságot, a testvéreket, a szülőket. Hányan mondják: menjen már el a papa, takaríttassék el a mama, mert kell az unokáknak a birtok-isten, a juss-isten?!

a *batalom-istennek* mindannyiunk lelkében van egy kis birodalma, és ezt a birodalmát szeretné növelni, szeretné az egész lelkünket elfoglalni, szeretne mindenre kiterjeszkedni, mindent meghatározni, azután szeretné elfoglalni a másik embert;

az *önimádat-isten*, a *tükör-isten*;

végül, ismerünk még egy erős istenséget, a

halál-istent. Freud, a nagy pszichológus bizonyára igazat mond, amikor megrendüléssel föl ismeri, hogy minden ember lelke mélyén ott van a halálöszön, a *thanatosz-elv*. Mi mindent meg nem tesz az ember, mivel imádja ezt az istent, mert szerelmes ebbe az istenbe. A halál-isten megköveteli a magáét, a másik embert előbb, mert azt könnyebb odadobni, de végül engem is. Sokat jár ez az istenség a mi tájékunkon.

Sokan vannak a bennünket uraló istenségek. Nem volna itt az ideje, hogy fölkiáltunk végre: „Jöjjön a szabadító Isten!”?

Rend kell, de rendőr-isten nem kell? Nem jó a kérdés. A kérdés így hangzik: Kell-e Isten? Aki keresztyénnek hiszi és vallja magát, és rend után kiált, és azért imádkozik, és arra vágyódik, hogy tegyen már az Isten valamit végre ebben a zűrzavaros, széthulló világban, annak tudnia kell: ha Isten valóban tesz valamit, ha ad valamit, akkor önmagát fogja adni.

A Tízparancsolat, Isten törvénye, az úgynevezett Szövetség könyvének vagy Szövetség-dokumentumnak a része, mintegy annak az essenciája, elemi kivonata. A szövetség pedig Isten ajándéka. Nem Izrael választotta Istent, Isten választotta Izraelt. Nem az önmagát rabszolgasorsból kiszabadító Izrael talált rá a pusztaiban erre a különös Istenre, hanem Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, a világteremtő, szuverén Úr talál rá újra erre a rabszolganépre. A szövetség és a szövetség törvénye, a Tízparancsolat –

ajándék. A kegyelem műve. Az a tény, hogy előttünk van a Szövetség könyve, hogy megírtott, annak a bizonyítéka, hogy Isten adni akar.

Amikor rendről, törvényről elmélkedünk, egyetlen pillanatra se felejtjük el, hogy a rendet, a törvényt a szabadító Isten adta. És ahol adja, ahol a szívekbe írja, ahol lelkével átítatja, és számunkra élővé teszi, ott mindig *szabadságot* is ad. A szabadító Isten a szabadság rendjét akarja adni. Ez a Tízparancsolat lényege. Így kezdődik a preambulom: „*Én vagyok az Úr, a te Istened, aki kihoztalak téged Egyiptom földjéről, a szolgaság házából.*” Én vagyok az Úr, a te Istened, aki kiszabadítottalak téged. Ettől kezdve mi, keresztyének is úgy tekintünk az egyiptomi szabadításra mint Istennek alapvető mozdulatára, és úgy gondoljuk át önmagunk életét is, ahogyan elgondolható az az Egyiptomból való kiszabadulás analógiájára. Mert nekünk is van Egyiptomunk. Beszél erről Pál apostol, beszélnek erről az újszövetségi írók, amikor azt mondják: A mi Egyiptomunk a bűn fogsága, a mi Egyiptomunk a bűnnek való kiszolgáltatás. Krisztus szabadítása pedig az, hogy kihoz bennünket a halál országából, az elveszés birodalmából, és átvisz bennünket Isten országába. Egy történelmi eseményből, egy maroknyi rabszolganép szabadulásából, sorsából értjük meg: Isten – szabadító Isten. És azért szabadító Isten az Isten, mert *szabadság nélkül* a törvény *teljesíthetetlen*, szabadság nélkül a törvény *megtart-hatatlan*.

EGY MAROKNYI
RABSZOLGANÉP SORSÁBÓL
ÉRTJÜK MEG: ISTEN –
SZABADÍTÓ ISTEN

Ám az a szabadság, amiről Isten beszél, nem velünk született képesség, nem a mi ele-

ve meglévő adottságunk, ahogyan a modern pedagógia, a mai filozófiák, a posztmodern főpapjai, prófétái, gurui, mágusai hirdetik: az emberben ott van a szabadság-magocska, csak szabadon kell hagyni őt, majd magától magához öleli az igazságot, a szépséget, a rendet, a jóságot. Az a szabadság, amelyről Isten beszél: *megszabadítottság*. „Én az Úr vagyok, a te Istened, aki kihoztalak téged” – kiszabadítottalak téged, szabaddá tettelek téged. Ahogy a törvény ajándék, úgy a szabadság is ajándék, adomány. És mindaz, amit teszünk és átélünk, ezért az adományért érzett hálából fakad, ezért az adományért átélt felelősség-tudatból fakad. Isten életrendje, a Szövetség életkerete, a törvény ebben segít bennünket.

Mit akar Isten? Az első parancsolatból kiderül: Isten *adni* akar. A *szabadító* Isten az, aki adni akar. És Isten *önmagát* akarja adni.

A két világháború között, egy olyan korban, amikor minden összeomlott, mert az I. világháború poklát és iszonyatát megjárta európai értelmiség, költők, filozófusok, művészek, akiknek sokszor évekig ott kellett szenvedniük a lövészárkok poklában, hazatérve a világháborúból minden értéket, minden moralitást, minden princípiumot megkérdőjeleztek, aztán a 30-as évek nagy megrendülésében amikor újabb eszmék, újabb gondolatok, princípiumok és javaslatok jöttek: majd megmenti az összeomlott Európát a *vér*, majd megmenti a *faj*, majd

megmenti az *osztály*, majd megmenti a jól megszervezett *technika*, azt mondta William Temple, a nagy anglikán érsek: Nekünk, keresztyéneknek, van erkölcsi autoritásunk, de forrása nem egy princípium, nem haladás, nem pénz, nem hatékonyság, nem birtok, nem halál, nem hatalom, nem önimádat, nem egy *elv*, hanem egy *személy*, Jézus Krisztus.

Krisztus az, akiben mi igazán meglátjuk a törvény értelmét és hasznát. A hagyományos református teológia szerint amikor Isten törvényét nézzük, mindig keresnünk kell benne azt, ami bennünket Krisztushoz elvezet. A törvényben magát Krisztust. Megfordítva: Krisztusban kell meglátnunk azt a rendet, azt a szabadságot, azt az életet, amit Isten a törvénnyel és önmagával ad. Végső soron, amikor Isten adja magát, akkor Krisztust adja. *„Én, az Úr vagyok a te Istened, aki kihoztalak téged Egyiptom földjéről, a szolgaság házából.”* Amikor a hitetlen Tamás szembetalálkozik a szabadító Krisztussal, aki feltámadásával kihozott bennünket a halál földjéről, a szolgaság házából, akin ott vannak a golgotai kereszt nyomai, a vereség nyomai, amelyek azonban a Feltámadotton már a győzelem jelvényei, eléjeborul, és ezt mondja: *„Én Uram és én Istenem.”*

Megismerhető-e Isten?

„Ne csinálj magadnak faragott képet.”
(2Móz 20,4)

Vajon mi az igazi oka annak, hogy mi, reformátusok, nem faragunk képet, nem festünk festményt? Mi a magyarázata annak, hogy a 20. század legvégén nem érezzük ránk vonatkozóan a második parancsolat

tiltását, hanem úgy véljük, ezt nyilvánvalóan megtartjuk? Vajon nem egyszerűen csak azért, mert *közönyösek* vagyunk? Soha eszünkbe sem jutott, soha a képzeletünkön át nem suhant: *Milyen is az Isten? Kicsoda az Isten?* Az üres és hideg szív nem fog az Istenről gondolkodni, nem akarja az Istent kiábrázolni, megragadni, megfoghatóvá tenni.

Ez a törvény ugyanis azért adatott, hogy a buzgó szívet kordában tartsa, mert hiszen onnan törnek föl újabb meg újabb ötletek és képzetek. Isten ismeri népét, gyermekeit, és tudja, hogy ha az ember szereti az Istent, akkor a szívével is szereti. Az ember szíve pedig *bálványgyártó műhely*. Állandóan isteneket farag magának, állandóan megpróbálja Istent kiábrázolni, elképzelni.

Márpedig Isten meg akarja mutatni: a túl buzgó szív képzelgései és az üres szív képmutatása között kell vezetnie annak az útnak, amelyen eljutunk az igazi istentisztelethez.

Miért tiltja Isten, hogy az ember képekben ábrázolja őt? Mert Isten jó pszichológus. Ő a legjobb emberismerő, mert ő teremtette a pszichénket is, nála jobban senki nem tudja, mit jelent az ember számára az a belső lélektani erő, amit a pszichológusok, a filozófusok, az antropológusok így írnak le: *imagináció* vagy *képzeletlőerő*. De lehet, hogy ennél is többről van itt szó. Arról az emberi fakultásról, képességről vagy készségről, mely által folyamatosan képet alkotunk. Ha egy bonyolult helyzetet magyaráznak nekünk, azt mondjuk: aha, most már értem, *képet* tudtam magamnak alkotni róla. Hal-

latlanul fontos az ember számára, hogy *képe* legyen a dolgról. Ma nem kell különösebben bizonygatni, micsoda hatalmas ereje van a képi világnak. És Isten ezzel tisztában van. Ha mi őt képekben akarjuk kiábrázolni, ha engedünk az emberi képalkotó készletnek, a belső képalkotó erőnek, akkor véglegesen és végzetesen *megkötözhetjük* magunkat. Hányan vannak, akik, ha ezeket a szavakat hallják: mennyei Atya, egy kedves, ősz szakállas öregúrra gondolnak, aki valahol fenn ül a felhőkön. Vagy hányan vannak, akik a nagy francia festő, Doré, csupa izom *homo faber*-ét látják maguk előtt, mert gyermekkorukban a Doré illusztrálta Bibliát forgatták, és abban Isten mint egy termetes gyári munkás erős bicepsszel alkotja a világot. És ezt keressük, amikor Istent keressük: egy kedves, jóságos öregurat vagy egy csupa izom, erős alkotót, egy hatalmas valakit, ahogyan a kép belénk rögzült. Nem az élő és igaz Istent keressük, hanem a *képet*.

Pedig az Isten-kiábrázolás tilalmának a lényege, hogy Isten *szabad*. Őt nem lehet belezárni egy reprezentációba, egy *imago*-ba, nem lehet bezárni az emberi imaginációba sem. Isten – szabad. Itt az összefüggés. „*Én, az Úr, a te Istened vagyok, aki kiszabadítottalak téged*” – mondja a szabadító Isten – a *szabad Isten*. Isten szabad, és ezért ábrázolhatatlan. Minden ábrázolással, minden képpel, minden szoborral rögzítünk egy momentumot, egy pillanatot, egy érzést, egy hangulatot, egy szituációt, és az mindörökké úgy is marad.

Az Isten kiábrázolására vonatkozó tilalom

másik oka, hogy Isten *végtelen*. Amikor a 16. századi reformátorok az úrvacsoráról vitatkoztak, és az úrvacsora-tan kapcsán minden teológiai összefüggést végiggondoltak, akkor hangzott el az egyik reformátor híres tétele: „*Finitum non capax infiniti*” – „*A véges nem fogadhatja be a végtelent.*” Azaz a véges teremtetési valóság, az úrvacsorai kenyér, nem fogadhatja be a végtelen istenit, a feltámadott Krisztust. A véges emberi, a véges teremtményi, nem fogadhatja be a végtelen istenit. Hogy fogadhatná be véges emberi alkotás véges teremtetői valóságból készített valamilyen műve, szobra, festménye a véghetetlen Istent?

Valamilyennek gondoljuk az Istent. Pedig Isten szabad, ami azt is jelenti, hogy Isten nem sematizálható. A keresztyén életnek és gondolkodásnak az egyik legnagyobb bálványa, leghamisabb Isten-kiábrázolása, Isten-gondolata az, hogy valamilyen Isten-sémát alkotunk magunknak.

Íme egy Isten-séma: valaki csak azért lehet beteg, csak azért szenved, csak azért jöhet az életébe nyomorúság, mert valami iszonyatos nagy bűnt követett el, és a bűn mértéke szerint jön a betegség. Olvassuk el Jób könyvét, az ártatlanul szenvedő, megpróbált igaz történetét, és elbizonytalanodunk ezzel a sémával. Vagy egy történelmi séma: amikor bejöttek az oroszok, meg az is köztudottá vált, hogy a párizsi békeszerződés jóváhagyta Trianont, és bizony beláthatatlan ideig az orosz tömbhöz fogunk tartozni, akkor sokak szájából fölhangzott: ez az Isten ítélete a nép bűnei miatt, és csak

egyetlen lehetőségünk van: meghajtjuk a fejünket Isten ítélete előtt. Aztán elkezdtek hirdetni, és hirdették végig negyven esztendőn keresztül, az utolsó pillanatig: nem azért vannak itt az oroszok, mert a Szovjetunió világbirodalmat akar építeni, vagy mert a nyugatiak átadták Kelet-Európát az orosz fennhatóságnak, hanem mert az Úristen ezt akarja. Ha bekövetkezik egy történelmi katasztrófa, nyilván azért történt úgy, mert az Isten így működik. Ennél a szónál, hogy működik, már érezni is, nem az élő Istenről beszélünk, hanem egy sémáról. Az ember cselekszik, az ember él. Isten is cselekszik, él. Nem működik, mert nem séma, nem mechanizmus.

„Ne csinálj magadnak faragott képet, és ne imádd.” Isten parancsolata hangozhatna úgy is: aki szeret engem, a szabadító Urat, nem alkot rólam képet, nem akar kifaragni. Aki engem szeret, az szeretni akar, és meg akarja tartani parancsolataimat. Aki pedig nem szeret, az farag magának istenképeket, csinál magának Isten-sémát, Isten-mechanizmust. Szeretni Istent azt jelenti, hagyom, hogy az Isten szabad legyen. Hiszen az, hogy Isten szeret bennünket, a mi számunkra azt jelenti, hogy Isten szabad-dá tesz bennünket, megszabadít bennünket. Így mutatkozott be, és ez az összefüggés: „Én vagyok a szabadító Isten.” Megszabadít bennünket a bűnnek, a halálnak, a kárhozatnak a fogságából; kiszabadított bennünket a halál fogságából és átvitt szerelmes fiának országába. Ez a második parancsolatnak a jövőbeni vonatkozása. Kálvin hangsúlyozza: Krisztus benne

SZERETNI ISTENT AZT
JELENTI, HAGYOM, HOGY
AZ ISTEN SZABAD LEGYEN

van az Ószövetségben. Valóban, a második parancsolatban egészen biztosan benne van. A Kolossé levél szerint: Jézus Krisztus Istennek képmása – a szónak abban az értelmében, hogy Isten ezerszeres áldása Krisztusban és Krisztus által lesz végtelenné, megszámlálhatatlanul nagygyá, sokká. Jézus Krisztusban lett Istennek áldása végtelenné. Jézus Krisztus tetetöltésében, életében, goltjai bitófa-halálában és feltámadásában pedig megértjük Istennek hozzánk való szeretetviszonyát.

Azt mondja Jézus: „Aki engem látott, látta az Atyát.” Aki látta Jézust, látta Istennek kegyelmét, Isten igazságát és Isten életét. Aki odamegy Jézus Krisztushoz, az a szabad, a szabádító, a megáldó és megszentelő Istent fogja megtalálni.

Kell-e nekünk képet alkotnunk, képet faragunk Istenről? Nem kell, mert Krisztusban láthatjuk, kicsoda Isten. Kell-e nekünk égre, földre, víz alatt valókra kiterjesztenünk ezt a rendkívül lázas, nagyon sok mindenre vezető és nagyon sokra készítő szívbeli buzgóságot – ha ugyan van bennünk szívbeli buzgóság –: valahogyan, valami módon képet alkotni az Istenről? Nem kell. Krisztus Isten tökéletes képmása, de mint tudjuk, mi magunk is Isten képére és hasonlatosságára teremttünk. Ha tudni akarjuk, milyen Isten, ha tudni akarjuk, hogyan viszonyul hozzánk, és kicsoda ő, keressük Jézus Krisztust, aki Szentlelke által kinyilatkoztatja magát nekünk, és Istennek nem ezerszeres, hanem véghetetlen szeretetét és irgalmát adja ne-

künk, a szabadító Isten szabad szeretetét osztja meg velünk.

Az Istenről szóló beszéd

„Az Úrnak a te Istenednek nevét hiába fel ne vedd, mert nem hagyja azt az Úr büntetés nélkül, aki az ő nevét hiába felveszi.”
(2Móz 20, 7)

Jacques Ellul francia teológus, filozófus néhány évvel ezelőtt megjelent könyvében, amelyben a modern tömegkommunikációval, a televízióval, a médiumokkal, a képi világgal foglalkozik, külön fejezetet szentel annak, amit ő így nevezett el: a derizió kora. A latin szó jelentése gúnyolni, valamit gúny tárgyává tenni. A középkorban az udvari bolondot nevezték derizornak, ott ült a főúr, a király mellett, aki nagyon fontos dolgokban tett kinyilatkoztatást, intézte egy ország ügyeit, és a derizornak gúnyolódásával állandóan emlékeztetnie kellett urát, királyát és parancsolóját arra, hogy ő is csak ember, s amit tán olyan hallhatlanul fontosnak gondol, bizony csak ember-léptékű. Udvari bolondnak lenni ugyan kockázatos, de jól fizető, tiszteletreméltó foglalkozás volt. Mára – mondja a francia filozófus – a „derizorság”, a mindent gúnnnyá tevő szakma elszakadt a kockázattól, és mára a derizorok, a gúnyolódók lettek királyokká, urakká, sztárokká. Lassan minden a frivol, pimasz, mindent sárba taposó, minden szentséget meggyalázó, profanizáló gúny tárgyává lesz. Talán korhangulat ez, de egyfajta szellemi vakság is jellemzi az embereket. Mert nem veszik észre, hogy miután minden eszmét, minden gondolatot, minden szentséget lerángattak, és a sárba tapostak, végül sort kerítenek magára az emberre.

Miért lehet ez így? Mert a 20. század tele van

MÁRA A „DERIZORSÁG”
ELSZAKADT A
KOCKÁZATTÓL

leleplezni valókkal. Nem azért olyan nagy sztárok a gúnyolódók, a derizorok, mert valami rettenetesen eltorzult az amúgy is torz emberi lélekben, hanem mert a 20. század tele van hazugságokkal, hamis ideológiákkal. E században sok esetben hamis hivatkozások alapjává tettek valami szent ügyet, szent igényt vagy egyszerűen csak jogos ügyet, egy-egy érdek megfogalmazását, megnevezését. Mennyit beszéltek a 20. században az egyenlőségről! Népmozgalmak, nagy társadalmi rendszerek jöttek létre az emberek egyenlőségének nevében, miközben mindannyian tudtuk, hogy nem vagyunk egyenlők, vagy, ha mindenki egyenlő – ahogy Orwell fogalmaz az *1984* című anti-utópiájában – akkor vannak még egyenlőbbek. Ha mindenki szabad, akkor vannak még szabadabbak. Az egyenlőség eszméje hamis hivatkozások alapjává lett, le kellett leplezni. Sokat hallottunk a 20. században a szabadság eszméjéről mint olyasvalamiről, amire mindannyian óhatatlanul igényt tartunk. Péter apostol azonban arra figyelmeztet: vannak, akiknek a szabadság a gonoszság palástja. Vannak, akik számára a szabadság arra kell, hogy a gonoszságot leplezzék vele.

A 20. század végén ezek váltakozva rongálják a lelkünket. Hol hamis ideológiákkal tépnek, nyúznak minket, hol pedig jönnek a gúnyolódók, a mindent kétségbe vonók, a leplezők, az örök protestálók, és akkor meg erre kell figyelni. S a végén már nem tudjuk, mi az igazság, mi az, ami szent, tiszta, követésre méltó, mindenekfelett álló.

A Tízparancsolat harmadik parancsa a hamis beszéd tilalma. Ha Isten tiltja azt, hogy az ember a saját szíve, gondolatai, képzetei alapján hamis isteneket alkosson magának, ha Isten tiltja azt, hogy képileg kiábrázolva megjelenítsük őt, akkor még inkább tiltja, hogy hamis beszéddel, hamis szóval kössük meg.

Nagy hatalom a szó. Igaz, amit Jézus mond: „a szív teljességéből szól a száj”, azaz a száj a szív gondolatait mondja ki. Jakab apostol szerint pedig: a szó olyan hatalom, mely ha ki- mondtuk, önállósodik. A szívből származik, de önállósodik, és öntevékennyé válik. Ez a kicsi láng egy egész erdőt fel tud perzselni.

A szóban erő van, a szó gondolatokat elindító, életeket megfordító, életeket megváltoztató hatalom. Ezért érhető, hogy Isten ezt parancsolja a harmadik parancsolatban: Isten nevét hiába fel ne vedd, azaz Isten nevét ne tedd könnyűvé. Nem egy könnyű istenségről van szó, aki hol jön, és a segítségünkre siet, hol meg eltűnik évtizedekre, évszázadokra. A szabadító Istenről, a történelem uráról van szó, az ég és a föld teremtőjéről.

A legáltalánosabb és legközismertebb dolog, amivel Isten nevét könnyűvé tesszük, a káromkodás és a fogadkozás, esküdözés. Belekeverjük az Istent olyan dolgokba, amelyekhez nincs köze. Belekeverjük az Istent a hazugságainkba, Istent cinkostárssá akarjuk tenni. Ide tartozik azonban a teologizálás is. A harmadik parancsolat alapvetően – ahogy Jakab apostol levelében olvassuk – a teológusok ellen szól. „Atyámfiai, ne legyetek sokan tanítók.” Mert

NEM EGY KÖNNYŰ ISTEN-
SÉGRŐL VAN SZÓ, AKI HOL
JÖN, ÉS A SEGÍTSÉGÜNKRE
SIET, HOL MEG ELTŰNIK
ÉVTIZEDEKRE,
ÉVSZÁZADOKRA

amit a teológus Istenről tanít, amit hivatása tekintélyével mond, az latba fog esni az ítéletkor. De hivatásunktól függetlenül mindannyian szoktunk teologizálni, azaz Istenről véleményet formálni, Istent az ember világában, az ember dolgaiban, a saját életünk viszonylataiban szemlélni. Vajon a segédmunkástól az egyetemi tanárig hogyan beszélünk Istenről? Hogy gondolkodunk őróla? Mit mondunk róla? Milyen szavunk van az Istenről? Mire utalunk, miről beszélünk, amikor Istenről beszélünk?

A parancsolat nemcsak tilt, hanem utasít is. Az Istenről való beszédnél olvasható először fordítottan a parancsolat, hiszen a legfontosabb, amire ez a parancsolat készítet bennünket: az Isten igazságának megvallása alkalmas és alkalmatlan időben. Egyszer Kálvint Genfben megkérdezték, miért nem nyugszik, hogy éjjel és nappal, napi három-négy-öt óra alvással állandóan csak ír és tanít az Istenről, keményen és határozottan mindig kiáll Isten dicsősége mellett. Kálvin azt felelte: „Ha verik a gazdát, ugat a kutyája. Hogyne szólnék, ha szidják az én Uramat és királyomat.” Kiterjesztő értelemben ebbe a parancsolatba beletartozik az is, védj meg Isten nevét, Isten igazságát. A régi Angliában volt egy szokás: ha két-három ember találkozott, és szóba jött köztük egy negyedik, a jelenlevők közül az egyiknek úriemberi kötelessége volt megpróbálni megvédeni a távollévőt, hiszen ő nem képviselhetette ott a maga igazságát. Istent – nevének szentségét, dicsőségét, méltóságát – ki védi meg? Vajon Isten dicsőségére élünk-e, ha némán félrefordulunk,

hallgatunk, és azt mondjuk, bölcs dolog most inkább nem szólni? Eleget teszünk-e a parancsolatnak? „Mikor látod a lopót, együtt futsz vele, dolgát javallod.” Ha hallod a káromlót, és hallgatsz, akkor bizony dolgát javallod, egyet-értesz vele.

Legigazabban és legtökéletesebben akkor töltjük be a harmadik parancsolatot, ha Istent segítségül hívjuk. „Én az Úr, vagyok a te Istened, aki kiszabadítottalak téged.” Isten nevének megszentelése, dicsőítése nemcsak abból áll, hogy megfontoljuk a szavainkat, nagyon-nagyon odafigyelünk arra, hogy ne keverjük bele Istent a kicsinyes emberi ügyeinkbe, hogy ne csináljunk az ő nevéből ideológiát. Nemcsak abból áll Isten nevének a megszentelése, hogy nem tesszük ezt a nevet gúny tárgyává, és nem is hagyjuk, hogy gúny, átkozódás és káromlás tárgya legyen. Ez mind kevés. Isten ugyanis nem kapuőrnek szerződttetett bennünket. Nem azért vagyunk Isten gyermekei, hogy nagy alabárdokkal álljunk szentségének kapujában, és mindenféle profanitással, szentségtelességgel szemben harcosan védelmezzük. Isten bennünket gyermeknek hívott, és arra biztat, hogy hívjuk őt segítségül. „Hívj segítségül engem a nyomorúság idején, és én megszabadítalak téged.” Igazán Isten gyermekének, Isten követőjének lenni azt jelenti, segítségül hívom az Istent, mert tudom, hogy ő szabadító. Segítségül hívom az Istent, mert tudom, hogy ő könyörülő, megvilágosító hatalmú, gyógyító, mert tudom, hogy ő halálból föltámasztó, szabadító Úr. Mert ha nem segítségül hívod, nem szaba-

dítóul hívod, nem így áldod és magasztalod, akkor nem mondtad el, ki Ő, akkor meghamisítottad lényegét, személyét, istenségét, akkor nevét hiába vetted fel. De csak akkor hívja igazán segítségül az ember Istent, ha ezt el is fogadja, ha ezt szívével teljesen be is látja: Isten a szabadító.

Isten megszólítja a fogságban lévő, kétségbeesett, vigasztalásra váró Izraelt: „Ne félj!” Meggyőződéseim szerint minden hitvallás és minden dogmatikai megfogalmazás mögött annak a három tényezőnek kell a református élet és istentapasztalat középpontjában állnia, amivel Isten megindokolja szavait: „Ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak, enyém vagy.” E szavak a megváltásról, vagy ahogyan a régi református bibliamagyarázók mondják, a redemptióról, azután az elhívásról, a vocatióról, majd pedig az inhabitatióról szólnak, ami annyit tesz: Isten bennünk lakozik.

Isten perfectumban beszél: megtörtént a megváltás. Nem azzal vigasztalja a prófétát, hogy ne aggódjon, mert a horizonton látni már a szabadulást. „Megváltottalak.” Megtörtént, mert Isten mindig megelőz bennünket. Lehet, hogy a megváltás hatása, Isten szabadító munkájának konkrét mozzanata, ami itt és most elérkezik hozzánk, kisugárzik ránk, megvigasztal, megbátorít bennünket, és megoldja helyzetünket, még nincs itt, de Ő akkor is megelőzött. Lehet, hogy még nem észleljük, nem látjuk világosan, hogyan lesz kibontakozásunk egy

Isten- tapasztalatok

„Ne félj, mert megváltottalak, neveden hívtalak téged, enyém vagy.”

(Ézs 43,1)

„Én vagyok az Úr, ez a nevem, és dicsőségemet másnak nem adom, sem bálványoknak.”

(Ézs 42,8)

helyzetből, de a megváltás megtörtént. Megváltottnak tudni magamat az a boldogító felismerés, hogy Isten megelőzött minden szükségemben, megelőzött minden rászorultságomban, megelőzött minden találékonyságban. Egy lépéssel előttem járt, ő nyitotta meg a kaput. Ő nyitotta meg az utat önmagához, ő nyitotta föl a vigasztalás bőséges tárházát, mert ha ő ezt nem tette volna – ahogy Ézsaiás próféta mondja – „csak tapogatnánk, mint vakok a falat”. És elesnénk délben, és nem látnánk a kiutat, nem tudnánk azt sem, hogy van szabadulás.

Hogyan bontakozzunk ki a szorultságunkból? Keressünk új, üdvözítő stratégiát? Dugják össze okosaink a fejüket, és találjanak ki valami jó médiapolitikát? Szabaduljunk meg, mint a süllyedő léghajó a ballaszttól: dobáljuk ki fölösleges embereinket, akik nekünk nehézséget okoznak, és újra szárnyalni fogunk?

Isten így szól: „Megváltottalak.” Megváltása nem általánosság, nem egy eszmény, nem egy világgondolat, amint Hegel állítja, hogy az isteni világszellem az elidegenedett embert az üdvösség történetében visszavonja önmagához. Ez gnózis. Ha így volna, akkor föl kellene ismernünk a szabadítás történetnek logikai menetét, hogy csatlakozhassunk hozzá. Akkor a megváltás, az üdvösség és a boldogság, az Istenben való lét, nem volna egyéb, mint hogy az ember megismeri, fölismeri és beismeri, hogy van szabadulás, aztán odasorjázna csatlakozni hozzá. De Isten azt mondja: „Neveden szólítottalak.” Mindenkit a maga nevéen: legmélyebb identitásában szólít meg. És nemcsak szólít, ha-

nem hív is. Ez a vokáció. És tudjuk nagyon jól, isteni hívás, elhívás nélkül nincs keresztyénség, nincs üdvösség.

Isten hív bennünket. Mert ha nem hív, és nem szólít, nem érinti meg személyiségünk legmélyét, hívásával nem indít el, akkor nincs számkra megváltás. A Mennyei Úr a pergamombeli gyülekezetnek levelet írat Jánossal, az apostollal: „Aki győz, annak fehér kövecskét adok, és ezen a kövön új nevet, melyet nem ismer senki más, csak az, aki kapta.” A régi antik világban a jegyesek nem gyűrűt adtak egymásnak, hanem egy kis fehér követ, ez volt a jegyajándék. Rá volt írva az a név, az a bensőséges, tikos, senki más által nem használható név, amivel ők egymást nevezték. Isten az elhívásban, amikor személyiségünk legmélyét érinti és ragadja meg, minket magunkat hív. És inentől kezdve nem egy eszméhez van közünk, hanem az élő, személyes Istenhez. Nem egy világgondolat körül forgunk, nem a keresztyénség ún. lényegéhez vagy valamiféle üdvözítő gondolathoz tartozunk, amit az emberek is össze tudnak rakosgatni, hanem a személyes Istenhez. Akihez szólhatok, és aki szól hozzám. Aki elé odaállhatok, és aki, ha kell, elébem áll. Akinek ott lehetek oldalán, és aki ott van az én oldalamon. Akiről a zsoltáros azt mondja: Te fogod az én jobbomat.

A mai ember csak egyet szeret hallani és mondani: a magamé vagyok. A lázadó kamasz ezt mondja a szülőknek, engedjétek meg, hogy a saját magam ura legyek. Évtizedek óta reccs-ropog a nevelés és az oktatás nagy törté-

NEM EGY VILÁGGONDOLAT
KÖRÜL FORGUNK, NEM A
KERESZTYÉNSÉG ÚN.
LÉNYEGÉHEZ VAGY
VALAMIFÉLE ÜDVÖZÍTŐ
GONDOLATHOZ
TARTOZUNK

nelmi vállalkozása a nyugati civilizációban, mert a gyerek be van oltva, hogy ne vesse alá magát semmilyen tekintélynek, ne legyen senkié, csak önmagáé. Jogászok és filozófusok a gyermeki önrendelkezési jog bevezetését fontolgatják, hogy csak a magáé legyen. A próféta-i vigasztalással Isten azonban azt is mondja: enyém vagy. A mai ember számára ez a vigasztalás a legijesztőbb. Inkább elhessenené magától: Uram, adj nekem üdvösséget, adjál új nevet is, szabadulást, vigasztalást, de hadd legyek én a magamé. „Az enyém vagy” – mondja az Úr. Ami annyit jelent: Isten védelme alatt állok, hozzá tartozom. „– Mi néked életedben és haláloedban egyetlen vigasztalásod? – Az, hogy mind testestől, mind lelkestől, akár élek, akár halok, nem önmagamé, hanem az én hűséges Uramnak és Megváltómnak, a Jézus Krisztusnak tulajdona vagyok.” (Heidelbergi Káté)

De ki az az Isten, aki azt mondja: „Ne félj, mert enyém vagy”?

A református hitnek, világszemléletnek és istentiszteletnek középpontjában nem véletlenül áll ez a jelige: Egyedül Istené a dicsőség. Azért választották ezt a jeligét református eleink, mert csalhatatlanul fölismerték: Isten dicsősége és Isten kegyelme elválaszthatatlanul összetartozik. Csak akkor erősíthetem meg igazán az isteni ige által: Ne félj, enyém vagy! – hogyha ezt nem egy illúzió sugallja nekem, hanem a dicsőség Istene mondja.

Mi az Isten dicsősége? Istennek dicsősége: fenség. Olyan fenség, amely rettenettel tölti el az embert. Szoktak minket, reformátusokat az-

zal vádolni, hogy a mi Istenünk a mohamedánok Allah-jához hasonlít, a fenségében megkérdőjelezhetetlen, mindent determináló Istenhez, aki előre megírta az ember életének minden mozzanatát, aki a történelemben egy forgatókönyvet valósít meg. Némelyek szerint, mi, reformátusok, vagyunk a nyugati világ muszlimjai, mi vagyunk a fanatikusok, a kemény-nyakúak, mi vagyunk azok, akik veszett ügyekbe is bármikor oda tudjuk áldozni magunkat. De csak azért mondjuk, Isten fenség és rettenet, mert a fenséges és dicsőséges Istennel találkozáskor az ember feltétlenül átéli, hogy teremtmény. Nem teremtő, hanem teremtmény. Ahogyan Ábrahám, Isten barátja szól: Jaj nekem, én por és hamu vagyok, mert porból vétettem. Amikor az ember találkozik a teremtővel, a fenségessel, a teremtmény-érzet rettegéssel tölti el őt. A mindent fölülmúlóval találkozik, aki őt teremtette, akinek kezében van élete, akinek kiszolgáltató.

Ugyanakkor a dicsőség olyan titok is, amely ellenállhatatlan erővel vonzza az embert. Ahogy vonzotta Mózes az égő csipkebokor, mely égett és meg nem emésztetett, s odament, hogy lássa, mi az. S hallania kellett: Vedd le a te saruidat, mert szentföld az, amelyen jársz. Mózes Istennel találkozott, azzal, aki ég, de meg nem emésztetik. Aki örökké él. Ez az a titok, amire vágynak az ember, amit meg akar ismerni.

Mi az Isten dicsősége? Ő maga. Ez nem olyasmi, amit emberi arányokkal is lehetne érzékelteni. Istennek nem ilyen értelemben tulajdonsága az ő dicsősége. Ő maga a dicsőség.

Nem azért mondja Isten, hogy „dicsőséget másnak nem adom”, mert féltékeny volna és irigy. Mennyi dicsőséget ad nekünk Isten! Azt éneкли a zsoltáros az emberről: kevéssel tetted őt kisebbé az angyaloknál, dicsőséggel és méltósággal koronáztad meg. Egy másik zsoltárban így gyönyörködik a zsoltáros a világ szépségében: mily dicsőségesek a te munkáid! Ahol Isten jár, ahol Isten alkot, ott dicsőség van. Ott fölfénylik a dicsőségnek napfénye, az Istentől jött világosság. Ezért mondja Kálvin igen szabatos megfogalmazással, hogy a teremtett világ Isten dicsőségének színtere. Nem a színtér dicsőséges, hanem Isten dicsőséges. A világ csak addig dicsőséges, amíg Isten benne van. Csak addig dicsőséges az emberi élet, amíg az Isten képmása. Amíg a szívben és a lélekben ott él az isteni valóság. Csak addig dicsőséges az anyaszentegyház, amíg Isten az ura és királya.

Nem adom másnak dicsőséget, mert az egész teremtett világ tőlem függ, belőlem él! Ábrahámot, Mózeset, a prófétákat, az apostolokat, a nagy szenteket, minden kor nagy hívőit, amikor az isteni dicsőséggel találkoznak, ez a tudat tölti el: abszolút és teljes módon tőle függök. Ahogy ezt Jonathan Edwards, a nagy puritán teológus fogalmazza: Látni a lét teljességét Istenben azt jelenti, átélem, hogy abszolút tőle függök, de ez boldog érzés. Hisz két lábbal járhatok a földön, nem lógok a levegőben, megtartatom Isten által, nem hullok a semmibe.

Isten az ő dicsőségét már csak azért sem adja másnak, mert a bűn története, ez a fájdalmas és tragikus történet, a megszakíttottságok törté-

ISTENNEK NEM
TULAJDONSÁGA AZ Ő
DICSŐSÉGE. Ő MAGA A
DICSŐSÉG

nete, ami végigkíséri az emberi történelmet, voltaképpen nem más, mint a dicsőség-tolvajlás története. Az édenkerti történetben nem a gyümölcs ellopása volt az igazi probléma. Isten nem kicsinyes. Az ember Istent lopta meg, és azóta is dicsőség-orzó az ember. De ez nincsen következmény nélkül. Az ember mindig úgy képzelte a dicsőséget, hogy valami nagyot hoz létre, de hol vannak AsszírIA szárnyas oroszlánjai, Szemirámisz függőkertjei, a fáraók piramisai, a rodoszi kolosszus, a kínai nagy fal dicsősége, s hol van a felhőkarcolók dicsősége? Dicsőségemet másnak nem adom. Emlékezzünk Bábel tornya dicsőség-orzására: amikor a dicsőséges Istennek szinte négykézlábra kell ereszkednie, hogy lássa, mit csinál a dicsőség-orzó ember. De Isten nem adja dicsőségét, mert addig boldog az ember, addig teljes az élete, amíg az isteni dicsőségben él. És akkor esik ki az életből, a boldogságból és az igazságból, ha a dicsőséget el akarja lopni, ha oroz, ha tolvajjá lesz.

Megrendítő és egyúttal fölszabadító, hogy Isten az ő dicsőségét összeköti szabadító irgalmával. Ézsaiás könyvének e vigasztaló részeiben oly sokszor mondja Isten a fogságban levő Izraelnek, akik kemény-nyakúak, dicsőség-orzók voltak: Eljövök és megszabadítalak benneteket, de magamért cselekszem. A magam nevéért cselekszem. Senki ne vetemedjen a költő gőgjére: „Az én ügyem a te ügyed!” A szabadítás úgy történik, hogy először össze kell törni. A szabadítás úgy következik be, hogy eljutunk a nullapontra. A szabadítás akkor követ-

kezik be, amikor nem tudunk már mást tenni, csak sikoltani, mint Jónás a cethal gyomrában, a halál fogságában.

Isten összeköti szabadítását és dicsőségét, összeköti irgalmát és dicsőségét – de szuverén. Reformátusnak lenni azt jelenti, hogy boldog és reménykedő szívvel hívjuk és várjuk a dicsőség királyát és urát, hogy szabadítson meg, de soha, egy pillanatra nem feledjük azt, hogy ő szuverén, mindenekfölött való és mindenekfölött álló. Ezért vagyunk bátrak, és mégsem vakmerők. És ezért nem futunk a világnak egyetlen hatalmához sem, mint megvert kisgyermek, hogy minket megvédjenek, minket szeressenek, minekünk valami jót tegyenek, mert tudjuk, hogy Isten maga a dicsőség, és az Anyaszentegyház csak addig dicsőséges, amíg ő áll a középén.

Az imádság mint isten- tapasztalat

*„Immár merészke-
dem szólni az én
Uramnak, noha én
por és hamu
vagyok.”
(1Móz 18,27)*

Pompeiben, a Vezúv kitörése miatt elpusztult római városban sok mindent ép-ségben megőrzött a kihűlt láva, épületeket, mumifikálódott holttesteket, és egy feliratot is, mely feltehetően egy Pompeiben élő keresztyén kezenyoma lehet, afféle korabeli grafiti: Sodoma és Gomora.

Az eredeti Sodomának és Gomorának csak a Biblia könyveiben maradt fenn a neve, elsősorban a prófétai irodalomban, és mindig Isten ítéletével összefüggésben utalnak rá a szent írók. E városok a maguk romlottságában úgy képzelték, az a világ rendje, amit a lakói maguknak megszabnak. Nincsen örök rend, nincs

semmilyen más, őket meghaladó szempont, nincsen általánosan kötelező erkölcsiség, nincsenek isteni törvények, az emberi együttélésnek, továbbélésnek perspektívái.

Az az életvilág, amely ma körülvesz bennünket, egy nagy Sodoma és Gomora. Úgy tűnik, itt már valóban minden megérett a pusztulásra. Amit a mai ember csinál, vagy tervez csinálni, amit a mai ember szeretne törvénybe foglalni, szinte csak a régi Sodomára emlékeztethet bennünket. És ha már bekövetkezik az, aminek be kell következnie, ha eljön Isten lángokban megítélni ezt a világot, legalább mi meneküljünk meg. Ha majd ez a régi világ elemeire bomolva elenyészik, és eljön amaz új világ, melyben igazság lakozik, az már csak az igazaké, a tisztáké, a szenteké legyen. Az imádságnak, a hitre jutásnak, a hitben való megmaradásnak és a kegyesség gyakorlásának nincs semmi más értelme – mondják egyre többen –, mint hogy mi megmaradjunk, mi megmentesünk. Ez a világ menthetetlenül kárhozott.

Ábrahám mégis alkuba bocsátkozik Sodomáért. Éppen imádsága készlet nagyon nagy alázatra bennünket. Éspedig abban, hogy az egész világot, akár Sodomának és Gomorának gondoljuk, akár átokvölgyének tekintjük, akár senkik világának tartjuk, akár csak egy nyomorult siralomvölgynek vesszük, akkor is ábrahám-i közbenjáró imádságunkba foglaljuk.

Ki kivel bocsátkozik alkuba? „Immár merészkedtem szólani az én Uramnak, noha én por és hamu vagyok.” A por és hamu ember alkudozik a szuverén Úrral. Ábrahám imádságá-

A POR ÉS HAMU EMBER
ALKUDOZIK A SZUVERÉN
ÚRRAL

ban az a döntő, hogy mindvégig úgy áll Isten előtt, mint por és hamu. A bibliai kifejezés – por és hamu – a gyász és a fájdalom kifejezése. Egy próféta siraloménekeiben: port szórnak fejükre és hamuban ülnek. A por és a hamu a kicsiségnek, a semmit-érő mivoltának, a semmi-voltának a kifejezése. A senki-ember, a semmi-ember alkudozik hát a mindenhatóval.

Belekapaszkodhatnánk a sematizmusba, melyet Ábrahám imája bennünk generál: Isten a világot, a bűnös várost, Sodomát és Gomorát a néhány igazért megtartja. Aztán hamar eljutunk egy igaz megállapítástól (hogy ti. Isten a világot megtartja az igazakért) oda, hogy Isten miattunk tartja meg a világot, s innen csak egy kis lépés a konklúzió: mi tartjuk meg a világot. De nem így van! Isten tartja meg a világot! Szuverén módon. És megtartó irgalmába azt számít bele, ami neki tetszik. Sodoma és Gomora elpusztult. Jónás a töklevel alatt igazán arra várt, hogy elpusztuljon Ninive, a második Sodoma. Ábrahámnak nem hallgattatott meg az imádsága, hogy is jutna eszébe Jónásnak a közbenjárás lehetősége?

Ábrahám azonban nem sémákban gondolkodik, hanem a hitnek az egyik legsúlyosabb, legdrámaibb, szinte szavakba sem foglalható alkudozásába kezd: életekért könyörög. Életekért alkudozik. Ráadásul azért a városért imádkozik, melyhez voltaképpen semmi köze nincsen. Szinte provokálja Istent, mint Mózes is tette a pusztában, amikor Isten haragra lobbant népe ellen, és Mózes azt mondja neki: Uram, ha elpusztítod ezt a népet, azt fogják mondani,

hogy kicsalogattad őket a pusztába, és itt vesztetted el őket. Azt fogják mondani, hogy megbízhatatlan, csapnivaló Isten vagy. Ábrahám is valami ilyesmivel próbálkozik. Ötven igazért, Uram. Mert nem igazság, hogy az az ötven is elvesszen az egészszel együtt.

Szabad ezt nekünk is megtenni? Nem inkább úgy van, hogy amit Isten eldöntött, az úgyis akképpen lesz, amit Isten elhatározott, úgyis végbemegy, és amit az ember kiérdemelt, úgyis bekövetkezik? Vajon érdemes imádkozni, könyörögni, érdemes a csapásokban, az ítéletekben, a forgószéllel fölragadott sodortatásban kiáltani? Vajon érdemes volt-e Jézusnak a Gecsemáné-kertben imádkozni: „Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem a keserű pohár”? Hiszen nem múlt el a keserű pohár.

Érdemes volt. És érdemes volt Ábrahámnak is imádkoznia, noha Sodoma és Gomora nem menekült meg. Érdemes imádkozni, mert az imádságban nem egy ügyet, nem egy fontos kérdést, nem egy problémaegyüttest viszünk oda Isten elé, igazán mélyen akkor imádkozunk, amikor magunkat visszük oda. Itt vagyok, Uram, por és hamu vagyok. Ennyi az életem, egy nagy csőd. Ennyi a szavam, visszahullik rám. Ennyi a legjobb gondolatom, önmagába visszaérkezik, nincs benne távlat. Csak ha a végeredmény felől nézzük, akkor mondhatjuk, hogy nem érdemes úgy imádkozni, ahogy Ábrahám imádkozott. Egyáltalán, minek vesztegette a szót Sodomára és Gomorára, miért nem feszült inkább abba bele, hogy Lót megmaradjon? Jézusnak nem azért kellett volna

inkább könyörögnie, hogy elég ereje legyen hősiesen elviselni a kereszthalál áldozatát? Érdemes-e nekem is bármit ilyen közbenjáró imádságban kérnem, ha az nem hallgattatik meg? Jónás mennyire föl van háborodva, mikor látja, hogy megmarad Ninive!

Az imádságban nincsen séma, csak én vagyok, és velem szemben a szuverén Úr. Csak én vagyok, a por és a hamu, és ott van velem szemben mindenek teremtőjeként a szabad és irgalmas Isten. Mert hogy Isten irgalmas, Isten megbocsátó és Isten kegyelmes, azt nem a káteból tanulja meg az ember, nem valami szép, kegyes, vallásos irodalomból sajátítja el. Nem is egy gyönyörű vers vagy ének győzi meg róla. Meg sokszor nem is a saját a tapasztalata, vagy az, ahogy összeáll benne a világ. Erről maga a kegyelmes Isten győzi meg! Minden helyzetben, akkor is, amikor a logikánk, a tapasztalataink, a sokszor hívő, kegyes, keresztyén sémáink azt mondanák, eddig vért verejtékezve imádkoztam, eddig buzgó és állhatatos voltam, most már megállok, most már nincs tovább. Most már Isten elrendezi a dolgot, ahogy akarja. Itt van az a pont, ahol Ábrahám elkezd az imádkozást, éppen ott, ahol mi olyan gyakran abbahagyjuk, feladjuk. Ha igaz Ábrahámról az, amit Pál apostol mondott a Római levélben, hogy kiment, és nem tudta, hová megy, hogy reménység ellenére reménykedett, akkor igaz az is, hogy Ábrahám minden kudarcha fulladt, minden látszólag meg nem hallgatott, minden visszautasított imádság ellenére imádkozott.

Ezt jelenti imádkozni azokért, akiket nem

AZ IMÁDSÁGBAN NINCSEN
SÉMA, CSAK ÉN VAGYOK,
ÉS VELEM SZEMBEN A
SZUVERÉN ÚR

szeretünk. Ezt jelenti imádkozni azért a vilá-
gért, amelynek bármelyik nagyvárosában felír-
hatná a falra az a régi pompeji keresztyén:
Sodoma és Gomora. Ezt jelenti Isten elé oda-
vinni azokat, akiket nem is ismerünk, akik szá-
munkra nem is kedvesek, de akiknek a dolgai
nekünk nagyon fájnak, bennünket mérhetete-
lül nyugtalanítanak. Ezt jelenti megérteni, föl-
fogni: mi az Isten valósága. Igazán imádkozni
azt jelenti, eljutottunk az Isten szívéhez. Igazán
kérni, és azokért is könyörögni, akiket nem
szeretünk, azt jelenti: fölfogtunk, magunkévá
tettünk valamit Isten végtelen nagy szeretetéből.
Egy teológus nagyon megrendítő, szinte
föl sem fogható dolgot mondott az imádságról:
amikor jól imádkozunk, akkor Isten imádkozik
önmagához rajtunk keresztül. Hiszen ki az, aki
velünk együtt kiált: „Abbá, Atyám!”? Ki az, aki
megtanít bennünket az imádság szavaira? És ki
az, aki imádságainkat jó illatúvá teszi az Atya
előtt? A Szentlélek és a Feltámadott Jézus Krisz-
tus. Hátha ötvenért, harmincért, húszért vagy tí-
zért meghallgattatik az imánk. De még inkább:
azért az egyetlenegyért, Istennek egyszülött Fi-
áért bizonyosan megtartatik és megmarad!

Jákob nagy drámája, Istennel való küzdelme
és agonizáló könyörgése: „nem bocsátlak el
téged, míg meg nem áldasz engem” annak
tud valamit is mondani, aki eljutott a sejtelemig,
hogy mindabban, ami velünk történik, végső
soron Istennel van dolgunk, aki belerendült ab-
ba, hogy nemcsak a jó, hanem a rossz is Isten

A lélek éjsötétje

*„Nem bocsátlak el
téged, míg meg nem
áldasz engem!”
(1Móz 32,26)*

kezeből jöhet, aki átélte a Példabeszédek szavával, van úgy, hogy bár mosolyogni kell és illik, de belül sír a szív.

Jáknak találkoznia kell Ézsauval, aki erősebb, és bosszúvággal van tele, aki a folyó túlsaján komoly sereggel várja hazatérni készülő fivérét. Jákob a maga módján készül a találkozásra: gyengének mutatja magát, testvériesnek, készségesnek. Ajándékokat küld, táborát két részre osztja – aztán az egészét előreküldi. Micsoda szenvedés lemondani mindarról, amit keserves munkával, hűséggel, állhatatossággal megszerzett, elveszíteni mindazt, ami valóban az övé – amit nem fivérétől vett el. Jákob vereségre készül. Ő maga hátul marad, egyedül.

Hóseás próféta szavaival: sírással és könyörgéssel viszi Istene elé ügyét, s nem tud másra, mint Isten ígéreteire hivatkozni: „sok jót teszek veled...” – ismételteti könyörgésében. Éjszaka – mely a lélek éjsötétje is – birokra kel a titokzatos Valakivel, s ezzel készülődésének másik dimenziója nyílik meg. A küzdelem leírása drámai és képszerű. Kéz a kézbe fonódva, mozdulat mozdulathoz igazodva, két alak szövődik egymásba: Jákob és ez a Valaki. Ha az egyik moccan, mozdul a másik is, ha az egyik lép, lép a másik is – nem bírnak egymással. A szabadulni vágyó titokzatos Valaki könyörgőre fogja: „bocsáss el engem...” Hogyan képes az ember ilyen eltéphetetlenül Istenbe kapaszkodni? Immár nem az ígéreteibe, hanem magába Istenbe? Hogyan alakíthat ki az ember az Istennél való tusakodásában ilyen patthelyzetet?

HOGYAN KÉPES AZ EMBER
ELTÉPHETELLENÜL ISTENBE
KAPASZKODNI?

Mert mindennapos tapasztalat, hogy birkózunk Istennel, de az már egyáltalán nem, hogy erőt vehetnének rajta! Egyáltalán ki küzdhet meg az-
zal, „ki a kősziklát tóvízzé teszi, forrásnak útját vízben repeszi hatalmas erejében”? Nem inkább a szenvedő Jóbnak van igaza: ha elvettem a jót, el kell vennem a rosszat is? S mégis: Jákob görcsbe rándulva, megrokkanna, Istenre ráakaszkodva mondja, könyörgi, sírja: „nem eresztlek el, amíg meg nem áldasz”.

Mikor áldást kap, azt mondja Isten: „küzdőtél Istennel és emberekkel, és győztél”. S az bizonyítja, hogy valóban Isten szólt, hogy másnap Jákob elnevezi tusakodása helyét Pénielnek, „Isten arca” helyének, de nem úgy indokolja: „harcoltam és győztem”, hanem: „látam az Istent színről színre, és mégis életben maradtam”. Isten mondja: győztél – s amíg nem mondja, addig nem vagy győztes, amíg nem mondja, addig mindegy, mid van és mid nincs, mennyire jutottál és mennyire juthatsz még, mindegy kinek szava-szavazata hitelesít, igazol, erősít, mindegy mennyien vannak veled, melletted és ellened, amíg Isten nem mondja: győztél – addig nem kaptál áldást. Az áldás nem kalkulus, hanem ajándék!

Az óegyháztól kezdődően úgy értjük, hogy az, hogy Isten ránk ront, megtámad, az ő *opus alienuma* – az ő baljának munkája. Az, hogy megáld és megment, az ő *opus propria* – jobbjának munkája. Ezért éneklí apokalipszisében Celanói Tamás: „jobb kezedre, kérek, osszál”, illetve mondja az Apostoli Hitvallás Krisztusról: „felment a mennyekbe, ült az Atya Isten-

nek jobbjára”. S maga Krisztus ezért jelenti ki Mártáról: „a jobbik részt választotta, mely el nem vétetik tőle”. Ami az Isten baljától jön, baj és vész, elmúlik, de amit jobbjából kapunk, jobbjá által teszünk, megmarad, nem vész el. Isten az, aki birokra kel velünk, lesújt ránk, bajt és szenvedést enged, de Isten az, aki legyőzi ítélő, feddő, megpróbáló, fenyegető önmagát velünk-bennünk. Ez a nagy titok! Mert az ő ereje a mi erőtlenségünk által végeztetik el, mert akkor vagyok erős, amikor gyenge vagyok – mondja az apostol szenvedéseiről, s hallja is Istene feleletét-ígéretét: elég néked az én kegyelemem. Jákob Isten erejével győz Isten felett – mint ahogy, ha meghallgattatik imádságunk, csak azért hallgattatik meg, mert Isten imádkozik velünk önmagához. A Lélek az – mondja az apostol a Római levélben –, aki kimondhatatlan fohászkodással esedezik érettünk. Nem is mi tusakodunk itt, hanem maga az Isten. Nem mi imádkozunk már, hanem Isten. Nem mi győzünk, hanem Isten – s ő nekünk ajándékozta győzelmét.

Jákob megkapja az áldást – az áldással új nevet is kap, de a tusa nyomát egész életében magán hordozza. Bicebóca lesz. Ez lenne az áldás ára? Sok-e ez vagy kevés? Az áldásnak azonban nincsen ára, az áldás ajándék. Van viszont következménye és jele. S olykor a kettő egy.

Milyen egyszerű jele Jákob sántasága annak, hogy emberfeletti harcot vívott, mert áldást akart nyerni. Újjászületett – mert újjászületni annyi, mint áldást kapni –, de csípőficamosan.

Ez jel volt, de egyben pecsét is. Záloga annak, hogy Jákob immár nem futhat el, ott kell maradnia, ahova Isten hívta-küldte-állította. A biccebóca Jákob a hűség, a helybennmaradás megtestesülése, akit Isten majd elrejt szárnyai árnyékába a veszedelmek idején. Mert áldott és újjászületett. Isten újszülötte ő.

Bárki lehet az ellenséged, ha Isten a barátod, bármily átkot szórhatnak rád, ha Isten megáldott téged, bármit veszíthetsz, ha Istenben győztél az Isten felett, mert az áldás a legfontosabb, s mert az áldást csak úgy kaphatod meg, ha nincsen semmi és senki Isten és te közötted.

Ezékiás király története Júdea-ba vezet bennünket, az országszakadást követően immár majdnem kétszáz esztendő telt el. A két ország, az északi Izrael és a déli Júdea külön él, külön királyai vannak, külön kultusza és istentisztelete van a népnek. Ekkorra a déli ország is elindult azon az úton, amelyikre az északi országrész már korábban rálépett. Ézsaiás próféta, Ezékiás király kortársa így jellemzi a kort: „minden fej beteg, minden szív erőtlen, Sodoma fejedelmei, Gomora népe”. Délen is áldozó halmok, hamis istenek, törvénytelenység, vérontás, erőszak, Isten törvényének megtagadása uralkodik, vagy ahogy a költő jellemezte a 19. századi Magyarországot: „fajulva romlás”.

Ezékiás király azonban kiemelkedik a nagy romlásból. Nagy reformokat hajt végre, megújítja az istentiszteletet, helyreállítja a törvényes

A síró király

*„Azt mondja az Úr,
Dávidnak, a te
atyádnak Istene:
Megballgattam a te
imádságodat,
láttam a te
könnybullatásodat,
ímé én meggyógyít-
lak téged, harmad-
napra felmégy az Úr
bázába.”
(2Kir 20,5)
„Ímé, áldásul volt
nékem a nagy
keserűség.”
(Ézs 38,17)*

rendet. Nem egyik napról a másikra, rengeteg küzdelmébe, harcába, vívódásába került, de személyében valóban olyan királya lett Júdeának, aki népét az igazi isteni valósághoz kívánta visszavinni. Isten ígéje így jellemzi őt: „azt cselekedte, ami kedves az Úr szemeiben”.

Miközben uralkodása alatt lelki, morális, szellemi értelemben épül és gyógyul a nép, föl-tűnik a horizonton egy új, nagy, hódító birodalom, az asszír birodalom, mely az északi országrészt el is foglalja. Izrael elveszett, ahogy a próféták megjövendölték. Az északi városok fölégetve, az északi ország vezetői fogságba hurcolva, helyükbe idegenek lettek betelepítve, „elesett, és nem kel föl többé a szűz Izrael!” – hangzik Ámós próféta siratóéneke. A most föl-vonuló asszír birodalom serege körbeveszi Jeruzsálemet is, Júdea középpontját, a fővárost, ahol az Úr temploma van. Szorongatják az ostromgyűrűbe fogott várost, és – emberileg szólva – nincs is remény, hiszen Júdea kicsiny ország, kevés a hatalma, nincsenek szövetségesei, egyedül van. Ám Isten csodát tesz, mert az ostromló táborban pestisjárvány tör ki, és az a halvány reménység, amely inkább álmodozásnak tűnt, néhány nap leforgása alatt valósággá válik, mert a pestistől sújtott ostromló asszír sereg otthagyja a várost, visszavonul, és hosszú évtizedekig nem is tűnik föl többet hódító birodalom Júdea határain. Megmenekül a nép.

Ám a király maga is elkapja a pestist. Mint Nándorfehérvárnál Hunyadi János, aki legyőzi a törököket, akiknek a táborában pestisjárvány dül. Elvonultak a törökök, és Hunyadi János a

győztes csatát követően maga is pestises betegségben hal meg. Jeruzsálem körül sincs már ostromló sereg, elvonult az ellenség, s Ezékiás király, aki mindvégig tartotta a lelket a népben, aki az üzenetek, a külső és belső nyomás ellenére nem adta föl a várost, halálosan beteg lesz. S hogy mennyire komoly halálos betegsége, nyilvánvalóvá teszi a próféta szava is, aki továbbadja Isten üzenetét: „Rendezd el a dolgaidat, mert meghalsz, és nem élsz.”

Ezékiásban az új helyzetben nem a harcos, bátor királyt szemlélhetjük, hanem a síró királyt. Egy síró férfit. A modern korra az a képzet alakult ki, hogyha valaki sír, gyenge. Éppen ezért a férfiaknak nem illik sírni, nagyon megrendítő férfiembert sírni látni. Koporsó, ravatal mellett megállva, azt figyelhetjük meg, egyre ritkább, hogy a férfiak sírnak, de talán már a nők is egyre kevesebbszer. Mert aki sír, gyenge, és nekünk erősnek kell lennünk. De ha a Bibliát végiglapozzuk, sok síró férfit látunk. Sír Ézsau, sír Jákob és József. Sír Saul király, Dávid, Jóás király. Sírnak a próféták, Elizeus, Jeremiás, Ezékiel. Sírnak a nagy szenvedők, sír Jób. Sír Péter apostol, és sír Jézus is. Mind férfiak, és sírásuk nem valamiféle gyengeségnek a jele, különösen a királyok esetében nem. Ma egy politikusnak, egy befolyásos embernek, egy döntéshozó helyzetben levő személynek nem illik sírni, mert ha sír, derékba török a karrierje.

A Biblia férfiai, prófétái, királyai tudnak és mernek sírni. De Ezékiás király sírása különleges, elüt a többitől, mert a többiek sírása mind-mind a nyilvánosság előtt történik, gyászban,

megrendültségben, meghatódott, megilletődött pillanatban, olyan kivételes helyzetekben, amikor elszakított testvérek találkoznak, vagy odavész a kedves fiú, vagy nyilvánvalóvá válik, hogy elveszett az örökség, vagy bűnbánatot kell tartani. Ezékiás sírása azonban egészen különös. A fal felé fordul és imádkozik, könyörög az Úrhoz, és keserves sírással sír. A beteg király pontosan úgy sír, ahogy a beteg kisgyereket nem érdekli semmi más, csak az édesanyja közelsége: az ölébe kuporodik, és nem tud a külvilág zajaira, ingereire figyelni, mondja a magáét anyai ölben. Ezékiás király is a fal felé fordul, de nem azért, mert szégyelli a könnyeit, s nem akarja, hogy lássák, hanem mert Istennel akar magára maradni.

Ezékiás imádkozik és sír. Több ez, mint megrendültség. Több ez, mint hogy egy nagy és erős embernek, egy uralkodónak tudomására jut, hogy meg fog halni, a testén megjelenő fekélyek halálos betegséget jelentenek, mert ezt üzeni a biztos szavú próféta is. Nem megrendültségről van itt szó, e sírásban keserűség fejeződik ki. Keserűség, hogy a szabadulás hajnalóráján neki mégis vesznie kell. Érdekes paradoxon ez; hiszen az uralkodók úgy szokták, ha nagy a vész, maguk elé küldik a népet, a „tölteléket”, hadd vesszen az először. Még nagy pátriárkák is megtették ezt. Jákobnak Ézsauval kellett találkoznia, és előre küldte vagonát, nyájait és a családját. Ha netalán Ézsauban bosszú gyullad, és pusztítani akar, akkor először őket érje a haragja. Ezékiásnak viszont azal kell szembesülnie, hogy az egész nép meg-

marad, csak egyedül ő pusztul el. Ez keserősége forrása.

Továbbá keserűségből fakad sírása azért is, mert hűséges életének látszólag nincsen nyugvópontja. Így imádkozik: Uram, te látsz engem, és ismered az én utamat, és tudod, hogy azt tettem, ami jó a te szemedben. Tizennégy évig tartó küzdelem, uralmának tizennégy esztendei hűsége egy pillanat alatt összeomlik. Nincs nyugvópont, nincs kiteljesedés, nincs aratás, nincs boldog végigtekintés mindazon, amit elért és megvalósított, mennie kell. Hát hogy ne lenne keserű a szíve!

De a király nem csak sír, imádkozik is. A sírása keserű, de az imádsága odaadó és alázatos. Nincs benne vád, panasz. Nincs benne számonkérés. Nem nyújtja be a számlát Istennek: Uram, mindezidáig azt tettem, ami jó a te szemeid előtt – hol a fizetség? Hol a jutalom? Hol az érdemek megnyilatkozása? Hiszem, azért olyan odaadó és alázatos a király imádsága, mert tudja, hogy miközben a fal felé fordulva egyedül imádkozik és sír, még sincs egyedül. Vannak, akik imádkoznak érte, s vannak, akik imádkoznak vele. Ebben van a nagy titok.

A modern korban meggyőződésem szerint nem szeretjük a síró embereket, mert már nem ismerjük, vagy csak nagyon-nagyon kevésbé ismerjük a vigasztalás művészetét. Azért jövünk zavarba sokszor már akkor is, amikor egy síró gyermeket látunk, mert megkérgesedett a szívünk. Nem tudunk osztozni a síró sírásában, a fájdalmas ember fájdalmában, a megkeseredett ember keserűségében. Gyakran látni szülőt is-

kolába menet vagy jövet a gyermekkel: ha valamelyik gyermek bömböl vagy toporzékol, nincs egy jó szava a szülőnek hozzá, inkább ráripakodik: hagyod abba tüstént! A gyerek természetesen még jobban bömböl, s akkor elkezdődik a rángatás, egyfajta szülői „elektrosokk”, hátha a gyerek a rándulástól magához tér. De nem; nekünk kéne magunkhoz térni, és a kérget a szívünkről lehántani. Azért ijesztő, amikor valaki sír, mert nem tudunk vigasztalni.

A vigasztalás első, igazi gesztusa, hogy tudunk a szenvedővel együtt és érte imádkozni. Minden vigasztalás innen fakad. Ezékiás király igazi nagy vigasztalása abban volt, igazi nagy bátorsága abban lett, és azért olyan hűséges és odaadó az imádsága – a keserősége ellenére –, mert tudja, hogy vannak, akik vele és érte imádkoznak. Boldog megtapasztalás ez. Egyedül van a keserű könnyeivel, de mégsem magányos. Ott abban a pillanatban neki is szüksége van arra, hogy egyedül legyen Istennel, de mégsem magára hagyott ez az ember.

Egészen fölfoghatatlan tünemény jelzi, hogy új kezdet áll előtte, Isten ad még neki időt, mert meghallgatta kérését: a napóra csodája. Ezékiás király napóráján tíz fokot visszaugrik a mutató. Ez csillagászati, természeti csoda. De nem a király pimaszkodik itt Istennel, mintha valami külön jelle lenne szüksége. Ez a jel, ez a csoda egy másik csodát erősít meg. Mert nem az a csoda, hogy visszamegy a napóra tíz fokot, hanem az, hogy meggyógyul. Nem az a nagy csoda, hogy Isten visszaforgatja az időkerékét, hanem az, hogy visszavonja ítéletét. A király új-

A VIGASZTALÁS ELSŐ,
IGAZI GESZTUSA, HOGY
TUDUNK A SZENVEDŐVEL
EGYÜTT ÉS ÉRTE
IMÁDKOZNI

ra élhet, még pontosan tizennégy esztendő
kap, ugyanannyit, mint amennyit eladdig eltöl-
tött a királyi székben. Újra kezdhet mindent: az
életet, a királyságot. Ez a nagy csoda!

„Ímé áldásul volt nékem a nagy keserűség”
– ez Ezékiás király imádsága. Az imádságot
nem a Királyok könyve jegyzi föl, hanem
Ézsiás próféta. Szó szerint fordítva: Békessé-
gemre lett az én keserűségem keserűsége. A
keserűség esszenciája. Azaz nem egy futó rossz
érezéstől lábadt könnybe a szeme. Keserűségé-
ben a mulandó ember minden keserűsége esz-
szenciálisan benne foglaltatik. Nem arról beszél
a király, hogy volt az életében egy mélypont,
de az Isten kiszabadított. Nem azt mondja,
hogy valami nem sikerült, és ezért kudarc-érzés
töltött el, hanem arról beszél hálaadó éneké-
ben, hogy a halál torkában volt. Ez bizony nem
egyszeri kudarc, hanem abszolút élet-kudarc,
ami miatt keserűnek lenni azt jelenti, a keserű-
ségek keserűségét inni: epe-esszenciát, száz szá-
zalékosat. De mondani tudja: Javamra lett, üd-
vösségemre lett, áldásul lett nékem, békességet
hozott a számomra. Hogy a csoda bekövetkez-
hessen, ahhoz le kell gördülnie az arcunkon
néhány keserű könnycseppnek. Nekünk is
meg kell tanulnunk azt, hogy fal felé fordulva
imádkozzunk, és sírjunk magunkért és máso-
kért is. És meg kell tanulnunk mindenkor és
minden időben másokért és másokkal együtt,
az Úr ügyében imádkozni.

Gyenge volt-e Ezékiás király? Nem volt
gyenge, még ha a sírás számunkra a gyengeség
jele is. A király gyermek volt. Alázatos volt, Is-

tennél kereste az élete megoldását. Vagy ha mégis gyenge volt a király, akkor áll az életére, amit az apostol mond: akkor vagyok erős, amikor gyenge; vagy amit az apostolnak mond az Úr: Az én erőm erőtlenség, gyengeség által végeztetik el. Ezen ige utánhallásaként Ezékiás imáját így lehetne fordítani: az én boldogságom, az én üdvösségem, az én javam könnyek és keserűség által végeztetik el.

Gyenge-e aki imádkozik? A modern kor erős, magabízó embere bizonytalansággal azt mondja: „Ha imádkozol, gyenge vagy. Imádkozni? Vénasszonyoknak való. Gyengék, töpörödöttek, elmeszesedettek, a sír szélén állnak. Én még erős vagyok.”

Gyenge-e, aki imádkozik? Lehet. Beteg-e, aki imádkozik? Lehet. A halál markában van-e, aki imádkozik? Lehet. A keserűségek keserűségét issza-e, aki imádkozik? Lehet. De aki imádkozik, az már ott van az erős Istennél. Aki imádkozni tud – magáért, másokért, és másokkal együtt – lehet gyenge, lehet beteg, lehet keserű, lehet a tönk szélén, de már ott van a szabadító és erős Istennél.

„Ímé, áldásul lett nékem a nagy keserűség” – imádkozik egy király. Aki vetőmagját sírva emelve ment tova, vigadozással jött elő, kévéjét emelve.

AKI IMÁDKOZNI TUD
LEHET GYENGE, BETEG,
KESERŰ, LEHET A TÖNK
SZÉLÉN, DE MÁR OTT VAN
A SZABADÍTÓ ÉS ERŐS
ISTENNÉL

Naponként a halál árnyéka vetül mindannyiunkra. A zsoltárok így fejezik ezt ki: „körülvettenek minket a halálnak kötelei”, „a halál legeltet minket”, a szenvedő Jób így beszél: „a halál zsengeje elért bennünket”, Pál apostol a Római levélben így fogalmaz: „Ádámtól kezdve a halál uralkodik”. Szükségünk van hát a zsoltáros vallomását hallani és mondani: „Az Úr, az Isten az, aki megszabadít a halálból.”

A zsoltár szavai: „*az Úré, a mi Istenünké, a halálból való szabadítás*” sokkal többet mondanak, mint ami egyetlenegy fordítással, egyetlenegy rövid mondattal visszaadható lenne. Szó szerint fordítva az eredeti szöveg így hangzik: *Az Úré, az Istené a halálból való kijövetel*. A latin fordítás szerint: Az Úré az *exitus mortis*. Görögül *diexodos*: kijönni valamiből, végigmenni valamin, valami mentén. Átjönni a halálon. Szó szerint fordítva úgy is lehetne fogalmazni: Istené, Istenhez tartozik a halálnak minden útja: a halálból kivezető út, a halálon átvezető út és magának a halálnak az útja. Három egyszerű tételbe összefoglalva: Istené a *liberatio a morte*, a haláltól való megszabadítás, Istené a *liberatio in morte*, a halálban való szabadítás, és a *liberatio per mortem*, a halál által való szabadítás.

I.

John Donne, a nagy angol költő és prédikátor mondja egy igehirdetésében: születésünk is szabadítás. *Liberatio*: kijövetel az áldott anyaméhből, mely koporsónkká válhat, ha nem időben történik a születés. Az anyaméhben el-

Megszabadít a halálból

„*És kezdte őket tanítani, hogy az Emberfiának sokat kell szenvedni és megvetetni a vénektől és a főpapoktól és írástudóktól és megöletni, és harmadnapra föltámadni.*”
(Mk 8,31)

„...*az Úr, az Isten az, aki megszabadít a haláltól.*”
(Zsolt 68,21)

SZÜLETÉSÜNK IS
SZABADÍTÁS

halt magzat gyilkosa lesz anyjának úgy, hogy még meg sem született, még nem is élt. E ket-tős halálveszedelemben micsoda nagy szabadulás életre születni! A haláltól való szabadulással kezdődik a földi élet, amely aztán nem egyéb, mint naponkénti megtapasztalása a haláltól való szabadításnak. Szabadulunk a veszedelmekből, elképesztő, és utólag is néha fölmérhetetlen kockázatokból – szinte kiveri a veríték az embert, ha visszapillant életére.

De a kijövetel a halálból egyben halálba való bemenetel is. Mert a mulandóból mulandóba lépünk át. Az egyik pillanat halálveszedelméből megszabadulva, az egyik pillanat halálos helyzetéből kioldódva a másik pillanatban is úgy találjuk magunkat, mint akit körülvevett a halál. Mint aki a halál árnyéka völgyében jár és lakozik. Ezért hálás a szívünk, ha reggelre kelve fölébredtünk. Hálás a szívünk, hogy vagyunk, élünk, hogy haladékot kaptunk. Mert csak az Úrnak nagy irgalma, hogy még nincsen végünk. Életünk minden pillanata, minden perce szabadítás a haláltól.

II.

A zsoltáros szava és az ige egybehangzó bizonyosságtétele szerint Isten szabadítóként van jelen a meghalás pillanatában is. *Liberatio in morte*. Ó, ha visszatérhetnének halottaink, és elmondhatnák, hogy abban a pillanatban, amikor mi már nem szólhattunk hozzájuk, amikor csak ültünk az ágyuk szélén, vagy csak fogtuk a kezüket, amikor csak azt láttuk, hogy föltartóztathatatlanul távoznak, bizonynal elmondanák, átélték a zsoltár szavát: „ha a halál árnyé-

ka völgyében járok is, nem félek a rossztól, mert te velem vagy”. Boldogító tudni, hogy abban a pillanatban is, amikor végképp magunkra maradunk, amikor már nem hatolnak el hozzánk az emberi szavak, amikor már nem hat a szervezetünkben az orvos gyógyító gyógyszere, amikor már nem használ semmi, a meghalás pillanatában, in morte, ott van Isten és szabadít.

Ezért imádkozik a keresztyén ember csendes kimúlásért, Isten nagy kegyelméért, hogy ne kelljen a halállal, a meghalással, az agóniával hosszan, sokáig, rettenetes módon szembenézni. Ezért szoktuk olykor egyesekről különös és elfogadhatatlan módon azt mondani: szép halála volt. Holott a halál sosem szép. De mondjuk, mert mintha Isten tenyerén lett volna, mert mintha Isten a halálban békességet adott volna neki. Mert mintha az utolsó pillanatban a lélek vad életvágya, életakarata, küzdelme és agóniája elcsöndesült volna, és az a jézusi elfogadás hangzott volna kimondatlanul is: „Ha lehetséges, múljék el tőlem a keserű pohár, mindazáltal legyen meg a te akaratod.” Amikor már a meddő emberi akarat és a saját életakaratum sem jut el hozzánk, kegyelemből, az ő akaratából Isten ott van velünk, ő a mi halálunk végső tanúja, és ő a mi szabadítónk. „Tudom, hogy az én Megváltóm él, és utoljára porom felett megáll” – vallja a szenvedő Jób.

III.

Ahhoz azonban, hogy e meggyőződésünk és boldog belátásunk ne váljon pogánnyá, s

ISTEN OTT VAN VELÜNK, Ő
A MI HALÁLUNK VÉGSŐ
TANÚJA

nehogy beleessünk abba a hibába, hogy azt valljuk: maga a halál a szabadulás, még egy vonatkozását föl kell tárnunk ennek az igének: a halál által való szabadítást. *Liberatio per mortem*. Ezzel immár Jézus haláláról beszélünk.

Péter a Cézárea Filippi országúton Isten lelke világosságában kijelentette: „Te vagy a Krisztus, az élő Istennek Fia”, majd amikor Jézus elkezdte tanítványait tanítani: szükség az Emberfiának Jeruzsálembé mennie, elárultatnia, főpapok, vének, írástudók kezére adatnia, megfeszíttetnie, meghalnia és harmadnap föltámadnia, akkor megragadta Jézust, és azt mondta: „mentsen Isten, Uram, nem eshetik ez meg veled”. Vagy ahogy Márk még keményebben elmondja, félrevonta Jézust és megdorgálta.

Könnyű Jézus mellé állni, s vele mondani Péternek: „Távozz tőlem, Sátán!” Vagy: ej, szegény Péter, hogy eltévedtél, nem láttad be, nem fogtad föl, hogy a halál általi szabadításról beszél Jézus. Könnyű mondani, hogy lám, a nagy kinyilatkoztató is, ha nem Isten lelke hatalmában horgonyzódik az élete, csak olyan, mint minden más ember: vérrel, testtel tanácskozó, e világgal gondolkodó, ördögi sugallatnak kiszolgáltatót! Önmagunk fölött is ítéletet mondunk ezzel.

Mert hihető a szabadítás a halál által? Fölfogható? Elképzelhető? Bizonyos vagyok benne, a 21. század embere csakhamar el fog oda jutni, hogy ki tudja mondani: hiszem, hogy kétényílt a Vörös-tenger, és a szerencsétlen rabszolga-nép száraz lábon átkelt rajta. Nem fog problémát okozni azt mondania: hiszem, hogy

DE HOGY AZ
ÖRÖKKÉVALÓ, MAGA AZ
ISTEN MEGHALJON? EZ
HIHETETLEN

leomlottak Jerikó falai a kürtnek szavára. Miért is lenne gond azt mondanunk, hogy Jézus áldó kezében megsokasodott a kenyér és a hal, a víz borrá változott, a halálos beteg meggyógyult, a béna fölállt, a vak újra látott? Hiszem, hiszem, hiszem, mert hihető. De hogy az örökkévaló, maga az Isten meghaljon? Ez hihetetlen. Ez abszurdum. Ez fölfoghatatlan. Ez rettenet és iszonyat. Mert az Isten halhatatlan. Mert az Isten öröktől bírja magában a létnek teljességét. Hogy halhat meg a haláltól szabadító? S hogy halhatna meg a halálból kimenekítő?

IV.

Hiszem, mondta Tertullianus egyházatyja, mert abszurdum. Hiszem, mert lehetetlen. Hiszem, mert hinnem kell. És hiszem, mert föltámadott. Úgy lett, ahogy az Írásokban olvasható: keresztre adatott, meghalt, eltemettetett és föltámadott. Jézus halála győzi le a halált. Mert csak úgy teljes a szabadulás, ha nemcsak a halálból szabadulunk meg, akár naponként születésünk pillanatától fogva, nemcsak úgy teljes a szabadulás, hogy a halálban velünk van a könyörületes Isten, és átvezet bennünket, a halálból való szabadulás akkor teljes, ha ez egyben haláltól való megszabadítás is. Így is vall a zsololtáros: Az Úr, a mi Istenünké a haláltól való megszabadítás. Kétértelműen szól a zsololtáros, egyrészt arról, hogy a konkrét emberi helyzetben, a szorongató ellenség sűrűjében Isten az, aki átvezette az ellenség közepette, a hadisorokon, a tüzes nyilak között, a rá acsargó ellenfelek közepette. A halál közepette átvezette, és megszabadította, megmentette a haláltól. De

másrészt azt is jelenti a zsoltárvers, hogy Isten egyszer s mindenkorra, örökkévalóan megszabadít a haláltól, azaz a halál valóságától, hogy igaz legyen, amit az apostol mond: Ádámtól kezdve a bűn által bejött a halál és uralkodott, de Krisztustól kezdődően bejött az igazság és a kegyelem, és uralkodik az életre.

Milyen hát a mostani emberi állapotunk? Mint azok élete, akik tömlöcben ültek, rabok voltak – az ige szava szerint – a haláltól való félelem miatt, aztán egyszer hallották a nevüket, megnyílt az ajtó, s elindulhattak kifelé a börtönből. A földi élet nem egyéb, mint kimenet a halálos rabságból. Még nem léptünk ki az igazság teljességére, még nem léptünk ki az örök élet valóságára, még a börtönben vagyunk. De szabadok vagyunk. Lelkipásztorként a börtönben szolgálva megadatott egyszer egy szabaduló rabot kikísérnem. Külön kértem, hadd éljem át én is, milyen az a pillanat, amikor kinyílik a zárkaajtó, fogja a kis batyuját, lemegy az őrsohátra, kiadják a régi dolgait, aláírja a szabaduló levelet, és elindulhat. Még a börtönben van, de már szabad. Még a fogság házában tartózkodik, de már szabad ember.

Az Úr, az Istené a haláltól való szabadítás. Boldog hitvallás és boldog életprogram ez. Még e világban élek, még e testben vagyok, a halálban vagyok, és meg fogom halni a test halálát, de már enyém a lélek élete. Még át kell mennem a földi élet minden nyűgén, kínján, szenvedésén, agóniáján, de Krisztus által már enyém az örök élet. Mert győzött a halálon halála által, ezért a halálból való kimenetel, az

A HALÁLBÓL VALÓ
KIMENETEL NEM HALÁLBA
VALÓ BEMENETEL LESZ

exitus mortis nem halálba való bemenetel lesz, kilépve a mulandóból nem a mulandóba lépünk be. Krisztus által az exitus mortis introitus in vitam lesz: belépés az életbe.

Mindannyian átérezzük a halál iszonyatos, valótlán valóságát, s tudjuk, miért nevezi az apostol a halált „utolsó ellenség”-nek, azaz végső ellenségnek, amely minden földi életet behatárol, ijesztő árnyékba, a semmi örvényébe ránt. Úgy állunk a halál ténye előtt, mint a harsány, bátor, becsvágyó férfi, akit egy szerencsétlen pillanatban arcon legyintettek, és ő, büszkesége összetörvén, megaláztatván, percek alatt megöszült, és életfogytig nem szólt többé senkihez. Nem lenne e jobb mélyen elhallgatni, amikor a halál arcul csapott minket – tudván, hogy ez az „arc” egész életünk szimbóluma?

Elmondható-e, mi kavargó a szívünk alján, a lelkünk mélyén – kérdések, rettenet hangjai, vádak, csüggedés, a semmi sosem hangzó hangja...

A gyász mélységében, a halál szorongató rettenetében a kegyelmet gyakorló Istenhez hív bennünket az apostol is. S amit a próféta csak sejthetett, az apostol már szilárd bizonyossággként tudja: Isten nem szeszélyből, önkényesen, néha-néhai ellágyulásból irgalmas és könyörületes, hanem azért szeret minket, mert megszenvedett értünk. Krisztus, a mi közbenjárónk és szabadítónk, ismeri az ember nyomorúságát, kimondhatatlan gyötrelmeit – ismeri a halált is,

Vigasztalás a halál ellen

„Feljött a halál a mi ablakainkba, és bejött a mi palotáinkba, hogy kipusztítsa a gyermekeket az utakról és az ifjakat az utcákról... Ne dicsekedjék a bölcs a bölcsességével, az erős se dicsekedjék erejével, a gazdag se dicsekedjék gazdagságával, hanem azzal dicsekedjék, hogy értelmes és ismer engem, hogy én vagyok az Úr, aki kegyelmet, ítéletet és igazságot gyakorlok.”
(Jer 9,21–23)

„Járuljunk bizodalommal a kegyelem királyi székéhez...”
(Zsid 4,16)

ahonnan föltámadott. Hogyne tudna hát könnyөрületre indulni rajtunk, ha egész földi valója, szenvedése, halála, föltámadása a könnyөрület bizonyossága.

Járuljunk hát hozzá nyílt és bátor szóval – ezt jelenti ugyanis itt a csodálatos görög szó, parrészia: nyílt beszéd, a következményektől meg nem rettenő, őszinte beszéd, bátorság –, az imádság szavaival, amelyben kétségbeesésünk, gyászunk megszólal. De járulhatunk akár mély, konok hallgatással is, amikor már csak a lüktető szívverés szól.

És hallani fogjuk Isten vigasztaló szavait!

Ez a vigasztalás azt mondja most:

Ahogyan meg kell most tanulnunk együtt élni a halottainkkal, őket el nem feledve, mint-ha nem kötné gúzsba őket a halál,

ahogyan könny todul a szemünkbe, ha rájuk gondolunk, de a világ dolgait mégis mosolyogva, derűsen kell végigvinnünk,

ahogyan egy család nagy veszteségéről gondolkodunk, és mégis

egy családról szólunk, és ekképp szeretjük őket, halottaikkal együtt

ahogyan megértjük, hogy nem azért fáj szereteteink halála, mert az akadályt képez, mert a haláluk útban lenne, hanem mert társakat veszítettünk az úton,

s nem azért fáj a haláluk, mert összeomlott, elveszett az, amit ők még adhattak volna, hanem mert mi nem adhatunk immár nekik,

ahogyan megértjük, hogy úgy kell őket szeretnünk, hogy immár nem szerethetők,

AMIKÉPPEN MI NEM MON-
DUNK LE SZERETTEINKRŐL,
AZONKÉPPEN ISTEN SEM
MOND LE GYERMEKEIRŐL

hogy úgy kell róluk tudni, hogy immár nincsenek;

úgy fölfogjuk, bennünk talán éppen ez a leginkább az isteni lenyomata.

Mert amíg a kegyelmes szó meghallásáért igyekszünk Istenhez, addig visszatükröződik bennünk, hogy amiképpen mi nem mondunk le szeretteinkről, azonképpen Isten sem mond le gyermekeiről.

Ami bennünk az emlékezés, az Istenben a feláradás akarata,

ami bennünk az emlékek megőrzése, az őbenne az örök élet ígérete.

Ha szabadon s nyíltan szólunk hozzá, ezt a választ halljuk tőle.

Ez az a vigasztalás, ez az a kegyelem, amit őnála megtalálhatunk.

Az eredetileg Habakuk prófétánál elhangzó ígéret (2,4) a hit egyik legnagyobb titkára mutat rá: a hit az étellel kapcsol össze minket. A hit képessége, ereje mindig élet-többletet hoz számunkra; aki tud hinni, kitartóbb, erősebb, szívósabb, annak mindig van valami kilátása még a letragikusabb élethelyzetekből is. Talán éppen ez a hit legáltalánosabb jellemzője: meglágyítja, tompítja életünk tragikus jellegét. És megfordítva, ahol hiányzik a hit, ott az életünk sötétebb, keményebb, beszűkültebb. Mindenki fel tud

Egyedül hit által

*„Az igaz ember
pedig hitből él.”*

(Róm 1,17)

idézni egy-egy megrendült életpillanatot, amikor tiszta szívéből sóhajtott a hit után, és bár követni nem akarta, de irigyelte azokat, akik hisznek.

A kinyilatkoztatás azonban nem általában, hanem konkrétan beszél a hitről: a hit nem tulajdonság, nem elsajátítható képesség, vagy némely kevesek isteni talentuma, hanem kapcsolat. Ha hiányzik az életünkből a hit, nem azért hiányzik, mert elhanyagoltunk egy képességet vagy elsorvadt bennünk egy tulajdonság, hanem mert megszakadt egy bizonyos kapcsolatunk, mégpedig az Istennel való kapcsolatunk. Hinni azt jelenti: Istennel kapcsolatban állni, vagy még pontosabban: Istennel kapcsolatban élni. Nem az a hit, hogy úgy általában hisszük, hogy van Isten, vagy hogy van valami olyasmi, ami Istennek nevezhető (újabb divatkifejezésekkel: „ kozmikus hatalom”, „legfőbb intelligencia”, „világalkotó szellem”, stb.), hanem az a hit, hogy hiszünk Istenben és hiszünk Istennek! Habakuk próféta, akinek e hitre vonatkozó ígérését („az igaz pedig az ő hite által él” – Hab 2,4) Pál apostol átveszi a Római levélben, olyan korkép keretében mondja ki, mely kor megdöbbentően hasonlít a miénkhez. A próféta könyvének második részét a következő szókapcsolattal lehetne összefoglalni: a csalásban élő ember. Öncsalás, mások megcsalása, a történelmi-társadalmi csalás és végül nagy életcsalás (bálványimádás) – ezek jellemezték Habakuk megsötétedett korszakát, és jellemzik a mostanit is! „Jaj annak, aki bűnös szerzeményt szerez..., jaj annak, aki várost épít vérengzés-

sel..., jaj annak, aki megitatja felebarátját..., jaj annak, aki a fának mondja: serkenj fel” (2,9.12.15.19). Pál apostol pedig a Római levél elején így fest általános képet az emberiség mindenkori állapotáról: „mert bár az Istent megismerték, mindazáltal nem mint Istent dicsőítették őt, sem neki hálákat nem adtak; hanem az okoskodásaikban hiábavalókká lettek, és az ő balgatag szívük megsötétedett” (Róm 1,21).

Már ebből a negatív képből is megértjük, hogy mi a jelentősége a hitnek mint Istennel való kapcsolatnak. Mind a próféta, mind az apostol azt jelzi, hogy az ember életforrása: Isten. Ha megszakad kapcsolatunk ezzel a forrással, pótolnunk kell valamivel. És elkezdődnek a nagy csalások: az önmagunk és mások megcsalása, a nagy történelmi-gazdasági-politikai szemfényvesztések és végül a legmélyebb: a vallásos önáltatás, a bálványimádás: „és az örökkévaló Istennek dicsőségét felcserélték a mulandó embereknek és madaraknak és négylábú állatoknak és csúszó-mászó állatoknak képmásával” (Róm 1,22). A betegség nyilvánvaló: az ember elvesztette kapcsolatát a saját életforrásával, a gyógyszer pedig, amit erre az ember kitalál, veszedelmesebb, mint maga a betegség.

„Ha nem hisztek, bizony meg nem maradtok!” (Ésa 7,9) – ez az örök prófétai üzenet.

Kinek van hát kapcsolata Istennel? A próféta és az apostol érvelése körkörös: az igaz embernek van kapcsolata Istennel, és az az igaz ember, akinek kapcsolata van Istennel. S ami-

AZ EMBER ÉLETFORRÁSA:
ISTEN

lyen tiszta ez az érvelés logikailag, annyira súlyos a kép, ha látjuk, hogy nincs semmi módunk, erőnk a kapcsolat megteremtésére. Nem vagyunk igazak! Más szóval: nem állhatunk meg Isten színe előtt! Istent a „tiszta szívűek” láthatják meg – kinek tiszta a szíve?

Itt értjük meg igazán a hit jelentőségét, itt válik világossá, miért hangzik így a reformátori jelige: egyedül hit által! Sola fide. A hit jelentősége éppen az, hogy lehetővé teszi az Istenhez való bemenetelünket! Ez maga a hit, hogy közeledünk Istenhez. „Keressetek engem, és élni fogtok!” (Ám 5,4). A hit – és egyedül a hit – ad bátorságot ahhoz, hogy Istenhez közeledjünk.

A hit, ahogy némelykor a protestánsok túlhangsúlyozzák, nem egyéb, mint elfogadás és csak elfogadás. A hit elfogadja, hogy az Istennel való kapcsolatunk helyreállításában, az Istennel való megbékélésben Isten a kezdeményező: „Ő előbb szeretett” – ahogy János apostol mondja (1Ján 2). Az Isten-hiány a mi élethiányunk, de Isten az, aki helyreállítja, újra létesíti a megszakadt kapcsolatot. Amit csak elfogadni lehet! Ebben Luthernek feltétlenül igazat kell adnom. Az Istennel való kapcsolat nem tartalékolható, és nem is rendelhető meg, nem teremthető elő, amikor éppen szükségünk van rá, mert ha félretettem, máris elvesztegettem. A hit első nagy felismerése: „hiszek, légy segítségül az én hitetlenségemben”, vagyis hogy nincs hitem, nincs Istennel kapcsolatom, nincs életem. Nincs miből megteremtenem, csak elfogadhatom.

A hit átalakít minket. A hit életforma. Nem

csak valamely része-szerve az életünknek, nem egyik, akár talán a legfontosabb eleme az ember világának, hanem életforma. Ahogy élhet az ember hazugságban, öncsalásban – és az is életforma –, élhet a hitben, életformáját a hit határozza meg. Amikor azt olvastuk, hogy csak az igaz embernek lehet bemenetele Istenhez, csak a szentek állhatnak meg őelőtte, csak a tiszta szívűek láthatják meg őt, már érezhettük, pontosan ez az, amit a hit „cselekszik” velünk és bennünk. Továbbítja számunkra Isten igazzá tevő, megszentelő, megtisztító ajándékát. Azért van (vagy az ígéret szerint lesz) élete az igaz embernek, mert igaz voltát a hit továbbítja a számára. Ily módon Isten is a hit által teremt velünk kapcsolatot. Ha a hit kizárólag a mi utunk lenne Istenhez (mint ahogy valóban utunk is), nem állíthatnánk, hogy az igaz ember hitből él. Csak azt mondhatnánk: íme, itt az út, járd végig, s majd eljutsz az éltető forráshoz. De amikor azt állítjuk, az igaz ember hit által él, akkor azt mondjunk, hogy Isten úgy jön el hozzánk, adja nekünk önmagát, teremti meg újra életünkben az élet forrását, hogy mindezt a hiten keresztül teszi és adja nekünk. A hit nem képesség, hanem ajándék, nem életfilozófiai lehetőség, hanem Isten teremtése, nem megszerzés és elsajátítás, hanem elfogadás és önátadás.

Amikor a 16. század elején a wittenbergi egyetem ágoston-rendi professzora, vagy – ahogy önmagát nevezte szelíd öngúnnyal – a „barát”, megrengette a világot üzenetével: az Isten és az ember kapcsolatában minden, de minden alá van rendelve az isteni ajándéknak,

A HIT NEM ÉLETFILOZÓFIAI
LEHETŐSÉG, HANEM ISTEN
TEREMTÉSE

az új teremtés eszközének és ezen eszköz termő közegének, a hitnek, akkor a „nyilvánvaló igazságnak” arról a megrendítő felismeréséről szólt, hogy Isten a hittel jön hozzánk, mi a hit által mehetünk Istenhez.

Az akarat

„Miért szólasz nékik példázatokban? (...)

Mert akinek van, annak adatik, és bővölködik, akinek pedig nincs, az is elvételik tőle, amije van. Azért szólok velük példázatokban, mert látván nem látnak, és hallván nem hallanak, sem nem értenek.”

(Mt 13, 10.12.13)

Máté evangéliuma 13. részétől kezdődően változás áll be Jézus szolgálatában. Addig a dűnameisznek, az isteni erőknél a megnyilatkozása játszott döntő szerepet, előbb föltárult isteni hatalma, és azt követően jöttek a szavak. A mi emberi logikánk szerint fordítva következnének a dolgok. Az ember előbb beszél, előbb mutatkozik be, ki ő, mi ő, és akkor hic Rodus, hic salta: tessék bizonyítani. Eddig nagyokat mondtál magadról, Hány Jánoskodtál, hősködtél, de íme, eljött a pillanat, tessék megmutatni az erőt! Ám, ha először az erő nyilatkozik meg, mint Jézus esetében, akkor már nincs mit kérdezni. Környezete mégsem érti Jézust. Bár annyira egyértelmű, amit tesz: a csodái, a szabadításai, az erők megnyilvánulása, az Isten országának fizikailag is átérezhető közelsége, hogy – mondhatnánk –, mindezek önmagukért beszélnek, nem kell erre magyarázatot keresni: Jézust követni kell, hisz annyira meggyőzőek istenségének bizonyítékai és messiási mivolta. Ám kérdez Keresztelő János, aki láthatóan csalódott Jézusban, kérdeznek az írástudók, kérdeznek a farizeusok, és vádaskodnak el Jézussal szemben. Ennek az értetlenkedési sorozatnak a végén még a családja is megjelenik, hogy haza-

vigyék Jézust. Csodálatosak voltak igehirdetései, csodálatos dolog volt a háborgó tenger lecsillapítása, nagyszerű dolog volt a betegek gyógyítása, az ördögök kiűzése, s még ezeknél is hatalmasabb dolog Jézus kiterjedt rajongótáborra, de már elég!

Jézus azonban nem magyarázkodik – példázatokot mond. Mégpedig olyanokat, amelyek maguk is inkább magyarázatra szorulnak. Ezért is kérdezik a tanítványok, mikor hallják a magvető példázatát: Miért szólsz nekik példázatokban? És akkor Jézus „lefordítja” a példázatot, elmondja, mit jelent a mag, mit jelent a szántóföld, a köves talaj és így tovább.

Jézus szolgálatában ugyanis eljött az ideje annak, hogy a fizikailag, biológiailag, a mindennapos életben megnyilatkozó, megmutató isteni erők kiárasztása után fölemelje követőit és tanítványait az Isten országának szellemi dimenziójába. Isten országa erő, de szellemi erő. Isten országa hatalom, de spirituális hatalom. Jézus szándéka az, hogy beavassa-bevezesse tanítványait ebbe a szellemi világba. És ennek azért kell megtörténnie, mert ha az ember nem kapja meg ezt a többletet, akkor a maga megsötétedett szívvel és elméjével az Isten erejének, hatalmának életében megnyilatkozó áldásait maguktól értetődőknek és természeteseknek veszi, noha ezek az áldások nem maguktól értetődők.

Nem magától értetődő, hogy szépen süt a Nap, hogy ha elvetjük a gabonamagot, kikel, búza lesz belőle, a búzából meg kenyér, hogy

ISTEN ORSZÁGA
SZELLEMI ERŐ

kozmosz erő-egyensúly rendszer, hogy élünk, vagyunk, hogy egészségesek vagyunk, van táplálékunk! Kálvin az Intitúció elején írja: ha látjuk a világegyetem nagyszerűségét, a legegyszerűbb paraszti ésszel is következtetnünk kellene Isten dicsőségére. S ha tudnánk ekképpen következtetni, akkor egész életünket, morális és szellemi síkon is az Isten dicsőségének szolgálatába tudnánk állítani. De jaj, nem tudunk. Csak elveszük Isten kezéből, amit ő atyai bölkezőséggel ad. Kálvin ajándékozó Istennek nevezi Istent. Mi pedig olyanok vagyunk, mint a neveletlen gyerek, aki soha nem mondja, köszönöm. A szülő soha nem azért ad, hogy a gyerek megköszönje. Az idomár ad ezért a cirkusban! Isten sem azért ad, hogy mi megköszönjük, ám ha nem köszönjük meg, úgy élünk, mintha nem lenne Istenünk. Kapjuk bőséggel Istentől az ajándékot, ám az ember mégsem tud fölemelkedni arra a morális-szellemi szintre, ahol önmagára visszahatólag mondani tudná: tudom, kitől kaptam mindezt, tudom, ki nek hittem, tudom, ki az életem forrása.

Jézus elkezd példázatokban beszélni. A tanítványok rögtön értik, hogy a beszédek, amelyeket most Jézus mond, nem illusztrációk, nem egy elvont igazságot tesznek érzékletessé. Jézus példabeszédei maguk is talányok. Fül kell hozzájuk. Belső értelem kell, az emberi lélek belső megvilágosodottsága. Habitus kell hozzájuk. Éppen erről beszél Jézus: akinek van, aki bír, annak adatik és bővölködik. Akinek pedig nincs, aki nem bír, akinek nincs rá habitusa, attól elvétetik még az is, amiye van.

HA LÁTJUK A
VILÁGEGYETEM
NAGYSZERŰSÉGÉT, A
LEGEGYSZERŰBB PARASZTI
ÉSSZEL IS
KÖVETKEZTETNÜNK
KELLENE ISTEN
DICSŐSÉGÉRE

Mit jelentenek ezek a szavak?

Jézus szavait profán szóhasználatban is szokták idézni, és miként Isten Igéjének sok más kijelentése a profán szóhasználatba átkerülve eltorzult, ennek is megváltozott az értelme. Idézik például, ha valaki bemegy a bankba, és átutaltatja befektetéseinek a kamatait, mert mondhatja: Akinek van, annak kamatozik, annak adatik. A pénz pénzt fial. Akinek meg nincs, az a kevés is elvétetik tőle, amije van, mert növekszenek a terhek, infláció van, emelkednek a közműdíjak, így az a kevés is elvétetik, amije van. Jézus mondása azonban nem merkantilista, kereskedelmi, gazdasági, tőkebefektetési vezérigé. Sőt, ezen a vonalon inkább arra kell figyelniünk, amit másutt mond Jézus: Jaj azoknak, akik gyűjtögetnek! A Hegyi Beszédben is: miért gyűjtötök magatoknak kincset? Ellopják a rablók, megemészti a rozsda, elrágja a moly, és elvész. A mennyekben gyűjtetek magatoknak kincset!

Más értelmezés szerint Jézus e szavai az Istentől kapott küldetésünkhöz kapcsolódnak, hiszen Jézus megismétli a talentumokról szóló példázatban: visszajön a király, és számon kéri a szolgáit. Aki egy talentumot kapott, és nem élt vele jól, attól elveszi azt, és azt halljuk: akinek van, annak adatik, akinek nincs, attól az is elvétetik, amije van. Azaz akiben van hűség, akiben van készség és erő, hogy az Istentől kapott feladatát ereje szerint elvégezze, annak adatik, akinek pedig nincs, attól elvétetik az isteni mandátum.

Ám itt nem annyira a hivatásban, a küldetés-

ben, a feladatban való helytállásra vonatkoznak e szavak, hanem a *megértésre* és a *fölfogásra*. S máris tiltakozhatnánk, mondván: igazságtalan az Isten! Hiszen vannak, akik a fölfogásnak egészen csodálatos képességével születnek. Kicsi gyermekkoruktól kezdve szuperintelligensek. Az élet, a világ dolgait akár a maguk egyszerű fizikai megjelenésében, akár absztrakciójában, vagy akár mind a kétféle módon pillanatok alatt fölfogják. Másoknak a legegyszerűbb dolgokat is ötvenszer kell elmondani, s talán még betanított munkásnak se lennének jók. Igazságtalanságról van itt szó? Csak annak adatik, akinek van megértő képessége, fölfogó képessége? Akinek pedig nincsen, attól az a keves is elvételik, amije van? Az együgyűek, a jámborkák ki vannak zárva az Isten országából? Az okosoké az Isten országa?

Jézus másfajta megértésről beszél. A próféta kemény szavait idézi: „Megkövéredett ennek a népnek a szíve, és füleikkel nehezen hallottak, és szemeiket behunyták, hogy valami módon ne lássanak szemeikkel, és ne halljanak füleikkel, és ne értsenek szívükkel, és meg ne térjenek, és meg ne gyógyítsam őket.” Miről is van szó? Megnyilatkoznak Isten szabadító erői. Mit üzen Jézus Keresztelő Jánosnak? „Menjetek el, és mondjátok meg Jánosnak: A betegek meggyógyulnak, a sánták járnak, a vakok látnak, a halottak föltámadnak, a fogságban levőknek szabadulás hirdettetik.” Mondjátok meg Jánosnak – mondjátok meg mindenkinek. Ez láttatik. De a nép szíve meg van kövéredve. Nem akarják látni, noha látják. Mint amikor egy megátal-

kodott ember halálos és rettenetes révületbe kerül, és az élet egyértelmű tényeiről nem akar tudomást venni.

A tizenyolcadik századi felvilágosodás naivul azt sugallta, mindössze az a probléma az emberrel, hogy nem mondták el neki az élet tényeit. Közkönyvtárakat kell nyitni, emelni kell a művelődés szintjét, be kell vezetni az általános oktatást, be kell iskolázni minden gyermeket, meg kell tanítani minden elérhető dolgot, hozzáférhetővé kell tenni a szellemi világ kincseit, és akkor az ember boldogan magához ölel minden jót, szépet és igazat. Lett kötelező közoktatás, lettek közkönyvtárak, lett közművelődés. A világról szóló információk korlátlanul hozzáférhetőek. És magához öleli az ember a jót, az igazat és a szépet? Megjobbult az ember? Nem. Mert nem abban van a hiba, hogy keveset tud, vagy keveset birtokol tudásként. Az akaratóban van a hiba, szó szerint fordítva Ézsaiás prófétát, így hangzik az ige: „Nem akarják, hogy lássanak. Nem akarják, hogy halljanak. Nem akarnak megérteni a szívükkel. Nem akarnak megtérni, és nem akarnak meggyógyulni.” *Nem akarnak*. A prófétai megnyilatkozás szomorú ítélete Jézus kortársaira is állt. Mert mit kellett azon magyarázni, ha föltámadt egy halott? Mit kellett azon magyarázni, ha meggyógyult egy beteg? Ha ötezer embernek teltt kenyer? Mit kellett azon magyarázni, ha valaki olyan hatalommal beszélt, mint még soha senki? Mit kellett azon magyarázni, ha valakinek az életéből és a személyiségéből Isten megváltó szeretete áradt?

CSAK AZ FOGHATJA FÖL
ISTEN KIÁRADÓ HATALMÁT,
AKI AKARJA AZT

Miután Jézus szembesült az ítélet alá eső valósággal, megfordítja a dolgot, mintha azt mondaná: már csak annak beszélek Isten országáról, aki akarja azt. Most már csak az foghatja föl Isten kiáradó hatalmát, aki akarja azt. Akinek van, annak adatik, és bővülködik. Akinek pedig nincs, mert nem akarja, attól az is elvétetik, amiye van. Kemény, de keménységükben igaz szavak ezek. Mintha Jézus liberális lenne. Nem akarsz az Istent? Nem fogom rád tukmálni! Nem fogadod el az Isten üdvösségre szóló meghívását? Nem fogom rád kényszeríteni! Nem kötlek gúzsba! Ha akarsz, akkor adatik, és bővülködsz. Ha nem akarsz, még az a kevés is elvétetik tőled, amid van. Nem én veszem el, elvétetik. Elfogy, elpörög. Kipörög az ujjaid közül, mint a futóhomok. Volt és nincs. A próféta mondja: „Nem *akarnak* látni, nem *akarnak* hallani, nem *akarnak* a szívükkel érteni, hogy meg ne térjenek és meg ne gyógyuljanak.”

Istenhez megtérni csak úgy lehet, hogy az ember keresztülmegy egy akarati válságon. A megtérést neki is akarni kell. Hogy miképpen megy ez végbe, miképpen jut el a megtérés akarásáig, mi előzi meg, mi van a háttérben, az isteni örök tanácsvégzés titka, bár kitűnő teológiai magyarázatokat ismerünk rá. Ami itt lényeges: át kell élnem, hogy el akarom fogadni Isten meghívását. Át kell élnem, hogy meg akarom érteni az isteni üzenetet. Át kell élnem, hogy akarom. És ez nem morális momentum, nem intellektuális mozzanat, nem neveltetés kérdése, nem társadalmi helyzet kérdése, nem

AKARTAM, MEGLETT – DE
NEM AZÉRT LETT MEG, MERT
AKARTAM!

a vagyonnak, a soknak vagy a kevésnek, nem az egészségnek vagy a betegségnek, nem a sikernek vagy a kudarc-sorozatosságnak a kérdése. Ez szív kérdése, az akarat, a *voluntas* kérdése. Igenis, meg akartam térni! Igenis, meg akartam gyógyulni! Igenis, Isten gyermeke akartam lenni! Miért? Hogy még jobban átélhessem, hogy „nem azé, aki akarja, hanem a könyörülő Istené!” Az Isten nagy titka ez: akarom kell, amit ő már örök időktől akar rám nézve, akarnom kell, ami nem az én akaratom függvénye. Ebből az akaratból támad az olyan élet, amelyik mindent meg tud tenni az Isten dicsőségére. Akartam, meglett – de nem azért lett meg, mert akartam! De akarnom kellett, mert különben elvéteztetett volna tőlem!

Jézus ma is kétféle módon beszél. Beszél egyrészt a tények nyelvén: gyógyulást ad, nehéz és lehetetlen helyzetből hoz ki, fölkel a Nap, és este le fog nyugodni. Aki ezeket magától értetődőnek véli, nagyon szűk a szemhatára. Másrészt beszél velünk Jézus a példázatok, a parabolák nyelvén – ezen a különös, titokzatos nyelven, mely nem a tényeket világítja meg, hanem másfajta tények felé, az Isten országa elrejtett valósága felé vezet. S ha valaki a mindennapos tények nyelvén beszélő Istent megértette és fölfogta, betölti a szívét a hála, és megszületik benne az a legyőzhetetlen, elnyomhatatlan akarat, hogy tudni akarja, ki ez az Isten, tudni akarja, ki ez az ajándékozó Úr, és tudni akarja, mit akar tőle. Megnyílik a szíve a másfajta, a példázatos beszédre. Akkor érteni fogja, mit jelent az, hogy kimegy a magvető, el-

szórja a magot, és a mag némelykor köves helyre esik, némelykor az útfélre esik, némelykor gaz közé esik – érteni fogja, mit jelent az, ha a mag jó földbe esik, ahol százszor, hatvan-szor, harmincszor annyit terem. És ha érti, rámondja rögtön: Uram, tégy engem jó földdé, mert teremni akarok! Művelj meg engem, törd össze igéddel, ítéleteddel, kegyelmeddel a szívem keménységét, hogy termőtalajjá legyen! Adj nekem bőségesen igemagot, hogy teremhessek a dicsőségedre, mert tudom, hogy ezt akarod!

Akinek van, annak adatik, és bővülködik. Ez a *van* nem trezorban van, nem hitellevelekben van, nem jövőre vonatkozó kauciókban van, ez itt a szívben, az akaratban, az Istenhez hajlásban, a félretehetetlen és elhallgathatatlan belső kényszerben van. Tudni akarom, ki az az Úr, ki az a Teremtő, aki engem így szeret. Tudni akarom, mit akar éntőlem! Mondjuk, kiáltsuk mások helyett is: Uram, nyisd meg szívemet, nyisd meg szememet, nyisd meg fületem, hogy lássak, halljak, értsek, megtérjek és meggyógyuljak! Hogy azok közé tartozzam, akiknek van, és mert van, adatik nekik, és bővülködhetnek!

Ítélet és szentség

„Ne ítéljetelek, hogy ne ítéltessetek, mert amilyen ítélettel ítéltek, olyannal ítéltetek. (...) Ne adjátok

A hagyományos írásmagyarázatokban Máté evangéliuma hetedik részének első öt versét, vagyis az ítélkezésről szóló öt verset követő rövid kis mondás – „Ne adjátok azt, ami szent, az ebeknek, se gyöngyeiteket ne szórjátok a disznók elé” – összefüggés nélküli részként szerepel, sem az előtte, sem az utána

következő igékkel nincs szorosabb kapcsolata. Még Kálvin is ilyen felosztásban magyarázta a Hegyi Beszédet, mintha Máté evangélista kissé ügyetlenül, vagy figyelmetlenül helyezte volna el az idézett kis mondatot.

Véleményem szerint azonban nem véletlenül szerepel ott az a vers, és hiszem, hogyha találunk összefüggést az ítélezésről szóló rész és Jézus óvása között, hogy „ne szórjátok gyöngyeiteket a disznók elé”, akkor mindkét gondolatsornak mélyebb értelme tárul föl a számunkra.

Ítélezni szükséges dolog. Ha valóban igaz, hogy az egyik legfőbb erény, sőt némelyek, így Arisztotelész szerint, minden erények erénye az igazságosság, akkor elkerülhetetlen ítélezni, ítéletet hozni, mérlegelni, megkülönböztetni. Jézus nyilvánvalóan nem bírósági helyzetre utalva beszél az ítélezésről a Hegyi Beszédben, mint Pál apostol a korinthusi levélben az egymással perlő gyülekezet tagjaihoz, akik vitás kérdéseiket rögtön a bíróságra viszik. Nagy kérdés a keresztyénekhez, miért nem tudják vitás ügyeiket egymás között megoldani, ez ma is létező probléma, de Jézus általánosabb helyzetből indul ki: az ítékezés szükségességének a helyzetéből. Szükséges ítélezni: szükséges megkülönböztetést tenni jó és rossz között, igaz és hamis között, tisztességes és becstelen között, helytálló és elhordozhatatlan között, erkölcsös és erkölcstelen között.

Ám éppen itt mutatkozik meg az ember megváltásra szorultsága, az ember megromlott állapota, mert ez a szükséges jó dolog is rossz

azt, ami szent, az ebeknek, se gyöngyeiteket ne bányjátok a disznók elé, hogy meg ne tapossák azokat lábaikkal, és néktek fordulván, meg ne szaggassanak titeket.”
(Mt 7,1.6)

SZÜKSÉGES ÍTÉLKEZNI:
MEGKÜLÖNBÖZTETÉST
TENNI JÓ ÉS ROSSZ
KÖZÖTT

eszközzé válik az ember kezében. Sosem a jó törvénnyel van a baj, hanem a törvény alkalmazójával: az emberrel. A panaszossal, a vádlottal, a védővel, a vádlóval meg a bíróval. Vagyis velünk, akik ítélkezünk, vagy ítéletet sürgetünk, akik az ítélkezés kényszerhelyzetében vagyunk. Az ítélet eszköze jó és hasznos. Ez az a mérleg, mely csalhatatlanul mér. Justitiának, az igazság istennőjének szeme be van kötve, nem néz jobbra, nem néz balra, nem üt se jobbra, se balra, mint Arany János bírása: „Jobbra ütök, nekem füttyöl, balra ütök, nekem füttyöl, elmehetnek!” Justitia, az igazi igazságosság azért vak, hogy elfogulatlan legyen. De mi engednénk-e, hogy ítélethozatalkor bekössék a szemünket, képesek vagyunk-e csak a tényeket venni figyelembe?

Az ítélkezésről szólván Jézus is *a látás* metaforáját említi. „Miért nézed pedig a szálkát, amely a te atyádfia szemében van, a gerendát pedig, amely a te szemedben, nem veszed észre?” Látod a másik szemében a szálkát, és szükségesnek tartod, fontosnak ítéled azt onnan kivenni. Hogy láthat az, akinek gerenda van a szemében? Hiszen ha egy porszem belekerül a szemünkbe, vagy beleszap a visszacsapódó falevél, ha egy kis töredéke belekerül az ember szemébe, kétségbeesetten kérjük, szedjék ki. Hogy tudunk mi egyáltalán látni, ha gerenda van a szemünkben? Fölfoghatatlan és abszurd is: mikroszkopikus pontossággal látja a másikban a hibát, gerendával teli szeme úgy működik, mint valami szuperérzékeny készülék!

Jézus nem azt mondja, hogy aki ítél, vagy

mértéket szab, eleve cégéres bűnös, és hogy milyen rettenetes és lehetetlen a világ, hogy cégéres bűnösök, gerendások ítélkeznek a szálkások fölött. Jézus arról az abszurd helyzetről beszél, hogy, noha nincs rendben az ember élete, önként ajánlkozik arra, hogy a másikat rendbe tegye. Miközben tele az élete ordító, cégéres bűnökkel, halasi csipkét akar csinálni a másik életéből.

Posztmodern korunkban sokan úgy értenék Jézus szavait: Ne ítéljünk egyáltalán! Ha én, aki ítélkezem, tele vagyok gerendával, a másinak a szemében pedig szálkácskák vannak, inkább ne ítélkezzünk. Azt se tudjuk, hogy mi az igaz, azt se tudjuk, mi a szép, azt se tudjuk, mi a jó. Minden relatív, viszonylagos. Minden igaz, és semmi sem igaz. Minden állítható, és minden cáfolható. Minden elfogadható, és semmi sem fogadható el. S mintha Jézus szava rímelve erre: Ne ítélj, hogy ne ítéltesz, ne állíts mértéket, hogy neked se mérjenek azzal a mértékkel. Ne ugrálj, mert megugráltatnak. De valóban erről szól Jézus szava? Ő lenne a huszadik század végének, a huszonegyedik század elejének, a posztmodern kornak várva-várt prófétája? Azt mondaná Jézus, ne keressük az igazságot? Azt mondaná, hogy ne tegyünk különbséget jó és rossz között? Azt mondaná, hagyjunk mindent úgy, ahogy van, majd magától megoldják magukat a dolgok?

Jézus nem az ítélkezés szükségessége ellen beszél, nem is általában az ítélkezésről szól, vagyis hogy ne kellene a jót és a rosszat megkülönböztetni, hanem arra emlékeztet, hogy ma-

MAGADON KEZDD A
TISZTULÁST

gadon kezd a tisztulást. A köznapi megfigyelés is megerősíti, hogy azok a mi legnagyobb kritikussaink, akiknek „vaj van a fején”? Vagy nem azok csipkednek, nem azok mutogatnak, nem azok szórják ki a szemünkből állandóan a szálkát, akiknek a belső világuk úgy néz ki, mint egy szibériai őserdő? Nem szoktuk mi is gyakorolni, amit a köznapi bölcsesség mond: a legjobb védekezés a támadás? A legkevesebbet akkor kell a saját nyomorúságunkkal, megoldatlan életünkkel foglalkozni, amikor a másikkal bíbelődhetünk. Erre figyelmeztet Jézus: önmagadon kezd! A gyógyulás sorrendjét mondja el. „Képmutató, vedd ki előbb a gerendát a te szemedből, és akkor gondold arra, hogy kivessed a szálkát a te atyádfiának szeméből.” Ha meggyógyultál, gyógyítója lehetsz a másoknak. Ha kikerült a gerenda a szemedből, és jól és tisztán látsz, akkor kérdezd a másiktól: Talán csak nem azért könnyes a szemed, nem azért nézel félre, nem azért zavart a tekinteted és a látásod, mert szálla van benne? Ez a jézusi, a megfordíthatatlan sorrend. Ez függ össze a verssel: „Ne adjátok azt, ami szent, az ebeknek, se gyöngyeiteket ne hányjátok a disznók elé, hogy meg ne tapossák lábaikkal azokat, és fordulván meg ne szaggassanak titeket.”

Mi az, ami szent? Mi az, amit nem szabad odaszórni az ebeknek és a disznóknak?

Az ítélet az eredeti görög szó értelmében mindig krízist jelent, vagyis megkülönböztetést. Olyan tevékenységet, amelynek a során az ember mérlegel, belát, megfontol, tényeket, adatokat, gondolatokat, értelmezéseket összevet, la-

tolgat. Az ítélethozatal jófajta végeredményeképpen meg tudja különböztetni az igazat és a hamisat, azt, ami *szent*, attól, ami nem. Nemrégiben egy filozófiatörténeti könyv középkorról szóló fejezetében olvastam, hogy a középkori keresztyén filozófusok állapították meg és rögzítették az úgynevezett transzcendentálékat, az embernek örök, egyetemes, mindent meghaladó nagy kérdéseit: mi az igaz, mi a jó, mi a szép? A középkorban még odaszámolták azt a kérdést is, mi az egy, és mi a lét. De akárhogy forgattam ezt a könyvet, egy kérdést nem találtam: mi a szent?

A filozófiatörténetet végiggondolva kijelenthetjük, igen nagy kegyelme az Istennek, hogy a középkori filozófusok a szentség kérdését nem vették föl a transzcendentálék közé. Ezért, ellentétben az összes többi nagy kérdéssel, azt, ami szent, még nem sikerült megsemmisíteni a modern filozófiában. Hiszen semmi se jó, minden jó, semmi sem igaz, minden igaz, semmi se szép, minden szép – de ma is feltehető a kérdés: mi a szent?

A szent Istennek az a feltétlensége, mindent átjáró, mindent betöltő, mindent lenyűgöző, önmagában valósága, ami előtt az ember rögtön átérzi és tudja, ki ő maga. Az a szent, aki előtt az igaz, az elhívott, a választott, a minden hívők atyja, Ábrahám, csak annyit tudott mondani: por és hamu vagyok. Az a szent, aki előtt az üldöző Saul porba hullott, és megsemmisült. Az a szent, akinek a halfogás csodája után Péter azt mondja: Eredj el Uram, tőlem, mert én bűnös ember vagyok. Az a szent, akivel szem-

besülve magyarázat nélkül is tudjuk, kik vagyunk, mik vagyunk, milyenek vagyunk, mit érünk.

Az utolsó ítélet nem úgy fog megtörténni, ahogy azt esetleg sokan elgondolják, hogy majd előáll a mennyei bíró, kigöngyölti az irat-tekerceset, és fölolvassa: Szabó István, született ekkor meg ekkor, anyja neve, sok rendben és sok ízben vétkezett és bűnözött, ekkor meg ekkor, ekkor meg ekkor. S én majd nem tudom megcáfolni e vádakat, mert azok hitelesen dokumentálva föl vannak jegyezve. Aki így gondolkodik Istenről, azt hiszi, hogy Isten a Big Brother, aki monitoron át figyel bennünket, és alig várja, hogy kalamárisába üthesse a pennáját, és írhasa a bűneinket. Az utolsó ítéletkor odaáll az ember az élő Isten trónusa elé, s nem kell ott mondani semmit. Tudni fogja ki-ki, hogy kicsoda. Tudni fogom én is, ki és mi vagyok, mit tettem, mit mulasztottam. Ez *a szent hatalma* miatt lesz így. Ne dobjátok oda az ebeknek, ami szent, és a ti gyöngyeiteket a disznók elé. Azt a csodálatos titkot, azt a csodálatos érzéket ne dobd oda, hogy neked kell előbb gyógyulnod, hogy gyógyíthass, hogy neked kell előbb megítéltetned, hogy ítélhess, neked kell a gerendát a szemedből kivétetned, hogy mondhassad a másíknak, szálka van a szemedben, mert ez szentséges titok.

AZ UTOLSÓ ÍTÉLETKOR
ODAÁLL AZ EMBER AZ ÉLŐ
ISTEN TRÓNUSA ELÉ,
S NEM KELL OTT
MONDANI SEMMIT

Hiszen mikor mond az ember önmagáról ítéletet? Mikor látja be, hogy neki kell gyógyulni, neki kell újulni, neki kell tisztulni? Csak akkor, ha *találkozott* Istennel. Csak akkor, ha *megérintette* őt Isten jelenvaló hatalma, szent-

sége és igazsága. Akkor mondja, ahogy a próféta mondta: „Jaj nekem, elvesztem, mert tisztátalan ajkú vagyok, és tisztátalan ajkú nép között lakozom.” Akkor mondja: Jöjj, Uram, és gyógyíts meg engem! Akkor támad az ember szívében olthatatlan szomjúság az isteni igazság és mérték iránt. Akkor kezdődik el az életében a megszenteltetés, a megszentelődés.

Megrendítő látni az új évezredben is, hogy a keresztyénség e gyöngyét odadobja, és az olyan sokszor megtapostatik. A legutóbbi időkben úgy, hogy a keresztyénségre, a szeretet szellemére hivatkozva végtelen toleranciát követelnek tőlünk, ami már nem a fajt, a bőrszínt, a vallást érinti, hanem a bűnt is. Mindent meg lehet magyarázni, ki tudhatja, ki miért vétkezett – mondják –, ki tudja, ki miért esett bűnbe, mindent tolerálni kell. És miközben naponta adják fel ezt a leckét nekünk, keresztyéneknek: legyenek toleránsak, befogadók, mindent elhordozók, csak minket, keresztyéneket nem tolerálnak, csak a keresztyénséget nem bírják ki.

Ne szórd oda gyöngyeidet, hogy meg ne taphassák, és fordulván, meg ne szagassanak. Ne szórd oda, de gyakorold! Ne szórd oda, ne szolgáltatd ki, de gyakorold! Tisztítsd meg magadat! Vesd ki a szemedből a gerendát! Szabadulj meg attól a kényszerességtől, hogy ha a másikon ítélsz, te automatikusan tisztává leszel. Akik járatosak a jogban, netalán bírók, ismerik belülről a dilemmát, és megélték már, milyen nagy dráma ítéletet mondani úgy, hogy közben a bíró maga nem tökéletes, nem ártatlan, nem abszolút tiszta. Hiszen attól, hogy a másikat bű-

nősnek mondom, én magam még bűnös maradok. Nem attól lesz tiszta az ember, hogy tisztátalannak mondja a másikat, nem attól lesz nagyszerű, hogy mértéket szab a másiknak, hanem attól, hogy megtisztítja magát, és engedi, hogy a megszentelő Úr megszentelje őt. Attól, hogy azt tudja mondani: Uram, jöjj, és tisztíts meg engem! Jöjj, és adj nekem igazi és tiszta látást! Jöjj, és tégy engem olyanná, mint aki meggyógyult, és gyógyító erőd által tud mások gyógyítója lenni! Jöjj, és ítéld meg engem, mert a te ítéleted irgalmas. Jöjj és áldj meg, hogy ha nekem kell ítéletet mondani, én is irgalmas szívű lehessenek!

A szeretet teljes és tökéletes

„A szeretetben nincsen félelem, sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet, mert a félelem gyötrelmmel jár, aki pedig fél, nem lesz teljessé a szeretetben.”
(1Ján 4,18)

Gyermekkorunkban megfogalmazott kérdéseinket gyakran felnőttkorunkban is feltesszük, ilyen például a „miért teremtett Isten világot, ha ilyen a világ” kérdése. Ha bekövetkezhetett benne az, amit bűnesetnek és bukásnak nevezünk, vajon nem igazságtalanság-e Isten részéről a teremtés? Ha van ítélet, ha van Isten valóságából való végső kirekesztetés, nem túl merész dolog-e azt mondani, hogy Isten szeretet? Hát összefér az ítélet a szeretettel?!

János apostol mégis azt írja: „az Isten szeretet”. Mit jelent ez? És miért jó ezt nekünk újra meg újra hallani? Mert amikor ezt halljuk, nem tiltakozunk. Életünknek vannak olyan mélypontjai, drámái, amikor semmiféle okoskodás, dogmatikai tétel vagy szép levezetés nem segít, csak egyes-egyedül ez az ige vigasztal meg

bennünket: az Isten szeretet. Ilyenkor egy pillanat alatt visszanyer az ember mindent, ami veszni látszik, eltűnik minden kétkedés és kérdés, és visszatér az életébe a reménység.

„Azzal lesz teljessé a szeretet közöttünk, hogy bizodalmunk van az ítélet napjához, mert amint Ő van, úgy vagyunk mi is a világon” – János apostol itt Krisztusról beszél, és arról, hogy ha krisztusi életet élünk, nem kell félnünk az ítélet napjától. Az antik világ embere az ítélet napját úgy gondolta el, hogy egyszer majd meg kell állnia egy fenséges bírói fórum előtt, ahol ott ül majd Krisztus, mindenek ítélő bírója. A modern ember ezt csak nehezen tudja elképzelni, sőt képszerűen nem is akarja így elgondolni, de átéli az önvád pillanatait, azokat az órákat, amikor nincs menekvés, mert nem külső tényezők mondanak róla ítéletet, hanem a saját szíve vádolja, belül fél, és szorong.

„A szeretetben nincsen félelem.” „Azzal lesz teljessé a szeretet...” Azaz az emberben nem tökéletes a szeretet. Le kell mondanunk arról az illúzióról, amellyel szívesen áltatjuk magunkat, hogy a mi szeretetkapacitásunk teljes és tökéletes – csak a világ gonosz, csak a körülmények alakultak úgy, hogy nem tudjuk teljességében megvalósítani, megélni a bennünk levő képességeket.

A szeretet teljessé lesz. Valami elindul az ember életében, és kibontakozik, teljessé válik. *Consummatus* – ahogy a régi atyák fordítják, vagyis elérkezik valamilyen célhoz, teljességhez, betetőzik. Isten azért szereti az embert, és azért teremti szeretetre képesnek, hogy a sze-

retetet mint életcél az ember megvalósítsa. Sok mindent el tudunk érni, van, akinek hat diplomája van, másnak nyolc aranyérme, megint másnak hatszor annyi fizetése, mint amennyi kellene, más meg roskadozik a megbecsültségtől. Tudjuk az élet dolgait halmozni, céljait beteljesíteni, ám az örök és állandó nagy élethívatalásban van, amit így nevez az apostol: teljesség lenni a szeretetben! S amikor teljessé lettünk a szeretetben, magunkban és egymás között, akkor jutunk el arra az állapotra, hogy nem félünk az ítélettől.

A szeretet teljessé lesz – közöttünk. Még ha az ember bírja is önmagában a szeretet teljességét, ezzel az apostol igen súlyos figyelmeztetést mond. Nem csak egyéni élethívatalás a szeretet, hanem az emberiség élethívatalása. Közöttünk: a nemszeretem rokonokkal, az éppen most cserbenhagyott barátokkal, azokkal együtt, akikről már nem is tudjuk, hogy az ellenségeink-e vagy az ellenfeleink. Miért van ember a világon? Miért teremtett minket az Isten? Hogy elérjük ezt a nagyszerű, Istentől kapott lélethívatalást.

„...a teljes szeretet kiűzi a félelmet, mert a félelem gyötrelémmel jár”. A mi szeretetünk még nem teljes, még nem *consummatus*, nem érte el a végső célját. Az egyházatyák az itt előforduló görög szót a *perfecta* szóval fordítják latinra. Ez a tökéletes szeretet: nem a mi szeretetünk, hanem a szent, teremtő, isteni valóság. Isten az, aki kiűzi a félelmet. Minél inkább helyet ad az ember az életében Istennek, annál

A LÉLEK KUTATÓI TUDJÁK
HOGYAN KAPCSOLÓDIK
ÖSSZE A FÉLELEM AZ
ÖNBÜNTETÉSSSEL, A
MÁSIKTÓL VALÓ FÉLELEM A
MÁSİK MEGBÜNTETÉSÉVEL

kevesebb hely van a félelem számára, mert ez a kettő nem fér össze.

Aki fél, az gyötrődik. Akinek az életét különböző aggodalmak töltik el, az állandóan gyötörtetik, kínoztatik külső és belső tényezők által. Milyen gyötrelemről beszél az apostol? Itt valójában nem is gyötrelemről van szó. Egyetlen helyen szerepel még az itt használt szó az Újszövetségben, nevesül Jézus megostorozásánál. Szó szerint úgy kellene fordítani: kínzás, büntetés. Azaz a félelem kínzással, büntetésből fakadó gyötrelemmel jár. A középkorban az egyházi köznyelvben odatették a gyötrelem elé az „örök” jelzőt, és ebből az „örök gyötrelemből” alakult ki aztán a kárhoznak egy bizonyos képzete, de itt nem erre kell gondolni, hanem arra, hogy aki félelemben él, kénytelen úgy élni, mintha valami megmagyarázhatatlan oknál fogva állandó büntetés alatt volna. A lélek kutatói tudják, hogy hogyan kapcsolódik össze a félelem az önbüntetéssel, a másiktól való félelem a másik megbüntetésével, és általában a félelemnek a légköre azzal, amikor az ember mást sem tesz, csak büntet, ítéleteket osztogat és vagdalkozik.

Isten tökéletes szeretetének éppen az a nagy titka, hogy Krisztus ámbár fiú, félelmek és könnyhullatások között tanulta meg a fiúságot, az engedelmességet (vö. Zsid 5,7.8), hiszen a gyötrelemmel fordított görög kifejezés éppen ostoroztatással járó félelmet jelent. Isten szeretete így tökéletes, hogy még a szenvedést is vállalta az ember érdekében.

Amikor a teológusok Isten tökéletességéről

beszélnek, nem mondják, hogy Isten bátor. Ez nem úgy értelmezhető, mint hogy Isten mindenható, mindentudó, örökkévaló szeretet, örök irgalmasság, láthatatlan, kikutathatatlan. Mi az, hogy Isten bátor? Az, hogy Isten szeretetébe beletartozik, hogy vállalja a világ megteremtésének kockázatát. Vállalja, hogy a szeretetre és szeretésre teremtett világ nem éri el a célt. Vállalja, hogy a megteremtett ember, akibe lelkének lehetét lehelte, akit arra teremtett, hogy szeresse a másik embert, nem fog szeretni. S amikor elküldi egyszülött Fiát, hogy a föllázadt, engedetlen embert, a szeretni nem tudó és sokszor nem is akaró, a félelmek között élő embert, kiszabadítsa és megváltsa, akkor pedig vállalja a félelmet, vállalja a gyötretetést. Vállalja a halált, mert Ő tökéletes szeretet. Nem tökéletesedő, nem kiteljesedő, nem céljához majd egykor eljutó, hanem tökéletes. Nem *consummatus*, hanem *perfectus*.

Ne féljünk attól, hogy kudarcot vallunk a szeretetünkkel. A félelmeinket, a kicsinyhitűségünket, a lemondásunkat vagy lemondásra való hajlandóságunkat talán éppen az ihleti, hogy olyan sokszor kudarcot vallottunk már a szeretni akarással. S mégis szeretetre hívtunk el. Kálvin János az Institúcióban a Szentlélekről azt írja: Spiritus Sanctus non est scepticus. Ha Isten az Ő Lelkéből ad belénk, egyszerre csak megbátorodunk arra, hogy szeressünk, mert Isten Lelke által ott van bennünk az az isteni szeretet, amelyik tökéletes, amelyik kiűzi a félelmet, s azt akarja, hogy mi is tökéletességre jusunk. Az isteni szeretet ismeri a félelmet – nem

MI AZ, HOGY ISTEN
BÁTOR?

azt mondja az apostol, hogy soha nem konfrontált a félelemmel, vagy hogy ne lett volna a félelem foglya, hanem azt mondja: kiűzi – mert legyőzte.

Istenben nincs félelem, és ezért Isten gyermekei életében sincs helye a félelemnek.

Jézus passiótörténetében vannak olyan pillanatok, amelyek már nem a szenvedésre, hanem a dicsőségre utalnak. Ilyen a Krisztus halála és föltámadása közötti esemény, ti. hogy Arimátiai József kikéri Jézus testét, finom gyolcsba begöngyölteti, és egy kősziklába várjt sírba helyezi, vagyis királyi temetést rendez neki; Kálvin is joggal jegyzi meg róla, hogy a szégyenteljes halál és a dicsőséges feltámadás közötti átmenetet jelzi.

Arimátiai József tettében Isten Lelkének titkos működését fedezhetni fel: „bement bátran Pilátushoz”. A kegyes és istenfélő, gazdag Arimátiai József tagja volt a főtanácsnak, de különállását azzal jelezte, hogy Jézus elítélésében nem vett részt. János evangélista szerint Jézus titkos tanítványa, ám hozzáteszi az evangélista: titkos tanítvány volt, mert félt. Mit jelent Márk megjegyzése: bement *bátran* Pilátushoz? Az újszövetségi görög nyelv többnyire három kifejezést használ a bátorság leírására.

Az egyik görög szó, melyet Platón és később a görög filozófia is sok helyen használ, a *tümosz*, tulajdonképpen az életerő felbuzdulását jelenti, azt a bősültséget, amely Platón leírása szerint a katonákat, a vitézeket, az arisz-

Bátran

„...eljött az arimathiai József, egy tisztességes tanácsbeli, aki maga is várta az Isten országát, bement bátran Pilátushoz, és kérte Jézusnak testét”.

(Mk 15,43)

tokratákat jellemzi. Az „egy életem, egy halálom” bátorsága ez. Nem gondolok semmivel – a katona bátorságával, böszültségével, haragjával, dühével megyek a frontvonalba, megvívom a harcot. Talán erről a bátorságról van szó itt is, vélhetnénk, hiszen itt az elemi tisztesség forog kockán: a kedves Jézusnak, az Isten országa csodálatos hírnökének, az én titkos meseteremnek meg kell kapnia a tisztességes temetést; ezért én mindenre kész vagyok! Ezt a fajta nekibuzdulást, nagy-nagy bátorságot tudja önmagában megtalálni az ember, amikor az forog kockán, hogy a maradék tisztesség is elvész, az is elvétetik, ami elemi módon jár. Nem is tudja, honnan, miből, de egyszerre csak fölforr benne minden. Nem ismer gátat. Nem talál sem önmagában, sem maga előtt semmiféle föltartózkodó akadályt. Elemi böszültséggel lép fel, hogy meglegyen az, ami jár.

Bement bátran Pilátushoz. Most már elég volt! Most már elvégeztétek! Meghalt! Vége! Adjátok ki az ő testét, legalább a holt legyen a miénk! Erre az indulatra épül a görög drámairodalom egyik legcsodálatosabb tragédiája, az *Antigoné*. El kell temetni a holttestet – lám, micsoda hősiesség, micsoda bátorság kell hozzá.

A másik fajta bátorság éppen ellenkezőleg, a feloldódottságból fakad. Ez nem annak a késztetésnek a bátorsága, hogy fejezzük már be végre az ügyet, és legalább a vége legyen úgy, ahogy az illő és rendjén való, a második fajta bátorságnál az ember föloldódik, hiszen mind-egy, nincs tét, nincsen semmi teher. Jézus meghalt. Bevégeztetett. Most már visszajöhetnének

a szétfutott tanítványok. Ironikus Márk evangélista megjegyzése, hogy csak az asszonyok vannak a meghalt Jézus mellett: Mária Magdaléna, Mária, a kis Jakabnak és Józsnak anyja és Salomé. De most, hogy már meghalt Jézus, jöhet Péter, jöhet János, jöhetnek a többiek is, akik szétszaladtak, akik dideregve nézték távolról a kivégzést. Most már lehet bátornak lenni, pont került a mondat végére. Az Újszövetség ezt a bátorságot a *parrészia* bátorságának, a nyíltság bátorságának nevezi. A titkos tanítvány leleplezheti magát. Meghalt a Mester. Lezárult az ügy, vége a várakozásnak, odalett Izrael reménye.

Emberileg elképzelhető, hogy Arimátiai József fölsóhajt: vége a bujkálásnak, vége a szorongásnak, vége a rettegésnek, immár nincs miért félni, meghalt a Mester, ez a különös, magával ragadó, ám bizonytalan kimenetelű ügy befejeződött. Nyíltan föl lehet lépni, Jézus testét bátran ki lehet kérni, Pilátussal szembe lehet nézni. Arimátiai József esetében mégsem erről van szó.

Csodálatos szó egyébként a *parrészia*, a szólásnak, a nyíltságnak a bátorsága, hiszen valóban szabad az, aki beszél. Belül szabad. És lehet, hogy Arimátiai József éppen most, a halál pillanatában, döbben rá arra, hogy a Mester munkájának célja mindig is ez volt: szabadnak lenni, és róla szabadon bizonyosságot tenni. Itt tehát nem arról van szó, mint a nekibőszült lovagias bátorságban, a katona bátorságában, aki nem törődik semmivel, nem érdekli semmi, történhet akármi, föl se méri a helyzetet,

mindennek nekimegy. Itt a szólás, az önmagát vállalás szabadságával bíró ember vállalja a kockázatot, mert az eltörpül a megnyert szabadság mellett. Nem azért bátor, mert elvesztette az eszét, s nem is mérlegel, hanem azért bátor, mert tudja, hogy amit önmagában bír, a Jézustól kapott szabadság, mindennél értékeesebb. Nincs mitől tartania, a szó legjobb értelmében, nincs mit elveszítenie, mert minden az övé. Ám a szólásnak, a bizonyágtételnek e csodálatos szabadságát csak a Szentlélek által kaphatjuk meg. Az ember önmagában nem birtokolja, mert önmagában mindig mérlegel, fontolgat, számíthat, mindig történik valami, ami megköti őt, ami meghátráltatja. Ahogy a tanítványok is együtt vannak még pünkösd előtt a zsidóktól való félelem miatt, s míg ki nem árad rájuk Isten Szentlelke, a szabadságnak és a bátorságnak a Lelke, addig legfeljebb csak egymásnak mondogatják, ami történt. A Szentlélek megérkezése után „támad zúgó szélnek zendülése”, és kimennek, és bátran bizonyágot tesznek.

Arimátiai Józseffel kapcsolatban azonban az evangélium egy nagyon érdekes és ritka görög szót használ: *tolma*. Ez a remény bátorságát jelenti, azt a fajta bátorságot, amit tulajdonképpen nem is tud az ember, hova tenni önmagában. Ennek a szónak az ellentéte a lenyűgözött félelem. Az Újszövetség ezzel a kifejezéssel él például, amikor Jézus lecsillapítja a háborgó tengert, és a tanítványok nem merik megkérdezni, hogy ki ő, mert rémület és lenyűgözöttség tölti be őket. János evangéliuma végén is

szerepel ez a szó, a csodálatos halfogás után, amikor kiérnek a partra a tanítványok, és ott várja őket Jézus, vele esznek, de egyik sem meri megkérdezni, hogy: „te vagy-e, Uram?” Valami bénító, elnémító rémület, transzcendens félelem tölti meg őket. Ha mernék, ha lenne bátorságuk, az azt jelentené, hogy leoldódott róluk a rémület, egészen pontosan szólva mennyei erők töltötték meg őket.

Vajon tudta-e Arimátiai József, miért kell neki Pilátushoz mennie, Jézus testét kikérnie, és tisztességes, királyi módon eltemetni? Vajon tudta-e az asszony ott a leprás Simon házában, hogy neki miért kell Jézust megkennie? Valószínűleg csak a szeretetüket akarták kifejezni. Valószínűleg csak az munkálkodott bennük, és ez ennek a bátorságnak az igazi gyökere, hogy akivel megteszem ezt, akiért megteszem ezt, az mindennél kedvesebb a számomra, *érte én mindenre kész vagyok*. Ez a szeretet oldoz fel mindenféle félelem és görcs alól.

A *tümosz* és a *parrészia* bátorsága rendelkezésre áll. Ma is, amikor a katonák közelharcba mennek, előre gondoskodnak arról, hogy minden görcs föloldódjon bennük, ne legyenek gátlásaik, ne féljenek semmitől. A második esetben pedig elég, ha a külső körülmények olyanok, hogy az ember józanul fölméri, nincs már mitől tartania. De az a bátorság, amit most Arimátiai József megkap – hiszem, a Szentlélek által –, a szeretetből táplálkozik. Akit szeretek, azért mindent meg merek tenni, és pedig azért, mert szeretem. Nem azért, mert bőszerű bátorságra vagyok képes, mert én vagyok a világ legna-

gyobb vitéze, nem is azért, mert a körülmények úgy alakultak, hanem mert a bennem munkálkodó isteni lélek, a szeretet lelke, fölold engem minden félelem alól. Íme, amit János apostol ír: „a szeretet kiűzi a félelmet.”

Miért kellett így lennie? Mert Jézusnak el kellett temettetnie. „Pilátus pedig igen elcsodálkozott, hogy immár Jézus meghalt volna, és magához hívatta a századost, és megkérdezte tőle, ha régen halt-e meg.” Már az evangélium írásának idején voltak olyan tévtanítók, akik azt hirdették, hogy Jézus nem halt meg, Jézus látszathalált halt. Jézus nem halhat meg. Az örökkévaló Isten nem halhat meg. Teste csak valamiféle látszattest volt. De bizony meg kellett halnia. Mert ha nem halt volna valóságos halált, nem tett volna eleget a bűnért. Akkor váltság-szerző munkája csak nagyvonalú kísérlet lett volna. Meg kellett halnia azért is, hogy a halálból támadjon majd föl. Nem háromnapos tetszhalálból, nem valamiféle kómás állapotból, nem valamiféle képzetes halálból, hanem a valóságos halálból. S ha nem a valóságos halálból támadott fel, akkor mi sem támadunk fel. Mert mi valósággal meghalunk, ezért neki is valósággal kellett meghalnia.

Apró momentum ez: a Jézus-követő, titkos tanítvány a végső órán, amikor látszólag mindennek vége, már csak elemi, emberi tisztességről van szó, a szeretet bátorságával próféta tettet hajt végre. Mint amikor az asszony túlcserdülő, rajongó, szinte hisztérikus szeretetéből megkente a vacsorázó Jézust, és Jézus azt mondja: Ne bántsátok, az én temetésemre néz-

ve tette ezt. Arimátiai József helyett a Lélek tudja cselekedete célját, és mozgatja is őt: hiszen Jézus feltámadására nézve teszi, amit tesz. Temet, és a feltámadást készíti elő. Elvégzi a végzettségét, és megnyitja az utat az örök dicsőség és előtt.

Sok különös történet van az evangéliumban, de az a történet, amelyben a bűnös asszony a poklos Simon házában szelencét, és megkeni Jézus lábait, az egyik legnehezebben megmagyarázható. Hiszen maga Jézus tanít önfeláldozásra bennünket. Maga Jézus biztatja tanítványait és követőit, hogy ragadjanak meg minden lehetőséget a szolidaritásuk kifejezésére, a szegények, a rászorulóknak segítségére. Az utolsó ítélettel kapcsolatos szavaiból egyértelműen kiderül, mit jelent Krisztus követőjének, vagyis tanítványnak lenni: „ha eggyel megcselekedtél te legkisebbek közül, velem cselekedtél meg”. Mit is? Hogy „éhes voltam és ennem adtatok, szomjas voltam és innom adtatok, meztelen voltam és felruháztatok”.

Sőt, az egész Szentírás és Istennek minden törvénye arra utasít bennünket, hogy amikor irgalmasságot gyakorlunk, gondosan járjunk el. Sosem önfeledt pazarlásra akar rábírnunk bennünket az ige. Éppen ellenkezőleg, amikor szolidaritást parancsol, azt is parancsolja, hogy ne tékozolva cselekedjünk. Mégpedig jó okkal: az ember ugyanis hajlamos arra, hogy rossz lelkiismeretét, múltjában fölhalmozódó sok-sok

Az irgalmasság iskolája

„Mert a szegények mindenkor veletek lesznek...”

(Mk 14, 7)

mulasztását, vétkét azzal próbálja meg kiköszörűlni, hogy egyetlenegy nagy gesztusra ragadtatja magát, és szinte esztét veszítve, mérték nélkül próbál hirtelen mindent elrendezni.

Jézus lábai megkenetésének története azért is különös az evangéliumban, mert a világ is mélyen áthat minket az egyenlőség-elvvel. Minden történelmi kort áthatott, és át is fog hatni az egyenlőség-elv dinamikája. Akik alul vannak, azok fölfelé vágynak. Akiknek kevesebbük van, többre vágynak, amit ideológiailag, politikailag általában úgy szokás megfogalmazni: legyen egyenlőség.

Jézus azt mondja a zúgolódó tanítványoknak: A szegények mindenkor veletek lesznek. Botrányos kijelentés. Azt jelenti, mindig lesznek szegények. Sokan, különösen az utóbbi két évszázadban, erre a jézusi kijelentésre hivatkozva fordultak el a keresztyénségtől és a hittől. Mert mintha Jézus szentesítené a szegénységet, mondván, ez az isteni rend. Mindig lesznek szegények, mindig lesznek gazdagok. Mit számoltok? Miért becsületek és latolgatjátok, hogy mennyit ér ez az alabástrom edény, és mennyit ér ez a drága nárdusolaj, mit lehetett volna kezdeni vele? A szegények mindig veletek lesznek. Ha annyira buzog bennetek a segíteni vágyás, minden nap eleget tehettek annak. Kár itt forradalmon törni a fejünket, kár igazságos adórendszert bevezetni, kár népjóléti intézményeket fölállítani, kár az embereket szolidaritásra buzdítani, kár hangoztatni Istennek minden szeretetre, irgalmasságra, könyörületre biztató törvényét!

A tanítványok realisták. Nyilván nem gondolták, hogy azon az egy alabástrom edényi nárdusolajon megváltanak Izrael és Galilea összes szegényét. Csak segíteni akartak, megvalósítani, amire Jézus tanította őket. Ugyanezzel a realizmussal szóltak, mielőtt Jézus megsokasította a kenyeret, amikor odavitték hozzá a két kenyeret és az öt halat, mondván, ennyi van, de mi ez ennyinek, tudniillik ötezernek. Jézus azonban nem a kalkuláció realizmusával, hanem mélyebb realizmussal szól: szegényeitek mindig lesznek. Mindig lesz közöttetek, mellettetek olyan, akivel irgalmasságot gyakorolhattok.

Aki úgy véli, hogy megvalósítható a történelemben a nagy egyenlődsi, az lehet, hogy jól számol, de nem ismeri az embert, és nem tudja, hol él. Az ember ugyanis nem egyenlő. A férfi és a nő sem egyenlő. A gyermek és a felnőtt sem egyenlő. Az erős és a gyenge sem egyenlő. A tehetséges és a kevésbé rátermett sem egyenlő. Minél alaposabban megfigyeljük az embereket, annál inkább azt látjuk, hogy a nagy szociológiai bontások, a nagy kategorizálások pusztán absztrakciók. Minden ember egyedi, konkrét, páratlan és összehasonlíthatatlan. És mindig lesz, akin segíthetek, mindig lesz, akinek hozzám képest kevesebbje van. Ha lehetne egyenlőséget létrehozni, az a boldogtalan és irigykedő emberek egyenlősége lenne.

A tanítványok realisták – az alkalom realistái. Az asszony cselekedetéből ismerik fel, mi csoda alkalom lett volna jót tenni. Jézus viszont a szeretet realistája. Amikor csak akartok, jót te-

A TANÍTVÁNYOK
REALISTÁK

hettek velük. Mikor is? Amikor éppen alkalmunk nyílik rá? Amikor éppen úgy adódik a helyzet? Amikor összegyűlik annyi felesleg? Vagy amikor a lelkiismeret már végképp nem hagy békén? Amikor csak akartok. Azaz bármikor. Nincs szükség számolgotásra. Amikor Jézus a szeretetnek erre a minőségére rámutat, az irgalmasságnak, az adásnak, az önfeláldozásnak az isteni mélységét mutatja meg. Miért bántjátok? Halálomra nézve cselekedte. Hiszen ez az esemény akkor zajlik, miközben Jeruzsálemben a nagytanács emberei eldöntötték, és a módját is megtalálták annak, miképpen ölik meg Jézust. Be fog következni az, amitől a Cézárea Filippi úton megriadt Péter nem tudja Jézust visszatartóztatni. Be fog következni az, amiről Jézus újra meg újra beszélt a tanítványainak: Az Embernek fia Jeruzsálembé megy, elárulják, megvádolják, elítélik, megkínózzák, megfeszítik, meghal, eltemetik, és harmadnapon föltámad.

Kálvin megjegyzi, nincs jobb mód megmagyarázni az asszony tettét, mint hogy a Szentlélek titkos mozgása kényszeríti rá. Megkeni, bebalzsamozza a még élő, de önmagát már halálra szánt Jézust, akinek büntörlő áldozata önfeláldozó szeretetét fejezi ki. Az, hogy Jézus nem utasítja el testének mostani megkenetését, azt fejezi ki, hogy Jézus halála nem véletlen történelmi konstelláció.

Jézus önként adja magát halálra. Nem azért következik be, mert a nagytanács emberei, a vallásos politikai status quót őrzendő lépnek egyet, s Jézust, aki bevonult Jeruzsálembé, s a

templomban mindent fölforgatott, és hozsanás tömegek üdvözölték, a főpap tanácsa szerint: jobb, hogy egy ember vész el, hogynem az egész nép, likvidálják. Nem valamiféle politikai rezon lendül működésbe. De nem is a féltékeny, kicsinyes és kisstílű Júdás, a közös kassza tolvaja lendít az eseményeken azzal, hogy még egy kis pénzért kész a Mestert is elárulni. Ezek csak részelemek a passiótörténetben. Minden ott dől el, amikor Jézus azt mondja: Most pedig fölme gyünk Jeruzsálembe, az Embernek Fia elárultatik. Majd Péterhez szólva, aki ezt hallva, megragadja Jézust, és azt mondja, mentsen Isten, Uram, nem eshetik ez meg téveled: távozz tőlem sátán, mert emberek dolgaira gondolsz, s nem az Isten dolgaira.

Isten irgalmazó szeretete, annak beteljesedése és Krisztus büntörlő áldozata nem alkalmi, nem egy véletlen konstelláció műve. Krisztus áldozata szabad isteni döntés folyamánya. Isten könyörül, mert könyörölni is akar, bűnöket töröl, mert bűnöket akar törölni. Vajon átengedjük-e magunkat ennek a szabad, önkéntes, isteni szeretetnek? Mert ahogyan igaz, hogy szegényeitek mindig lesznek, ugyanúgy, sőt örökkévaló módon igaz, hogy mi mindig Isten szegényei leszünk, Luther kifejezésével élve: Isten koldusai. Csak az kap meg Istentől mindent, ami szükséges, aki Isten koldusává tud lenni. Az kap irgalmat, bocsánatot, az kap életre elégséges kegyelmet, kibontakozást, megvilágosító igazságot, aki úgy áll Isten elé: Uram, nincsen semmim. Mert mindig Isten az, aki ad.

Kálvin szerint az asszonyt ebben a nagy, ön-

ÖRÖKKÉVALÓ MÓDON
IGAZ, HOGY MI MINDIG
ISTEN SZEGÉNYEI LESZÜNK

felelt, meggondolatlan, meghökkentő gesztusában, túláradó, túlsorduló szeretete kifejezésében a Szentlélek vezette. A középkori teológusok okkal hívják föl arra a figyelmet, hogy csak Istenben azonos az akarat és az akarat véghezviteléhez való erő, az emberben ezek nem egyek. A mi akaratunk mindig korlátos, ha engedünk az isteni Lélek készítésének, ha engedjük, hogy az isteni Lélek mozgasson bennünket, akkor a véghezvitelhez való erőt is megkapjuk. Irgalmas cselekedeteink, a segítség akarása csak így lesz a személyünkkel azonos.

Igaz tanúság

„Ne tégy a te felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot.”

(2Móz 20,16)

A kilencedik parancsolatot általában bírósági szituációra szokás alkalmazni, a tanúnak nem tehet hamis tanúbizonyságot felebarátjára, embertársára. A tanú nem másíthatja meg a történetet, régebb, még a 19. század végén is, a tanút megeskették. Ma már esküpótló nyilatkozattal is beéri sok bíróság. Nálunk figyelmeztetik a tanút, hogy az igazmondás kötelezettsége mellett tesz tanúvallomást, és hogy a hamis tanúzást bünteti a bíróság. Hiszen a hazugságnak, a hamis tanúbizonyságnak súlyos következményei lehetnek a másik emberre nézve.

E parancsolatnak igazi célja és értelme éppen a másik emberrel való kapcsolatunk. Párhuzamos parancsolata a harmadik parancsolat, amelyben Isten az ő nevének hiábavaló felvételét tiltja. A kilencedik parancsolat ennek értelmében így is fordítható: a te felebarátodnak nevével hiába fel ne vedd. A te felebarátod nevét,

személyiségét, sorsát könnyűvé ne tedd. Vallo-másod, bizonyoságod ne legyen neki ártalmára. Mert a másik emberről beszélve nemcsak az bír tétellel, hogyan, mi végre és mit mondunk, és mit nem mondunk, hanem az is, létesül-e köz-tünk bizalmi kapcsolat. Biblikus nyelven szól-va: megteremtődnek-e a felebaráti szeretet le-hetőségei?

A bírósági helyzetből továbblépve felismer-jük a kilencedik parancsolat érvényességét a politikában is. A koncepciók perek – amikor politikai meggyőződés, világnézet, politikai párthoz való tartozás vagy valami nagy világ-mozgalmas összeállítás érdekében lehetett vagy kellett hamisan tanúzni, akár önmaga ellen is a beidézetnek – nem új keletű találmányok. Már Akháb király úgy szerezte meg Nábót szőlejét, hogy Jézabel, a felesége tanácsára hamis tanú-akat állítva megvádolták Nábótot, és halálra íté-lve elkobozták a földjét. Ugyanilyen koncepciók per zajlott nagycsütörtök éjszakáján is, ott is voltak hamis tanúk, noha az ítélet eleve el volt döntve.

Tovább tágítva vizsgálódásunk körét, a po-litikából kilépve a társadalmi élet különböző szintjein keressük a parancsolat érvényét. Va-jon mi lenne a reklámszakemberekkel, ha va-lóban minden hazugság azonnal büntetés alá esne? Vagy hogyan esnének e törvény hatálya alá a statisztikusok, akik számokkal, grafikon-ozzlopokkal bűvészkednek, és hol azt állítják, előbbre jutottunk, noha nem jutottunk előbb-re, hol meg ellenkezőleg, azt állítják, nagy baj van, miközben nincs is olyan nagy baj? Nem az

élet dolgainak meghamisítása, amit sokszor tesznek?

Ezért nem véletlen, hogy ez a látszólag mellesleges téma, a bírósági tanúskodás tisztasága benne van a Tízparancsolatban. Csak látszólag kivételes helyzet ugyanis, hogy az ember a felebarátja ellen hamisan szól, rágalmazza, gyanúsítja, alaptalanul vádolja. A parancsolat az emberi szívig juttat el. Nem a sajátos körülményekből fakad a felebarát elleni hamis tanúzás, hanem a szívből, s meg is jelenik az élet minden más területén.

Át meg át van szöve az életünk az igaz beszéd, a valóságra vonatkozó állítások súlyos dilemmájával. Könnyen felnagyít egy hírt az ember, könnyen felhabosítja a hallott vádat. Mit mond Jakab apostol a levelében? „Egy forrásból jön ki édes és keserű. Egy szájjal átkozzuk felebarátunkat és áldjuk az Istent. Nem kellene ennek így lennie.” Az ember identitásválságban szenved, és ennek része, hogy mást mond a barátjának, amikor együtt van vele, és mást mond a háta mögött. Másnak tudja mutatni magát, mint aki valójában.

A parancsolatokat cselekvő értelemben is tudnunk kell értelmezni. A „ne ölj” pozitív, cselekvő értelme: támogasd a másik életét. A „ne lopj” cselekvő megfordítása: adj. E parancsolaté pedig: tégy felebarátod mellett igaz tanúbizonyságot. Miképpen? Ursinus Zakariásnak, a Heidelbergi Káté írójának, magyarázata szerint a következő erények segítenek bennünket az igazság és az igazmondás területén.

Mindenekelőtt az elfogulatlanság és a pár-

tatlanság. A megfelelő latin kifejezés a *candere* igéből származik, ami tiszta fény jelent, ez a gyökere a kandeláber szónak is. Az elfogulatlanság olyan, mint a gyertya tiszta, fehér, izzó fénye. Elfogulatlan, ugyanakkor méltányos és jóhiszemű az ilyen lélekkel hozott ítélet. Az igazság szobra, Justitia bekötött szemmel mérlegel. Ez a pogány Justitia – mintha az igazság kilóra mérhető lenne. A bibliai értelemben vett igazság és tiszta ítélet mindig nyitott szemű, látó ítélet. Valamit fénybe helyezünk. Péter apostol a tiszta gondolkodásról szólva egy ehhez hasonló görög kifejezést használ: tiszta az, amin át tud világítani a nap. Átlátható – transzparens. Az igazsághoz való első viszonyunk legyen ez a tiszta, elfogulatlan és méltányos ítélet, melyben jóhiszeműség lakozik gyanakvás és rosszhiszeműség helyett.

Az igazmondás nagy erénye az egyszerűség, a *simplicitas*. Az igazat olyan nyakatekerten, körülményesen is el lehet mondani, hogy az szinte felfoghatatlan, a hallgató majdhogynem belerokkan, mire megérti. Mondjuk olyan egyszerűen, hogy egy gyermek is megértse. Olyan tisztán és áttekinthetően, hogy bárki felfoghassa. Az egyszerűség önmagában az igazság egyik nagy kritériuma.

Az igazmondáshoz hozzátartozik a következetesség is. Gyakran lehet látni a televízióban filmeket, amelyekben irodalmias vagy kitalált bírósági helyzetekben a vallomást tevő tanút megtámadják, nyomást gyakorolnak rá, és ő megínog, és megváltoztatja a vallomását. E parancsoltnak a fényében önvizsgálatot kell

tartanunk: mennyire vagyunk következetes emberek?

A következetességet egészíti ki a *docilitas*, a tanulékonyság vagy fogékonyság erénye, voltaképp a kettő össze is tartozik. Aki fogékony az igazságra, biztosan nem lesz megátalkodott makacs, biztos, hogy az igazság fényében meg tudja változtatni véleményét. Ehhez az igazság iránti fogékony alázat kell, mert nem könnyű dolog belátni a tévedésünket, még nehezebb utána bocsánatot kérni.

Különös módon ide tartozik a hallgatni tudás titokzatos erénye is. Nem azok az igazmondó emberek, akik mindig mindent kikiabálnak. Talán megfelelnek Kant rigorizmusának, de nem az élet törvényeinek. Kant ugyanis a *Gyakorlati Ész Kritikájában* arról értekezik, hogy mindig igazat kell mondani, pontosan fordítva, mindig meg kell mondani az igazat. Ám az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy ha kell, a másik érdekében tudok hallgatni. Nemcsak az üldöztetések közismert és szélsőséges esetében, hanem a tapintat erényére való tekintettel is. Merthogy közölni lehet az igazat úgy is, hogy porrá zúzzuk vele a másik embert. Elsősorban a kamaszokat jellemzi, de még öreg fejfel is tanulni kell úgy mondani az igazságot, hogy ne sebezzünk, hanem gyógyítsunk vele. Az igazi nagy művészet, az igazmondás igazi nagy erénye az, ha úgy tudom megfogalmazni az igazat, úgy tudok mellette érvelni, hogy azal nem összetöröm az embertársam, hanem meggyógyítom. Igaz szavaim nyomán szívében a megosztottság megszűnik, és a kétértelmű

KRISZTUS GYERMEKEIRE AZ
A FELADAT HÁRUL, HOGY
IGAZMONDÁSUKKAL
MAGÁHOZ ISTENHEZ, AZ
IGAZSÁG FORRÁSÁHOZ
VEZESSÉK EL A MÁSIK
EMBERT

emberből egyértelmű lesz, hogy a nagy kiközöketség, ami miatt nem annak mutatkozik, aki valójában, és nem tudja önmagát úgy kinyilvánítani, mint aki valójában, megszűnik – ez a kilencedik parancsolatban bennefoglalt feladat. Krisztus gyermekeire az a feladat hárul, hogy igazmondásukkal, igaz és tiszta beszédükkel magához Istenhez, az igazság forrásához vezessék el a másik embert. Mert ha abból a forrásból merítünk, meggyógyulunk. Isten nem hazug. Isten igazsága mellett szavatol minden cselekedete, mert Isten kinyilatkoztatása számunkra nézve is megújulás.

Nem nagy érdem bíróság előtt nem hazudni, főleg ha soha életünk folyamán be sem idéztek. A feladat, amit a kilencedik parancsolat ránk ró, az, hogy mi, akik Isten szava és bizonyágtétele által újjászülettünk, úgy beszéljünk, hogy másokhoz szóló beszédünk gyógyítson, az igazsággal áldást is mondjunk. Ezt a parancsolatot nem az ember jól felfogott érdeke, nem a történelmi tapasztalatból kierielt általános etikai meggyőződés, hanem maga a szabadító Úr parancsolja.

A Tízparancsolat Isten törvénye, a szabad Isten és az ő megszabadított népének szövetségi okmánya, Isten és a nép közös életének törvényi rendje. A parancsolatokat a szabadító Isten adja, vagyis amikor törvényét halljuk, nem a kényszernek vagy az önkénynek az Istene beszél, hanem a szabadító Isten, aki ugyanakkor szuverén, kizárólagos Isten is: Én

Apák és fiak

*„Tiszteld atyádat és anyádat, hogy bosszú ideig élj azon a földön, amelyet az Úr; a te Istened ád tenéked.”
(2Móz 20,2.12)*

vagyok az Úr a te Istened, aki kihoztalak, kiszabadítottalak Egyiptom földjéről, a szolgaság házából! Ne legyenek idegen isteneid énelőttem!

A bibliai hagyomány a Tízparancsolatot két részre osztotta: a törvény első táblája arra tanít bennünket, mi a kötelességünk Istennel, teremtő és megváltó Urunkkal kapcsolatban, a másik törvénytábla az embertársainkkal való kötelességeinkre tanít. A törvény summája: Szeresd az Urat, a te Istenedet, és szeresd felebarátodat, mint magadat. A szülők tiszteletére vonatkozó ötödik parancsolat vezet át a második kőtáblára.

Isten a parancsolatokat a pusztai vándorlás során adta, a rabság és a honfoglalás közötti átmeneti állapotban. Az első parancsolat a rabság földjére emlékeztet, Egyiptom földjére. Az ötödik parancsolatban az ígéret földjéről beszél Isten, a szabadság, az élet, a reménység földjéről. Azaz e parancsolatban a szabadság földje, a haza, az otthon ígéretként jelenik meg. Az ígéret, amit az Isten a parancs megtartásához kapcsol, jelesül a hosszú élet nem feltétlenül az egyes ember hosszú életét jelenti, hanem sokkal inkább a népnek az életidejét.

A szülőket nem tisztelő nemzedék, az őseit, elődeit nem tisztelő nép életideje ugyanis rövid, vagy megrövidül. Jézus a Hegyi Beszédben halálos, kárhozatra méltó bűnnek nevezi még a szülőkkel szembeni tiszteletlen megnyilatkozást is. Az ötödik parancsolat nem a múltba vezet vissza – ahogy a szülőkről, az elődökről óhatatlanul a múlt jut eszünkbe –, hanem a jövőnk ígéretét kapcsolja az előttünk járó

nemzedékekhez. Istennek egyik nagy titka ez: a jövő nem a jövőben születik meg, nem valami távoli és megfoghatatlan fantáziavilágban, kitalált utópiában létezik. A jövő mindig a múltban születik meg – Isten a jövődő feltételeként állítja elének a szülők, az elődök tiszteletét.

Az ötödik parancsolathoz számos probléma kör kapcsolódik. A legszűkebb értelemben benne foglaltatnak olyan kérdések, mint a szülők iránti tisztelet és ennek tartalmi és formai kifejeződése. Meddig kell a szülőknek engedelmeskedni? Vagy a kérdés formai szempontjai: lehet-e a szülőket tegezni? Tudunk olyan népekről, ahol úgy nevelik a gyermekeket, hogy a szülőket magázzák. A tegezés ott túlzó bizalmaskodás. Ugyanakkor olyan családokat is ismerünk, ahol a gyermek nem is apunak és anyunak szólítja a szüleit, hanem csak Janinak, Marinak. Ide tartozik ugyanakkor a gyermekek fegyelmezésének a kérdése, például a Példabeszédek könyvének fényében. Meddig mehet el a szülő a fegyelmezésben, és meddig köteles a gyermek a fenytéket elfogadni? Meddig szólhat bele a szülő a gyermek életstratégiai szempontjaiba, például abba, hol tanuljon tovább, milyen hivatást, szakmát válasszon. E problémakörbe vonható a párválasztás kérdése, ami a mai világban inkább rejtetten, de jelen van. Hogyan választ jövődőbelit magának egy-egy fiatal? Érvényesülnek-e itt a szülők kimondott, kimondatlan szempontjai, megjelenik-e a jövődőbeli választásánál a szülő tisztelete? Meddig avatkozhat bele a szülő a gyermekek életébe ezen a területen? Nagyon nagy kérdés

továbbá, meddig engedi a családi konfliktusokba, a döntéshozatalba beletekinteni, beleavatkozni?

Az ötödik parancsolat kiterjesztő értelmű magyarázatai nemcsak a család dolgait érintik. Olyan területeket is felölelnek, mint az iskola, az oktatás, a nevelés; a polgári felsőbbség, az állam, a törvényhozás, a politika, a hatalom, illetve az egyház tekintélyének kérdése. Egyszóval minden a parancsolat érvényességi körébe tartozik, ahol vezetési struktúra, alá- és fölérendeltségi viszony van. Ha az egyébként mindenki szívében meglevő anarchista hajlamokat fölfüggesztjük magunkban, beláthatjuk, hogy Isten a világot úgy teremtette meg, és a világ úgy működik, hogy abban alá- és fölérendeltségi viszonyok vannak. A világnak van archéja, kezdete, eredete, törvényszerűsége. Hogyha biztos számítunk arra, hogy a gondviselő Isten működteti a természeti világ törvényszerűségeit, és nekünk jó az, hogy a Nap fölkel, meg lenyugszik, hogy az univerzum a maga törvényszerűsége szerint működik, akkor legalább egy időre félretéve lázadó hajlamainkat, és beletekinthetünk abba, hogyan működik, vagy hogyan működne normálisan az emberi világ az Isten által teremtett törvényszerűségek szerint. A huszadik század vége ugyanis megrendítő erővel, sokkoló problémaként hozta föl a tekintély válságát. Amikor a világban levő alá- és fölérendeltségi viszonyokról, vezetők és vezetettek, tanítók és tanulók viszonyáról beszélünk, vagy azokról, akik az emberi életek fölül döntenek, és ezért felelősséget viselnek, illetve

A HUSZADIK SZÁZAD VÉGE
SOKKOLÓ PROBLÉMAKÉNT
HOZTA FÖL A TEKINTÉLY
VÁLSÁGÁT

akiknek e döntéseket végre kell hajtaniuk, és el kell hordozniuk a jövő, a holnap érdekében, beleütközünk az autoritásnak, azaz a tekintélynek kérdésebe.

Élénken emlékszem egy műszerészre, aki nagyon kedves, aranyos úriember volt, csupa segítőkészség, de nagyon istentelen ember. Egy alkalommal az udvaron üldögélve találtam, amint a fiait egzecírozta borzalmas káromkodások közepette. Tudta, hogy lelkész vagyok, s bosszantani is akart a káromkodásával. Ahogy meglátott, rátett még egy lapáttal, s elkezdte mondogatni: Én vagyok az Isten, én vagyok az Isten! Mire mondtam: Bandi bácsi, nem maga az Isten. Azt én elhiszem, hogy a gyerekei fölé van rendelve, meg parancsol is nekik, de nem maga az Isten! Mire ő: Én vagyok az Isten! – és tovább ugráltatta a gyerekeit. Másnap kerestek, menjek gyorsan, nagy baj van. Bandi bácsi ott feküdt az udvaron holtan.

Amikor az ember Istennek gondolja magát, ha akár hatalmaskodásból, akár elnyomottságát, megalázottságát kompenzálendő uraskodni kezd, gondoljon arra is, amit a próféta és Péter apostol mond: Bizony fű a nép, megszárad a fű és elhull annak virága. Az ötödik parancsolat ugyanis (tiszteld atyádat és anyádat!) első sorban – bármily furcsán is hangzik – a szülőkre ró kötelességet. A gyermek köteles tisztelete nem csak úgy általában jár a szülőnek, főleg ha a szülői önkény azt meg is követeli, hanem akkor jár, ha a szülő betölti isteni rendelését. Kálvin, aki nem vádolható azzal, hogy ne lett volna tekintélytisztelő, sőt a huszadik században

éppen azzal vádolják, hogy túlságosan is tekintélytisztelő volt, és vasmarokkal kormányozta a rábízottakat, azt írja az ötödik parancsolat magyarázatában: „Isten törvénye értelmében a szülőket megilleti a gyermekek köteles tisztelete, mert a szülő mindig egy lépéssel közelebb van Istenhez, mint a gyermek, és a szülő kötelessége és feladata, hogy a gyermeket Isten felé vezesse. Ám – folytatja Kálvin –, ha a szülő törvénytelen ségre akarja kényszeríteni a gyermeket, ami nem az Isten rendje szerint való, ami bűn, és ítélet alá esik, akkor a szülőt olybá kell vennünk, mint idegent.” Mint idegent – van-e ennél fájdalmasabb szó a szülő minősítésére? A parancsolat először a szülőre ró kötelességet.

A szülő élete transzparens élet. Az ő életén keresztül sejlik föl először a gyermek számára Isten valósága. Nevelői jogon a szülő indítja el a gyermeket az Isten-gondolat felé. A Biblia, közelebbről a zsoltárok, a bölcsesség-irodalom és az Újszövetség számos helye ezért beszél olyan sokat a szülők kötelességéről. Mit jelent istenfélő szülőnek lenni, mit jelent a gyermeket jól nevelni? Amíg e kérdés fennforog, a szülői tekintély is vitathatatlan.

A szülői tekintély mindaddig vitathatatlan, amíg a szülők eleget tesznek az isteni feladatnak, ami a gyermek istenfélelemre nevelésének terén rájuk hárul. E parancsolatnak az összefüggésében ma tekintélyellenesnek lenni anynyi, mint istenellenesnek lenni, holott ma a világ jogalkotása – vagy inkább jogorzása – abszolút tekintélyellenes, sőt tekintélyromboló.

Az Egyesült Államokban vendégségbe hívtak egy Oroszországból származó, keleti ortodox családhoz. A keleti ortodoxia világában a szülőtisztelet, különösen az édesanya tisztelete, sokkal erősebb, mint a nyugati világban. A vendéglátóm elvitt a temetőbe a szülei sírjához, s igen-igen megrendített, amit ott láttam. Amikor a sírhalomhoz értünk, házigazdám, a megbecsült tudósember, a tekintélyes, befolyásos személy, ráborult a sírra, átölelte azt, és ott zokogott a síron. Így akarta kifejezni szülei iránti odaadó, rajongó szeretetét. Ugyanebben az országban ma már olyan törvényeket hoznak, hogy a tízéves gyermek is följelentheti a szüleit, ha megpróbálják fenyíteni. A nagy egyenlősdi eszménye hajtja a jogalkotókat, a törvényhozókat, a filozófusokat, ideológusokat, hogy mindenkinek egyenlő mértékben osszák szét a jogokat és a kötelezettségeket. Ám egyszer csak azon kapjuk magunkat, hogy nem lehet már a gyermeket semmire sem kényszeríteni, nem lehet nevelni, fenyíteni – nemcsak a szülőkre, hanem a tanárookra kiterjedően is. Mértéket vesztettünk a nagy egyenlősdiiben, holott a tekintély tisztelete, elfogadása a jövőhöz vezető út, a tekintély lerombolása, az alá- és fölévettségi viszonyok szétbomlasztása viszont az életet bomlasztja szét.

Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú ideig élj azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad tenéked! A tekintély körüli konfliktus akkor oldódhat föl, ha fölismerjük és elfogadjuk, hogy a gyermek számára a szülő annak a bizonyossága, hogy az élete nem önmagával kez-

dődött. Ha nem másképp, legalább biológiailag a szülei előbb voltak. Nem ő maga önnön léte forrása. Hitem szerint, akik tudatában vannak annak, hogy nem önnön létük teremtői, megalkotói, létrehívói, azok szerényebbek, azok jobban tisztában vannak e világnak a viszonylataival. Nem véletlen, hogy a negyedik és az ötödik parancsolat köti össze a két törvénytáblát. A negyedik parancsolat, a szombat megtartásának parancsa jelzi számunkra, hogy nem rendelhetünk mindent a hatékonyság elve alá, van ugyanis egy nap, ami nem a miénk, mert az az Úr napja, de éppen azon a napon vagyunk szabadok. Ha az ember megérti az ötödik parancsolat fényében, hogy nem ő a léte eredője, tartozik valakinek a köteles tisztelettel, tartozik valakiknek megadni az őket megillető helyet a saját életében, akkor kezdődik el igazi emberi léte, nem pedig akkor, amikor minden kötelmet, minden tekintélyt lerúg magáról.

A tekintélyválságból kibontakozó feszültségek akkor oldódhatnak, ha fölismerjük, hogy a szülők tisztelete a jövő ígérete is. Az előző nemzedékek élettapasztalata, hagyománya, mindaz, amit a szülő a gyermeknek átad, nem a múlt felé visz bennünket.

A huszadik század igazi nagy gyötrelme a tekintélyválság mellett a múlt eltörlésének kísérletéből fakadt. Ideologikus megfogalmazását az a himnusz is tartalmazta, amit hosszú ideig énekeltettek az országgal: A múltat végképp eltörlölni... De nem is kell ilyen végletes példákkal élni. Hány nemzedék éli meg teljesen természetszerűen, hogy amit az elődei csinál-

tak, vagy amit éppen a szülei csinálnak, nem jó. Másképp akar élni, mert azt látja, a szülei megalkuvók voltak, esetleg teljesen belemerülnek a világ dolgaiba, vagy azt látja, hogy odahaza csupa-csupa veszekedés vagy kisszerű dolgok morzsolgatása az élet, s ő mást, igazabbat, nagyobbat akar. Istenibbet. A Tízparancsolat az ígéret parancssorozataként kikhez szól? A gyermekekhez. Az a gyermek, az a generáció ugyanis, amelyik nem szereti a szüleit, vagy csak holtában, emlékeiben, az megkésztetten szereti már. Az a nemzedék, amelyik nem szereti éltében, jelenvalóságában a szüleit, öngyilkos nemzedék. Hiszen az öngyilkosság a szó igazi értelmében nem azzal kezdődik, hogy az ember önmaga ellen ront, hanem hogy a szülei – életadói – ellen ront. Azzal kezdődik, hogy tekintélyüket, szülői tisztüket, helyüket megtagadja, és őket nem szereti. Főleg azoknak a fiataloknak kell tudomásul venniük, akik nem apáiktól ismerték meg a Krisztus evangéliumát: keresztyénné válva sem nyernek jogot arra, hogy nem hívő szüleiket megvessék – szeretniük kell őket, hogy Krisztushoz szeressék őket. A szülő tiszteletének parancsa érvényes szerepcsere esetében is, amikor a gyermek vezeti a Megváltóhoz a szülőt. Kálvin szavával ekkor ő jár egy lépéssel közelebb Istenhez!

Ám ez a ritkább. A parancsolat a természetes rendet mutatja meg. Isten ugyanis tudja, hogy amennyire magától értetődő az, hogy a szülő szereti a gyermeket, mert a véréből való vér, csontjából való csont, annyira nem magától értetődő, hogy a gyermek szereti és tiszteli

a szüleit. Intsen ez józanságra. A bűn terhével születünk. Nem a szeretés képességével születik az ember, hanem az önzés képességével. Azzal a képességgel és azzal az akarattal születik az ember, hogy elveszi, megragadja, ami kell neki. A csecsemő nem azért nyújtogatja a kezét az édesanyja keble után, mert szereti, hanem mert éhes és szopni akar. A kisgyerek nem azért ül engedelmesen az asztalhoz, mert annyira tiszteli a szüleit és a házirendet, miszerint tizenkettőkor van az ebéd, hanem mert éhes. Amennyire csodálatos az, hogy a szülő tudván, hogy a gyermek kis szörnyeteg, mégis szereti, annyira csodálatos, hogy Isten azt parancsolja a szövetség alkotmányában: Gyermek, szeressétek a szüleiteket, gyermekek, tanuljatok meg szeretni! Isten minden újabb nemzedéket a szülőkhöz küld, akik már megtanultak szeretni. Azokhoz küldi a gyermekeket szeretni tanulni, akik szeretik a gyermekeket, noha tudják, hogy a gyermek gézengúz, a gyermek csínytetet követett el, és szeretik a gyermeküket annak ellenére, ha abból gazember lett. A gyermekek a szülőktől tanulhatnak meg szeretni.

Isten népe a pusztában kapta ezt a parancsolatot. A pusztá az a világ volt számára, amelyben mindent tanulnia kellett, hiszen rabszolgasorból jött, ahol abból állt az élet, hogy parancsolnak, és engedelmeskedni kell szeretet és tisztelet nélkül. Ott csak az érdekeknek és a hatékonyságnak a törvényszerűségei hatottak szeretet és belátás nélkül. A pusztában, a senki földjén kellett egyik nemzedéknek a másikat

A GYERMEKEK A
SZÜLŐKTŐL TANULHATNAK
MEG SZERETNI

megtanítania szeretni. Az ezredfordulón az értékek pusztaföldjén vagyunk. Egyébbel sem találkozunk, csak kemény, nyers, mindent maguk alá gyűrő érdekekkel. De Isten az ő meg nem szűnő irgalmából a mi jövevény pusztai nemzedékünket is szeretni tanítja. Gyermeket szüleiktől, szülőket a nagyszülőktől. Egyik nemzedéket a másiktól. És Isten kegyelme által a szülő elfogadásában, a szülő vezetése alá rendeltségben, a hagyományban, a múltban, a régiben számunkra is a jövő ígérete van.

Ruth könyvének első része azt a kérdést veti fel, lehet-e a hitet, a vallást tanítani. Hogyan érhető el, hogy a szülő Istene legyen a gyermek Istene is? Ez ugyanis a mindenkor hitoktatás, vallástanítás lényegi kérdése.

Betlehemből, a városból, ahonnan majd Dávid király származik, és ahol később Jézus születik, kivándorol egy család egy másik országba, mert éhínség van. Mai kifejezéssel afféle gazdasági kivándorlók lesznek. A fiúk, akik talán még gyerekként indultak el a szülőkkel, az idegen országban letelepedvén, felnövekedvén, megnősülnek. Odavaló lányokat vesznek feleségül, és úgy tűnik, a családi élet szépen a helyére zökken, sikerült megkapaszkodniuk. Ám váratlan gyorsasággal meghal a férj, meghal a két fiú, és ott marad egy idős özvegyasszony meg a menyei, két fiatal özvegy. Jönnek a hírek otthonról, Betlehemből, hogy jobbra fordult a világ – a Biblia szép kifejezésével: „Meg-

Tanítható-e a hit?

*„...abova te mégy, oda megyek, ... néped az én népem, és Istened az én Istenem.”
(Ruth 1,16)*

látogatta az Úr Betlehemet, hogy adjon mit enni” –, elmúlt a gazdasági válság. Ekkor az idős özvegynek, Naominak a szívében feléled a vágy, haza akar menni. Elvesztette a férjét, elvesztette a fiait, nincs már semmi keresnivalója az idegen földön. A vágyból döntés lesz, és elindul hazafelé. A két menyee, a két fiatal özvegyasszony egy darabig – talán tisztességből – kíséri még, de Naomi megkéri őket, hogy térjenek vissza a családjukhoz, hiszen még fiatalok, még férjhez mehetnek. A kor szokása szerint nem olyan könnyű szertartás a búcsú; a fiatal özvegyeknek illet még egy kicsit sírni-ríni, kellett magukat még kéretni is egy kicsit, de Naomi okkal is az ottmaradásra biztatja őket. Ekkor aztán az egyikük szépen megfordul, és hazamegy. A másik, Ruth azonban a hosszas unszolás után sem akar visszatérni, hanem azt mondja: „Ahova te mégy, oda megyek én is, ahol te megszállsz, ott szállok meg én is; néped az én népem és Istened az én Istenem.”

Vajon miért ragaszkodik Ruth az anyósához? Miért teszi magát ez a fiatalasszony gyermekké? Hiszen a gyermek él úgy, hogy ahova a szülő megy, oda megy a gyermek is, ahol a szülő megszáll, ott száll meg a gyermek is, amelyik nép a szülő népe, az a gyermek népe. Nem lenne jobb otthon maradni, mint ezt a különös anya-lánya kapcsolatot választani? Nem lenne jobb hazamenni, mint édesanyát adoptálni? Hogy fogják a moabita Ruthot a betlehemiek, a júdeabeliek befogadni? Hiszen a nyelvüket sem beszéli, mások a szokásai, más az arckifejezése, más a hanghordozása, más az élete, más a

rokonsága. A nők ma már önállóak, munkát vállalnak, a férfiaktól függetlenül szervezik az életüket, a régi világban azonban annak oldódott meg az élete, aki férjhez tudott menni. A magukra maradtak gyakorlatilag özvegyként éltek fiatal lány koruktól kezdve. Ruthnak a saját szülőfalujában, rokonsága körében lett volna esélye könnyebb életviszonyok közé kerülni. Kockáztat, ha Betlehembe megy. Megérkezése napján rögtön kiderül: idegen, és semmibe veszik. Betlehemben Ruth egy nulla, egy senki. Ezt mondja a kedves anyósa is: „Sokadmagammal mentem el, és árván jöttem vissza” – árván, mint a kisujjam. S ha még sikerül is tisztáznia Naomival ezt a szerencsétlen mondatot, később, amikor az anyósa megöregedik és meghal, valóban egyedül marad idegenként, idegen földön. Az idegen sorsa idegen földön: számkivetettség. Kegyelemkenyérre szorul, gúnyolódás céltáblája, gonosz tréfák tárgya lesz, vagy megteszik bűnbaknak, ahogy az idegeneket szokták a mai napig.

A titok, amiért Ruth ennyire ragaszkodik az anyósához abban az Istenben van, akit ő megismert. Vállal minden kockázatot, mert egyvalamit nem akar kockára tenni: „A te Istened az én Istenem.” Ezt az „én Istenemet” nem akarja immár kockára tenni. És ebben egy csodát szemlélhetünk. A bibliai elbeszélés ugyanis semmit sem mond arról, miképpen élt együtt a család, amikor még a Naomi férje és a fiaik is éltek. Ennek a családnak, idősek és fiatalok, gyermekek és szülők nemzedékének úgy kellett élniük, hogy családi életük középpontjában Isten

álljon. Így tudta Ruth, az idegen fiatalasszony, aki beházasodott a családba, megismerni és megszeretni az Istent. Ezért az Istenért vállalja, hogy félreértések áldozata lesz, idegennek nézik, kiközösítik, koldusbotra jut.

Szülők, nagyszülők egyetlen, igazi nagy kérdése: megszeretik-e gyermekeink az élő Istent a mi életünkön keresztül? Elegendő-e elküldeni, vagy jobb esetben elvinni a gyermekeket vasárnapi istentiszteletre, hittanórára, és rábízni őket a hitoktatók meg a lelkészek kezére, miközben aggódva figyeljük, jó hitoktatóik, jó lelkészek vannak-e, jó dolgokat mondanak-e, szép és igaz dolgokra tanítják-e a gyermekeket. Elég-e? Ha Istenre tekintünk, nemcsak elég, hanem sok is, mert Isten szuverén: ahogyan neki tetszik, úgy ragad meg egy életet. Ám emberileg szólva elég-e? Éppen azt tárja fel számunkra Ruth csodaszép története, hogy az idegenbe került édesanya úgy tudja tanítani a családjába került fiatalokat, akik szintén – legalábbis az ő számára – idegenek, hogy az egyikőjük beleszeret az Istenbe, Naomi Istenébe.

Bele tudnak-e szeretni gyermekeink a mi Istenünkbe? És tudják-e majd mondani a nagy sorsfordulókon: „A te Istened az én Istenem”? Akiben te hiszel, akihez te imádkozol, akit te keresel, akinek a törvényét te megtartod, az az én Istenem. Mindent elengedek, és mindent elhagyok, és mindent kockára teszek, csak ezt az egyetlen nem. Így lesz-e? – ez a nagy kérdés.

Gyermekeink vajon látják-e bennünk, a szüleikben, nagyszüleikben a vágyat, hogy azért vannak a templomban, hogy az élő Istent meg-

ismerjék? Nem azért hoztuk őket, mert a nagymama úgy kívánta, és szülőként eluntuk a vitát vele, s nem azért, mert a szülő esetleg presbiter, és egy presbiter gyermekének illik hitoktatásra járni, nem is azért, mert a rokonságban van lelkész vagy egyházi ember, aki megszólná, ha nem jönne hittanra, de nem is azért, mert most divat a gyerekeket hittanra vinni.

Mert ki az az Isten, akit immár Ruth is szeret? Ki az az Isten, akiért otthagyja a biztost, a szülőföldet, a családi házat, a támaszt, és elmegy a bizonytalanságba választott édesanyjával? Ez az Isten a szabadítás Istene, akinek csodálatos gondviselése folytán úgy alakul majd a történet, hogy Ruth lesz Dávid király egyik fölmenője. És Ruth lesz Jézus Krisztus ősanyja: neve ott szerepel Jézus Krisztus családfájában. Mert ennek az asszonynak a leszármazottai közül származik az a Dávid király, akinek a törzsekből származik emberileg Jézus Krisztus. Ruth ezt nem tudta előre, nem okoskodott: „Megyek veled, Naomi, mert én tudom, hogy én leszek Jézus Krisztus ősanyja. Ezt a lehetőséget nem hagyhatom ki.” Ő csak annyit tudott, hogy menni kell, mert az az Isten, akit az anyósa, a választott édesanyja imád, az igaz Isten, a könyörület Istene, a szeretet Istene, a megmentetés Istene – ez az élő Isten, az élet forrása.

Mik az élet nagy kérdései? Mi a boldogság? Mi az élet értelme? Miért tanulunk? Miért vagyunk egyáltalán a világon? Hova tart az életünk? Az nyeri meg a feleletet minderre, aki azt tudja mondani megnyílt szívvel, szabad elmével: „A te Istened az én Istenem.”

Még ha Pál apostolt, János apostolt, Jakabot és Pétert is felfogadhatnánk, hogy gyermekeink hitoktatói legyenek, akkor sem emberi lehetőség az, hogy egy gyermek szíve megnyíljon Istenre. Egyedül Isten titka, ajándéka, hogy olyan szavakat, magatartást adjon a hitoktatóknak, olyan személyiséggé formálja őket, hogy a gyermek rajtuk keresztül megérezze, mi több, megízlelje: „Ez jó, és ezt akarom.” Hogy Naomi hitelességével, igazszavúságával, tiszta életével tudjanak bizonyosságot tenni a gyermekeknek Istenről, fölgyullasztani a szívükben a vágyat, hogy akár mindent elveszíthetnek, csak ezt az egyet nem. Egyedül imádkozni tudunk azért, hogy gyermekeink a gyülekezetben, illetve az iskolákban folyó hitoktatásban, a vasárnapi istentiszteleten olyan ízelítőt kapjanak, hogy soha többé az élő Istenről elfordulni ne akarjanak, hanem keressék és hívják és higgyék őt. Hogy aztán nem mint tanítványok, hanem mint velünk együtt vándorló családtagok, s majd felnőtt fejjel mint testvéreink mondhassák: „A te Istened az én Istenem.”

Hit és haza

*„Nincsen itt marandó városunk, hanem a jövődőt keressük.”
(Zsid 13,14)*

Hosszú ideje foglalkoztat Kálvinnak egy meghökkentő, talányos megnyilatkozása az 1540-es évek végéről, amikor Franciaországban fellángolt a reformátusok, a hugenották üldözése. A hugenották levélben fordultak az akkor már Genfben élő Kálvinhoz, aki maga is menekült volt, és azt kérdezték tőle, mit tegyen a hívő ember, akit a hite miatt üldöznek. Álljon-e helyt a végsőkig, tartson-e ki

utolsó leheletéig, vállalja-e a mártíriumot, vállalja-e azt a kockázatot is, hogy emberi gyengesége miatt – mert ezzel is számolni kell – megtagadná a hitét? Vagy pedig szedje a sátorfáját, és keressen magának új hazát? Kálvin megrendítő módon felel a kérdésre. Azt írja: Isten mindenkinek adott hazát és nemzetet, de ha az Istenbe vetett hit forog kockán, elhagyhatja az ember a hazáját. Már húsz esztendővel ezelőtt olvastam e gondolatot, s újra és újra visszatér bennem: a hitért valóban oda lehet hagyni a hazát? A családot? A földi, emberi, világi közösséget?

1956, de főleg ami 1956 után történt, drámai fénybe állítja ezt a kérdést. 1956 után nagyon sokan elhagyták Magyarországot meggyőződésük, szabadságszeretetük miatt. 1989-ig a hivatalos állami propaganda nem emigránsoknak vagy menekülteknek nevezte őket, hanem disszidenseknek. A propaganda szerint hazárulók voltak, akik elszöktek a gazdag, zsíros nyugatra, és itt hagyták a szegény, küszködő országot. Köztudomású, hogy egy idegen szívű hatalom propagandája akart éket verni a menekültek és az itthon maradt elnyomottak közé. Disszidens – ma nem is mondjuk ki ezt a szót, annyi sár és árnyék terheli.

Valóban elhagyhatja az ember hazáját, kiléphet a kultúrájából, ha a hite forog kockán? Egyáltalán milyen legyen a református keresztény ember viszonya mindahhoz, ami körülveszi őt? A világhoz, a hazájához, a nemzetéhez, a kultúrájához, azokhoz az emberi közösségekhez, amelyekben benne él – amelyekbe Isten

ÉLHAGYHATJA AZ EMBER
HAZÁJÁT, HA A HITE
FOROG KOCKÁN?

helyezte, és amelyekre nézve feladatot adott neki.

„Nincsen itt maradandó városunk.” Mielőtt azonban rajongó módon azt mondanánk, az egész keresztyén élet lényege: hogy egyik világból a másikba, egyik kultúrából a másikba sodor minket az Isten lelke, hiszen az eljövendő felé tartunk, s ez az egész világ, amiben élünk, csak átszálló-pályaudvar, vizsgáljuk meg az idézett igét.

(a város)

Isten alkotó létre hívja az embert. Az embert az állattól az különbözteti meg – sok minden más mellett –, hogy míg az állatnak csak környezete van, addig az embernek világa van. Az állati lét csak behatárolt környezetet ismer. A jegesmedvét nem lehet a sivatagba vinni, és az oroszlánt nem lehet az északi sarkra vinni. Minden teremtmény közül egyedül az embernek van világa, s ebben az ember istenképősége mutatkozik meg. Isten azért teremtett bennünket, azért ad nekünk életet, azért ruház föl bennünket különös képességekkel, hogy alkossunk.

A biblia szimbolikus nyelvén az emberi alkotás legmagasabb és egyben legveszélyesebb szintje a város. Amikor a Zsidókhöz írt levél így fogalmaz: nincsen itt maradandó városunk, nem földrajzilag, közigazgatásilag, kulturálisan körülhatárolt alakzatra gondol, ahol emeletes házak vannak, szervezettebb az élet, mint vidéken, magasabbak a higiéniai mutatók, kényelmesebb és jobb az embernek élni. Városon a

AZ EMBERI
ALKOTÓKÉPESSÉG
LEGMAGASABB
PRODUKTUMA

Biblia az emberi alkotóképesség legmagasabb produktumát érti. Mégis azt állítja: nincsen itt maradandó városunk. Miért? Mert miközben Isten az embert alkotó létre hívja, döntő módon önmagához hívja. Azért teremtett bennünket, hogy őt megtaláljuk. Az egyik nagy református hitvallás, a Westminsteri Hitvallás írja: Isten avégre teremtette az embert, hogy az ember Istent megismervén, vele örökké tartó boldogságban élvén, őt dicsőítse. Mindaz, ami ebben a világban isteni jel, egyben meghívás is az ember számára – Istenhez.

Isten teremtő. Az ember e világnak anyagiából, lehetőségeiből alkot. Ennek egyik szimbolikus csúcsa a város. Isten azonban teremt. Ez az a különbség, ami miatt a Zsidókhoz írt levél is így ír: nincs itt maradandó városunk. Az emberi alkotás ugyanis mulandó. Egyedül csak az örökkévaló és maradandó, amit Isten teremt. A keresztyén ember alkotó ember: formálja a világot, mindig létre akar hozni valamit, sohasem rombol. Ám tudja, hogy egyedül csak Isten teremt, s életének végső hivatása Istenhez eltalálni. Nem az a végső hivatásunk, hogy várost építsünk, országot alapítsunk, kultúrát hozunk létre. A végső hivatásunk Istenhez eltalálni, de úgy, hogy közben megéljük az emberi lét teljességét, vagyis őt keresve, hozzá igyekezve alkossunk.

(maradandóság)

A VÉGSŐ HIVATÁSUNK
ISTENHEZ ELTALÁNI ÚGY,
HOGY KÖZBEN MEGÉLJÜK
AZ EMBERI LÉT
TELJESSÉGÉT

(jövendő)

A 19. század elejétől fogva, de talán korábban is mind a mai napig egy különös betegség gyötri a nyugati civilizációt: az utópizmus. Olyan kór okozza, ami nincs is. Olyasmibe betegszik bele az ember, ami nem mutatható ki – az utópia jelentése: sehol sincs, mert nem létező. A modern ember a nem létezőnek betege. Az utópia szellemi természetű lévén éppen azáltal okoz betegséget, ami nincs. Éppen annak vagyunk betegei szellemi-lelki értelemben, ami nincs; az után vágyakozunk, azt akarjuk megvalósítani, arra tesszük föl az életünket, nemzetek, nemzedékek, országok, civilizációk létét, ami nincs, nem is volt, nem is lesz. Ez az utópia. A Zsidókhöz írt levél „eljövendő”-je azonban nem a sehol-volt-ország és sose-lesz-ország, hanem maga az örökkévalóság.

A modern kor képes elhíttetni, hogy itt és most ennek a nemzedéknek le kell mondania az értékekről, félre kell tennie a tisztességet, a moralitást, az erkölcsöt, hogy majd gyermekeink, unokáink vagy talán mi is késő öregségünkben megérhessük e magvetésnek a bőséges aratását. Negyven esztendeig hallottuk, hogy most egy kicsit összehúzzuk magunkat, most még hadigazdaság van, bár békekölcsönnek nevezték, most még beszolgáltatás van, bár szocialista állampolgári kötelezettségnek nevezték, most még csökken az életszínvonal, most még egyre kevesebb jut, most még csak jegyre lehet kenyeret kapni, de nem baj, hamarosan eljön a kommunizmus dicső országa. Most még agyon kell lőni a nép ellenségeit,

most még lehet koncipiált pereket lefolytatni, most még félre lehet tenni az alkotmányt, az emberi jogokat, a tisztességet, a becsületet, de nem baj, a nagy mű mindenekelőtt való. Hisz csak egy lépésre van tőlünk – ígérték – a boldogság paradicsoma. Most még nem számít, ha nincsenek értékek, majd az új világ, az eljövendő új világ megtermi az értékeket.

Az ember ugyanakkor rossz gyógyszert keres az utópizmusra. Mert nemcsak az illúziók kergetése jellemzi és hajtja betegségbe a mai kort, hanem a vak radikalizmus is. Állítása szerint itt, a mostani világban mindennek vége, ezért egy radikális mozdulattal mindent le kell dönteni, ami fennáll, hogy a *radix*hoz, a gyökérzethez visszajussunk. Ám ez a radikalizmus ugyanúgy nincs tekintettel az itt és most élő emberre, főleg arra, aki megfontolt, vonakodik, aki azt gondolja, hogy kéne egy kicsit latolgatni, talán vannak másféle szempontok is. A radikális – az utópistához hasonlóan – a megfontolt embert gyűlöli leginkább. Mi magyarok is hajlamosak vagyunk arra, hogy tespedtségünk-ből, Pató Pál-uraságunkból egy-egy nagy radikális fellángolással próbáljunk meg kitörni, s aki ilyenkor az utunkba áll, annak vége, azt eltapossuk. Hány szellemi-lelki halott van már a magyar radikalizmus háta mögött! Pedig nem voltak árulók, csak megfontoltak, nem voltak libertinusok, eszmetagadók, értékgyűlölők, éppen ellenkezőleg, mindazt, ami fennállt, ami érték volt, fontos volt, meg akarták tartani. Így lett a modern korban a túlzó radikális az utópista legjobb szövetségese. Szinte szükségük is

ISTEN NEM A MOST FENN-
ÁLLÓ ÉRTÉKEK ROVÁSÁRA
HÍV MAGÁHOZ
BENNÜNKET

van egymásra, mint ahogy a magyar politikai életben a szélsőségeseknek.

Csak egy esetben mondhatjuk igaz, tiszta és egészséges szívvel, hogy nincs itt maradandó városunk, hogy nem maradandó, amit építettünk, amit létrehoztunk, ha alkotásaink mulandóságával együtt átéljük azt is, hogy Isten nem a most fennálló értékek rovására hív magához bennünket. Nem az az ára az új felé való elindulásnak, hogy leromboljuk és lenullázzuk, ami fennáll. A higgadt és józan református keresztyénség nem utópiát kerget, hanem a mulandóban keresi az örökkévalót. Hiszen keresztyénségünk eredője éppen az Örökkévaló szólítása. Így szól az Úr, aki teremtette az eget és a földet, aki mindeneknek teremtője: „Ne félj, megváltottalak, neveden szólítottalak, enyém vagy.” Így szól az Úr, akié az ég és a föld és mindenek: „Dicsőségemet másnak nem adom.” Az Örökkévaló szól.

(zarándokok)

A nagy református paradoxon: zarándokok vagyunk, de amit ezen a földön kaptunk, úgy igyekszünk megélni, hogy azzal maradandó, állandó és örökkévaló módon dicsőítsük Istent. Mindent, amit kaptunk, Istennek dicsőségére akarunk fordítani. Nincs itt maradandó városunk. De nem afféle zarándokság ez, amit ma nagyon gyakran összekevernek a turizmussal: itt sem jó, ott sem jó, ide megyek, oda megyek, ezt is megkóstolom egy kicsit, azt is megkóstolom egy kicsit. Ez turizmus, világszemlézés, világélvezet, ám semmi

köze nincs a bibliai értelemben vett zarándok-sághoz.

A zarándoknak ugyanis célja van. A zarándok nem tétlenül, időt mulattató szándékkal bolyong a világban. A zarándok számára minden idegen helyen töltött perc veszteség. A legjobb hely, a legjobb szállás, a legjobb környezet is csak ideiglenes, mert neki célja van. Az eljövendőt keresi. Istent keresi. Ha világos, hogy Isten teremtői örökkévalósága mindig fölülmúlja az ember alkotó erejét, és ebből következőleg világos az is, hogy az emberi alkotóerő az isteni teremtőerőből fakad, ha világos, hogy nem utópiát kergetünk, hanem az eljövendőt keressük, aki maga az Örökkévaló, akkor értjük helyesen a Zsidókhöz írt levélnek ezt a passzusát: Nincs itt maradandó városunk, hanem az eljövendőt keressük. Ezt világítja meg a levél 11. részének néhány verse is a hit hőseiről: „Mert akik így szólnak, nyilván jelentik, hogy hazát keresnek. És hogyha eszükbe jutott volna, amelyből kijöttek volt, lett volna idejük a visszatérésre, így azonban jobb után vágyódnak, tudniillik mennyei után, azért nem szégyelli őket az Isten, hogy Istenüknek neveztesék, mert ő készített nekik várost.”

Mit jelent hát keresztyénként magyar állampolgárnak lenni? Azt, hogy mindent, amit Istentől kaptunk – képességet, erőt, fantáziát, bátorságot – a földi hazának az építésére fordítjuk Isten dicsőségére. Boldog nyugalommal teszszük, abban a tudatban, hogy alkotásunk mulandó. Miközben a református ember tudja, hogy zarándok ezen a világon, ahol él, ahova

MINDENT, AMIT ISENTŐL
KAPTUNK A FÖLDI
HAZÁNAK AZ ÉPÍTÉSÉRE
FORDÍTJUK ISTEN
DICSŐSÉGÉRE

az Isten helyezi, amivel megáldja, abból ő nem elvesz, hanem hozzátesz. Mert a református anyaszentegyház nem rabló-kompanya, amelyik végigyalogol a világon, és ahol megfordul, csak rabol, csak elvesz, hanem alkotó zárandokok közössége. Ahova sorsa veti, ahova Isten viszi, ahol élnie, halnia kell, ott mindent megtesz, hogy munkája, jelenléte, hűsége, állhatatossága által, közösségének gyarapodása és jóléte által Isten dicsőíttessék. Mi, keresztyén emberek, nem akarunk ettől a világtól semmit elvenni. Miért akarnánk a mulandótól a mulandót elvenni? Miért akarnánk az ideiglenestől az ideiglenest elvenni? Miért akarnánk elvenni azt a várost, amelyikről tudjuk, nem maradandó? Mi adni akarunk, mert az Örökkévalótól kaptunk. Mégpedig azért, hogy ez a világ, ez a haza, ez a nép is megértse, hol van a boldogság, hol van az élet középpontja, mi felé kell törekedni, igyekezni.

Amikor mi, reformátusok, arról beszélünk, hogy számarányunkon fölül járultunk hozzá e népnek a kultúrájához, gyarapodásához, akkor erre a titokra utalunk. Nem bizonyításvágyból nyilatkozunk így, nem a kisebbség föltörekvő kényszeréből végezzük az összehasonlítást. Aki hátra van nyomva, mindig bizonyítani akar. Mi azonban azért élünk így, mert tudjuk, nincsen itt maradandó városunk. Ám a földi haza nekünk eszköz, lehetőség, alkalom, hogy Isten dicsőségét szolgáljuk vele. Nekünk ez a földi haza lehetőség arra, hogy honfitársainknak, mindazoknak, akik magyarnak születtek, magyarul beszélnek, gondolkodnak és éreznek,

módjuk legyen arra, hogy magyarul is imádkozzanak. Úgy tartja a régi mondás: az ember csak az anyanyelvén tud számolni és imádkozni. Nekünk magyaroknak már elég jól megy az anyanyelvünkön számolás. Már vannak olyan politikai alakzatok, akik kitűnően kiszámolják, mennyi a magyar érdek, mennyi az idegen érdek, mennyi kéne nekünk, mennyit kell odaengedni. De a mi küldetésünk az, hogy ez a nép imádkozni is megtanuljon, s akkor tettünk hozzá e városhoz, ezen országhoz, a világhoz azt, amire Isten hívott bennünket, amire Isten tehetséget, erőt és megtartatást adott.

Nincsen itt maradandó városunk. De ebben a mulandóban keressük, hirdetjük és dicsőítjük az Örökkévalót.

Lezárult a millenniumi esztendő, a magyar államiság és egyben a magyar keresztyén-ség ezeresztendős évfordulója. Sok minden történt az elmúlt esztendőben, aminek tanúi voltunk, vagy amiben mi magunk is részt vehettünk. Bár az ünneplés, sajnos, nem volt teljesen zavartalan, mert durva és kemény politikai csatározások kísérték, és mindenféle eszközök és módok megragadva gúnyolódók kórusa próbálta kicsinyíteni az ünnepet, mégis hálát kell adnunk Istennek, hogy békében és a felvirágzás reményében ünnepelhetett az ország.

Az utolsó napokban volt azonban egy esemény, ami minket, reformátusokat különös módon zavart, vagy zavarhatott: Boldogasszony napján az esztergomi bazilikában Ma-

Kié az ország?

„...senki se dicsekedjék emberekkel.

Mert minden a tiétek.”

(1Kor 3,21)

gyarország érsekprímása – a legenda szerinti felajánlást megismételve – fölajánlotta Szűz Máriának az országot. Gondos és alapos vizsgálat, és nagy-nagy higgadtság kell ahhoz, hogy ebben az ügyben nyilatkozzunk. Olyan magatartást kell kialakítanunk, hogy ne sértegezzük fölöslegesen római katolikus testvéreinket, hiszen ma Magyarországon sokan élnek már vegyes házasságban, gyakorló reformátusok és római katolikusok együtt. Nincs értelme a régi sérelmi politika folytatásának sem. A 19. században a kiegyezés után még rendre okkal panaszkodtak református lelkészek, főnemesek, köznemesek és befolyásos közéleti emberek, hogy az országban csak katolikus ünnepek vannak, de ma nem kell erre az útra térnünk.

Határozottan rá kell azonban mutatnunk arra, miben látjuk mi ennek az eseménynek az igei helyét és értékét. Pál apostol igéje igazít bennünket útba, amikor azt mondja, hogy senki se dicsekedjék emberekkel. Ha ehhez hozzátesszük azt, hogy Máriával sem, máris megkaptuk az igei feleletet. Ám a páli igének mélyebb jelentése sok mindent megmagyaráz lélektanilag, társadalmilag és történetileg is a katolicizmusban kialakult Mária-kultusból, és sok mindent megmagyaráz a mai magyar valóságból is, a mi magunk igényéből is.

„Senki se dicsekedjék *emberekkel*” – ez a kijelentés legalább három dolgot jelenthet.

(i) Lehet dicsekedni azokkal, akik a mieink.

Egy olyan kis népnek, mint a magyar nép, igen nagy szüksége van arra, hogy hősei, nagy emberei legyenek. Azért is volt olyan pusztító és iszonyatos a kommunizmus negyven esztendeje, mert akkor nem ünnepelhettük a mi hőseinket – más népek hőseit kellett ünnepelnünk. Az általános iskolában az osztályunkban két úttörőőrs volt, egy fiúőrs meg egy leányőrs, úgy hívták: Oleg Kosevoj őrs illetve Zója őrs. Ki emlékszik Oleg Kosevojra és Zójára? Talán orosz partizánok lehettek. A magyar hősöket deheroizálták, megkicsinyítették. Pedig egy kis népnek szüksége van arra, hogy hősei, kiváló alakjai legyenek. Amikor a Corvin-láncot átadták az Amerikában élő Teller Edének, a szívünket büszkeség töltötte el, s arra gondoltunk, mi mindig tudtunk nagyot alkotni a számarányunkon fölül, jelentősen hozzájárultunk a világ kultúrájához, a civilizációhoz. Sportban, zenében, tudományban nagyot alkottunk. Igen, szükségünk van arra, hogy hőseink legyenek, hogy dicsekedhessünk azokkal, akik a mieink.

Még akkor is így van ez, ha a mai világ nem ismeri az emberi méltóságot. Hiába van tele a sajtó, a jogalkotás azzal, hogy az embernek meg kell adni a méltóságot, hogy a fogyatékosnak, a másmilyennek, a hátrányos helyzetűnek, a másnyelvűnek, a nemzetiséginek, mindenkinek születésétől fogva méltósága van, a mai világ mégis csak a hősöket szereti. A túlélőket. Gondoljunk csak a kereskedelmi televízióadók immár Magyarországon is megszorodott ún. túlélő játékaire, amelyekben senkinek a méltósága nem számít, egyedül csak a hősiesség szá-

mít. Egy filozófus szerint a középkorban nagyon bölcsen különbséget tettek a *dignitas* és a *honoritas* között. A *dignitas* az ember veleszületett méltósága. Azáltal, hogy az ember Isten képmására teremtett, hogy Isten kitüntetett teremtménye és alkotása, eleve méltósága van. A *honoritas*, a megbecsülés viszont valami más volt, ami az érdemhez, a teljesítményhez kötődött. A mai világ egyfajta szociál-darwinizmusban élve csak a hősöket szereti. Egy ilyen helyzetben nekünk magyaroknak fontos, hogy a mennyiséget – számarányunkat – minőséggel kompenzáljuk. Hiszen nekünk is vannak hőseink. Nekünk is vannak nagy alkotóink, bírjuk a népek nagy versenyét. Dicsekednünk kell! Mindazáltal a szívünk mélyén ott visszhangzik az apostol figyelmeztetése: senki ne dicsekedjék emberekkel, aki dicsekedik, az Úrral dicsekedjék.

(ii) „Emberekkel dicsekedni” azt is jelentheti, hogy azokkal dicsekszünk, akikéi mi vagyunk. Különös vetülete az emberi életnek, hogy számon tartjuk, kihez tartozunk: ki parancsol nekem? Ki a főnököm? Ki a gazdám? Ki a vezérem? Ki a miniszterelnököm? Ki a királyom? Én ugyan nem birtokolhatom őt, mert beosztottja vagyok, alantasa vagyok, ő pedig a felettesem, de jó dicsekedni vele. Így volt ez Korinthusban is, amikor a gyülekezet apró csoportokra szakadt. Vitatkozások törtek ki a testvérek között, s akkor az egyikük azt mondta, én Pálé vagyok, a másik meg, hogy én Apollósé vagyok, a harmadik meg, hogy én Kéfásé vagyok. Nekem Pál parancsol! Én Apollóshoz

tartozom! Nekem Kéfás mutatja meg az igazi utat!

Mi kié vagyunk? Ki igazít útba? Kinek a szava, a személye tekintély a számunkra? Kinek az élete, a valósága határoz meg bennünket? Ezzel is szoktunk dicsekedni, főleg ha összeütközések, nézeteltérések vannak. Különösen érvényes ez a vallás tekintetében. Gerard van der Leeuw jegyzi meg nagy munkájában, *A vallás fenomenológiájában*, hogy az eretnekségek és a szekták harca mindig a testvérek harca. A kereszténység történetében jól látható, hogy a testvérek jobban gyűlöltek, üldözték egymást, mint az idegent – mint a muszlimot vagy a zsidót vagy a buddhistát. A testvérek jobban tudják egymást gyűlölni, és jobban tudnak egymás ellen harcolni, mint a kívül való ellen.

Kié vagyok? Máriáé? Mária országa vagyunk? Vagy Kálvin Jánosé? Vagy Luther Mártoné? Vagy valami nagy szenté? Senki ne dicsekedjen emberekkel! Aki dicsekedik, az Úrral dicsekedjék!

(iii) Mikor kell dicsekedni? Amikor nem minden a miénk! Amikor a miénket többnek és nagyobbnek kell mutatni annál, mint ami a másíknak van. Nincs mindenem, vagy érzésem szerint kevesebbem van, mint a másíknak – hát dicsekszem. Ha az ember hiányéleket él, ha csak torzan vagy veszteséges módon van meg életében mindaz, ami az élethez szükséges, nem tud teljes életet élni, hát dicsekszik.

Minden a tiétek – mondja az apostol. Miért kellene dicsekedni? Miért kellene nagyobbá tenni magadat? Miért kérkedsz, hivatkozol alap

nélkül? Többnek mutatod önmagad, mint ami vagy, többre tartasz igényt, mint ami jár?

Így folytatja az apostol: „akár Pál, akár Apollós, akár Kéfás, akár világ, akár élet, akár halál, akár jelenvalók, akár következendők, minden a tiétek”. Világ, élet, halál, jelen, jövőendő – ismerős szavak! A Római levélben az apostol éppen az eljövendőről, a jelenvalóról, az életről, a halálról, a teremtett világról és annak hatalmasságairól írja, hogy nem választhatnak el bennünket az Isten szeretetétől. Nem állhatnak közénk és Isten közé.

Tiétek a *világ!* Az egész világ, az egész kozmosz! Miért? Hogy ebben átéljétek az Istenhez tartozás csodáját: Isten az egész világegyetemet úgy forgatja, úgy igazgatja, hogy önmagához vonzzon benneteket. Semmi nincsen hiába, fölöslegesen. Nem történik semmi véletlenül, vagy ahogy a régi magyar nyelv mondja: történetből. Minden Isten gondviselő és üdvözítő akaratából van. Az üdvösségre nézve tiétek az egész világ. Mert minden, ami ebben a világban van, az üdvösséghez vezet, ha a Krisztuséi vagytok.

Tiétek az *élet!* Nemrégiben tanúja voltam két ember beszélgetésének, az egyik már megette a kenyere javát, a másik meg még élete elején volt. Így szól az idősebbik a fiatalhoz: „Úgy irigyellek téged!” Visszakérdez a fiatal: „Miért?” „Mert te még élhetsz! Mert te még megszerezheted azt, amit én nem szereztem meg, mert te még élvezheted azt, amit én nem élveztem.” Ám nem ilyen értelemben beszél az apostol arról, hogy tiétek az élet! A földi életed csodála-

tos ajándék arra, hogy megéld a Krisztus teljességét. Csodálatos lehetőség, *ha* valóban Krisztus gyermekeként élsz vele, hogy közelebb juss Krisztushoz!

Tiéd a *halál* is! Ez megdöbbentő, hisz a halál nagy tolvaj! A halál a kérlelhetetlen, aki elveszi tőlünk a másik embert, és minket is megfoszt az élettől. És mégis miénk a halál, mert a halál által megyünk Krisztushoz. Az apostol a második korinthusi levélben beszél erről: „vagyakozom már elköltözni innen”. Aki a Krisztus gyermeke, annak még a halál is lehetőség, hogy teljesen Krisztusé legyen.

Tiéd a *jelen*, és tiéd az *eljövendő*. Az elmúlt fél évszázad gyanakvóvá tett minket. Bizonytalanná tett a saját jelenünk és jövőnk iránt. Úgy tűnik, a történelmi egyházak, különösen Európában, fokozatosan múzeum-egyházzá válnak, miközben a teológia egyre többet beszél a jövőről. A hetvenes-nyolcvanas esztendőkből a protestáns teológiában is nagy divat volt az ún. jövő irányultságú teológiáról beszélni. Ahogy az lenni szokott: akinek nincs jövője, szép szavakat mond róla. És mindennek az az oka, hogy bizonytalannak érezzük a jelenünket és a jövőnket. Jól megtanultuk már: egyszer hopp, másszor kopp! Egyszer bíznak bennünk, az egyházban, másszor nem szeretnek minket. Te-le vagyunk kétséggel a jelent és a jövőt illetően. De most azt mondja az apostol: mindezek – az itt, a most, a holnap – lehetőségek, hogy még inkább és még teljesebben a Krisztuséi legyünk.

Minden a tiétek! Akár Pál, akár Kéfás, akár Appolós, akár e világ, akár élet, akár halál, akár

jelenválók, akár eljövendők. Minden a tiétek, ti pedig a Krisztuséi! Krisztus pedig az Istené!

Nekünk reformátusoknak is fel kell tennünk a kérdést, kinek ajánljuk föl az országot, ha fölajánljuk. Ha a miénk, megtehetjük ezt. Miénk az ország? Miénk a jelen? Miénk a jövő? Miénk az élet? Miénk a halál? Miénk az egész világ? Ha a miénk, akkor Istennek kell felajánlanunk. Mert *csak* akkor miénk az ország, akkor miénk a világ, akkor miénk a jelen, akkor miénk a jövő, az élet és a halál, *ha* a Krisztuséi vagyunk. Krisztus ezt mondja: „nékem adatott minden hatalom, mennyen és földön” – az én uralmam alá vetetett minden mennyen és földön! Istennek kell hát mindent felajánlanunk!

Senki se dicsekedjék emberekkel – mindenki dicsekedjék a Krisztussal. Senki se mondja magát többnek, mint ami. De mindenki mondhatja és mondja is magát mindenek urának, ha előtte azt tudja mondani: az én uram, az én királyom maga a Megváltó, Jézus Krisztus! Őbenne bízunk, őhozzá emeljük szívünket, egész életünket, mert mindenünk, amink van, tőle kaptuk!

Egyházi személyek átvilágítása

*„A szeretet nem örül
a hamisságnak,
de együtt örül
az igazsággal.”
(1Kor 13,6)*

A Dunamelléki Egyházkerület 2001 elején egy törvényjavaslatot juttatott el a Zsinathoz, melyben indítványozta, hogy azok az egyházi személyek, akik a következő esztendőben esedékes egyházi tisztújításkor valamilyen egyházi tisztségre pályáznak, világtassák át magukat, és akikre rábizonyosodik, hogy a kommunizmus alatt a titkosszolgálat ál-

tal beszervezetten lelkésztársaikat, egyháztagjait vagy másokat figyeltek, és róluk jelentéseket készítettek, a tisztújításon ne jelölthessék magukat egyházi tisztségre. A javaslatot a Zsinat elvetette, az egyházi személyek átvilágításának kérdése azonban vitát szült, mely nagy nyilvánosságot kapott az egyházon belül és az úgynevezett világi médiumokban is.

Felháborodásunktól, pártállásunktól vagy tapasztalatunktól függetlenül Isten ígéje alapján kell valamilyen szilárd tájékozódási pontot találnunk e kérdésben. A szeretet himnuszából való az ige: „a szeretet nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal”.

Élénken emlékszem arra, hogy 1989–1990 fordulóján a szeretet himnuszát olyanok idézték televízióban, rádióban, az írott sajtóban, akik nem arról voltak híresek, hogy az egyház hitvallói lettek volna, vagy hogy a szeretet himnuszára tették volna rá az életüket. Tíz-tizenkét éve mást sem kérdezett sok világi ember meg politikus, mint hogy ugye megbocsáttok?! Ugye van bocsánat?! Ugye az egyház meg a keresztényének megbocsátanak?! Tíz évvel ezelőtt nagy társadalmi kavargás volt, mindenki kereste a választ a kérdésekre: hogyan lehet a múlttal szembesülni, a múlttal elszámolni, lesz-e valóban „tavaszi nagytakarítás”, ahogy az akkor győztes párt ígerte, és mekkora lesz ez a nagytakarítás, valóban mindent kisöpörnek-e az ajtón. Sokan szorongtak, mások nagy reményeket tápláltak, s voltak, akikben bosszúvágy is buzgott.

Tíz év után azonban úgy tűnik, az egyház

magára maradt ezzel a kérdéssel. Ha a politikában, a közéletben, a gazdaságban, a jogszolgáltatásban, a médiumokban rábizonyítják valakire, hogy kommunista besúgó ügynök volt, nem történik semmi. Több pártot ismerünk, melyek vezető embereiről nyilvánvaló, hogy III/III-as ügynökök voltak. Ám regnálnak pártjukban, osztják a politikai lapot. Az egyház magára maradt. Sokan éppen emiatt vélekednek úgy, hogy az egyházban is hagyni kell ezt a kérdést, ha a világ nem hajlandó rá, az egyháznak sem kell foglalkoznia vele. Miért mindig az egyházra mutogassanak? Miért csak az egyházat bélyegezzék meg, miközben mindenki megúszhatja?

Az igének azonban nem ez az útja. Nem lehet a saját vétkeiségünk, a szembenézés alól kibújni azzal, hogy más is vétkes volt. Nem lehet a bűnhődés alól sem kibújni azzal, hogy mást sem büntettek meg. Az átvilágítási törvénnyel kapcsolatos vitának az egyik nagy üzenete, hogy bűnbánat és bűnbocsánat nélkül nincsen jelen, és nincsen jövő. Az az ember, aki nem oldódik fel a bűneinek terhe alól, megkötözött. Fogva tartja a saját múltja, s nem tud a jelenében szabadon tenni, de nincs jövője sem – csak múltja van. És ez nem pusztán a rossz lelkiismeret lélektanát tárja fel, noha a lélektan bőséges bizonyítékot szolgáltat erre az igazságra. Hányan hurcolnak gyerekkori hibákat késő öreg korukig! A gyerek, akinek szívéen átsuhan a gondolat: legszívesebben megölném apámat, anyámat! – élete végéig szenved tőle. S mikor meghal apja, anyja, bűnösnek érzi magát. S ez meghatározza a gondolkodását, világszemléle-

BŰNBÁNAT ÉS
BŰNBOSCSÁNAT NÉLKÜL
NINCSEN JELEN, ÉS
NINCSEN JÖVŐ

tét, meghatározza, hogy mihez kezd magával. Nagy ereje van a rossz lelkiismeretnek!

Így van ez jogilag is. Elhűlve hallgattuk a híreket, hogy a Dél-Afrikában összeült rasszizmus elleni konferencián az afrikai országok képviselői egy javaslatot szerettek volna előterjeszteni, hogy az angolszász országok fizessenek visszamenőleg kártérítést, jóvátételt a rabszolgaságért. Ha ebbe a történet-politikába belemegyünk, mi is oda fogunk jutni, hogy a hunok dúlása vagy a magyarok kalandozása miatt nekünk is kártérítést kell majd fizetnünk. A végtelenségig folytatható ez. Hogy bontakozunk ki belőle? Hogy szabadulunk fel alóla?

Természetesen morálisan érvényesül ez az igény, hisz az embert nem hagyja nyugton igazságérzéke. Nem lehet a kommunizmus 40–50 esztendejét elintézni azzal: történt, ami történt. Akiket sérelem ért, akik azért szenvedtek hátratételt, mert feljelentették, besúgták, megfigyelték őket, azok nem bosszúvágyból, hanem morális érzékből nem hagyhatják annyiban a dolgot. Elkésérítő, hogy az egyik történelmi egyház vezetője cinikusan azt nyilatkozta a televízióban, hogy azok kollaboráns idők voltak, és kollaborálni kellett az egyház túlélése érdekében. Nem kell nagy logika a következtetéshez, hogy szerinte azok veszélyeztették az egyház létét és túlélését, akik nem kollaboráltak, s a besúgóknak, az árulóknak, az ügynököknek köszönhető az egyház fennmaradása. Valóban? A mi hitünk egyik axiómája, hogy az anyaszentegyház Isten akaratából és Isten örökkévaló hűségéből áll fenn és marad meg!

Nem a mi bátorságunk vagy bölcsességünk, merészségünk vagy kompromisszum-képességünk, nem a mi életre-halálra való elszántságunk vagy hajlékonyságunk menti meg és tartja meg az anyaszentegyházat, hanem egyedül Istennek a kegyelme.

Magunkra maradtunk – de a szeretet himnuszával! A világban már nem mondják, nem idézik, nincs rá szükség. Mit mond nekünk az ige? „A szeretet nem örül a hamisságnak, de együtt örül az igazsággal.”

„A szeretet nem örül a hamisságnak.” A „hamisság” szó másképp is fordítható és fordítandó: „nem örül a gonoszságnak”, „nem örül annak az állapotnak, amikor nincsen igazság”, mégpedig jogi értelemben. A görög *adikia* szó a *diké* szó fosztóképzős alakja. *Diké* = igazság. *Adikia* = igazságtalanság – jogi, erkölcsi értelemben. Mennyire aktuális a 21. században, hogy a szeretet nem örül a gonoszságnak. Ha visszapillantunk a 20. századra, önkéntelenül azt gondoljuk: evidens, hogy a hamisságnak, a gonoszságnak nem lehet örülni! Ám éppen a 20. század örületeiben látjuk, hogy hány drukere volt a gonoszságnak, hányféle szadizmus, örület és barbárság tombolt, hány meg hány életet elpusztítva, hány sorsot tönkretéve. Sokszor látjuk, hogy az ember tud örülni a hamisságnak, együtt örvendező partner a hamissággal, a gonoszokkal.

A szeretet nem örül a gonoszságnak, nem örül a gonosz tényének, történéésének, meglétének, de együtt örül az igazsággal. Pál apostol nem úgy mondja, hogy együtt örül a *diké*-vel,

a jogi értelemben vett büntető igazsággal, a becsületességgel, a jogszerűséggel, pedig logikusan ezt kellene mondania. Itt azonban az apostol az *alétheia* szót használja, ami azt jelenti: feltárul a valóság. A szeretet örül annak, amikor feltárul a valóság. Együtt örül azzal a folyamattal, amikor feltárul a valóság. A szeretet azért drukkol, hogy táruljon fel a valóság, lepleződjön le az, ami takarva van, derüljön ki, jöjjön napvilágra az igazság. De nem a bosszúvágy örül a lepleződésnek, nem a sértettség örül, nem a jóvátétel vágya örül, hanem a szeretet! Mégpedig: együtt-örül. Mit jelent ez? Azt, hogy mi, keresztyének, a bűnről és a vétekről sosem csak a múltba visszatekintve beszélünk, hanem mindig a bűnbocsánat reményében beszélünk, ez a jövő vagy a jelen. Nem azért érzünk együtt a bűnössel, mert cimborálunk vele. Nem örülünk a hamisságnak, de tudjuk, hogy van bűnbocsánat. Nem azért fordulunk a bűnöshöz, hogy hirdessük neki a vesztét, hanem azért, mert Krisztus eljött, értünk bűnné lett, hogy nekünk igazságunk legyen. A megbocsátás reményében fordulunk oda, és ez a jövő. Ennek örül a szeretet, ebben van a megújulás útja.

Nem az a kérdés, hogy minden vétkes lelepleződik-e, vagy hogy mindenkiről, aki ügynök volt, kiderül-e a múltja. Isten előtt ezek nyilván vannak. Az a kérdés, hogy aki vétkezett, megteheti-e, amit a tékozló fiú megtett: hazatérvén azt mondta atyjának: „vétkeztem, atyám, ellened és az Ég ellen.” Ellened is? Igen. Nemcsak úgy általában vétkeztem. Nem azt mondja a tékozló fiú hazamenve: „Atyám, nagy

MI, KERESZTYÉNEK, A
BŰNRŐL ÉS A VÉTEKRŐL
SOSEM CSAK A MÚLTBA
VISSZATEKINTVE
BESZÉLÜNK

bűnös vagyok én, nézd, ide is tetováltattam a hasamra: bűn az élet! Atyám, mindannyian vétkesek vagyunk, ugye megbocsátasz?” „*Én* vétkeztem *ellened* és az *Ég* ellen. Tégy engem olyanná, mint egy a te cselédeid közül.”

Lehet az Atyához menni, lehet azt mondani, vétkeztem embertársam ellen, vétkeztem lelkésztársam ellen, vétkeztem a presbiterem ellen, a gyülekezeti tagom ellen, és vétkeztem Ellened, fogadj vissza. Bocsánatot, irgalmat, új életet, új kezdetet kapni – lehet. Ezek nélkül nincs élet, és nincs élete az anyaszentegyháznak se. Csak egyet nem lehet, azt a múltat, amittől meg akarunk szabadulni, ami még talán sokakat megkötöz, ide behozni. A szeretet együtt örül az igazsággal és a feltárással.

Dietrich Bonhoeffer 1943-ban letartóztatásban várva kivégzését, miután részt vett a Hitler elleni sikertelen merényletben, azon gondolkodik, mi lesz a háború után. Hogyan fog Európa és a keresztyén kultúra újraépülni? *Etika* című könyvének végén olvasható gondolataiban igen érdekes képet használ. Egyik elmélkedésének ez a címe: *Hegesedés*. Mi a heg? A heg a begyógyult seb, a seb egész életünkre megmaradó nyoma. Ha a seb nem gyógyul, elfertőződik, folyamatosan vérzik, iszonyatos látványt nyújt, és a betegség örökös tudatát és képzetét kelti. A sebet ezért el szokták rejteni. A sebnek leplezettnek kell lenni. Vajon nem ilyen élő seb volt az anyaszentegyházon, a nemzet életén, hogy polgár a polgárt figyelte, róla súgott és beszámolt? Ez bizony égő, lüktető, fájó seb! De ha meggyógyul, heg lesz, és akkor feltárulhat.

Bonhoeffer nem utal rá, de sejthetjük, hogy a feltámadásra gondolt, amikor egy haldokló, összeomló, rettenetekbe hulló keresztyén civilizáció romjait szemléli a világháború idején. Hiszen abban a Németországban fogoly, ahol a nemzeti-szocialista rezsim számára a keresztyénség a legnagyobb ellenség: mindenekfölött és mindenekelőtt a Krisztust akarták kiirtani.

Bonhoeffer a megsebzett keresztyén civilizációról szólva a Feltámadottra gondol, akin ott vannak a hegek – a gyógyult sebek nyomai. A szeretet nem örül a hamisságnak, nem örül a gonoszságnak, nem örül az élő, lüktető, fájó sebeknek, nem örül annak, ha fájó kérdések a szőnyeg alá vannak söpörve, de együtt örül a gyógyultsággal, a meggyógyult emberrel, akin örökre rajta vannak a hegek. Magán viseli, hogy megsebződött, beteg volt, de mivel heget hord, az is rajta van, hogy meggyógyult, új életet, új kezdetet kapott.

Vajon mi, református, keresztyének azért akarjuk-e az átvilágítást, mert bosszút akarunk, azért akarjuk-e az átvilágítást, mert részesek vagyunk valamiféle egyházpolitikai vagy politikai kiszorítósdiban, azért akarjuk-e az átvilágítást, mert egyszerűen csak kíváncsiak vagyunk, és bizonyosak akarunk lenni abban, amit úgyis tudunk? Vagy azért akarjuk az átvilágítást, amire az ige ráirányítja a figyelmünket? A szeretet nem örül a hamisságnak, ne örüljünk annak mi sem. De örüljünk együtt az igazsággal, akarjuk és vágyjuk, hogy a mi egyházunkban is igazán szabadon feltáruhasson minden, aminek kell, mert ha igazán Isten tárja fel, és Isten előtt tá-

rul fel, akkor abban már benne van a gyógyulásnak és az új életnek az ígérete.

Erőszak és a történelmi emlékezet

„És ha testemet tűzre adom is, szeretet pedig nincsen énbennem, semmi hasznom abból.”

(1Kor 13,3)

A mikor a világkereskedelmi központ két nagy épülete, a gazdagságnak, a hatalomnak, az emberi merészségnek emblematikus tornyai, New Yorkban összeomlottak, és az épületek alatt ezrek és ezrek haltak iszonyú kín- és tűzhalált, a világnak nagyobbik része feledhetetlen képekről beszélt, és mi magunk is úgy éreztük, hogy az újra és újra lejátszott és újságokban közölt képeket soha nem fogjuk elfelejteni.

A látottak nyomán a világ kettészakadt, nem csak a gyászolók és az okos magyarázók világára, hanem a bosszút kívánók és a békességért imádkozók világára is – az eseményeket követően az igazán elgondolkoztató azonban az, amit a történelem is mutat és igazol: a világ hamarosan el fogja feledni ezeket a most még feledhetetlennek tartott képsorokat. Erről szól ugyanis az emberi történet. Ötven évvel ezelőtt is fényképeztek és mutattak be a világnak feledhetetlen képsorokat: a lebombázott Budapest, a szétbombázott Drezda képsorait, a szétégett Európa, a megsemmisített japán városok képeit, és akkor ugyanúgy azt érezte a világ, soha többet, ez feledhetetlen. Vagy nyolcvankilencven esztendővel ezelőtt bemutatták az európai csatamezők képeit, ahol Európa országainak színe-virága ontotta életét és véréit, vagy fulladt meg a gáztámadásban. Akkor ugyanazt mondták: nem, soha, ezeket a képeket nem le-

A VILÁG EL FOGJA
FELEDNI A MOST MÉG
FELEDHETETLENNEK
TARTOTT KÉPSOROKAT

het feledni. Megfogadta ezt az ember a tizenkilencedik században meg a tizennyolcadikban meg a tizedikben, megfogadta a Római Birodalom alatt, mindig megfogadta. És hol vannak ezek a képek? Eltűntek, nem tudjuk őket föl-idézni.

Isten igéje arra hív és biztat bennünket – egyúttal ez Isten felelete minden erőszakra –: „ha testemet tűzre adom is, szeretet pedig nincsen énbennem, semmi hasznom abból”. Lehet egy kerozinnal föltöltött repülőgéppel gyújtóbombaként belevágódni egy százemeletes épületbe, „ha szeretet nincsen énbennem, semmi hasznom abból”. Lehet katonák százezreit elindítani és bosszúból országokat tűzre gyújtani, és fölgyújtani az olajkutakat, ahogy ezt láthatuk tíz esztendővel ezelőtt, hogy világítsanak a bosszúnak akár tíz esztendeig is, „ha szeretet nincsen énbennem, semmi hasznom abból”.

Ha szeretet nincsen énbennem, semmi hasznom az áldozatból. Semmi hasznom abból, hogy megáldozom magam, vagy ha mások tesznek áldozatot. Pedig a történelem áldozatok sorozata – a szónak a legjobb értelmében is. Nem csak azt kell számon tartani, hogy emberek pusztultak el; az emberi élet a legbékésebb, a legszebb alkotó korszakokban is mindig áldozatok sorozatából állt. A bátorság, a lemondás, a hősiesség áldozataiból. Az emberiség történetében ami számunkra szép, értékes és nemes, ami maradandó, mind áldozatból született. Ugyan mi maradt meg az önzésből? Ugyan mi maradt meg a harácsolásból? Ugyan mi maradt meg abból, ami haragból lett? Ugyan

HA SZERETET NINCSEN
ÉNBENNEM, SEMMI
HASZNOM AZ
ÁLDOZATBÓL

mi maradt meg abból, amit az egyes ember önmagához ölelt, és senkivel meg nem osztott? Semmi. Csak az áll, és csak az van, amiért az emberek áldoztak, vagy amit áldozatból hoztak és teremtettek. Mégis azt mondja az ige: „Ha vagyonomat mind feléitetem is, és testemet tűzre adom is, szeretet pedig nincsen énbennem, semmi hasznom abból.” Áldozni szeretetből érdemes, nem megfontolásból, nem hideg és józan logikából, nem az elfulladás gyűlölet fantazma-játékaiból, nem valamiféle világháborús önpusztító kalkulusból, csak a szeretetből hozott áldozat marad meg.

A történelem a nagy küzdelmek sorozata, és most kell igazán kimondanunk, hogy nem a jó emberek és a rossz emberek küzdelmének a sorozata. Nem oszthatjuk le, hogy a jó emberek most Amerikában vannak, a rossz emberek meg az arab világban vannak, vagy a jó emberek a zsidók, a rossz emberek a palesztinok, vagy a jó emberek a palesztinok és a rossz emberek a zsidók, a jó emberek a magyarok, a rosszak a románok, vagy a jók a románok és a rosszak a magyarok. A történelem ennél bonyolultabb és tragikusabb. A világ tele van háborúval, s a háborút a bűnös és kegyelemre szoruló emberek vívják egymással. Azok, akik jók és rosszak egyszerre, családapák, szerető szívű fiatal emberek és ellenségek egyszerre. Ez a történelem, ez az emberi világ iszonyatos tragédiája. Az esendő ember küzd a másik esendő emberrel – és önmagával is.

Ugyanakkor a történelemben beleszól a gonosz is. Amikor a történelemről azt mondjuk,

nem a jó emberek és a rossz emberek küzdelme, nem állítjuk, hogy nincs a rossznak, a gonosznak metafizikai valósága. Van a gonosznak egy olyan metafizikai valósága, amelyiknek csak humoros és karikatúraszerű ábrázolása az, hogy patája van meg két szarva, és a paraszt bácsi a mezőn becsapja, mint ahogy ez a népmesékben hallható. Van gonosz. Van valami ebben a világban, ami nem mi vagyunk, de uralkodni akar rajtunk.

Pál apostol szerint a keresztyén ember arra hivatott, hogy Krisztus követőjeként Krisztus életének is utánzója legyen. Bizonytal voltak Korinthusban, akik úgy gondolták, hogy akkor a krisztusi áldozatot is meg kell ismételni. És erre mondja az apostol: meg, ha arra van szükség, hogy a Krisztus nevéért életet kell adni. De nem hősiekedésből, nem kalkulusból, nem metafizikai számításból, nem azért, mintha Krisztus arra hívott volna el bennünket, hogy elvégezzünk 2%-ot, ami még hiányzik a megváltásból, hogy dicsekedhessünk, lám mi is meghoztuk a magunk áldozatát.

Micsoda elszántság kell ahhoz, hogy testemet tűzre adjam, vízre adjam, halálra adjam, elégessem magam, bemenjek a frontvonalba, odaszánjam magam. Egy ügyért? A hazáért! A becsületért! A tisztességért! Korunk néhány elemzője szerint vége a nyugati civilizációnak, a keresztyén kultúrának, mert egy ember sincs ma, aki Krisztusért az életét adná. De ha van is ilyen elszánás, ha van is ilyen lelkesültség, „ha szeretet nincsen énbennem, semmi hasznomból”. Mit akar ezzel mondani az apostol?

VAN VALAMI EBBEN A
VILÁGBAN, AMI NEM MI
VAGYUNK, DE URALKODNI
AKAR RAJTUNK

Mindenféle terror, mindenféle áldozat, mindenféle megsemmisítés és önmegsemmisítés igazolhatatlan. Egyedül a szeretet igazolja az áldozatot. Éppen ezért igaz és tiszta szívből tudom ajánlani megfontolásra mindazoknak, akik úgy gondolják, hogy Amerika megérdemelte, amit kapott: az a terror, amely láthatatlanul és kinyomozhatatlanul szerveződött itt erre az iszonyatos akcióra, egyszer már megjelent nyilvánosan is, állami formában – 1948-tól Magyarországon mindenképpen. Kívánjuk, hogy a láthatatlanul szerveződő terror bárki és bármi által és bármilyen okból igazolást, nyilvánosságot, állami garanciát kapjon? Hogy igazi törvényvé, valósággá szervezhesse magát?

Igazolja-e valami ártatlanok életének elpusztítását? „Ha szeretet nincsen énbennem, semmi hasznom abból” – akarhat-e valaki szeretetből mások életére törni? De megfordítva is igaz ez! Amikor bejelenti egy kormányzat a „végtelen igazságosság” nevezetű akciót, vajon mit jelent a végtelen igazságosság? Végtelen, korlátlan bosszút? Utolsó vérig tartót? Nincsen korlátja az igazságosságnak? „Ha szeretet nincsen énbennem, semmi hasznom abból”. Az igazságosság korlátja a szeretet, mert az igazságosságnak is szeretetből kell fakadnia.

Ha valaki a Krisztus ügyéért, a másik emberért, a testvééréért, a barátjáért, a honfitársaiért kész az életét áldozni, tegye fel a kérdést ennek az igének a fényében: A szeretet motivál vagy a hősiesség? Nagy vágy, nagyon erős késztetés az emberben hősnek lenni. A modern kor a hősök, a héroszok kora. Hősök a

Hollywood-i filmsztárok, hősként ünnepli sok-sok ember az öngyilkos terroristákat, hősök voltak a diktátorok, hősök voltak a világháború frontjaira küldött és mészárszéken levágott milliók.

De hol vannak a szentek? Hol vannak a szerető szívűek? Elég a világnak a hősiesség? Elég a világnak az áldozat? Nem az isteni szeretet abraconsozza össze a világot? Nem a krisztusi, isteni szeretetből fakadó önfeláldozás és odaadás ment meg bennünket? És nem ezt várja a világ? „A teremtet világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését.” Nem a hősökét, nem a katonákét, nem a terrorkamikázékét, nem az okos politikai kommentátorokét, nem a gúnylódókét és az elhárítókét várja, hanem az Isten fiait, akiknek az élete szeretetből fakad, és szeretetből táplálkozik, akiknek az áldozata szeretetből fakad, és áldozatát a szeretet korlátozza. Akiknek az áldozatát az isteni szeretet teszi gyümölcsözővé. „Ha testemet tűzre adom is, szeretet pedig nincsen énbennem, semmi hasznom abból.”

Öt, tíz vagy tizenöt év múlva nem fogunk a New York-i képekre emlékezni, amelyeket most még felejthetetlennek tartunk. De szomorúan kell állítanom, lesznek új képek, amelyeket majd akkor fogunk felejthetetlennek tartani. Mert ilyen a világ, és ilyen az ember. De az Isten nem ilyen, ő nem törődik ebbe bele, hanem elküldi Szentlelkét, és lelke által azokat, akik a világot szeretetben nézik, szeretet által hozzák meg az áldozatot, a lemondást és az odaadást, hogy ez a világ bűnbe, szennybe,

iszonyatba foglaltan is, mégis hirdethesse és szolgálhassa Istennek dicsőségét.

Kultuszhamisító politika

„Sok néktek Jeruzsálembe felmennetek.

Ímbol vannak a te isteneid, ó Izrael.”

(1Kir 12,28)

Alig három emberöltő telt el azután, hogy a nép bevezette a királyság intézményét Izraelben, és kettészakadt az ország. A régi Izrael, mely bizonyos értelemben közepes nagyságú birodalomnak volt nevezhető, Saul, Dávid és Salamon országlását követően két kicsiny és jelentéktelen országra esett szét. Pedig három nemzedékkel korábban éppen az ország egybentartása volt a cél, a széthúzó népnek, a soha semmiben egyezésre jutni nem tudó tizenkét törzsnek összefogása egy erős, központi uralommal. Délen, Júdában Roboám a király, ő Salamon leszármazottja, északon, Izraelben Jeroboám lett a király, aki korábban üldözött volt, Salamon halála után tért vissza Egyiptomból, és a Salamon fiával, a trónörökös Roboámmal elégedetlen tíz északi törzset elszakítva a déli országrésztől, önálló királyságot alakított ki. Sokat ígért: hogy eltörli az adóterheket, hogy másként lesz, mint Salamon korában, amikor minden pénz Jeruzsálembe folyt, a templomra, az építkezésekre, a nagy ünnepekre, parádéra, pompára. Roboám ugyanis Salamon halála után – ugyan kvalitásai, azaz bölcsessége nélkül – de továbbra is igyekezett fenntartani apja hatalmát és dicsőségét.

Csak hogy az istentisztelet továbbra is Jeruzsálemben zajlott, Júda területén. A jeruzsálemi templom az a nagy álom, melyet már a királyságot megelőzően hirdettek a proféták, a nagy

álmom, amit Dávid is a szívében hordozott, melynek megvalósítása Salamonra maradt. A nagy álmom beteljesült. Jeruzsálemben ott szolgálnak a lévíták, kialakult az istentiszteleti élet, megépült a keleti világ egyik nagy csodája, a salamoni templom. A politikai értelemben elszakadt nép természetesen Jeruzsálembé jár istentiszteletre, mert az istentiszteletnek egy helye van, egy Istent imád a nép.

Jeroboám által a politika instrumentalizálni kezdte a vallást. Mert a király így okoskodott: Nemde még elszakad tőlem a nép, mert mindig visszatér Dávid országába, Jeruzsálembé. Ki tudja, mi történik ott? Mit fognak ott a papok mondani nekik? Még elfordulnak tőlem! Még ellenem támadnak! Még meg is ölnek engem! Vége lesz az én királyságomnak! Jeroboám kiötlei, új papságot kell létrehozni. Hozzá új vallást kell létrehozni, új templomokat kell építeni. Új király, új vallás. Új ország, új vallás. Ő maga lesz a papkirály. Ennél biztosabb megoldás nincsen. S épített is két templomot, az egyiket Bételben, a másikat Dánban.

Bétel délen van, Júdea és Izrael határán. Aki dél felé, Jeruzsálembé akart menni, annak keresztül kellett mennie Bételen is. Nincs más út Jeruzsálem felé. A propagandisták – mert akkor is volt már propaganda – azt mondogatták: miért fárasztjátok magatokat azzal, hogy Jeruzsálembé mentek? Messze van az! Sokba kerül az nektek! Itt van Bétel, áldozatok itt! Még ünnepnap is van! Itt is a régi izraeli módon folynak az ünnepek!

Dán egészen fönt van északon. Aki Szíriába

akart menni, körül akart nézni északon, keresztül kellett mennie Dánon, a király szentélyén. A király bekerítette a saját népét. Nyugatra tenger, keletre folyó, északon, délen a király szentélyei. Akárhova mennének, a király kultuszával, a király vallásával találkoznak. Így használja a hatalom a vallást.

Az új vallás: hamisított vallás. Sok olyan eleme van, amely az igazi vallás eredeti része volt. „Én vagyok az Úr, a Te Istened, aki kihoztalak téged Egyiptom földjéről, a szolgaság házából” – így kezdődik a szövetség törvénye. Jeroboám király azt mondja: „Íme, itt van ez az isten, ez a borjú-isten. Ez szabadított ki benneteket Egyiptom földjéről.” A borjú-isten. A pénz-isten. A hatalom-isten. A mammon-isten. Hogyan jut az ember egyről kettőre? A transzcendens, szellemi, örökkévaló Isten segítségével? Dehogyan! Pénz-isten segítségével. Mammon-isten segítségével. Befolyás-isten segítségével.

Vallás dolgában ugyanis nincsen közömböség. Hiába muzsikálják hosszú ideje az európai ember fülébe, hogy a vallás privát ügy, hobbi, valamiféle bensőséges magánelfoglaltság. Hogy a vallás olyan ítélet alá esik, mint általában a közömbös dolgok. Mindenki gyakorolhatja a vallását – otthon, sőt a hívők összeállhatnak, egyházat formálhatnak, templomot építhetnek. De a gyakorlat ott bent maradjon, egyetemes, általános érvényű dolgot ne tegyenek a vallás nevében. Mert ez végül is közömbös kérdés.

Történelmi példák mutatják, hogy a vallás nem közömbös kérdés. Nem csak Jeroboám király akart új, hamis kultuszt bevezetni. Kétszáz

évvel ezelőtt, a francia forradalomban kezdték el a kipusztítandó keresztyénség helyébe beállítani a Legfőbb Lény kultuszát. Szovjet-Oroszországban, ahol 1918 után ezrével lőttek agyon a papokat, gyalázták meg az apácákat, küldték lágerekbe a szerzeteseket, rombolták le a templomokat, Sztálin idejében nem lehetett azt állítani, hogy ki van pusztítva a vallás, már csak közömbös, múzeumi ügy: elkezdtek ugyanis játszani az ünnepnapokkal. Először bevezették a tíznapos hetet, aztán a nyolcnapos hetet. Aztán az orosz ortodox egyház ünnepeinek mintájára bevezették az állami ünnepeket, ahol immár nem a szentek képét hordozták a transzparenson, hanem a kommunizmus nagyjainak a képét. A keleti ortodoxiára oly jellemző ikon-sarkokba, a régi szentek képeinek helyére oda rakták az új világ új szentjeinek a képeit. A nemzeti szocialista Németországban, ahol szintén üldözték a keresztyéneket, bevezették az árja-mítoszok árja-kultuszát. Ott is kellett valamilyen istentiszteletet. A hatvanas-hetvenes évek Magyarországon a tanácsokon névadó ünnepséget tartottak, afféle keresztelő-pótló gyánánt. Aztán beindultak az úgynevezett polgári temetések meg az úgynevezett állami esküvők. Az ember nem tud közömbös maradni.

Jeroboám király alternatív istentiszteletet vezet be. Pedig éppen az lenne a király dolga, éppen azért engedte meg annak idején Isten a királyság intézményének bevezetését, hogy egységes legyen az ország. És immár nemcsak politikailag nem egységes, hanem az istentisztelet, a vallásgyakorlat sem egységes.

Amikor Jeroboám király a maga varrta papi köntösben föllép a maga építette oltárra, hogy a maga által odaállított bálvány-istennek áldozzon, fölharsan egy hang, egy névtelen személynek a hangja. Arról a Józsiás királyról jövendöl az Isten embere, aki majd kétszáz esztendő múltán helyreállítja az istentiszteleti életet, a kultuszi rendet, a szövetség valóságát. Hallja a király is, hogy az Isten embere jelről is beszél: kettéreped az oltár, és kiömlik rajta a hamu. Kinyújtja kezét, és így kiált: Fogjátok meg! És a keze megbénul.

A kinyújtott kar a hatalomnak a jele, a kinyújtott kar a cselekvés jele – a király bénult karjával egy pillanat alatt cselekvésképtelenné válik. Nincs ennél nagyobb csőd: mindaz, amit kitalált, fölépített a hatalma érdekében – az egész vallási, szellemi, kulturális, politikai akció, amivel bekeríteni igyekezett népét, éppen a csúcson, az istentiszteleti mozzanat kellős közepén lepleződik le, és semmisül meg. Naiv, aki azt hiszi, Isten helyébe helyezheti magát. Naiv az az uralkodó, az a hatalom, az a párt, az az irányzat, aki vagy amely azt hiszi, hogy odaállhat az Isten helyébe. A kinyújtott kéz, a parancsolás szimbóluma tétova és riadt bénasággá lesz.

De Jeroboám király így kiált: könyörögi az Úrnak, a te Istenednek, és imádkozz értem, hogy ismét hozzám hajoljon az én kezem! És amikor az Isten embere könyörög, a király föloldódik bénultsága alól. Amikor az ember Isten elé áll, könyörög hozzá, amikor tőle kéri az

MINDEN LEHETETLEN
HELYZETBŐL CSAK AZ
ISTEN FELÉ LEHETSÉGES A
KIMENEKEDÉS

erőt, a megtartatást és a kegyelmet, akkor megtalálja igazi helyét.

E névtelen próféta megmutatja: minden megszorítottságból, minden bűnultságból, minden lehetetlen helyzetből csak az Isten felé lehetséges a kimenekedés. Jeroboám király jogosan érzi, hogy a politikai, vallási, általános szellemi helyzet megbénítja őt. De rossz utat választott a megmenekedésre, saját istent kreált, saját papságot, saját kultuszt saját törvényekkel. De drámai módon meg kell értenie, hogy Isten előtt lefoszlik az emberről minden illúzió, minden hamis igény. Ha az ember Istennel szembesül, csak úgy tud Isten előtt állni, ahogyan van: kicsiként, korlátozottként, erőtelenként. Királynak és közembernek egyaránt meg kell értenie, hogy csak Isten előtt és Isten felé közeledve tapasztalja meg, hogy pusztá élete, létezése kegyelem. Hogy van még ország, hogy van még nemzet, hogy van még a jövőnek reménysége, mind-mind kegyelem. Színtiszta, áldott, drága kegyelem.

A királynak is és minden halandónak meg kell értenie, hogy csak Isten előtt ismerheti fel az ember igazán, mi az életének a célja. Oly sokféle hivatás, szakma, pálya, életút létezik. De az ember életének a végső célja, amiért érdemes élni, amiért egyáltalán értelme van az emberi életnek, csak Isten előtt tárul fel számkra. Az ember életének célja pedig Isten hálás dicsőítése.

Hívő emberekként az a dolgunk, hogy az örökkévalóság mértéke alá helyezzük a mulandó ember mulandó dolgait. Magunkat, de min-

AZ ÖRÖKKÉVALÓSÁG
MÉRTÉKE ALÁ HELYEZZÜK
A MULANDÓ EMBER
MULANDÓ DOLGAIT

dent mást is, ami bennünket körbevesz: az ország ügyét, népünknek és nemzetünknek a sorsát, a hatalom működését, hogy el ne tántorítson az Istennek hálás élettől.

Az ígéret hatalma

*„Királyok, legyetek
eszések!”*

(Zsolt 2,10)

*„És leborulván, tisztességet tőnek néki
és kincseiket kítár-
ván, ajándékokat
adának néki,
aranyat, tömjént és
mirbát.”*

(Mt 2,11)

A Bibliában a király szimbolizálja a közszolgálatát, az ország kérdéseit, a mindenkire tartozó ügyeket. Amikor a Biblia királyairól elmélkedünk, rajtuk keresztül a hatalomról, a tekintélyről, a törvényről és annak megtartásáról, a bölcsességről és az engedelmességről, a történelemről és a sorsról, a nemzetről és az országról, röviden: a politikáról gondolkozunk. Természetesen nem elvont értelemben, hanem olyan hús-vér emberekről, elhívottakról, fölhatalmazottakról, megbízottakról, szolgálókról, a szó latin értelmében vett miniszterekről, akiknek az életében ott a hűség és az árulás, a nagyság és az alantasság, a hit és az önbálványozás, a bölcsesség és a vakság, az erő és a gyengeség, a bátorság és a gyávaság. Azaz minden, ami ott a mi életünkben, a mi sorsunkban, a mi jelenvaló világunkban is.

Az egyházi hagyományban vízkereszt ünnepe nek görög elnevezése epifánia napja. E görög szó Lukács evangéliumának első részéből, Zakariás énekéből származik. Zakariás arról jövendöl, azt ünnepli, magasztalja, hogy Isten szabadítója, Krisztus majd megjelenik – ez a görög szó jelentése – azoknak, akik sötétségben vannak, tudniillik a pogányoknak. Föltámad Krisztus világossága, megjelenik Krisztus isteni dicsősége a pogányoknak. A zakariási

ének beteljesedését az óegyházi hagyomány abban látja, hogy a napkeleti bölcsek eljönnek, és tiszteletüket teszik Krisztusnak.

Őt király találkozását örökíti meg az evangélium a hódolatot tevő bölcsek történetében. A napkeleti bölcsekről jó okunk van azt feltételezni, hogy pártus tudós királyok lehettek, akik valószínűleg Perzsiából érkeztek. Papkirályok, akik jelet láttak, és hódolni jöttek. Ahogy Délnek királynéja hosszú útra kerekedett, hogy tiszteletet tegyen Salamon bölcsességének.

Heródes, a történet negyedik királya edomita származású báb-uralkodó, aki a római hatalom jóvoltából került Júdea élére, s akiről följegyezték a római történetírók is, hogy kegyetlen, aljas és véreskezű uralkodó volt, mint általában a birodalmi lakájok. Caesar legjobb júdeai tanítványa volt, gyakorolta is ezt a tanítványságot, olyannyira, hogy maga Augustus császár is azt mondta róla Macrobius történetíró szerint: inkább disznaja lennék Heródesnek, mint a fia. Mert Heródes a saját fiát is megölette, amikor az udvari emberek arról pletykáltak, hogy Róma leteszi a kegyetlen Heródest, és a fiát teszi meg helyette uralkodónak.

S végül a történet ötödik királya, az igazi király: Jézus. „Hol van a zsidók királya, aki megszületett? Mert láttuk az ő csillagát.” A bölcs királyoknak e kérdésére az egész Jeruzsálem megbolydul. Drámai az a kifejezés, amit Lukács evangélista használ: „Heródes király pedig ezt hallván megháborodék, és vele együtt az egész Jeruzsálem.” Zűrzavar támad, kétségbeesett kapkodás, tébolyodás. Ki ez a király? Ki ez az

uralkodó? Ki az, aki zavarja a mi köreinket? Válságba kerül a király hatalma. Ezt érzékeltetik a napkeleti mágus-királyok is, akik hódolni jönnek az ég és a föld királyának. Nem ők bolydíjták meg Jeruzsálemet, ők csak indikátorai annak a nagy eseménynek, ami bekövetkezett. Mert Isten és ember kapcsolata új viszonylatba kerül azzal, hogy megszületett a Messiás. Heródes személyében igazán jól látni, miképpen ütközik az emberi, a földi hatalom az isteni hatalommal. Féktelen hatalomvágyának végtelen meghosszabbítása halállá és iszonyattá lesz. „A hatalom halállá hidegül.” (Shakespeare: VIII. Henrik)

Heródes számára a Messiás-király nem jelent mást, csupán e világi, földi alakzatot. Lehet, hogy egy kicsit nagyobb, egy kicsit erősebb, lehetnek váratlan és kiszámíthatatlan manőverei, de Isten is csak egy adottság e világ tényezői közül. Ha kell, akkor épít neki egy nagy templomot – a zsidók tetszését keresve újraépíti a salamoni templomot, hisz okos politikus, bölcs uralkodó tud ennyit investálni a hataloméért. Most azonban az ő uralmáról, hatalmáról, sorsáról lévén szó cselet szót, ármánykodik, packázik az Istennel.

De Heródest Isten megvakítja. Nemcsak a hatalom vakítja meg, hanem Isten is, aki a háromkirályokat csillag jelével, írástudók bizonyágtételével odavezette-vonzotta Jézushoz, ám a gyilkos tervet szövő Heródest nem engedi közel a Fiúhoz. Sőt, azáltal, hogy a bölcsesket álomban tanácsolja, hogy ne menjenek vissza Heródeshez, meg is csúfolja Heródest.

Hiszen nagy dolog forog itt kockán: az ígéret. E királyoknak ez a szó a közös nevezője: ígéret. Heródes azonban csak ígéretet, de Krisztus maga az ígéret. Ez itt a különbség. „Szorgalmasan kérdezősködjétek a gyermek felől, mihelyt pedig megtaláljátok, adjátok tudtomra, hogy én is elmenjek, és tisztességet tegyek néki.” Elmegyek, és én is tiszteletet teszek neki. Amióta világ a világ, amióta szavazással döntenek el, hogy ki a vezér, ki a miniszter, ki az uralkodó, kik lesznek a föld bírái, azóta újra meg újra ígéret hangzik el. Politikai programokat hallunk. Aki többet ígér, az kapja az emberek szavazatát. Heródes is ígér. De ez az ígéret eleve hazugság, sőt ármány. Mert nem hódolni akar, még csak nem is hódítani, hanem gyilkolni.

Uralkodó és Istennek viszonyában döntő kérdés, megvan-e a helye az isteni ígéretnek. A világi hatalom ugyanis hitünk szerint végső soron Istentől kapja megbízását, és akkor végzi jól a dolgát, ha helyet hagy az isteni ígéretnek. Nem az uralkodó találja ki, még csak nem is ő szabja meg a helyét – a prófétai ígéretnek oly világossá tették Isten népe számára, hogy ha megszületik a szabadító, az isteni király, csak Betlehemben szülehet meg, ezt Heródesnek is meg kellett tudakoznia az írástudóktól. Ha az uralkodó helyet hagy az isteni elképzelésnek az ország életében, a saját életében, a népe életében, meg a saját gondolatai és elképzelései valóságában, akkor önmagát is aláveti az ígéretnek, akkor hódol neki, akkor ahhoz méri önmagát, és nem önmagához az ígéretet. A heródesi tébolyra azonban az jellemző, hogy He-

ródes mindent önmagához mér: saját királyságához, saját hatalmához, saját végtelenül meghosszabbítani kívánt uralmához, saját befolyásához, saját programjához, saját ígéreteihez. De ott fordul meg minden, amikor az ember elkezd magát, családját, népét, országát és az egész világot az isteni ígérethez mérni. Amikor ráteszi magát az isteni ígéret mérlegére. A Krisztus gyermekei az Isten már beteljesített ígéretének a mérlegére helyeznek rá mindent.

A nagy perzsa uralkodóra palotájában megjelenik egy kéz, s fölírja a falra: mene, tekel, ufarszin. „Mégméréttél és könnyűnek találtattál.” Ez nem a mi ítéletünk, ez az ígéret ítélete. Minden királyt, minden uralkodót, minden vezért, minden törvényhozót, minden minisztert, mindenkit, akinek hatalom, autoritás, befolyás, parancsolás lehetősége adatott, szabad és kell is ezen a mérlegen mérni. És akkor igazi a tisztiséget viselőnek az Istennel való kapcsolata, ha nem külső tényezők mérik őt, hanem ő méri önmagát e mérlegen.

Az országgyűlési választási kampányok alkalmával sok ígéret elhangzik, bizonyos, hogy nagyon nehéz az ígéreket közül kiválasztani a legvalószerűbbet, a leginkább igaznak tűnőt. De nem nehéz az isteni ígéret fényében nézni ezeket az ígéreteket. A második zsoltár határozott és egyértelmű szavakkal szól: „Azért királyok legyetek eszesek, és okuljatok földnek bírái. Szolgáljátok az Urat félelemmel, és örüljeteek reszketéssel, csókoljátok a Fiút, hogy meg ne haragudjék, és el ne vesszete az úton, mert

hamar felgerjed az ő haragja. Boldogok mind-azok, akik őbenne bíznak.”

Az ember helyes válasza Isten ígéretére: a bizalom. Az én helyes válaszom a Fiúban adott isteni ígéretre az, hogy hiszem. A zsoltár nekünk is szól: Földi királyok, családfők, szülők, munkahelyi vezetők, legyetek eszesek. Mindenki, akinek hatalma van, kicsi és nagy, legyetek eszesek, és okuljatok földnek bírái, mindannyian, akik döntők kicsi és nagy dolgokban, okuljatok. Mert az a boldog ember, aki őbenne bíz. Az a boldog ember, és az a boldog nép, az lesz boldog ország, amelyik az Isten ígéretének helyet hagy, ez ígéretnek aláveti magát, és életét, sorsát és dolgait ezen az ígéreten méri.

A keresztyén látásmód szerint a hatalom, az uralkodó Istentől adatott – a rossz büntetésére és a jó jutalmazására. A Római levél szerint: Istennek szolgája. Lehet jó szolga, aki fölismeri ezt a küldetést, betölti ezt a feladatot, vagy olyan, mint a rossz szolga a jézusi példázatban, aki azt mondja, nincs itthon az én uram, késik az én uram, s elkezd a cimboráival részegeskedni, korhelykedni, kiskirálykodni, a neki alávetett szolgálókat ütni, vágni, rajtuk uralkodni. De ez nem von vissza semmit abból, hogy Istentől rendelt hatalma van.

A hatalom mindig mandátumot, megbízást, feladatot kap. Nem a pusztá hatalmat kapja, hogy a hatalmat megkapva kitalálja, mit kell az-

A szó hatalma

„Mit átkozzam azt, akit Isten nem átkoz? És mit szidalmaztam azt, akit az Úr nem szidalmaz?”

(4Móz 23,8)

„Áldjátok azokat, akik titeket kergetnek. Áldjátok, és ne átkozzatok.”

(Róm 12,14)

zal csinálni, hanem feladatot kap, és ahhoz kap hatalmat. Isten valamilyen céllal adja a hatalmat. Felhatalmazást ad, s ebben az uralkodói hatalmi felelősség mindig megjelenik. Mai nyelven, mivel ma már nincsenek királyaink, ez a politikai vagy államférfiúi felelősség Isten előtti felelősség – akár tud róla, akár nem tud róla, akár törődik vele, akár nem törődik vele a hatalmat gyakorló. A keresztyén embernek kötelessége minden életterületen emlékeztetni e felelősségre.

A Szentírásnak minden lapján látjuk, a fennálló hatalom mindig viszonyul valamilyen módon Isten valóságához. Bálák, Móáb királyának a honfoglaló Izraelhez való viszonyulásában is a mindenkori hatalomnak az istenihez, a szentségeshez való viszonya igazán figyelemre méltó.

Az Egyiptomból kivonuló és az ígélet földje felé tartó vándorló népnek sok háborút kell megvívnia, de külön parancsuk van, hogy Móábot nem bánthatják, mert Móáb népe rokon nép. Bálák, Móáb királya mégis nyugtalan. Zavarja őt a honfoglalásra készülő nép nagy száma, eddigi sikerei, feltartóztathatlansága. Félelem tölti el a királyt. Félti mindenhatóságát, kicsinyke egyeduralmát a környéken. Emberileg és államférfiúi szempontból tökéletesen érthető Bálák király gyötrelme és aggodalma. Ugyan van szövetség, vannak ígéretek, de ki tudja, mit hoz a jövő, ő aggodalmaskodik népéért. Mikor fölméri, hogy szövetségeseivel együtt sem lesz elég ereje ahhoz, hogy legyőzze a gyülekező sokadalmat, magához hívat egy

A HATALOM MINDIG
MANDÁTUMOT,
MEGBÍZÁST KAP

prófétát. Követei viszik az ajándékot. Bálám, a próféta először vonakodik, neki látomást kell kapnia az Istentől, csak azután mehet majd. Ekkor a király még többet ígér. Srófolja felfelé a próféta a saját árát, hogy amikor már elégségesnek tűnik a jutalom, Isten újólagos intései ellenére elinduljon, és a király rendelkezésére álljon.

Bálámról, a prófétáról nem sok helyen beszél a Biblia. De tudható, nem bálványokhoz, szellemekhez, nem démoni hatalmakhoz fordul – Istent keresi. Van tudomása róla. És ennél fogva az lenne a feladata, hogy Bálák királyt emlékeztesse politikai, hatalmi felelősségére.

Mert miről is van itt szó? Mint ahogy mindenkinek, akit a jövője iránt aggodalom tölt el, Báláknak Isten akaratát kell keresnie. A jövendő nem a mi kezünkben van. A jövő Isten kezében van. Bálák király azonban nem keresi Isten akaratát, hanem – e megkülönböztetéssel élve – Isten hatalmát keresi. Mert ő már kész a megoldással. Azt mondja főembereinek: küldjünk követeket Bálámhoz, és mondjuk neki: itt van ez a nép, amelyik Egyiptomból jött, és ellepte az egész föld színét, jöjj el, átkozd meg érettem ezt a népet, átkozd meg őket, hátha erőt vehetek rajta, megverjük őt, és kiűzhetem a földről. Ő tudja, mi a megoldás, tudja a holnapot és a jövendőt. Nem kíváncsi Isten akaratára, neki Isten ereje kell. Csakhogy nincsen közvetlen bemenete hozzá. A prófétának, a szent embernek viszont van bemenete az isteni hatalomhoz. A próféta nem azért kell neki, hogy kitudakolja tőle, mit akar Isten, hanem

hogy átkozza meg őket – érte! Vagyis várakozása szerint a rájuk mondott átok az ő sorsára nézve áldássá lesz.

Ki ez a Bálám? Ki ez a próféta? Ki ez az ember, akinek van valami ismerőssége Istennel? Aki álomban látásokat lát, isteni üzeneteket hall. Akinek Isten ígét ad a szájába. Egy értelmiségi? Az értelmiségi? A sajtó? Vagy valamiféle sajtóreferens? Egy PR-os?

Az utóbbi néhány év magyar sajtója Bálák király stratégiáját tükrözi: átkok átkok hátán, gyalázkodások gyalázkodások hátán. Átkozd meg! Szidalmazd! Hátha meggyengül, és akkor én erősebb leszek. Ha őt megátkozod, azzal egyidejűleg én áldott leszek. A másik szidása, lejáratása, megmocskolása által én erősebb, tisztább, igazabb leszek. Immár tíz-tizenkét esztendeje jól ismerjük a választási kampányokat, és a velük együtt járó dolgokat. Ám aminek az utóbbi időben tanúi vagyunk, az már nem afféle választási propaganda-hadjárat, melynek során az ellenfelet, a másik tábort kicsinyíteni kell, vagy az érdemeit el kell vitatni, magunkat nőtetve ezzel. Ma azt kell látnunk, hogy Magyarországon nagyon sok ember, aki érti a szavak hatalmát, elszegődött Bálák királyhoz. Nem szabad jókedvükből, hanem sok-sok pénzért. Mert hiszen Bálám is ment a jutalomért, megszerződött Bálák királlyal!

A szó mágikus hatalmáról van itt szó, és ez nem adatik meg mindenkinek. Ha Bálák királynak csak egy átkozódóra lett volna szüksége, akár ő is fölmehetett volna az áldozati halomra, hogy megátkozza Izraelt. Vagy kiszólít vala-

kit a csapatából, népéből, törzséből: menj föl, aztánátkozd meg őket! A köznapi ember is képes és kész arra, hogy keményen fogalmazzon, vagy durva dolgokat mondjon, kifakadjon. Még arra is képes, hogy megátkozza, vagy mocskolja a másikat. De ma is vannak olyanok, akiknek különös képesség adatott, akik erőteljes módon tudnak bánni a szavakkal. Talán ugyanazt az érzést fogalmazzák meg, ugyanazt a gondolatot mondják ki, mint mások, de az ő beszédükben többlet-erő van. És Báláknak ez a többlet-erő kell. Nem a holnapot, nem az Isten szándékát akarja megérteni, nem az Isten tervét kutatja, nem az Isten tanácsvégzésére kíváncsi. Neki már csak egy átok-ember kell. És így lesz Bálák király átok-királyá. Így tud a hatalom is bizonyos esetekben átokká lenni. Azaz amikor már nem szolgál, már nem áll felelősen Isten elé, megvannak a céljai, és csak isteni hatalom kell hozzá.

Isten kifürkészhetetlen útja mérhetetlen iróniával együtt villan fel az eseményekben. Fölnyergeli szamarát Mózes korának kiemelkedő értelmiségije, aranytollas újságírója, médiasztárja, a szavak nagy mestere. Elindul, hogy béréért megdolgozzon, és egy szamár szégyeníti meg. A szamár látja az angyalt kivont karddal állni az úton. Bálám nem. S mikor már holtra verné szerencsétlen jószágot, láss csodát, megszólal a szamár: Miért versz te engem? Hát te nem látod? Bálámnak már értenie kellene, hogy menjen haza, s hagyja ezt a vállalkozást, mert nem Isten akarata szerint való. De nem, továbbmegy. Föláll Bálám, hogy megátkozza Iz-

raelt, de nem tudja. Csak áldani tud. Másodszor-harmadszor is előáll, hogy megátkozza Isten népét, de nem tudja. Áldást kell mondania, isteni hatalom alatt van. A szívében átok van, a gondolataiban átok-formulák forognak, s amikor megnyitja a száját, áldást mond.

Isten mindenható hatalmával azt teszi meg, amit nekünk, Krisztus-követőknek Krisztus erejével önkéntes vállalásként, szabad belátásként kell tennünk. Mit mond a Római levél? „Áldjátok azokat, akik titeket üldöznek! Áldjátok, és ne átkozzatok!” Mit mond Jézus a Hegyi Beszédben? „Imádkozzatok azokért, akik titeket üldöznek és átkoznak.” Isten nem engedi, hogy az átkozódó átkot mondjon, hiába átkozódó a szív, a szájon már áldásnak kell kijönnie – ez az isteni fordulat. Ez az Isten szeretete, ez az Isten nagysága.

Jogi nyelven fogalmazva: a disztributív igazság korrektív igazsággá változik itt. A szétosztó, disztributív igazság megvalósulása esetében érdekek érvényesítése feszül egymással szemben. Osztolni kell valamiféle megegyezés, jogegyenlőség alapján pozitív és negatív értelemben egyaránt. Kapja meg mindenki azt, ami jár neki – a tisztességre való a tisztességet, a büntetésre való a büntetést, tisztessége, illetve bűne arányában. A korrektív igazság mindig esélyt hagy a változásnak, a megjobbulásnak, mindig benne van az életfordulatnak a lehetősége. Az átok-király történetében Isten maga érvényesíti e korrektív, megjavító, megjobbító igazságot. Az átkozódó szívből, a próféta szá-

ján keresztül áldás jön ki. Ahogyan az ostoba számár szájából is emberi szavak jönnek ki.

A szó mágikus hatalmáról tanúskodik az a tapasztalat, hogy a szavaknak erejük, hatalmuk van, hogy fognak és megfogannak a szavak. Mikor Móáb királya, Bálák megszerződik Bálámmal, hogy átkot mondjon Izraelre, az átok szóra az Ószövetség eredeti nyelvén egy igen különös kifejezés áll. Az átok szó etimológiája a forrásra, mégpedig a fölbugyogó forrásra utal. Az átok nagyon mélyről jön, ellenállhatatlanul tör föl. De ugyanebből a szógyökérből származik az okádás szó is. Ez ugyanolyan föltartóztathatatlanul jön elő. Ez az átok: megmocskolni a másikat, leokádni a másikat, beszennyezni, lehetetlenné tenni.

De az Isten gyermekei szíve mélyén az Isten szeretetének a forrása fakad. És ebből a forrásból a szeretetnek, az áldásnak, a megjobbításnak, a reménységnek a szavai jönnek. Ebből a forrásból a megjobbítás valósága jön. Nem a nekem ennyi jár, és neked annyi jár, hanem az isteni könyörületnek, az isteni megjobbításnak a szavai. Az átok-király helyett az áldások királya legyen a mi királyunk, mesterünk és parancsolónk, szívünk formálója és alakítója, hogy szavaink által minden mindig jobbá, igazabbá, tisztábbá és szentebbé lehessen.

A SZAVAKNAK HATALMUK
VAN, FOGNAK ÉS
MEGFOGANNAK

A méltóság kísértése

„...leborulván (...)

monda néki:

Mondd, hogy ez az

én két fiam üljön a

te országodban

egyik jobb kezed

felől, a másik bal

kezed felől. (...) Ne

így legyen között-

tek. Hanem aki

közöttetek nagy

akar lenni, legyen a

ti szolgátok.”

(Mt 20,20.21)

Jézus nyomatékkal beszél arról, hogy Isten országában az utolsók lesznek az elsők, és az elsők az utolsók. Az evangélium feljegyzése szerint e beszéde után útközben magáról is szól a tanítványainak, ti. hogy az Emberfia fölmege Jeruzsálembe, a főpapok és az írástudók kezébe adatik, halálra ítélik, pogányok kezére adják, keresztre feszítik, majd harmadnap föltámad. És ekkor – folytatja az evangélista – „ekkor” megy oda hozzá a két Zebedeus-fiú és anyjuk, és terjesztik elő az Isten országában elfoglalandó főhelyre vonatkozó kérésüket.

Igen megdöbbenő közeledésük leírása. A szövegben („És ekkor hozzá ment Zebedeus fiainak anyja az ő két fiával együtt leborulván”) a „leborulván” görög megfelelőjét úgy lehetne fordítani: megalázatosodván, letérdelve, Jézus kezét csókolgatva. Úgy mentek Jézushoz, ahogy a kutya a farkát csóválva, pitizve megy a gazdájához – a görög szóban benne van ugyanis a kutya szó. Odamennek Jézushoz leborulva előtte (akár szó szerint is lehet érteni), könyörögve, petíciót benyújtva. Mire nézve könyörögnek? Mire nézve alázkodnak meg? A hatalomra nézve.

Az ember lelke tárul föl ebben a gesztusban. Leborul, megalázódik, szinte négykézlábra ereszkedik – érzékelteti a görög szó –, ám azért, mert hatalmat akar. Úgy szokták ezt mondani: fölfelé nyal, lefelé rüg. Fölfelé hízeleg, fölfelé tempózik, a másik hátán, vállán tapos, de fölfelé természetesen rendkívül alázatosnak mutatja magát. A Zebedeus fiúk anyja azt kéri Jézustól, jelentse ki, parancsolja meg

LEBORUL, MEGALÁZKODIK,
MERT HATALMAT AKAR

előre, hogy ha majd eljön országában, az egyik fiú legyen a pénzügyminiszter, a másik a belügyminiszter. Vagy az egyik legyen a hadügyminiszter, a másik legyen a miniszterelnök-helyettes. Legyen övük a főhatalom. Mert ki ül a vezető mellett jobb és bal kéz felől? Az elnevezés országokként váltakozik, ám mindig ők a két legfontosabb ember. Jobb és bal kéz felől ülni a bármikori helyetteseket jelenti. A Zebedeus fiak anyjának kérése az: hadd legyenek ők a *vicarii filii Dei*, az Isten fiának helytartói.

De mire föl kéri ezt az édesanya, illetve rajta keresztül a fiúk? És miért az édesanyán keresztül kéri ezt? Mire föl és miért? Valószínűleg nem értették Jézus korábbi szavait. Csak annyit, hogy az Embernek fia fölmege Jeruzsálembe, és beül királyi székébe. Azt viszont már nem hallották, hogy a királyi szék a kereszt lesz. Nem értették, hogy a fölmenetel Jeruzsálembe csak fizikai, földrajzi értelemben véve fölfelé menetel, egyébként az alászállás, a megüresedés, egészen a sírba, a poklokig való alászállás útja lesz. „Uram, ha eljössz a te országodban, ha beülsz a te királyi trónodba, add meg az én fiaiwnak ezt a nagy hatalmat! – kérlel az édesanya.

Teljesen természetes és magától értetődő, hogy előre elosztanák a hatalmi posztokat. Aki hatalmat akar, nem kezdhet el akkor kapkodni, amikor bejutott a hatalomba. Mindent előre le kell rendezni. Minden tisztességes párt, minden hatalomra törekvő csoportosulás így jár el. A hatalom gyakorlása előzetes megbeszélés tárgya kell hogy legyen, nem lehet az utolsó pil-

lanatban kapkodni. Nem természetes viszont, hogy a tanítványok nem értették, miről beszélt korábban Jézus, mi Jeruzsálembe menetelének célja. Az isteni szó már nem foglalkoztatta őket. Valamit fölkaptak Jézus beszédéből, azt szívükbe zárták, forgatták, majd kimódolták a megoldást, és odaküldték édesanyjukat Jézushoz, mert tapasztalták, Jézus a gyengék szavára könnyebben megindul. Tudták jól, ha Jézus beteget, erőtlent, kiszolgáltatottat lát, könnyőre indul, mert ő ilyen furcsa király. Hátha megáll most is az asszonyi szóra. Arra az általános tapasztalatra támaszkodtak, mely szerint az asszonyok jobban tudnak lobbizni, jobban megtalálják a módját, hogy miképpen kell kérni, hogyan kell hatni.

Ám Jézus rögtön tisztázza, a jobb és bal keze felől ülést a Mennyei Atya annak adja, akinek elkészítette. Mind a két tanítvány bőszen kijelenti, ők megisszák azt a poharat, amit Jézus, ők megkereszteltetnek azzal a keresztséggel, amivel Jézus – látszatra igen jól értik a metaforikus nyelvet! Azaz ha kell, készek szenvedni is a hataloméért. Mert a pohár ama keserű pohár, a keresztség sem a János keresztsége, hanem a vér, a kereszthalál keresztsége. Határozottan, magabiztosan felelnek Jézus kérdéseire – ha nagyon akar valamit az ember, könnyen fogadkozik, ha valami nagyon megszállta, könnyen kivágja: megteszem! S Jézus bólint: „Meg tudnátok tenni. De a jobb és a bal kezem felől való ülést a Mennyei Atya adja a végidőkben azok számára, akiknek ezt elkészítette.” Ez perfectumban hangzik: „Akiknek elkészítette.”

Már el van döntve, nem útközben Jeruzsálem felé dől el! Zebedeus-fiak, elkéstemek! Isten, a Mennyei Atya már eldöntötte ezt.

A Zebedeus-fiak Jézussal való beszélgetéséből aztán feszültség alakul ki, amit az evangélista által megadott számok is érzékeltetnek: „Ezt hallva a tíz megbosszankodott a két testvéren.” A tíz! Holott a tanítványok számszerű elnevezése: „a tizenkettő”, vagy Jézus szenvedéstörténete végén: „a tizenegy”, mert Júdás, az áruló, öngyilkos lett, kiesett a tanítványi körből, de pünkösöd előtt sorsolással megválasztották Mátyást, hogy vele tizenkettőre egészüljön ki a tanítványok köre, hiszen ez volt a teljes szám. Két tanítvány, András és János, anyjukkal külön kéréssel mentek Jézushoz, mégsem írja az evangélista, hogy: és a többi tanítvány megbotránkozott, haragra gyulladt, hanem azt írja: „a tíz”.

Tizenkettő, tizenegy, tíz! Mintha a számok a mai politikai viszonyokat írnák le: számon tartják ugyanis, hány tagja van egy-egy frakciónak. A frakció szó eredeti értelmét figyelembe véve a szám itt törést jelöl. A tíz fragmentum, töredék. Kettőtörök, kettészakad a tanítványi közösség: kettő áll szemben a tízzel. Ez a hirtelen létrejött frakció nem jogtalanul háborodott föl. Nem valami félreértés vagy gyanú támadt a szívükben, emberileg szólva teljesen jogosan háborodtak föl, hiszen a kettő, a kisebbik frakció uralmi igénnyel közeledett Jézushoz.

A fájdalmas törés azonban a tízek dühében manifesztálódik. Haragra lobbannak, mégpedig az eredeti szó szerint gyilkos haragra. Olyan

A KISEBBIK FRAKCIÓN
URALMI IGÉNNYEL
KÖZELEDETT JÉZUSHOZ

haragra, amelyben az ember ütni tud, szakítani tud, képes végleg leszámolni a másikkal. Méltatlan és dühödt veszekedés tört ki a tízek és a kettő között. Ekkor hívja Jézus magához őket, és mondja a megrendítő szavakat: „Tudjátok, hogy a pogányok fejedelmei uralkodnak azokon, és a nagyok hatalmaskodnak rajtuk. De ne így legyen közöttetek, hanem aki közöttetek nagy akar lenni, legyen a ti szolgátok. És aki ti közöttetek első akar lenni, legyen a ti szolgátok.” Jézusnak intelme újra egyesíti a tízet és a kettőt – helyreáll a tanítványi közösség.

Aki az első akar lenni, legyen az utolsó, legyen szolgál, diakonosz. A diakonosz azt jelenti, szolgál, aki áll, mert az asztal körül szolgál, mialatt mindenki ül. Aki uralkodni akar, végső soron azt akarja – mondja Jézus –, amit a pogányok urai és fejedelmei akarnak. Ők ülnek az asztalnál, és mindenki más áll. Ők ülnek a trónuson, és mindenki hódol. Ez a világ rendje. Ez az, amit így szoktunk nevezni: eljutni a piramis csúcsára. Milliók egyért! Egy ül, és mindenki áll, és hódol, és szolgál. A pogányok urai és fejedelmei uralkodnak és – gyakorító képzővel fogalmazva mondja Jézus – hatalmaskodnak. Nem hatalmat gyakorolnak, hanem hatalmaskodnak. Törvényes és jogos módon gyakorolni a hatalmat, egészen más dolog, mint hatalmaskodni. Hatalmaskodni azt jelenti, hogy nem szálllok le a másik emberről, hogy nem csak utasításokat, feladatokat és parancsokat adok, amelyeket teljesíteni és végrehajtani kell, hanem a másik fején taposok. Hatalmaskodni azt jelenti, megmutatom, ki az úr a háznál.

NEM HATALMAT
GYAKOROLNAK, HANEM
HATALMASKODNAK

Megízleltem másokkal, lehetőleg mindenki-vel, milyen az én hatalmam. Aki hatalmaskodik, soha nem tud betelni a saját hatalmával, és ha nem tud vele betelni, kénytelen, lélektanilag is kénytelen állandóan uraskodni, nem hagyni békén a másikat.

Aki első akar lenni, aki uralkodni akar közöttetek, legyen a ti szolgátok. Jézus ezzel a tízet és a kettőt egy csapásra egyesíti. Mert őt követni és az ő trónusán jobb és bal kéz felől ülni azt jelenti: vele együtt szolgálni. A tanítványok igazán majd akkor értik meg ezt a titkot, amikor nagyheíten Jézus megmossa a lábukat. A Mester, a Király, az Isten Fia az, aki ott megmossa a tanítványok lábát, s azt mondja nekik: hasonlóképpen cselekedjete. Aki az ő jobbjára és baljára mellett akar állni, és vele együtt akar uralkodni, az immár tudhatja, mit jelent utolsónak lenni. Mindenki ül, és én még állok. Mindenki kiszolgáltatott, s én még nem kerültem sorra. Mindenki előbbre jutott, és én még az utolsó helyen vagyok.

Ez ellene mond e világ törvényeinek, mindannak, ami szerint a földi élet berendezkedik, irányítatik. S mégis ebben az ellentmondásban, ebben a feje tetejére állított piramisban van a megváltás és a szabadulás. Jézus ezekkel a szavakkal nemcsak egyesíti a kettétört tanítványi közösséget, hanem meg is békíti őket. Hiszen aki szolgál, békességet tud szerezni. Aki viszont hatalmaskodik, viszályt szít. Ne gondoljuk, hogy a maradék tíz csak azért háborodott fel, csak azért gyűlölte meg hirtelen a kettőt, mert ők ilyet kértek. Ők is szerettek volna jobb

és bal kéz felől ülni, s dühösek voltak a másik kettőre, hogy ők ügyesen megelőzték őket, előbbre csusszantak a sorban, ellopták az orruk elől a pozíciót. Jézus azonban azt mondja: aki szolgál, az megbékít. Aki szolgál, töresekét gyógyít. Aki tud önként, szabadon, szeretetből utolsó lenni, leghátulra állni, az azt a nagy szolgálatot teszi meg, amit a gyógyítás, megbékítés, megengesztelés szolgálatának nevezünk.

Hogyan lennének mi erre képesek? Mindannyian ismerjük önmagunkat, az emberi természetet, és mondhatjuk, Jézus itt lehetetlenséget kíván. Valóban, ha kizárólag magunkra kellene támaszkodnunk, lehetetlenséget kívánna tőlünk. Ám ő ezt mondja: „Valamint az embernek fia nem azért jött, hogy néki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és adja az ő életét váltságul sokakért.” Váltságul sokakért.

A megváltás által lehetséges a szolgálat. A megváltott ember ugyanis szabad ember, akinek már nem kell innen-onnan-amonnan kitörnie. A szabad embernek nem kell *föltörnie*. Szabad. Krisztus kifizette helyette a váltságdíjat. Krisztus leoldotta róla élete, bűne bilincseit. Nincs miért kitörni. Nem fontos azzal lépéselőnyt szerezni, hogy a másik fejére lépik. Aki szabad, az Istennél van, és ezért számára teljesen mindegy, hogy elöl áll, vagy hátul áll, hogy mindenki más ül, ő pedig áll, mindenki kiszolgáltatatik, de őt még senki nem szolgálta ki. Teljesen mindegy, mert Istennél van, és fölfedezi azt, hogy Isten szívesen időzik azok körében, akik leghátul vannak. Isten szívesen időzik és szolgál azoknak, akik legalul vannak. Ezt a

ISTEN MIÉRT NEM A
KIRÁLYOKNAK, AZ
URAKNAK, A
HATALMASOKNAK A
BARÁTJA?

nagy titkot ebben a földi életben sosem fogjuk teljesen megérteni. Hogy Isten miért nem a királyoknak, az uraknak, a hatalmasoknak a barátja? Pedig tanácsos és illendő dolog is a hatalmasok barátságát keresni! Isten a kicsinyeknek, az elesetteknek, a megfosztottaknak, a hátul levőknek barátja. Aki szabad, az Istennél van, és ettől kezdve számára csak egy boldogság és egy öröm van: hogy Isten oldalán állhat.

Isten ebben a rettenetes időben, az árvizeknek, a katasztrófáknak az idején arra hív és arra buzdít, hogy szabad emberként, megkímélt életünkkel és vagyonunkkal álljunk oda őmelé, álljunk oda, ahol ő szívesen van, és ahol megtalálható – a mindenüket elvesztettek körében, a leghátul levők körében. Akiknek most biztosan nincs ilyen gondolatuk: hogy lehetne uralkodni, hogy lehetne előbbre jutni. Csak egy gondolatuk van: hogy lehetne életben maradni? Ha megértettük, mit jelent Krisztus szabadító váltsága, mit jelent nekünk adott irgalma, mit jelent életünk megkímélése, és meglátjuk a szerető és irgalmas Istent a vesztesek körében, a hátul levők körében, hiszem, hogy mi is szabad szívvel, igaz lélekkel oda igyekszünk majd, és ott talán azt is megértjük, miért kellett mindennek megtörténnie. Adjon Isten Szentlelke bátorságot, szabadságot, szent elhatározást, s aztán majd szívnek, léleknek igazi belátást, isteni megértést.

**Amikor király
lesz a király**

*„Ímé én vétkeztem,
és én cselekedtem
hamisságot, de ezek
a jubok ugyan mit
cselekedtek? Kérlek
inkább, forduljon a
te kezéd ellenem, és
az én atyámnak
házanépe ellen.”
(2Sám 24,17)*

Az európai ember elfordult attól, hogy a világ dolgait transzcendens távlatba helyezze. Amikor az utóbbi időben divat lett a közbeszédben a nyers és durva beleavatkozás vezető emberek életébe, magánügyeibe, ország-világ nyilvánossága elé tárva sokszor aljas és megalázó módon, mi van ott belül felelős emberek családjában, hálószobájában, rokoni kapcsolataiban, csak egyetlen dolog nem jelenik meg, egyetlen szempont nem érvényesül: megváltozott-e, akinek egykori dolgairól szó van. Netalán megbánta-e azokat? Milyen lett-e az érintett személy? Ha létezne ez a megítélés, akkor el lehetne mondani, még mindig megvan a transzcendens távlat – a szónak nemcsak vallásos, hanem filozófiai értelmében is. Transzcendálni ugyanis azt jelenti: meghaladni, fölülmúlni. Ha nincs transzcendens távlat, az ember egész élete csecsemő korától kezdve ugyanazzal a súllyal, ugyanazzal a megváltozhatatlansággal, ugyanazzal a megítéléssel görög tovább. Akkor végünk, mert nincs mód megbánásra, megváltozásra, nincs mód jobbulásra, akkor nincs is bocsánat.

Fölülülhatja-e az ember önmagát? Van-e a megbánás nyomán jobbulás?

Dávid királysága végnapjaiban elrendel egy népszámlálást. Hiába a koronatanács aggodalma, hiába az arisztokrácia vonakodása, hiába a hadsereg ellenkezése, szava erősebb mindenkiénél. Uralkodása teljes pompájában, fenségében áll, egy megszilárdult ország abszolút tekintélye ő, hiába a mózesi törvények óvása és intelmei a népszámlálás ellen, Dávid kikül-

HA NINCSTANSCENDENS
TÁVLAT, AZ EMBER EGÉSZ
ÉLETE UGYANAZZAL A
MEGÍTÉLÉSEL GÖRÖG
TOVÁBB

di az embereit a feladatra. Idős és megfáradt, de sikeres uralkodó itt Dávid, naggyá tette az országot, soha nem látott mértékben megnövelte az ország kiterjedését, igába hajtotta vagy hűbérúri kapcsolatra kényszerítette a szomszédos népeket, anyagi és szellemi értelemben is megerősítette az országot. Nagy királyként áll előttünk.

Az uralkodás hallatlan felelősséggel jár, de nemcsak az uralkodó sorsának szempontjából. Nem csak az a kérdés, megmarad-e a trónon, a történelem fényes lapjain örökítik-e meg a nevét, valami talapzatra oda lesz-e írva tetteinek dicsőség-listája. Az igazi felelősség az uralkodón mindig azokért van, akik rá vannak bízva. Döntéseinek következményei népet érik. Sokak számára talán fölfoghatatlan felelősség ez, mert ma már úgy tanuljuk, hogy mikor az ember felnőtt lesz, vagyis felelős lesz, önmagáért felel, legfeljebb még kiskorú gyermekeiért. Ám akire vezetés bízott, akár egy munkahelyen egy csoport, akár egy iskolában egy osztály, vagy bármilyen más közösségben akár csak két-három ember vezetése, nagyon jól tudja, micsoda hallatlan felelősség dönteni tudván, hogy döntéseinek a többi emberre nézve is következménye lesz. Ilyen a királyi felelősség.

A régi keleti világban az uralkodót csak két szempont miatt érdekelte, mennyi a népe. Az adó meg a katonaság miatt. Ezért is tiltotta Isten a népszámlálást. Az Újszövetségben leírt népszámlálás esetében sem a római birodalom polgárainak számára volt olyan nagyon kíván-

csi Augustus császár, az adó érdekelte meg a fegyverre fogható férfiak száma.

Megtudja hát Dávid, hány potenciális katoná van a birodalmában. De már abban a pillanatban, amikor visszajönnek emberei, és jelentik a számot, rá kell jönnie Dávidnak, hogy hibázott. Esztelenül cselekedett, ítélet fog következni. Bűnhődni kell. S megdöbbenő, hogy az a Dávid, aki mindig hátul tudott maradni, és sosem akart előre nyomulni, mindig az ügyet tartotta fontosabbnak saját személyénél, most is hátul marad. Pedig most előre kellene állnia. Mikor felkeresi a próféta, és elmondja az isteni ítélet lehetőségeit, vagy hét évig tartó éhínség, vagy három hónapig tartó menekülés az ellenség elől, vagy három napos dögvész, akkor Dávid hamis kegyességgel, szemforgató módon azt mondja: „Minek essem én az emberek kezébe? Essem én az Úrnak kezébe, mert ő talán megirgalmaz!” Vagyis jöjjön a dögvész – a népre. Úgy cselekszik Dávid, mint Jákob, amikor találkoznia kellett Ézsauval, és ő rettegve előre küldte a családját: ha haragra gyullad Ézsau, akkor őket üsse, ő majd kivárja, hogy dühöngése véget érjen. Mint amikor csata dül, és aki elkezdte a háborút, jó messze, biztonságos dombról távcsővel nézi a fejleményeket, míg a katonái hullanak az első vonalban. Olyan ez, mint amikor valakik kifosztanak egy országot saját zsebre, aztán valamelyik off-shore cégnél kereshetjük az ország pénzét, s közben megnyögjük az adósságot, és fizetünk azért, amit soha nem láttunk.

A király, aki mindig a népe ügyét tartotta

szem előtt, most hirtelen valami megmagyarázhatatlan oknál fogva megrémül, s mivel jól ismeri a kegyes nyelvet, Isten irgalmára meg könnyőreletes szívére meg arra hivatkozva, hogy Isten megváltoztathatja akaratát és ítéletét, azt választja, hogy jöjjön a dögvész a népre. Hetvenezren pusztulnak bele a hirtelen támadt járványba. Dávid nem vállalja az egyéni felelősséget döntéseiért. Cinikus politikusok szoktak így tenni. Ha rosszul döntenek, és döntésük súlyát és következményét hordozza az egész nép, kivonják magukat a felelősség alól mondván, a politika, sajnos, efféle kockázattal jár. Ám amikor arról beszélünk, hogy egy királynak, vezetőnek roppant felelőssége, hogy döntéseinek következménye van minden általa vezetett nézve, nem állítjuk, hogy egyéni felelőssége nincsen. Dávid történetében egészen nyilvánvalóvá válik ez!

Természetesen mondhatjuk, miért ne dönthetne így Dávid. Az éhséget már ismeri, nem sokkal a népszámlálás előtt ért véget egy három évig tartó nagy éhínség. Nagyon leépülhetett abban az ország. Dávidnak sokszor kellett bujdosnia, régen Saul elől, aztán a saját fia elől is. Tudja Dávid, milyen rettenetes dolog ember kezébe esni. Mondhatnánk tehát, nem is olyan kegyeskedő ez a döntés, hanem ellenkezőleg, a legkisebb rosszat választja. Meglehet. Ám ebben a legkisebb rosszban ő még mindig nincsen benne. Csak amikor Jeruzsálembe ér az ítélet angyala, akkor döbben rá Dávid arra, hogy itt neki valami sokkal mélyebb felelőssége van. S akkor szól így: „Ímé én vétkeztem, és

én cselekedtem hamisságot, de ezek a juhok ugyan mit cselekedtek? Kérlek inkább, forduljon a te kezéd ellenem, és az én atyámnak háza népe ellen.” Ez a bűnbánat hangja.

Dávid mindig tudott bűnbánatot tartani olyan bűnökért és vétkekért, amelyeket ő követett el, és amely következményei őt magát vagy a családját érintették. A legnevezetesebb és egyben a legszörnyesebb a Bétsabéval való kapcsolata, amely miatt megöleti Bétsabé férjét, hogy az asszonyt, akivel parázna kapcsolata van, feleségül vehesse. E bűnös és tilalmas kapcsolatnak minden ódiuma, minden terhe Dávidra száll. De ez – ha ugyan szabad így nevezni – egyéni ügy volt. Itt azonban Dávid olyan ügyben vállalja a felelősséget, amely az egész országot sújtja. Ez az a pont, ahol előre tud állni, mert előre kell állnia: Én követtem el, és szálljon rám és az én családomra az ítélet. Az egyéni felelősséget vállalja azért a döntésért, aminek közösségi konzekvenciája van. Ekkor válik Dávid igazán királlyá. Eddig is király volt, Sámuel fölkenete, a trónharcokat megvívta, harmincegynéhány esztendeje uralkodik a trónon, naggyá lett az ország, tehetségével, hadvezetésével, építkezéseivel, bel-és külpolitikájával fényesen bizonyította, hogy ő király. Király, született király! Választott király! Nagy király! Mégis most, hogy a saját vállára veszi egy rossz döntésnek minden súlyát és terhét, pap-király lett: másokért közbenjáró, felelősségében megszentelt ember.

Dávid bűnbánatával és felelősségvállalásával ugyanakkor előkép. Mert Jézus Krisztus

mondja mindannyiunkért, akikre Isten ítélete szállna, akikért eljöhetne Isten bosszúálló angyala: „Ezek ugyan mit cselekedtek... kérlek inkább, forduljon a te kezéd ellenem.” Dávidot nem ok nélkül tartották a próféták, a szentírók, az apostolok, az ógyház nagy egyházatyái Jézus Krisztus előképének.

Ma már nincsenek királyok, de felelősök, döntéshozók, törvényhozók, előjárók vannak. S azt parancsolja az apostol, imádkozzunk minden előjárónkért. Országgyűlési választások alkalmával szabad úgy körülnéznünk a felelősségre fölkínálkozók között, azok között, akik kérik, igénylik vagy vállalják a hatalmat, hogy közben megvizsgáljuk, kik érvényesítik életükben a fentebb említett transzcendens dimenziót. Kik azok, akik önmagukra és másokra nézve is gyakorolják, vagy tudják gyakorolni azt, hogy Isten hatalma, Isten világossága, Isten ereje erőterében meg lehet és meg is kell változni? Mert akik ezt látják, hiszik és gyakorolják, azok lesznek képesek arra, hogy felelősséget vállaljanak értünk is, felelősséget vállaljanak olyan döntéseikért is, amelyek bennünket is érintenek, akik magukra tudják venni egy országnak és népnek minden terhét.

A hatalom természetéhez tartozik, hogy hajlamos mindent önmagára vonatkoztatni, noha a világ tágasabb, több, mint pusztá politika, pusztá hatalom. A világ kultúra is, a világ erkölcs is, a világban ott vannak a hitnek a dimenziói. Mégis amióta ez az emberi

Krisztus király

*„Áldott a király, aki jó az Úrnak nevében!”
(Luk 19,38)*

dolog, a hatalom fennáll, amióta az ember közösségi életét így kell – mert csak így lehet – igazgatni, azóta megvan a hatalomban és a hatalmasokban a hajlandóság, hogy mindent önmagukra vonatkoztassanak, bármekkora legyen is hatalmi körük. A régi Júdeának és Izraelnek királyai kicsi ország hatalmasai – az a fél-Dunántúlnyi terület kicsi a nagy Asszíriához, a nagy Egyiptomhoz, a nagy Római Birodalomhoz képest. S mégis hatalmi kérdések, politika, országos döntések vonatkozásában a kis országban is ugyanazokat a jelenség-sorozatokat tapasztalni, mint bárhol másutt.

A hatalomnak azonban nem csak politikai természete van. Van hatalma a szülőnek is. Ő is hajlamos mindent magára vonatkoztatni, és úgy parancsolni. Hatalom az osztályfőnök kezében a rábízott osztály, 25, 30, 35 gyermek. Hatalom egy focicsapatban csapatkapitánynak lenni. Akinél a labda van, a csatár, aki a gólt rúgja, hajlamos érdemének minden mozzanatát önmagára vonatkoztatni. Hatalom a munkahelyen főnöknek lenni, még ha csak ketten is alárendeltek. Hatalma van annak is, aki a zöldségesnél a pult mögött áll, és kiszolgál engem, vagy a hentesnek, mert az ő kezében a mérleg, s ő mondja meg, mi mennyibe kerül.

Bármekkora is az ember hatalmi köre, bármilyen kicsi vagy nagy bízott rá, hajlamos belevakulni, mindent annak alárendelni.

Mostanában gyakran hallani, hogy ahol baj van, például egy országban, egy intézményben, egy vállalatnál vagy az egyházban, ott strukturális változtatásokat kell végrehajtani.

De ha az emberek nem változtak meg, ha nem látják másképp a világot, nem mindegy, hogy bocskorban, bakancsban, lakkcipőben, frakkban vagy mentében csinálják a gazemberséget? Jól bizonyítja ezt Magyarország elmúlt 12 éve. Óriási strukturális változás történt. Új államformánk van, új rend, új szabályok, új törvények vannak, ami felmérhetetlenül nagy dolog. Ám amikor az újba beleül a régi, úgy érezzük, semmi nem változott. A rendnek, a struktúrának a megváltoztatása önmagában nem ér semmit. Mert a gazember az újban is tud gazember lenni. Az istentelen az újban is tud istentelen lenni. Aki mindig csak magának játszik, az új rendszerben is tud magának játszani.

Ha jól olvassuk az Ószövetségben a királyság intézményének a beállítását, akkor azt kell megállapítanunk, hogy Izraelben a királyság orszolt intézmény. Istennek sohase volt szándéka, hogy Izraelt királyok irányítsák. Ő Izrael királya, szabadítója, törvényadója. Isten népe szövetségi rendszerben él, a törzsek szövetségében, amely szövetséget újra meg újra megerősítik kihirdetve Isten törvényét a felsorakozó törzsek vezetői, a bírák, a hadvezérek az országos nagygyűlés keretében. Ha kellett, Isten küldött szabadítót: a bírák a szántóföldről, a kovácsüllő mellől, a mindennapos munkából mentek el Isten Lelke vezetésével népüknek élére állni, elvégezni a szabadító harcot, majd visszatértek polgári foglalatosságukhoz. Nem kellett Izraelnek király.

Izrael mégis királyt akart. Sámuel próféta elmondta az összes fenntartását: királyotok el-

vesz mindent adóba, legszebb ifjaitokat elviszi katonának, még az ökreiteket is elviszi táplálni a hadsereget, éjt nappallá téve fogtok dolgozni a királynak, és nem tudjátok majd lerázni igáját a nyakatokról. És lett király, és Izraelben bekövetkezett a nagy nemzeti összeomlás. Mert ha van király, akkor van trónkövetelő, és szakad az ország – a királyság orzott intézményéhez nem fűződött áldás. Soha Izraelre nem szállt abból áldás, hogy királyságot vezetett be, csak abból, ha szentéletű királya volt. Az Ószövetség szentíróit soha nem is érdekelte a királyság mint struktúra, mint politikai intézmény. Nem tartották feljegyzésre méltónak, milyen változtatásokat hajtottak végre a királyság intézményében, milyen tanácsnoki rend működött a király körül, hogyan születtek a döntések, hogyan hajtották azokat végre, megreformálták-e a királyság intézményét, stb. Mindig csak az érdekelte a szentírókat, engedelmes volt-e a király Isten népe igazi királyának, vagy nem. Azon az úton járt-e Izrael királya, amit a szabaddító király, maga Isten elébe adott, vagy nem. Ha engedelmes volt, ha hívő volt, ha az életét és országát alárendelte az isteni akaratnak, akkor áldott volt, és áldott volt uralkodásának ideje is. Az Ószövetség szerzői érdeklődésének előterében mindig a személy, a személy hite, Istenhez tartozása áll.

Virágvasárnapon az ujjongó sokadalom közepette Jézus király áll előttünk. Ünneplik őt – csak Jézus arcáról gördülnek le könnyek. Elsiratja Jeruzsálemet, mert az ő királysága más, mint amit remélnék tőle, ugyanakkor az ő ki-

ráltsága az, amit Isten mindig is adni akart az ő népének.

Jézus, aki királyként vonul be Jeruzsálembe, más. Nem magára vonatkoztat. Jézust a személyek érdeklik. „Jeruzsálem, Jeruzsálem, vajha megismerted volna te is a te mostani napodat, amely a te békességedre való, de most elrejtetted előled. Jeruzsálem, Jeruzsálem, te, aki megölöd a prófétákat.” Jeruzsálem, Jeruzsálem! – ez nem struktúra, ez élő emberek közössége, arcoké, sorsoké – a miénk. Más király Jézus, mint a földi hatalmasságok. Mert ő hozza el, ő tárja fel az örök isteni életrendet: hogy nem intézményeinkkel, nem Bábel tornyokkal, nem királtsággal, nem birodalmakkal, nem hosszú alkotmányokkal, törvényekkel, hanem a szív Istennek ajánlásával változik meg az élet.

Isten világában a szeretet és az igazságosság mindig egy valóság, egymásban találni meg a kettőt. A bűn világában ez szétesett, ezért rúkol elő az ember időről időre, korról korra, időszakról időszakra új intézményekkel, ezért változtat a világon, fúrja-faragja, mert nem találja meg az igazságban a szeretetet és a szeretetben az igazságot. Mi lenne, ha egyszerre csak el tudnánk kezdeni ezzel a szemléletmóddal nézni a világtörténelmet? Végignéznénk, kik voltak azok, akikben a szeretet testesült meg. Mely intézmények révén talált az ember irgalmat, szolidaritást, együttérzést, előrejutást, emberséget? És melyek intézmények által találta meg az ember az igazságosságot, a jussát, az igazságát? Ha egyszer így tudnánk szemlélni saját történetünket, talpig megrendülnénk, mert

JERUZSÁLEM, JERUZSÁLEM!
– EZ NEM STRUKTÚRA, EZ
ÉLŐ EMBEREK KÖZÖSSÉGE

be kellene látnunk, igen, voltak a szeretetnek, vannak a szeretetnek csodálatos intézményei, struktúrái, szerkezetei, és vannak az igazságosságnak is intézményei, struktúrái, szervezetei, de ezek nem egy és ugyanazok. Mert ugyan mit ér a szeretet, ha nem jelenik meg benne az igazságosság? Merő szentimentalizmus, gyengekezőség az. És mit ér az igazságosság, ha nem vezet el a szeretetig? Irgalmatlan, könyörtelen, embertelen rettenet az. Jézusban azonban megtaláljuk mindazt, amit Isten mindig is adni akar, Jézus királyságában látjuk a szeretetnek és az igazságosságnak egy valóságát. Ez őbenne testesül meg. Mert ő az Úr, aki szolgálta, és ő a szolga, aki király.

A rajongó sokaság nem tudja, hogy a diadalmos virágvasárnapi bevonulás a golgotai bitófán fog véget érni. Nem véletlenül, nem balesetből, nem történelmi balszerencséből, nem azért, mert Jézus nem jól képezte ki az embereit, és a döntő pillanatban megfutottak, hanem mert ő így akarja. „Most pedig az Embernek fia felmegy Jeruzsálembe, ahol elárultatik, elfogják, megvádolják, halálra ítélik, megfeszítetik, meghal, és harmadnapon feltámad” – mondja tanítványainak. Ekkor megragadja Péter: „mentsen Uram Isten, nem történhet ez meg Tevéled.”

Az Úr, aki szolgálta? Az Úr, aki rabszolga? Igen. Az igazság és az igazságosság fejedelme a könyörületnek, az áldozatnak a főpapja. A szolga király. E szolgálai mivoltában, áldozatos és engedelmes halálában mutatkozik meg Isten igazi uralma és győzelme a bűn és a halál felett ép-

JÉZUS KIRÁLYSÁGÁBAN
LÁTJUK A SZERETETNEK ÉS
AZ IGAZSÁGOSSÁGNAK EGY
VALÓSÁGÁT

pen ott és akkor, amikor mindenki azt mondja, minden elveszett, mindennek vége, amikor a megtört szívű tanítványok lehajtott fejjel kullognak hazafele, mondván: „pedig mi azt gondoltuk, pedig azt hittük... Hogy hittünk benne, hogy reméltünk benne...” És lám, a feltámadott töri meg nekik a kenyeret.

Amikor Jézus Jeruzsálembé vonul, néme-lyek a farizeusok közül rászólnak az ujjongók-
ra, majd Jézusnak mondják: „Mester, dorgáld meg tanítványaidat.” Jézus ezt feleli: „Mondom néktek, hogyha ezek elhallgatnak, a kövek fog-
nak kiáltani.” Nagyon egyszerűen és nagyon vi-
lágosan van a szemünk előtt, hogy Jézusban küldte el Isten az ideális királyt. Nem az intéz-
ményt, nem a struktúrát, hanem ami bennün-
ket mindig is izgatott, hogy ki az a személy, akiben megtestesül az isteni irtalom, az isteni szeretet és az isteni igazságosság.

Máté, Márk, János evangéliuma tele van az-
zal a szóval: király. Lukácsnál csak négyszer-öt-
ször találjuk ezt a kifejezést, sokszor vádolják is a modern bibliatudósok Lukácsot azzal, hogy nagyon kényes, nagyon óvatos író ő. Óvatos apologéta: király helyett inkább főembert vagy fejedelmet mond, inkább körülírással fogalmaz, mert a művelt rómaiaknak írja az evangéliu-
mot, a centurióknak, a helytartóknak, a konzu-
loknak, a római császárnak. Nincs szándéká-
ban telerakni az evangéliumot gyanús dolgok-
kal, hogy tudniillik ez a Jézus király lett volna. Ám még Lukács evangélista se tudja kikerülni, hogy virágvasárnap ne az hangozzék: áldott a király. Nem tudja kikerülni, hogy közölje és le-

írja, mi volt Jézus keresztfájára felírva: a Názáreti Jézus, a zsidók királya. Bármilyen óvatosan fogalmaz Lukács, bármennyire is kerüli a politikai terminusokat, az evangéliumon, mint egy transzparensten világít át az igazi, az isteni szándék. Mert ez a szándék kikerülhetetlen.

Kikerülhetetlen, hogy Krisztussal ne mint királlyal találkozzunk. Nem mondhatjuk az ő hódolóinak, az ő dicsőítőinek: hallgassatok, miről beszéltek, mi az, hogy Krisztus a király, mi az, hogy Isten az Úr itt ebben a világban? Az én körömben, az én országomban, az én befolyási területemen?! Csak egyet tehetünk: lázadhathunk! És mint minden lázadásnak, ennek is az a vége, amitől a bűneset óta szenved az ember: nem találjuk meg a szeretetben az igazságot, nem találjuk az igazságban a szeretetet. De oda is adhatjuk életünket és önmagunkat ennek a szolgáló-királynak és király-szolgának a tanítványokkal együtt. Mit mond Lukács evangélista? „A tanítványok egész sokasága örvendezve kezdé dicsérni az Istent fenszóval mindazokért a csodákért, amelyeket láttak.” (Lk 19,37)

Olyan királyunk van, aki Szentlelke által itt és ma is csodákat tesz. Betegségekből gyógyít, vigasztalhatatlanokat vigasztal, az eltévedteknek utat mutat, elveszett életeteket új életre szül, megbocsáthatatlan bűnöket bocsát meg, önmagukból kifordult személyeket igazít helyükre, szabadsággal és lehetőséggel ajándékoz meg országokat és népeket. Ez a király a történelem ura. Szabad nekünk élő hittel, egész élettel elkötelezni magunkat az igazi királynak. Íme, a mi királyunk a békesség fejedelme, ímé a mi

MINDEN LÁZADÁSNAK AZ
A VÉGE: NEM TALÁLJUK
MEG A SZERETETBEN AZ
IGAZSÁGOT, NEM TALÁLJUK
AZ IGAZSÁGBAN A
SZERETET

Krisztusunk. Boldog, aki őt dicsőíti, boldog, aki őt követi, boldog, aki neki engedelmeskedik, mert annak az élete lesz áldott azoknak a körében, akik rá bízattak.

Igaz beszédre vágyakozó korban élünk, miközben egyre kevesebbet akarunk beszélni. Sokan azt hangsúlyozzák: nem beszélni kell, hanem cselekedni. Ha viszont nekünk kellene János evangéliuma elejét („az Ige testté lett”) lefordítanunk, az ott szereplő varázsos görög szót, a „logoszt” magyarra átültetnünk, nem biztos, hogy Goethe Faustjával együtt mi is „tett”-nek fordítanánk „ige” helyett. Goethe Faustja a modern világ előhírnökeként még a tettet számítja első helyen. Mi valószínűleg újra szónak-igének fordítanánk a logoszt, talán mert kevesebbet beszélünk, és ez hiányérzetet teremt. Áhítózunk arra, hogy megszólítsunk másokat, és más megszólítson minket. Tudjuk, tapasztaljuk, mennyire nem is valóságos a szembeállítás, miszerint a tett ellenében semmit sem ér a szó. Sőt, néhányan ma már éppen fordítva vélekednek: semmit nem ér a tett – a munkám, az életem, értéktelen fáradozásom minden gyümölcse, ha senki sem köszön rám, ha senki nem kérdezi meg, hogy vagy, és senki nem mondja nekem, hogy szeretlek.

Aki beszédében nem vétkezik, az tökéletes ember – írja Jakab apostol ezeket a tőle nagyon különlegesen hangzó szavakat, hiszen másutt éppen ő állítja Pállal, Péterrel, Jánossal, minden apostollal szemben, hogy a cselekedetek szá-

A nyelv

*„Ha valaki beszédben nem vétkezik, az tökéletes ember, képes az egész testét is megzabolázni.”
(Jak 3,2)*

A TETT ELLENÉBEN
MIT ÉR A SZÓ

mítanak. Jakab apostolnak e levelét Luther ki is akarta iktatni az újszövetségi kánonból, annyira ellentmondónak találta a nagy keresztyén igazsággal szemben, miszerint az ember hitből él, hitből üdvözülni, hitből igazul meg, a hit pedig hallásból van, a hallás pedig az ige (a szó) által. Íme Jakab, aki mintha egyedül tanítaná az Újszövetségben a cselekedeti üdvösséget, azt mondja, aki beszédében nem vétkezik, az tökéletes. A többi apostol mind-mind a tettekről beszél. János apostol egyenesen így fogalmaz: „Fiacskáim, ne szóval szeressünk, hanem cselekedettel.” Különös ellentmondás ez. Hogy lehet Jakab ennyire megengedő, mondván, gyermekeim, olyan sokféleképp vétkezünk, de aki a beszédben nem vétkezik, az a tökéletes?

A mélylélektan nagy, megrendítő felismerésének ismeretében az ún. elszólások valóságáról hallatlanul mainak kell minősítenem Jakabnak e látszólagos megengedő magatartását. A pszichológusok hívták fel a figyelmünket arra, hogy gyakran megtörténik az emberrel, amikor mondja-mondja a magát, hogy hirtelen rosszul mond valamit. Elszólja magát, botlik a nyelve – a pszichológusok szerint nem véletlenül. Valahol a lelke mélyén ott lappang egy-egy gondolat, amit nagy önfegyelemmel visszatart magában érdekből, diplomáciából, tapintatból, és amikor botlik a nyelv, az felszínre bukkan. A lélekgyógyászok beszéltek a pácienseiket a terápia során, és azt a pillanatot lesik, amikor bekövetkezik az elszólás. És ott kezdik el a gyógyítást, azon a ponton tudnak bejutni a lélek rejtett bugyraiba. Jakab szó szerint így írja:

aki nem botlik a beszédében, az tökéletes. Ezzel az apostol hallatlanul pontosan fejezi ki, hogy amikor nem jól beszélek, nem olyasfajta botlás történik, amit ki lehet javítani, nem is valami olyasmi történik, hogy nem tanítottak meg jól kommunikálni, s még nem tudom szabatosan kifejezni önmagammat. Nem. A nyelvben, a beszédben, különösen a másikhoz szóló beszédben akarva-akaratlanul mindig önmagát fogalmazza meg, és mondja ki az ember. Ezért csodálatos ajándék és bonyolult lehetőség a beszéd. Ezért lehet a nyelv révén szinte elgondolhatatlan dolgokat elérni, és ezért lehet a nyelv miatt világokat elveszíteni.

Jakab apostol háromféle módon beszél az emberi nyelvről, három képet tár elénk vele kapcsolatban, melyek szerint a nyelv eszköz, a nyelv tűz, és végül a nyelv forrás. „A nyelv kicsiny tag.” Az eredeti görög szó azt jelenti: valami testhez tartozó tag, mint például egy ujj, egy kar, a fül vagy valami, ami hozzátartozik a szervezethez. Ám ez a kicsiny tag „nagy dolgokkal hányja magát” (szó szerint: hangoskodik). Aztán az apostol szerint a nyelv olyan, mint a tűz, ami mindent felgyújt, mindent lángbaborít, vagyis a nyelv hatalom. Végül arról beszél, a nyelv olyan, mint egy forrás, amiből egyfelének kéne kijönnie, és mégis kétféle jön ki belőle. Másképpen fogalmazva a beszédnek, illetve a nyelvnek a problémája egyrészt mint etikai kérdés, másrészt mint a tragikus és a magasztos valósága, illetve mint misztérium áll előttünk.

AKARVA-AKARATLANUL
MINDIG ÖNMAGÁT
FOGALMAZZA MEG AZ
EMBER

A nyelv mint eszköz

A nyelvet használhatjuk eszközként, hogy valamit célba juttassunk. Ezért hasonlítja Jakab apostol a hajó kormányához a nyelvet. A hajónak nagy a teste, mégis kicsiny alkalmatosság irányítja a hajót: a kormánylapát. A nyelv is kicsi tag. A ló szájába zablát teszünk. A ló tömegéhez képest a zabla igazán nem nagy, a lovas mégis oda irányítja a lovat a zablával, ahova akarja. A kis kormánylapáttal a hajós oda irányítja a hajót, ahová akarja. Pedig nem a kormányban van a lendítő erő, a hajót a szél és a vízáram sodorja. És nem is a zablában van a lovat hajtó erő, az a ló izmaiban van.

A nyelv is eszköz, általa erőket, akaratokat, befolyásokat lehet célba juttatni. S mindezeket természetesen el is lehet téríteni a nyelv által. Jó dolgokat: jó szándékot, jóakaratot, jókívánságot lehet célba juttatni a nyelv eszköze által. Mostanában Magyarországon is divatos szóvá lett a lobbizás kifejezés: közbenjárni valaki érdekében pusztá szavakkal – ez nagyszerű dolog. Íme nagy ügyeket lehet a szó által célba juttatni. És megfordítva. Avagy nem lehet a kis kormánylapáttal ellenkező irányba téríteni a hajót?

Jakab apostol azonban ennél mélyebb kérdéseket érint. Azt mondja, aki képes megfigyelmezni a nyelvét, megzabolázni a beszédét, az önmagát zabolázza meg. A nyelv a fegyelem, a tökéletesedés eszköze is. Olyan eszköz, amelynek használata visszahat a beszélőre. Igaz, hogy gyógyíthatunk, megbánthatunk, vigasztalhatunk, megsérthetünk, célokat érhetünk el, dolgokat csikarhatunk ki, vagy éppen

el is háríthatjuk azokat e fantasztikus eszközzel, a nyelvvel, de mi történik velünk, amikor beszélünk? Milyen ember is vagyok valójában? Visszahatnak-e rám a szavaim? Mert az én szavaim zablája az én számban van. Az én beszédem hajókormányja énbennem van, és az én életemet irányítja ide, oda, vagy amoda. Hogy ne tévedjünk el, hogy ne vigyük zátonyra életünk hajóját, vagy hogy ne legyünk olyanok, mint a megriadt ló, akit bolond lovasa hol ide, hol oda rángat? A megoldás elkezdeni magunkat gyakorolni a szeretet beszédében. Amikor beszélek, hitelesnek kell lennem – minden emberi életnek ez a nagy tétje.

Egy francia filozófus egész könyvet szentelt ennek az egyszerű megállapításnak, melyben azt feszegeti, miért mesélünk történeteket magunkról. Miért idézi fel az apa gyermekének a saját gyerekkora történetét? Miért mondja el a barát a barátjának, mi történt vele egy hete, két hete? Miért vannak hatásos történeteink, amelyeket sok embernek el tudunk mondani? Mert amikor elmondom a saját életemet, akkor azonosítom magamat. Nem a személyazonossági számom, nem az adószámom, nem a telefon-, vagy mobilszámom jelzi az igazi azonosságomat, hanem a történetem, abban mondom ki az igazi magamat.

Ha a szeretet nyelvén beszélünk, vagyis a megértésnek, a méltányosságnak, az iróniának, az öniróniának, az önmagunk helyes látásának a nyelvén szólunk, akkor önmagunkat mondhatjuk. Jakab apostol erre utal. Hisz nagyon jól tudja, ha sokféleképpen vétkezünk, botlani fog

TÖKÉLETES EMBER AZ, AKI
BESZÉDÉBEN SZERETNI TUD

a nyelvünk is. Ha vétkezem az akaratommal, a cselekedetemmel, a szándékommal, az érzésemmel, hogyan ne vétkeznék a nyelvemmel? Jakab nem a tökéletességet hajhássza, hanem azt mondja, akkor nem vétesz a beszédedben, ha a szeretet nyelvén beszélsz. Pál apostol a korinthusi levélben ugyanerről szól: „Ha angyaloknak nyelvén beszélek, és szeretet nincsen énbennem, olyan vagyok, mint a zengő érc és a pengő cimbalom” – hiába bírom az angyalok nyelvét, semmit nem ér. De ha a szeretet nyelvén beszélek, akkor mindig igazi magamat fogom mondani. És nem kell félnem igazi magamat mondanom, mert a szeretet nyelvén beszélő embert a szeretet fogja megzabolázni. A szeretet fogja odakényszeríteni, ahol szeretni lehet, és szeretni kell.

Tökéletes ember az, aki nyelvében nem botlik. Tökéletes ember az, aki nyelvében, beszédében szeretni tud.

A nyelv mint hatalom

„A nyelv is tűz, a gonoszságnak összessége. ...lángba borítja életünk folyását, maga is lángba boríttatván a gyebennától. ...fékezhetetlen gonosz az, balálos méreggel teljes.

A beszéd illetve a nyelv hatalom. Igazi erejét akkor tapasztaljuk meg, amikor nagyon ritkán félelmetes hatalmában nyilatkozik meg. Paradox módon azonban a nyelv hallgatóg hatalom. Hogyan lehet hallgatóg és erejét ritkán kinyilatkoztató, ami éppen önmagával azonos? Hiszen a nyelv beszél, a beszéd szól, a nyelv nyelvel – ez a beszéd valósága, ha hallgat, akkor nincs is. Ám ha arra gondolunk, mennyire erőtlenné tud lenni a sok fecsegés, és milyen rettentő erős akárcsak

egyetlen szó, máris érezzük, mit tesz az állítás: a nyelv hallgatag hatalom.

Az apostol képet vált: a nyelv tűz. Eddig egy kis szerszámról szólt, amely az ember rendelkezésére áll, amivel szabadon, önkényesen vagy legjobb belátása szerint bánik. A tűz is lehet eszköz, amivel megsütjük a pecsenyénket, vagy világítunk, vagy ami mellett megmelegszünk. Ám a tűz öntörvényű is. Nem olyan eszköz, amit az ember csak úgy otthagyhathatna, s nyugton marad. A kormányt, ha nem használjuk, nem használtatják, a zablát is, ha kiveszik a ló szájából, és félreteszik, ott marad pusztá tárgyként. A tűz azonban nem ilyen eszköz.

A tűz sokkal inkább hatalom. A nyelvet a tűzhöz hasonlítva az apostol megdöbbenő kifejezéssel azt domborítja ki, hogy a nyelv önálló világ: a nyelv a gonoszságnak, az istentelenségnek az összessége, szó szerint: kozmosza. A latin szövegben az *universitas* szó szerepel: kozmosz, rendezett világegyetem. Hogyan lehetséges, hogy a gonoszságnak rendezett világa, világegyeteme, univerzuma legyen? És hogy lehet, hogy ez a világ éppen a nyelv? Íme, a nyelv jellemzésénél itt már elhagyjuk az etikai dimenziót, és a tragikus, illetve a magasztos területére érkezünk. A görög tragédiák hőseinél szemlélhetjük, hogy olyan erőknél lesznek foglyaivá, olyan meghatározottságoknak válnak kiszolgáltatottjaivá, melyeket nem bírnak legyőzni, amelyeknek nem tudnak fölébe kerekedni. Azért juthat a néző katarziszra, azért érkezhetsz el emelkedett érzéshez, mert eltölti a szinte kimondhatatlan sajnálatnak és szomorú-

Ezzel áldjuk az Istent és Atyát, és ezzel átkozzuk az embereket, akik az Isten hasonlatosságára teremtettek.” (Jak 3,6.8.9)

ságnak a megtisztító érzése: de kár, hogy ennek így kellett történnie. A hős egy olyan világnak a foglya, amely világ a saját törvényszerűségei szerint működik.

Amikor a Biblia a kozmosz, világegyetem szót használja, mindig valamiféle együttesről beszél, mely együttesnek megvannak a belső törvényszerűségei. Ezért megdöbbenőek Jakab apostol szavai, hogy tudniillik az istentelenségnek, a gonoszságnak törvényszerűsége van, azaz a gonoszság is (!) tud törvényeket felállítani, és azok szerint működik. Az emberek ugyanis hajlamosak úgy vélni, a gonosz és az istentelen azt jelenti, ami nem működik, ami nincs a helyén, ami rendetlen. Úgy gondolja, a rossz egyenlő a rendellenességgel, amin igazíthat, mint egy kifecamodott vállon, és azzal a helyükre kerülnek a dolgok. Elképzelhetetlennek tartja, hogy a gonosz felállítsa és a saját törvényszerűségei szerint működtesse világát. A tűz azonban ég magától is. A tűznek megvan a saját törvényszerűsége. Nem az ember szabja meg a tűz számára, miképpen létesüljön-működjön.

Tovább mélyíti az apostol hasonlatát, hogy a nyelvre vonatkozóan is kifejezést vált. Az előző versekben, ahol a nyelvről mint eszközzől szólt, a *logosz* kifejezést használta. A görög *logosz* szó azt jelöli, amit hosszas mérlegelés után mond ki az ember. Némelyek úgy is fordítják: érv, érvelés. A *logosz* azt jelenti, amit megfontolás, végiggondolás nyomán mondunk ki. A *logosz* a jól megválasztott szó. Ám az apostol kifejezést vált, és *glosszát* említ, mikor

AZ EMBER
ELKÉPZELHETETLENNEK
TARTJA, HOGY A GONOSZ
FELÁLLÍTSA ÉS A SAJÁT
TÖRVÉNYSZERŰSÉGEI
SZERINT MŰKÖDTESSE
VILÁGÁT

a nyelvről szól. A glossza az a végtelen talapzat, amin rajta állunk, a passzív szókincset, a szótári nyelvkészletet, a nyelv összességét jelöli. Egy átlagember egész élete során, ha kevésbé olvasott, talán nyolcszáz-ezer szót használ, a nagyon művelt kétezret, kétezer-ötszázat, esetleg háromezret, a zsenik, mint Arany János vagy Shakespeare, tizenöt vagy húszezret. Egy nagyszótárban azonban összesen százezer vagy százötvenezer magyar szó van. Vagyis egy hatalmas talapzaton állunk, egy passzív, és ezért „csendes” világon. A maga végtelenségében hallgatóerő a nyelv. Ám mi történik, ha a nyelv önállósítja magát? Mi történik, ha a kis láng nagy tüzet gyújt?

Számtalan ember lelkében olthatatlan tűz ég valamely ifjúkorában vagy gyerekkorában halott sérelmes szó miatt. Ismeretes előttünk az ártatlanul, jó szándékkal mondott szavaink nyomán lángra lobbanó tűz is. Aztán két-három magyar összehajol, és szóba hoz egy negyediket, s szidni kezdik, aki nincs jelen. Milyen kellemesen lehet e tűz mellett melegedni! S lám, erdők tudnak tőle felgyulladni, életek tudnak tőle tönkremenni. Ismerjük azt a szokványos történetet is, amikor kimondtunk valamit, s évek, évtizedek telnek az óvatlanul vagy talán szándékosan fellobbantott láng eloltásával. Emberi életek telnek örök magyarázkodással, családi kapcsolatok mennek tönkre buta mód kimondott szavak miatt, melyek olthatatlan tűzzel égetnek.

De nemcsak az ember ügyetlenségéről, hibáiról vagy éppen rossz szándékú megnyilat-

kozásairól van itt szó. Amiről az apostol beszél, már nem etikai vagy morális kérdés. Itt már a néma nagyhatalom szólalt meg, a gonoszság összessége, avagy a gonoszság jól megszerkesztett világa, kozmosza: a nyelv. Nem lenne jobb elő sem hívni ezt a szörnyeteget? Az ógyház idejében az anakoréták minden testnyílásukat betömték, így gyakorolták az aszkézist: nemcsak azért, hogy kívülről ne menjen beléjük a gonosz, hanem hogy belülről ne menjen kifelé semmi rossz. Mivel erőtlennek tudták magukat, inkább nem beszéltek. Ám ha mi nem szólunk, szól majd helyettünk más. Ha mi némaságra ítéljük magunkat, attól még a világ fecsegni fog, és a szavak tüzeket gyújtanak.

A nyelv hallgatag hatalmának képe pontosan egyezik azzal, amit Jézus mond: a szív teljességéből szól a száj. Nem úgy hatalom a nyelv, hogy önmagát teremtené. A szívnek döntő, létesítő összefüggése van vele. Az Istentől elszakadt, gonoszságot érlelő, hordozó szív, a gonoszságot szóló szív alkotja e néma hatalom törvényszerűségeit, melyek a rendetlenségnek, a zűrzavarnak, a fájdalomnak, a bánatásnak, a tragikusnak kozmoszát szabályozzák. A szív teljességéből szól a száj. Ám nem az akart és akaratlan dolgok problémájáról, nem a szándékosan és szándéktalanul kimondott szavaink drámájáról van itt szó – ez az erkölcs területére, még szorosabban a pszichológia területére tartozik. Mikor Jézus arról beszél, hogy mi jön ki a szánkából, azt teszi nyilvánvalóvá, hogy beszédünk szívünket szólaltatja meg. A

A GONOSZSÁGOT SZÓLÓ
SZÍV ALKOTJA E NÉMA
HATALOM
TÖRVÉNYSZERŰSÉGEIT

hősies és bátor kijelentés: ami a szívemen, az a számon – tragikus valóságot is felfed.

Ezért fejezi be intelmét az apostol azzal a gondolattal, hogy „minden természet, vadállatoké, madaraké, csúszómászóké és vízieké megszelídíthető, és meg is szelídített az emberi természet által, de a nyelvet az emberek közül senki sem szelídítheti meg, fékezhetetlen gonosz az, halálos méreggel teljes”. Sose szerettem különösebben a cirkuszi mutatványok között az oroszlánok és az idomár különszámát, mégis ámulok az idomítás csodáján, vagyis az emberi akarat hatalmán, miképpen tud érvényesülni mindenféle természet fölött, még az oroszlánt is meg tudja szelídíteni! De a szívünket meg tudjuk szelídíteni? Az apostol mondja: a nyelvet az emberek közül nem tudja senki megszelídíteni.

Csak az teheti meg, aki teremtette az embert, megalkotta az emberi szívet és az emberi beszédet. Az ember szívével-nyelvével elszakadt tőle, fellázadt ellene, és létrehozta saját, különálló, lázadó világát. E világ az ember számára végzetetlen, de Istenhez képest mégiscsak kicsiny banánköztársaság. Tábornoki mundért ölt magára az ember, kinevezi magát mindenható generalisszimuszna, s csak jár-ke a maga kis világában, parancsolgat, büszkélkedik, mondván: ez az én birodalmam, ez az én köztársaságom, itt az én törvényeim uralkodnak – de milyen világ ez, milyen birodalom ez, milyen törvények uralkodnak itt? Isten tudja megszelídíteni a szívet és a nyelvet is, Isten tud

a tragikus valóságból magasztos valóságot teremteni.

Mert miért is van nyelv? Miért is van beszéd? Mi végre van az egymáshoz szólás képességének csodája – hogy megoszthatjuk egymással gondolatainkat, szívünket? Azért, mert Isten teremtette, avégre, hogy az ember ezzel áldja és magasztalja Istent, ezzel szeresse a másikat.

Mióta az ember elbukott, senki az emberek közül meg nem szelídítheti a vadvilággá lett néhai csodavilágot. „Jaj nekem, elvesztem – kiáltja elhívásakor a próféta – mert tisztátalan ajkú vagyok, és tisztátalan ajkú nép között lakozom!” Szent tűznek kell a próféta ajkát megtisztítania, és szent tűz kell ahhoz, hogy ne gyuladjanak irgalmatlan tüzek – a Szent Lélek tüze kell. Isten az, aki a nyelv számunkra végzetlen és legyőzhetetlen nagy hatalmát, meg tudja törni, meg tudja szentelni, és áldássá tudja tenni életünkben. Átala tudok igazat, áldottat, szeretettől teljeset szólni. Amikor pünkösdkor a bezárkózott és imádkozó tanítványok meghallják a zúgó szélnek zendülését, fejeik felett ketős tüzes nyelvek jelennek meg. Ám a pünkösdkor látott tűz másfajta tűz: az Isten szeretetének, kegyelmének, áldásának a tüze. A mi lázadó világunk tüze mindent elemészt, az Isten tüze mindent újjá teremt.

Valahányszor töredelemmel vagy keserőséggel tűnődünk azon, hogy milyen gyakran váltunk a nyelvnek, voltaképpen a saját szívünknek az áldozatává, gondoljunk arra is, hogy a nyelv is csak teremtmény. És az Isten nagyobb a mi szívünknel.

A nyelv forrás. Más kifejezéssel élve: a nyelv titok, misztérium. Egyrészt mert nem minden teremtménynek adatik meg. Bár az etológusok váltig állítják, hogy az állatvilágban is van valamiféle kommunikáció, jeleknek a közlése, üzeneteknek a továbbadása, kicserélése, és ez vitathatatlan, ez a beszéd mégiscsak korlátozott, még ha kitűnő jelentőséget is tulajdoníthatunk az állatok bizonyos jelzéseinek. Egy korlátozott szinten voltaképpen az egész teremtett világ beszél. A 104. zsoltár szerint az élővilág beszélget Istennel, imádkozik Istenhez. A 19. zsoltár szerint az egész univerzum beszél, hirdeti Isten dicsőségét. Mindazáltal a beszélő ember hasonítja ezekben a világot önmagához.

Másrészt titok a nyelv, mert úgy van az ember birtokában, hogy még sincs a birtokában. A szükség is rávisz bennünket a nyelvtanulásra. A birtokunkban kell lennie eme hasznos és szükséges eszköznek, lehetőleg minél több változatban. Amikor viszont egy másik nyelv ismerete révén megnyílik előttünk egy másik világ, mégsem a birtokosai leszünk az új világnak, hanem részei. Sőt a nyelv hatalom, birtokol minket. Aminek mi vagyunk a gazdái, annak kiszolgáltatottjai is vagyunk. Amivel szabadon rendelkezünk, bizonyos esetekben uralkodik az életünkön. Sokszor olyan az anyanyelvünk is, mint az aszályos időszakban kiszáradt erdő, amelyben valaki vagy valami tüzet gyújtott, s lángra kapva szinte fölég az egész.

Harmadrészt a nyelv titok, mert olyan, mint a forrás, ami az ember számára mindig is titok

A nyelv mint titok

*„Vajon a forrás ugyanabból a nyílásból csörgedeztetti az édest és keserűt?”
(Jak 3,10)*

volt, mert a forrásnak mindig csak a közvetlen megjelenését látjuk, valódi eredőjét nem. Manapság is számon tartanak olyan embereket, akiknek állítólag különös érzékük van arra, hogy különösebb technikai apparátus nélkül is megmondják, hol rejlik a talajban forrás, hol kell kutatásni. De még számukra is titok, miért éppen ott. Ha eltekintünk a szabatos tudományos magyarázatoktól, a közvetlen tapasztalat számára mindig titok és csoda volt a földből feltörő víz, mert valamiképpen az elrejtett élet jele volt. A forrás vize ajándék, életajándék.

A nyelv kapcsán is fel kell tennünk a kérdést: honnan van a beszéd? Honnan jön a szó? Miért beszélünk mi egyáltalán? Miért nem csak artikulálatlan jelekkel kommunikálunk egymással? Ha elnézzük e fecsegő korszakot, amelyben élünk, amikor a médiumokban már nem szólnak hozzánk, hanem csak szóval tartanak bennünket a következő reklámig, az az érzésünk támad, lassan tényleg artikulálatlan motyogás lesz a világ. Honnan van az értelmes beszéd? Milyen forrásból fakad? Mitől van az, hogy a nyelv áldás és átok egyszerre? Ahogy az apostol mondja: Ezzel áldjuk az Istent, az Atyát, és ezzel átkozzuk az embereket, akik az Isten képmására teremttettek.

Jakab apostol a gyülekezethez beszél. Nem a pogányok és a hitetlenek miatt méltatlankodik, hanem a gyülekezethez szól. Félrelebben egy fátyol, íme, belelátunk a keresztyén élet egyik nagy nyomorúságába. Mindannyian ismerünk kiváló keresztyéneket, akik megrendítő emelkedettséggel tudják Istent dicsőíteni és

magasztalni. Ha viszont elkezdenek a másik emberről beszélni, megborzongunk. A hitetlenek se beszélnek így a másiktól. Rettentő, hátborzongató és ijesztő titok a nyelv. Hogy lehet, hogy a beszéd, ez a csodálatos ajándék, ilyen zavart, kevert forrás legyen? Hogy lehet az, kérdi az apostol is, hogy ugyanabból a nyílásból csörgedezett a forrás édeset és keserűt? Nem maga a tény, hogy egy atyafi megosztott módon beszél, igazán megrendítő, hanem az ok. Jézus megvilágította a számunkra, honnan ered az életünkben ez a kettősség, hasadtság. Még pontosabban kevertség, ami sokkal rosszabb, mint a kettéosztottság.

Jézus azt mondja: a szív teljességéből szól a száj. A szív az az iszapos, saras keverék, amelyben minden együtt van. S amikor szólsz, akkor föltör a jó is meg a rossz is, mégpedig sokszor egyszerre vagy közvetlenül egymás után – ilyen a szív. S más mélységek is megjelennek itt. Nem a szív a legnagyobb mélység, ezért titok a nyelv.

A Jelenések Könyvében két apokaliptikus kép szerepel a forrásra. Az egyik szerint Krisztusnál, Isten győztes bárányánál van a mélység forrásának vagy a mélység kútjának a kulcsa. A másik szerint Istenben van az élet vizének a forrása. E kettőnek a fényében vizsgáljuk meg, honnan van, és milyen értelemben forrás a nyelv.

Civilizációnk története jelzi, az embert mindig foglalkoztatta a kérdés, honnan van a nyelv. A nyelv eredőjét, az ősnyelvet keressük, óriási viták folynak e kérdésben, amely koránt-

sem csak tudományos, legfeljebb szakmai téttel bíró kérdés. Az eredetet ugyanúgy kutatják az angolok, a kelták, a németek meg a latin nyelvű népek, mindenki; a kérdésfeltevésben rejlő feszültséget nem oldotta fel egy új, közös, mindenki általa megtanulható nyelv, az eszperantó megalkotása sem. Az ősnylvet kereső embert [saját léte forrása izgatja.] ugyanis nem az izgatja, miképpen találjuk meg a Babel-tornya előtti nyelvet, amelyen mindenki értette a másikat. Amit keresünk, saját létünk forrása.

Az ember kimondva-kimondatlanul tudja-érzi: a szó valami egészen különös dolog. A szó a maga őseredeti jellegében talán nem is teremtmény, inkább teremtő közeg. Isten az ő szava által teremtett. A beszéd, a nyelv, amit ajándékként kaptunk Istentől, valamiféle rokonságban, közösségben van a teremtő isteni szóval. Ezért tud a beszéd hatalmasabb lenni nálunk, ezért mondja az apostol, hogy a nyelvet az emberek közül senki nem tudja kordában tartani. Minden teremtményt képesek vagyunk leigázni, beidomítani, fölkontározni, rácsok közé tenni, a nyelvet nem. Amikor az ember a saját anyanyelvén keresztül az ősnylvet keresi, akkor Istent keresi – az alfát, az origót, a kezdetet, amely nem a matematikai egyenletek nullapontja, kiterjedés nélküli semmi, hanem életteli forrás. A Jelenések Könyve szerint az ősmélység kútja az élet forrása is. Sz ez az életforrás, a Jelenések Könyve értelmében, eszkatológikus valóság is. A kifejezés a jövőbe mutat.

Mi keresztyének hisszük és tudjuk, hogy az

igazi élet nem a múltból jön, hanem az eljövendőből jön, a feltámadott Krisztustól jön. „Ha nincsen feltámadás, hiábavaló a ti hitetek”, és hiábavaló a legnemesebb beszéd is, tudniillik a prédikáció – mondja Pál apostol. Ha az élet forrását nem a jövőből, nem a Feltámadottból eredően találjuk meg, akkor mindegy, hol van az ősnyelv. Érdektelen, hogyan beszéltek az első emberek, héberül, sumérul vagy magyarul – ahogy Berzsenyi is gondolta. Akkor ennek nincs jelentősége, hiszen elmúlik a világ, és elmúlik annak dicsősége. Bezártnak régvolt forrásai, és ami most van, az enyészeté lesz.

Am hogyan miénk a jövő? Az ígéletben. És az ígélet: szó. Talán nem helyes az etimológiája, de úgy tűnik, az ígélet szó az ige szóból származik, azaz az isteni szóból, az Igéből. Az élet az Isten ígéletében, ígérő igéjében a miénk. Az isteni ígélet forrásából táplálatik az életünk.

Az élet egyik legnagyobb titka a nyelv. Sőt, az Isten egyik legnagyobb titka. Csak ámulni tudunk azon, hogy Isten úgy döntött, velünk, emberekkel döntő módon szavai által fog kommunikálni, mégpedig úgy, hogy ő szól és kinyilatkoztatja magát, és mi szólhatunk és imádkozhatunk őhozzá. Isten ezzel nagy-nagy kockázatot vállalt. Nem lett volna egyszerűbb mindent erőből elrendezni? Miért magyaráz-magyarázkodik nekünk, gyermekeinek? Minek a sok üres prédikáció, minek a Szentírás több száz megírt oldala, minek a teológusok eszmetuttatásai, az istenes emberek meditációi, minek az énekeink, az imádságaink? Nem lenne

AZ ÉLET NEM A MÚLTBÓL
JÖN, HANEM AZ
ELJÖVENDŐBŐL

jobb és egyszerűbb mindent egy lendülettel, erőből? Vétkeztél? Jobb kézből visszájára egy jó nagy pofon! Megérdemli az ember, még jobban, mint a szót! Miért kell Istennek kinyilatkoztatnia mindenféle szépséges, könyörgő, hazahívó, esdeklő prófétai beszédeket? Nem lenne hatékonyabb, ha végre egyértelműen rendet vágna a történelemben: hulljon a gonosz, győzzön a jó! Ez lenne aztán a világos beszéd!

Nagy, megrendítő titok: Isten szól hozzánk! Megajándékozott az értelmes beszéd ajándékával, és nem akarja tőlünk megvonni azt. Egészen mélységes és beláthatatlan az Istennek az útja, hogy a bűnös embertől sem vonja meg ajándékát, a beszédet, és úgy váltja meg az embert, hogy közben nem von vissza semmit az ajándékból, amit korábban adott neki.

Nem igaz, hogy csak úgy lesz mienk a megváltás, ha megfosztjuk magunkat Isten korábbi ajándékaitól, a látástól, a hallástól, a beszédétől, a szeretetre való képességtől, a munka képességétől. Hamis aszkézist hirdet, istentelenséget hordoz az ilyengondolat. Isten azért szól hozzánk, azért nyilatkoztatja ki magát, mert meg akar váltani bennünket. De nem veszi el tőlünk a beszéd ajándékát, hanem megtisztítja a szívünket, e fertőzött, kettős-kevert forrást.

Aki végigolvasta a Jelenések Könyvét, bizonytalannal megdöbben azon, hogy a könyvben ábrázolt mennyei istentiszteleten beszélnek. Mi fáradt emberek este már úgy érezzük, elég volt, már nem bírunk szólni. Ilyenkor hajlunk azt gondolni, hogy az üdvösség az ember számára

azt jelenti, nem kell beszélni. De nem ez az üdvösség!

Az üdvösség az, amikor az jön ki a szívből, aminek ki kell jönnie. Az üdvösség az, amikor megtisztítatik a forrás. Az üdvösség az, amikor az ember a beszéd csodálatos, titokzatos ajándékával azt teszi, amit tennie kell. Áldja az Istent és szereti az Isten képmását, az embert.

Kant szerint az idő és a tér az a két kategória, amellyel az ember együtt születik. És valóban, amikor eseményekről, érzésekről beszélünk, vagy gondolatainkat fejezzük ki, mindig csak térben és időben fogalmazva tudjuk a másik embernek ezeket tudtára adni, mint ahogy mindent csak térben és időben tudunk felfogni és érzékelni.

A Szentírásban az időnek mindenféle kifejezése, megfogalmazása megtalálható, a Biblia lapjain a térnek mindenféle kategóriája megjelenik. Az idővel kapcsolatban Isten Igéjében számos különös megkülönböztetés van. Mindennapi életünket is a semleges és a minősített idő váltakozása rendezi. Ha valaki mellett szombat délután rendszeres sétaideje alatt elgördül egy szépen felvirágozott autó az úton, amelyben nyomják a dudát, és az autó ablakán kimosolyog egy kedves, ifjú pár, akkor ez a szombat délután hétköznapi idő az ő számára, de rendkívüli idő a pár számára. Ugyanígy, ha valaki a Farkasréti temetőben sétál, mert közel esik a lakásához, és gyönyörű, szép ligetnek is tekinthető, s elhalad mellette egy gyászmenet,

A minősített idő

*„...intsétek is egymást minden napon, míg tart a ma, ... e mondás szerint: Ma, ha az ő szavát balljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveteket, mint az elkeseredéskor.”
(Zsid 3,13.15)*

ez az ő számára egyébként hétköznapi idő egy másik család számára a legsúlyosabb dráma vagy tragédia időpontja. Mégse mondjuk, hogy mindez pusztán viszonylagosság: csak nézőpont kérdése, hogy amíg az egyik embernek egy időpont vagy egy alkalom sorsdöntő, addig a másik ember számára az csak hétköznapi idő, mert nemcsak egyénileg él át az ember ilyen különös pillanatokat, hanem közösségek is. Vannak idők, korszakok, amelyek egy közösség, egy család, egy rokonság, egy egyház, egy gyülekezet, egy nemzet számára fontos és minősített idők, és ezek alól, ha akarjuk, ha nem, nem tudjuk magunkat kivonni.

Vannak, és mindig is voltak olyanok, akik a minősített időket is semlegessé akarták tenni. Mit jelent ez? Azt, hogy az emberi életnek a terét és az idejét meg akarják fosztani azoktól a szimbólumoktól, azoktól az érték- és érzelmektartalmaktól, amelyek számunkra az időt minősítetté – korrá vagy korszakká – teszik. Hogy az időnek egyéb tartalma ne legyen, mint hogy az óramutató az egyik percről a másikra ugrik. Egyfajta pragmatikus filozófiának vagy a pragmatikus politikának a folyománya ez, nincsenek szimbólumok, a köztér csupasz, nincs helye az érzelgősségnek, az idő arra való, hogy a munkát elvégezzük, a feladatokat megoldjuk, ami szükséges, megtegyük. Nincsenek korok, korszakok – csak a munkaidő kimért ideje van. Bármennyi ésszerű megfontolás is van ebben, akik erre törekszenek, az emberek életidejét és élettartamát akarva-akaratlanul rabszolgaidővé és rabszolgartammá teszik, amikor a pihenő-

idő is kizárólag azt szolgálja, hogy az újabb munkafázis idejére az ember kellőképpen pihent, összeszedett legyen arra, hogy folytathassa a munkáját.

Mindennek dacára vannak minősített idők: korok és korszakok. Az egyik ilyen minősített időt a Biblia a „ma” szóval adja vissza, ami viszont nem azt jelenti, amit a magyar nyelvben a ma, vagy amit a Bibliában sokszor találunk és olvasunk, tudniillik: „nap” vagy „mai nap”. A bibliai „ma” minősített idő. A bibliai görög nyelv nagyon szépen kifejezi a különbséget: a huszonnégyórás nap, amely a zsidó számítás szerint mindig napnyugtakor kezdődött, és a következő napnyugtakor ért véget, vagy az a nap, amely római számítás szerint éjfélkor kezdődik, és éjfélkor végződik, a bibliai görögben: *bémeron*. A minősített idejű „ma” viszont így áll: *szémeron*: az a nap, vagyis ez a nap, a ma. Az attikai nyelvjárásban e kis „sz” betű egy rámutató tag, egyfajta határozott névelő. Ezzel a betűváltással különbözteti meg a görög nyelv azt, hogy vannak a napok, amelyek jönnek egymás után, és van a „ma”. De az a „ma” nem a mai nap, hanem minősített idő.

Milyen minősített időket lehet megidézni? Minősített idő az, amiről az angyalok énekelnek karácsony éjjelén: született néktek ma a Megtartó. Ez a „ma” nem pusztán az a kétezer évvel ezelőtti karácsony éjjel, egy nap a naptárakban, amelyről el lehet mondani, volt akkor egy nap, jóllehet teremtményként az angyalok is alá vannak vetve a tér és idő kategóriájának. Nem. „Ma született a Megtartó...” Bekövetke-

zett valami. Minősített idő állt be. Amikor Jézus azt mondja Zákheus házában a megtérő vámszedő bűnvallását, megújult életét látva: „ma lett üdvössége ennek a háznak”, nem pusztán azt mondja, hogy a mai napon, bár időrendileg a megtérés azon a napon, ott és akkor történt. Mégis fenséges dimenzió nyílik, megváltozott, megfordult valami. Titokzatos és talányos Jézusnak a bűnbánó latorhoz intézett szava a kereszten: „Bizony még ma velem leszel a paradicsomban.” Ha azt mondjuk a hitvallásban: „meghalt, eltemettetett, szállt alá a poklokra, harmadnapon feltámadott halottaiból és felment a mennyekbe”, akkor hogy mondhatja Jézus a latornak, ma velem leszel a paradicsomban?! S mégis: ma. Amikor sorsdöntő módon megváltozik valami, akkor a napból, abból a napból, amelyik éppen az a nap, ami akkor van, *ma* lesz. Olyan dimenzió nyílik meg, ami-ben feloldódik a tegnap és a holnap, olyan idő-távlat nyílik meg, amikor eltűnnek a mindennapos világ, élet kényszerei, hazaérkezik az ember. S amikor az ember igazán otthon van, akkor mindig van ez a ma. Ma lett üdvössége e háznak. Született néktek ma a Megtartó. Ma velem leszel a paradicsomban.

Ezért buzdítja a Zsidókhoz írt levél a megkeseredett keresztyéneket, akik immár egy-két évtized vagy egy-két év után terhesnek, fárasztónak tartják a keresztyén életet, a világban való zarándoklatot, a bizonytalanságokat, a küzdelmeket, a kétségeket, és kezd a szívükbe keserűség költözni, a 97. zsoltár szavával: „ma, ha

az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveteket”.

„Ma, ha az ő szavát halljátok...” Mintha azt mondaná a zsoltaáros, hogy ha most szól az Isten, jaj, csak meg ne keményítsd magadat! Ha most szól az Isten, engedd, hogy szava a szívedig elérkezzen! Mégsem egészen ezt mondja, mert Isten mindig szól. Ezért mondja így a 13. versben: „hanem intsétek is egymást, minden napon, míg tart a nap”. Íme, itt a megkülönböztetés: minden napon (*hémeron*), míg tart a ma (*szémeron*). Tegnap is volt nap, ma is van, reméljük, holnap is lesz, sőt Isten holnap is szólni fog. A kérdés csak az, hogy mit fog mondani. Újra ígéretet fog mondani? Újra megerősíti hívását? Újra vigasztalást áraszt ki ránk? Újra meg fog bennünket erősíteni? Újra átadja meghívását a szent életre? Vagy pedig azt mondja, amit mondott a pusztában, látva a kihívott nép megkeseredettségét, keményszívűségét, Istennel szembeni provokációját, haragra gyulladva úgy fog-e szólni: „nem mentek be!”? És akkor nincs tovább *ma*, hanem van a negyven esztendő. Attól kezdve bolyongás van a pusztában, az ígéretet elérhetetlen messzeségbe való eltávozása van. Nem azért kell bekapaszkodnunk Isten ma szóló szavába és igéjébe, mert netalán Isten holnap nem szólna, vagy igéje és szava ne hangozna. Isten beszélő Isten, s nem volt ennek a világtörténelemnek egyetlenegy pillanata, hogy ne szólt volna. Ő szüntelenül szól hozzánk. Csak az a kérdés, hogy mit. Ne keményítsétek meg a ti szíveteket, mert a kemény szívhez kemény beszéd il-

ISTEN BESZÉLŐ ISTEN, S
NEM VOLT ENNEK A
VILÁGTÖRTÉNELEMNEK
EGYETLENEGY PILLANATA,
HOGY NE SZÓLT VOLNA

lik. És a megkeményedett Izraelhez Isten keményen szól: bizony, megfogadtam, nem mennek be az én nyugodalmamba. A hívő szívhez, a bizalmas szívhez, a reménykedő szívhez atyai beszéd illik.

Ma, amikor egy mindent előtű pragmatizmus fog eldivatozni az országban, és eltűnnek köztereinkről a szimbólumok, közgondolkodásunkból az érzelmek, és nem lesz szükség szeretetre, csak szakmára, mert mindent a szakmaiság precizitása alá helyeznek, és igen pontosan és szabályszerűen fog ketyegni az óra, most a mindenkor szóló Isten azt mondja: ne keményítsétek meg a szíveteket, hanem bizatok, legyetek készségesek minden jónak megcselekvésére, ne keseredjete el, és ne kísértétek az Istent.

Az Ószövetségben olvasható egy polémia: Ézsaiás vitatkozik megkeseredett népével, a nehéz helyzetbe került Izraellel, az ő mondasukkal vitatkozik: „most mutasd meg magad, Uram”. Ebben is van egy időkategória. A *most* és a *ma* között azonban különbség van. A *most* mozzanatos. A *most*-ban bekövetkezett, vagy bekövetkezhet valami, megérett rá az idő, itt az ideje. *Most* mutasd meg magad, Uram – vitatkozik, veszekszik a nehéz helyzetbe, fogságba került nép, és provokál. Mert mit jelent ez a *most*? Azt fejezi ki, hogy az előbb még nem. Tegnap még nem, *most* igen. Két éve nem, *most* igen. Tegnap az Isten még nem szól? *Most* szóljon már? Voltak szép pillanatok, szép napok, szép korszakok, *most* nehéz korszak van. Hát *most* kell az Isten, *most* szóljon. Ezzel

csak arról tesz tanúbizonyságot az ember, hogy tegnap nem figyelt oda, tegnap nem hallotta meg, az előbb lepergett róla az isteni beszéd. Biztassátok és erősítsétek egymást minden napon, míg tart a ma, hogy meg ne keseredjete.

Kétszeres okkal mondhatja ezt a Zsidókhoz írt levél. Egyrészt azért, mert Krisztus mindent beteljesített. Azért van a *ma*, mert ő minden ígéretet beteljesített. Kiteljesítette mindazt, aminek az Ószövetség csak árnyéka, előképe volt. Az Ószövetség csak árnyék, az eljövendők visszafelé vetülő árnyéka, olyan árnyék, aminek a leghalványabb, legtünékenyebb pontján indul el az ember, és eljut az eredőhöz, ahhoz a valósághoz, amelyből visszafelé, a múltba oda vetül az árnyék, és ez az eredő Krisztus. Addig minden csak előkép, az eljövendőnek, a valódinak a visszatükröződése.

A keresztyén ember ezért az időről éppen ellenkezőleg gondolkodik, mint a világ gyermeke. A történelem nem szomorú epilógus, amiből megyünk kifelé, kihülő nagy tettek, fogyatkozó árnyak között, ahol egyre szürkébb, egyre kontúrtalesőbb minden, és nem tudjuk, mi van a végén. Éppen fordítva, a történelem a keresztyén ember számára azt jelenti, hogy egyre beljebb jutunk az isteni dicsőségbe. A Nap nem a háta mögött van, és előre vetít árnyékot, a Nap előtte van, az Isten Napja, világossága, dicsősége, a beteljesedés még előtte van. Szabad egy megkeseredett, reményvesztett, nehéz helyzetben, bolyongásban lévő népnek ezt hirdetni? Igen, szabad. Mert másrészt Krisztusban nemcsak mindent beteljesített Isten, hanem egyúttal

A TÖRTÉNELEM A
KERESZTYÉN EMBER
SZÁMÁRA AZT JELENTI,
HOGY EGYRE BELJEBB
JUTUNK AZ ISTENI
DICSŐSÉGBE

mindent felül is múlt. Nemcsak azért előkép, árnyék az, ami egykor történt, mert az igazi igazság előtte van még, hanem azért is, mert Krisztusban az Isten szeretete mindent felülmúlt, ami azt megelőzte. A megkeseredett szívű, megszeppent, megijedt, megtántorodó Isten népének ma is az az üzenet: csak a krisztusi valóság múl felül mindent. És ha eddig a krisztusi valóságig nem jutunk el, hiába az árnyékok, az előképek, hiába az ígéretek, a lehetőségek, ezek nem lesznek valósággá.

Mikor van hát ez a ma? Most van ez a ma. Dylan Thomasnak, a nagy walesi költőnek van egy nagyszerű verses színdarabja, mely egy kis walesi faluról szól, ahol mindenki szerelmes valakibe vagy valamibe. Van ott egy ember, aki az órákba szerelmes, tele van a háza órákkal, van ott kakukkos óra, vízi óra, ébresztő óra, toronyóra, mindenféle van ott. A költő fantasztikus szózuhatagban sorolja fel, hányféle és miféle óra van ennek az idő- és óra-szerelmes embernek a házában. S itt áll egy egész különös kis mondat, így hangzik szabad fordításban: „s vannak ott órák mutató nélkül, melyek örökké verik az időt, anélkül hogy tudnád, hogy hány óra van”. Ez az a ma. Mert az Isten szava mindig szól. Az Isten beszéde olyan óra, amin nincsen mutató, de hallani, hogy ketyeg. Hallani, hogy jár. Hallani, hogy telik-múlik az idő. Nem lehet tudni, hogy egy-egy történelmi korszak mikor fog véget érni. Már holnap? Négy hónap múlva? Négy év múlva? Negyven év múlva? Nem tudni, egy ember élete mikor fog véget érni. Holnap? Holnapután? Tíz év

múlva? Húsz év múlva? Nem tudni, hogy valamire mikor fog lehetőség nyílni. Nem tudni, az Isten beszéde mikor kezd el az emberben valóban életet gerjeszteni, és életet hozni. Az isteni órán nincsen mutató. De ez az az egyetlen óra, ahogy a költő mondja, amelyik mindörökké jár. Isten szava mindig hangzik, mindenikünkhöz szól. És ahogyan a Zsidókhoz írt levél írója egy szép, ószövetségi zsoltárt idézve buzdítja az övéit, úgy kell nekünk is buzdítanunk egymást: Ma, ha az ő szavát halljátok, ma, ha az ő szavát halljuk, kötelezzen el bennünket a szóló Isten arra, hogy mi is beszélő, egymást buzdító, bizonyágtévő keresztyének legyünk, mert olyan idők járnak, amikor arra intenek, inkább hallgassunk, mert úgy tűnik, bölcsőbb lesz majd nem szólni. De szóljatok, buzdítsatok, mert Isten sem hallgat.

Ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveteket.

Hollandiában egy 1937-ben megjelent vallásszociológiai felmérés megállapította, hogy vasárnaponként több tízezer család vitatkozik-veszekszik azon, mit kell tenni vasárnap. Nyilvánvaló, a felmérés 1937-ben nem egyedül Hollandiára nézve lehetett csak igaz, hiszen mindenütt, ahol keresztyének éltek, élt még a kérdés: mit jelent a hetedik nap megszentelése?

Hatvan év eltelte után, bizonyosak lehetünk benne, ma is sok tízezer család veszekszik vasárnaponként – de már nem azon, milyen mó-

A hetedik nap

*„Megemlékezzél a szombatnapról, hogy megszenteljed azt. Hat napon át munkálkodjál, és végezd minden dolgodat. De a hetedik nap az Úrnak, a te Istenednek szombatja.”
(2Móz 20,8–10)*

don kell eleget tenni a vallási kötelezettségnek. Manapság sokkal inkább az a kérdés, hogyan töltsse el az ember a szabadnapot. Vagy már azért kell harcolniuk az embereknek, és sok esetben a kormányzatoknak is, hogy például a multinacionális cégek igenis biztosítsák alkalmazottaiknak a vasárnapi pihenőnapot. Ma már nem az egy igaz Isten napjának megszenteléséért folyik a harc, hanem hogy megmentjük az embert a minden szabadságot megsemmisítő hamis istenektől: a pénz-istentől, a hatékonyság-istentől, amelyek nem adnak szabadnapot, nem engedik, hogy egyetlen napra is leálljanak a felfűtött üzemek. E tekintetben annyira súlyos a helyzet, hogy Németországban – ahol az egyházaknak még van egy kevéske szavuk a közéletben – a vitában megszólaló egyházi emberek sem arra hivatkoznak, hogy a vasárnap vallásos ünnep, az Isten tiszteletének napja – ez már nem szempont! –, hanem úgy érvelnek, hogy egy héten legalább egyszer biztosítani kell mindenki számára a pihenőnapot, mert fel kell frissülni, meg kell újulni. Két rövid emberöltő alatt a hatvan-hetven évvel ezelőtt a vasárnapot még kényszerzubbonynak érzők ma öregen azt látják, hogy a pihenés jogáért küzdő nemzedék váltja fel őket. Igen-igen tanulságos ez a történet: az európai kultúrának nem kellett a vasárnap mint az Úr napja, s ma már azért kell harcolnia, hogy egyáltalán legyen vasárnapja.

AZ EURÓPAI KULTÚRÁNAK
NEM KELLETT A VASÁRNAP
MINT AZ ÚR NAPJA, S MA
MÁR AZÉRT KELL
HARCOLNIA, HOGY
EGYÁLTALÁN LEGYEN
VASÁRNAPJA

A negyedik parancsolat megértéséhez tudnunk kell, ki adta a parancsolatot. „Én az Úr vagyok, a te Istened, aki kihoztalak téged Egyip-

tom földjéről, a szolgaság házából...” – a hetedik nap magának a szabadító Istennek a szombatja. Amikor Isten összefoglalja a polgári törvényeket, újra megismétli a szombatnapra vonatkozó parancsot Mózes 2. könyvének 31. részében: „Megtartsák azért az Izrael fiai a szombatot ... örök szövetségül ... legyen örök jel ez.” A szombat megtartása a szövetség örök jele.

A törvény negyedik parancsolata pozitívan fogalmaz – a szülők tiszteletére vonatkozó parancsolathoz hasonlóan – a Tízparancsolatban az összes többi tiltó parancsolat. Figyelmeztet, emlékeztet, valaminek a megcselekvésére hív fel bennünket. Fontosabb tehát valamit megtenni szombatnapon, mint valamitől tartózkodni.

A hetedik nap megünneplése és megszentelése – a törvény indoklása szerint – a világ teremtéséig megy vissza: „Hat napon át teremtette az Úr az eget és a földet, a tengert, és mindent, ami azokban van, a hetedik nap pedig megnyugodott, és megáldotta az Úr a szombat napját, és megszentelte azt.” A parancsolat úgy mutatja be Istent, a világ teremtőjét mint végtelen alkotó hatalmat, de aki egyúttal „le tudja tenni a szerszámot.” Isten – mai divatos szóval élve – nem „workaholic”, nem a munka szenvedélybetege. De ez nem azt jelenti, hogy Istennek szüksége volt némi szuszra, merthogy végül is nem mindennapi tevékenység az univerzum megalkotása! Isten szabadsága van benne a negyedik parancsolatban. Nincs erő, nincs hatalom, amely Istent arra készíthetné,

hogyan világot alkossanak. Szabad szeretetéből terem! És Isten szabad arra is, hogy megálljon, szemlélődjön, megáldja azt, amit teremtett, és örvendezzen benne. Szabadsága van Istennek az ünneplésre. Ezért az Úr napja a szabad ünneplés napja az ember számára is. A vasárnap nem a kikapcsolódás napja, arra ott van a szabad szombat. De ha még több szabadnapja lenne az embernek, akkor sem értené a vasárnap lényegét, amíg nem a szabad ünneplés lehetőségét éli meg benne. A vasárnap a szabad Isten szabad ajándéka a szabad ünneplésre. Az igazi vasárnap titka, hogy Istent ismerjük meg benne még jobban, az ő titkaiba látunk bele ezen a napon. Amikor a sunemi asszony felkereste volna Elizeus prófétát, hogy tanácsot kérjen tőle, azt mondta neki az ura: „Miért akarsz hozzám menni, nincsen sem újhold, sem szombat?” – azaz a vasárnap Isten megismerésének minősített alkalma ősidők óta. Nem azért vagyunk vasárnap templomban, mert bennünket így neveltek, vagy mert mégiscsak illendő a harangszóra elindulni, hanem mert ez a nap kiválóan alkalmas arra, hogy belelássunk Isten szívének nagy titkaiba.

A hetedik nap természetesen a fellélegzés napja is egyben. „A hetedik nap az Úrnak, a te Istenednek szombatja. Semmi dolgot se tégy azon, se magad, se fiad, se lányod, se szolgálád, se szolgálólányod, se barmod, se jövevényed, aki a te kapuidon belül van.” A szombatnap törvénye ugyanis a szolidaritás törvénye. Sőt, ha visszatekintünk a régi Izraelre, amikor még adósrabszolgaság is volt, látnunk kell, hogy a

negyedik parancsolat forradalmi törvénynek számított. Szombatnapon nem kényszeríthető még a rabszolga sem munkára, mert még a rabszolga számára is biztosítani kell a szabad ünneplés lehetőségét. Amikor Ámos próféta panaszkodik Isten népére, azt is felrója, hogy a képmutatók megtartják ugyan a szombatot, de nem mint szolidáris ünnepet ünneplik. Pedig ezt a napot megünnepelni egyben azt is jelenti: szabaddá tesszük a másikat is! Családfők gondolják meg, vajon nem rabszolganap-e az asszonyaik számára a vasárnap? Hisz elváratik, hogy az asztalon ott legyen a jóféle húsleves és minden, mi szem-szájnak ingere. És megfordítva: valóban szabad-e az Úr napján a férfi? Vagy nem azon kell-e törnie a fejét, hogyan keressen több pénzt, hogyan rendezze jól az életet? Csak arról esik-e szó, amiről a hét többi napján is? Nem tartozik-e hozzá a szombat szabad megünnepeléséhez, hogy szolidáris közösségben egyenként, családként, gyülekezetként a szabadtó Úrra figyeljen mindenki?

Azért kell mindenkit szabaddá tenni, hogy lehetőség nyíljon a közös istentiszteletre. A régi magyar falvakban az volt a szokás, hogy amikor templomba mentek a hívek, csak egy-valaki maradt otthon: aki a tüzet őrizte. A következő vasárnap aztán más őrizte a tüzet. Meg lehet úgy szervezni az életet, értelmesen, józanul, hogy mindenki számára biztosítsuk a közös istentisztelet lehetőségét. Másrészt, azt is magába foglalja a negyedik parancsolat, hogy az Úr napján méltányosnak kell lennünk – önmagunk felé is. Csoóri Sándor egy esszéjében

leírta: a magyar nép az önkizsákmányolás népe. Miközben mindenki az állami szektorban dolgozott, a magánszektorban is teljesített, és az emberek azon sóhajtoztak, milyen kár, hogy csak 24 óra egy nap. „Megemlékezzél a szombatnapról.” Megemlékezzél arról az Istenről, aki le tudja tenni a szerszámot, tud ünnepelni, tud az elvégzett munka fölött szabadon és boldogan szemlélődni. Mert a szabadon szemlélődő Isten a boldog Isten. Szombaton szabadok vagyunk az ő ünneplésére, beelátunk az ő boldogságába, és részesülünk is belőle.

Végül az Úr napja a szövetség jele. Ez magyarázza, hogy a keresztyénség elhagyta a zsidó szombatot, és az új szövetség napján, a feltámadás napján kezdte ünnepelni az Úr szombatját. Az Úr napja ugyanis nemcsak a teremtéshez vezet vissza, hanem előre is visz bennünket az új teremtéshez, amely a Jézus Krisztus feltámadásával kezdődik. A vasárnap az új teremtést előlegezi meg számunkra, vagyis mi ezen a napon nemcsak azt az Istent ünnepeljük, aki megnyugodott, aki megpihent, aki a teremtett világban gyönyörködni tudott, hanem azt az Istent is, aki az ember bűne, istenkedése miatt megromlott világot helyreállítja a Krisztusban. Isten olyan világot ígér a Krisztusban – amint azt a Jelenések könyvében halljuk –, melyben nem lesz könny, nem lesz sírás, nem lesz fájdalom, nem lesz ínség. Azt az Istent ünnepeljük vasárnap, akinek Krisztusára nézve a Zsidókhoz írt levél azt mondja: „Van az Istennek szombatja.” Azt a napot ünnepeljük, amelyik előíze és foglalója a végső, nagy szom-

batnak, a végső nagy megnyugvásnak, amikor Istent színről színre látjuk. Nem a múlt napja a szombat, nem valami ódivatú szokás, hanem a jövőendő napja.

Annak a népnek van jövőendője, amelyik a jövőendő napját megáldja és megszenteli. Amelyik közösség kitörli a szombatnapot, és csak a munkának, a hatékonyságnak, a robotnak, a lázas tevékenységnek a napjait ismeri, saját rabszolgájává teszi önmagát. „Én vagyok az Úr, a te Istened, aki kihoztalak téged Egyiptom földjéről, a szolgaság házából.” Imádkozunk minden nap és minden órán a mi népünkért, hogy a hatékonyság egyiptomi rabszolgaságából, az önkizsákmányolás szolgaságából, önmagunk rabszolgaságából Isten kivezessen bennünket, hogy az ő napját meg tudjuk szentelni, és az ő napján megízleljük jóságát, áldó hatalmát és örökkévaló boldogságát. Akkor van jövőendőnk.

Különös titka az adventnek, hogy úgy kezdjük a fölkészülést a szabadító eljövételére, hogy egyre mélyebbre jutunk a sötétbe. Csillagászati szempontból is: ahogy közeledünk karácsonyhoz, egyre rövidebbek a nappalok, egyre hosszabbak az éjszakák, egyre inkább tűnik az ember életkedve, egyre szívesebben húzódik valami sötét sarokba, egyre mélyebb, egyre árnyaltabb, egyre teljesebb a sötétség, amiben aztán fölfénylik az üdvösség napfénye.

De hát kell-e még mélyebben zuhanni a ső-

Isten világosság!

*„Isten világosság, és
nincsen őbenne
semmi sötétség.”
(1Ján 1,5)*

tétbe? Miért nem úgy van, hogy ha már tudjuk, hogy szabadítónk születik, tudjuk, hogy nagy ünnepünk lesz, föltámadt a dicsőség napfénye, akkor legalább valahol a távoli horizonton világítson nekünk? Hogy biztos léptekkel haladjunk felé, mint az erdőben járó ember, aki megpillantja az erdőn túl a házat, ahova igyekszik, és egyre biztosabban, egyre eltéveszthetetlenbül, egyre magabiztosabban halad a cél felé, és ahogy közeledik felé, a fény is egyre jobban fölragyog.

Ádventben nem így van. Ádventben egyre mélyebben haladunk a sötétbe. Ezen még adventi gyertyáink sem segítenek; ugyan meggyújtjuk őket, de az advent valósága, igazi, mély egzisztenciális megtapasztalása az, hogy a világosság a sötétségben fénylik. A János evangélium bevezetőjében e szavak abszolútumokról szólnak. Az abszolút világosság fénylik az abszolút sötétségben.

A sötétbe való előrehaladás nem isteni pedagógia következménye, nem valamiféle túlzó dramatizálás, hanem igen-igen szükséges megtapasztalás. Ebből származik az a belátásunk, mit is hirdet valójában nekünk az evangélista, amikor azt mondja: „Ami kezdettől fogva volt, amit hallottunk, amit szemekkel láttunk, amit szemléltünk, és kezeinkkel illettünk, az életnek igéjéről, és ezeket azért írjuk néktek, hogy örömtök teljes legyen. ... Isten világosság és nincsen őbenne semmi sötétség.

Isten – mindenekelőtt – életadó világosság. „Kezdetben teremté Isten az eget és a földet. ... És monda Isten: Legyen világosság, és lőn világosság.” A teremtés első aktusa a világosság megteremtése. Nem embert, nem élet-valóságokat, nem fizikai valóságokat teremt először Isten, hanem világosságot. És azóta is, ahol világosság támad, az élet reménye támad. Ha igaz van Immanuel Kantnak abban, hogy a tér és idő érzékelése velünk született adottság, s nem pedagógia folyománya, nem a tradícióból örököljük, akkor igaz az is, hogy a világosság érzékelése is velünk született adottság a szó szellemi és szimbolikus értelmében is. Ahol világosság támad, ott föltámad az élet reménye az ember szívében. Mert Isten először világosságot teremtett, mégpedig életadó világosságot. Amikor tehát azt mondjuk, hogy Isten világosság, akkor azt mondjuk: Isten élet-adó. Az, hogy élünk, vagyunk, létezzünk, Isten teremtő munkájának az eredménye. Amíg világosságot látok, és remélek, azt is mondanom kell: Isten az én teremtőm és az én alkotóm is.

Isten világosság, azaz életre vezető Isten is. Az Ószövetség tanúsága szerint az Egyiptomból való kijövetel történetében Isten tűzoszlop formájában vezette az ő népét. Életre vezeti az ő népét – a zúgolódó népet, amely időnként visszasírja az egyiptomi húsosfazekakat, a rabszolgalét biztonságát és kiszámíthatóságát, a kiszámítható halált – mert a rabszolgalét halál –,

visszasírja a kényelmes és beletörődéssel elfogadható, ám a halálig vezető utat, de nem bírja elviselni az étellel együtt járó kockázatokat. Csekély szabadságvágya, életvágya ellenére az életadó Isten, az életre vezető világosság van ott, és cselekszik.

„A te utaidon világosság fénylik” – ígéri a zsol-táros, és vallja a szenvedő Jób. Immár nem csak egy népnek, nemcsak egy nagy történelmi pillanatban, hanem személy szerint nekem is, neked is. A Heidelbergi Káté csodálatos szavaival: „Hinni azt jelenti, szívbeli bizalommal elfogadni, hogy Isten nem csak másoknak, hanem nekem is örök életet, igazságot és bűnbocsánatot ajándékoz, egyedül Krisztus érdeméért.” Ez a világosság nem csak másnak fénylik.

Vajon tudjuk-e, hova tart az életünk, ha nem ragyog föl ez a világosság? Nem kell-e azt mondanunk, amit Shakespeare Lear királyának tragikus hőse, aki megvakul, és így szól: Nem látok, immár nincs utam.

Isten vezetésének és világosságának erkölcsi vonatkozása is van. A világosság a megkülönböztetés lehetőségét jelenti a számunkra. Ahogy János apostol írja: „Ha azt mondjuk, hogy közösségünk van övele, és sötétségben járunk, hazudunk, és nem az igazságot cselekszük. Ha azt mondjuk, hogy nincsen miben-

nünk bűn, magunkat csaljuk meg, és igazság nincsen bennünk.” Csak az mond olyat, hogy nincsen benne bűn, aki nem kapta meg a megkülönböztetés képességét. Csak az beszél önmagáról mint mindig ártatlanról, mint akit gonoszok bántanak, mint aki ellen összeesküdtek, mint aki maga az igazság világító fáklyája, aki nem kapta meg ezt a megvilágosító igazságot. Ne csaljuk meg magunkat!

Ha fölragyog az isteni világosság, és fénylik a mi utunkon, akkor annak lesz történelmi vonzata is. A prófétai ígéretek úgy szólnak Isten szabadításáról, mint mikor az éjszakában fölragyog a világosság. Ézsaiás prófétánál a kegyelem királya nem oltja ki a pislogó gyertyabelet. A megszabadított nép a népek világosságává lesz. Nem veleszületett képessége szerint, nem sorsa érdeme folytán, hanem Isten szabadítása által. Hányszor kellett a mi népünknek is átélni a sötétség homályát, a kilátástalanságot, a reménytelenséget. Hányan törődtek bele e nép gyermekei közül, hogy nincs tovább ebben a félhomályban. Egyre mélyebbre zuhantunk, sötétebből sötétbe.

Isten szabadító világossága egzisztenciális, az egyes ember sorsát meghatározó értelemben is érvénnyel bír. Temetésen néha hallhatom a római katolikus plébánost, amint a temetési liturgiában mondja: „Örök világosság fényeskedjék néki.” Szép és igaz kívánság ez, ha beleértjük a feltámadást. Mert nem a halottnak világít az örök világosság, hanem az élőknek, a feltámadottnak. És ezért, amikor mi sza-

badító világosságról beszélünk, akkor a halálból életre jutásra is gondolunk.

Isten világosság. Isten nem csak életadó, hanem életet-visszaadó világosság is. Hogy vagyunk, élünk: Isten ajándéka. Hogy lesz feltámadás, és lesz új élet, Isten újra ajándékozó vagy „vissza-ajándékozó” kegyelme. Az Apostol azt mondja a Timóteushoz írt levelében: Isten „eltörölte a halált, és világosságra hozta az életet”. Ebben találjuk meg a választ a kérdésre, miért kell nekünk egyre inkább a sötétbe hatolni ádventtel: Istennek ez a hatalmas tette a legmélyebb sötétségben ragyog fel. Azért kell elmennünk a legmélyebb sötétségig, mégpedig a halál tömlőce mélységéig, hogy megértsük, az, hogy Isten világosság és semmi sötétség nincsen őbenne, nem azt jelenti, hogy Isten „csak úgy” kizárta a halált, nem törődik vele többet, úgy tesz, mintha nem lenne, mint egy underground zenekar énekese, aki két órán keresztül monotonul énekelt: Nem halok meg, sose halok meg. Az efféle önszugesztióra így válaszol az ige: „bizony, halálnak halálával halsz”. Krisztus, az élet világossága, halálával győzte le a halált. Krisztus meghalta a halálnak halálát. A halál árnyéka völgyén ragyog föl a világosság.

Amikor a próféta, a zsoltáros, majd a bibliai bölcs így kiált: „Küldd el világosságodat”, akkor a mélységben élő ember kiált. Nem azért kérjük velük együtt Isten világosságát, mert nem

tudjuk olvasni az élet nagy könyvét, vagy mert mint a megszeppent kisgyermek didergünk egy sötét szobában. Nem azért kell az élet világossága, mert van valami sejtésünk a jövőre nézve, s szeretnénk tisztább körvonalait látni, hanem mert az ember föllázadt a teremtő Isten ellen, és elvette lázadása gyümölcsét: „halálnak halálával halsz”. Ezt a halált győzte le halálával maga az Egyszülött Fiú.

Karácsony előtt régi, szép szokásaink szerint képeslapokat szoktunk küldeni üdvözléssel. Sokszor azonban zavarban vagyunk, nem győzzük kiválasztani az ízlésünknek megfelelőt, vagy amelyikről úgy véljük, kellőképpen kifejezi a karácsonyi üzenetet. A legtöbb képeslap valami idilli képet tár elénk. Behavazott táj, gyönyörű, téli kellékekkel felruházott, bensőséges pillanata az életnek, amin mozdulatlanság, nyugalom, kiegyensúlyozottság, öröm is megjelenik. Mindez egyben a mi idill utáni vágyunkat is kifejezi, és karácsonyra készülve sokszor szeretnénk úgy eljutni az ünnep néhány napjához, hogy minden rendben legyen, minden nyugodt legyen. A karácsony aztán már-már akár egy széles tábla, amin mindenki rajta van, de képpé nemesedve. Az igazi, eredeti karácsonyi történet azonban csupa-csupa mozgalmasság. Esemény és történet.

Amikor a pásztorokhoz megérkezik az angyalok sokadalma, az örömhírt jelentő és Istent dicsőítő angyalok, elfoglalt, a munkájukat

Mind Bethlehemig!

*„Menjünk el mind
Bethlehemig, s
lássuk meg e dolgot,
melyet az Úr meg-
jelentett nékünk.”
(Luk 2,15)*

végző embereket találunk. Csak a romantikus képzetekben és pásztorjátékokban tűnnek fel úgy a pásztorok, mint akik szundikálnak, amikor jelenik az angyal, csendül az ég, zendül mennyei szózat, és a kis pásztor felkelti a nagyobb pásztert, a nagyobb pásztor az öreg pásztor – ez kedves, de romantikus előadása annak, hogy a szundikáló embervilág hirtelen nagy öröme ébred. A mezőn levő pásztorok őrizték a nyájukat, munkában voltak. Az isteni üzenet, az angyali szó mindig elfoglalt embereket talál. Csoda ez, hogy az Isten akaratából az evangélium mindig el tud jutni az elfoglalt emberhez. Isten az életébe, a munkájába bezárt embert, elfoglaltságának foglyát eléri, és meg tudja szólítani.

Ez a testet öltés, az inkarnáció egyik nagy titka.

A pásztorok elfoglaltak, de nem süketek és resztek. Meghallják az evangéliumot, befogadják. És minden elfoglaltságuk mellett szabadok annyira, hogy elmenjenek egészen Betlehemig, és megnézzék, amit Isten jelentett nekik. Szabadságuk nem külső körülményekben jelenik meg. Mi sokszor úgy gondoljuk, a helyzeteinknél fogva, a körülményeknél fogva, a dolgok alakulása révén vagyunk megkötözve. Az igazság azonban az, hogy ha megkötözött az ember, akkor belül megkötözött. A pásztorok nagy belső szabadsággal mindenféle kételkedés nélkül mondják, hogy menjünk el Betle-

hembe, és lássuk, amit az Isten megjelentetett nekünk. Semmiféle megkérdőjelezése nincs a kijelentésnek: talán igaz, amit az angyalok mondanak, mert hogyha megnyílt az ég és angyalok sokadalma jött, akkor talán lehet abban valami, amit mondanak. Nem azért mennek Betlehembe, mert kétlük is, meg hiszik is, mert szeretnék is látni, meg bizonytalanok is benne. Nem azért akarnak elmenni Betlehembe, mint ahogy az emberek mindennek alaposan utána akarnak járni, hanem mert megérintette a szívüket az angyalok éneke, eljutott a lelkükig a mennyei öröm, és látni akarják, amit az Isten adott.

Ez a második nagy csodája a karácsonyi történetnek.

Lehet-e nagyobb csodát látni, mint az angyalok megnyilatkozását? Lehet-e nagyobb csodát látni annál, hogy megnyílik az ég, és transzcendens lények sokasága dicsőíti és magasztalja az Istent? Kell-e ennél nagyobb csoda? Ha ilyet lát az ember, egy életre lenyűgöződik általa. És mégis, az angyalok csodája hívó vagy küldő csoda. Az angyalok szava hívó vagy küldő szó, mint ahogy ők maguk is küldöttek. Mert nemcsak a pásztoroknak kell Betlehembe menniük, az angyaloknak is el kellett menniük Betlehembe. Péter apostol írja levelében: az angyalok is vágyakoznak betekinteni az isteni csodába. Megnyílik az ég, és a teremtett lelkek és a mennyei lelkek sokasága eljön, hogy lássák ők

is a csodát, és dicsőítsék az Istent. Van-e nagyobb csoda annál, hogy a mennyei seregek sokasága eljön eddig a kis, poros városkáig, Betlehemig, alászáll, és a földön a nyomorúságnak, bűnnek és halálnak honában dicsőíti és magasztalja az Istent?

Íme, karácsony harmadik csodája.

Menjetek el Betlehemig, és meglátjátok ott Istent a csodáját, ez lesz néktek a jel róla: fekszik, bepólyálva a jászolban. Mert a pásztorokat és az angyalokat is megelőzően eljött a Fiú egészen Betlehemig, hozzánk. Mert hiszen Betlehem mi vagyunk, Betlehem a mi sorsunk és a mi életünk. Betlehem ez a világ.

Ez az igazi nagy csoda, és ez az igazi eljövétel.

Létezésünk legmélyebb mélységébe jön el Isten. Egészen Betlehemig, azaz az emberlét mélységéig, a legnagyobb kiszolgáltatottságig, a legnagyobb alázattal. Ez a jel róla: bepólyálva fekszik a jászolban. Felejtjük el összes karácsonyi képzetünket, történetünket, a stilizált jászlakat. A jászol az, amiből az ökör meg a szamár eszik, amibe az ember a saját gyermekét biztosan nem tenné bele. Isten, amikor testet ölt, és belép az emberi történelembe, megkülönbözteti magát. Nem kikutathatatlan talányként, nem valamiféle inkognitóban, álarchban, maszkban jön el, ami mögött csak sejteni lehet az igazi valóját. De hogyan? Mi ez a megkülönböztetés? Egy védtelen gyermek, egy csecsemő,

néhány vászondarabba bugyolálva, jászolba helyezve.

Ott van megkülönböztetett módon. Megrendítő és boldogító is egyúttal: így tárja fel Isten az ő szeretetét, így különbözteti meg önmagát az ő eljövételében, ebben a mérhetetlen, felfoghatatlan, nagy alázatban. Ez a jel. Krisztus azóta is mindig így különbözteti meg magát: éhes voltam, és ennem adtatok, szomjas voltam, és innom adtatok, meztelen voltam, és felruháztatok, börtönben voltam, és meglátogattatok. Ez a jel róla nekünk ma is, ha az ő dicsőségét, hatalmát és szeretetét hirdetni akarjuk, ha rá akarunk mutatni, hol van, hol jár a mi világunkban. Ma is ott találjuk meg, ahol tudunk szeretni, ahol megtaláljuk a szükségben levőt, ahol megtaláljuk az elfoglalt, fogoly embert, hogy hirdessük az angyalokkal és a pásztorokkal a karácsonyi evangéliumot. Ahogy az angyaloknak alá kellett jönni és hirdetni a vétkes, lázadó embernek az evangéliumot, a Krisztus gyermekeinek is hasonló sorsban kell osztozniuk: hirdetni a makacs, a lázadó, a hitetlen, a saját életébe beleragadt, önmagával elfoglalt, önmagának lefoglalt embernek az örömhírt, Isten megkülönböztetett jelenlétét a világban.

Az évzárás és az évkezdés, de még a szilveszteri számvetést megelőzően karácsony ünnepe is arra indít bennünket, hogy feltegyük magunknak a kérdést, mit érek, ki vagyok én. Ha ugyanis el tudjuk háritani azt a kísértést, hogy az ünnep értékét a karácsonyi

Ki vagyok én?

*„...az ő teljességéből vettünk mindnyájan kegyelmet is a kegyelemért.”
(Jn 1,16)*

ajándékoknak az értékével mérjük, és saját ajándékozásunk jó íze, sikere és öröme azon múlik, megvalósul-e, hogy szeretetünket kifejezve mi magunk mint ajándékozók megjelenünk a másik embernek szánt ajándékban, óhatatlanul szembesülnünk kell saját létezésünk, saját valóságunk mibenlétével és értékével.

E valójában hétköznapi kérdéseket, amelyeket gyakran fel is teszünk, ha nem is ekkora téttel bíróan, Isten ígéje is felteszi nekünk. Hiszen amikor a teremtő Istenről beszél, viszonyban helyezi el az embert. Ki vagyok én? – ez csak társi kapcsolatban fontos kérdés: házastársnak házastárral, szülőnek gyermekével, barátnak baráttal való kapcsolatában. Emberi kapcsolatokon kívül a kérdés értelmetlen, hiszen nincs kire vonatkoztatni, nincs, aki a kérdésre adott feleletet hitelesíthetné. Amikor tehát az evangélium megszólít bennünket, és az élő Isten üzenetét közvetíti a számunkra, ha akarjuk, ha nem, ezt a kérdést kell feltennünk. A helyes felelet: megkegyelmezett ember vagyok. Ez az én igazi értékem. János evangéliumának prologusa, amely az Ige testet öltéséről beszél, ennek a nagy titoknak a mélyére vezet el bennünket, amikor úgy fogalmaz: „az ő teljességéből vettünk mindnyájan kegyelmet is a kegyelemért”. Az örök Ige teljességéből kaptuk, vettük a kegyelmet kegyelemért.

Életemnek, személyiségemnek, emberi kapcsolataimnak az igazi értékét, megkegyelmezett emberi mivoltomat fejezi ki ez a talányos és különös megfogalmazás, *gratia pro gratia*, Károli Gáspár a régi latin fordításokhoz igazított fordít-

tásában: kegyelmet kegyelemért. Mintha azt jelentené, és igaz is ez a jelentés, hogy kegyelemért kaptuk a kegyelmet. Tudniillik abban az értelemben, hogy Krisztus egész váltságműve, hozzánk érkezése, földi élete, halála, feltámadása szabadítás, kegyelem. Ezért a kegyelemért kaptunk kegyelmet.

Már önmagában az a kifejezés, hogy az ő teljességéből vettünk, szó szerint fordítva „kaptunk, részesedtünk, jutott el hozzánk” a kegyelem kegyelemért, egy csapásra elhárít az emberi életből minden kényszerességet, amit egyébként élünk, és gyakorlunk, hiszen az emberi világot a mindenkori három varázsszó rendezi, hogy mindent meg kell érdemelned, ki kell harcolnod, meg kell szerezned.

Meg kell érdemelned. Talán még ajándékozás közben is elhangzik néha a riadt, rémült, boldog kifejezés, jaj, én ezt nem érdemeltem meg. Még ha csak egy udvariassági kifejezés is, mélyen elárul valamit a szemléletmódunkból. Gyakran mondjuk felnőttek gyermekeknek és egymásnak is, ez neked még nem jár, még nem érdemled meg, még nem dolgoztál meg érte. Modern szociológusok szerint a 21. század társadalma nem arisztokratikus társadalom lesz, hanem meritokratikus társadalom, nem valamilyen születési előjog vagy társadalmi osztályjog vagy társadalmi státusz alapján fognak az emberek jogokat, előnyöket, hasznot, birtokot élvezni, hanem érdemek alapján.

A másik vezérszó: harcold ki, ne hagyd magad. Ne hagyd, hogy földbe tapossanak, hogy kicsavarják a kezedből. Harc az élet – erre ta-

nít az iskola; a nevelés arra irányul, hogy a gyermek érettségizett korára versenyképes legyen, mintha az iskola valamiféle versenytárló lenne, ahova beadjuk a fogatlan csikókat, hogy mire kijönnek, már mindenre képes harci lovak legyenek belőlük.

A „szerezd meg” parancsszavában, ahogy a magyar szó is gyönyörűen kifejezi – szerezd meg, ejtsd szerét –, már ügyesség, fifika is van, már belefér a huncutság, mi több, a csalás, az erkölcstelenség, a nem teljesen tisztességes eljárás. Tíz-tizenöt éve, amikor egy harmadik személyről beszéltek, néha úgy fogalmaztak, ő „ügyes ember”. De ezen nem azt értették, hogy jól áll kezében a szerszám, és praktikusan meg tud csinálni valamit, hanem hogy a jég hátán is megél. Mi lett mára az „ügyes” emberből? Szerző ember. Aki mindig megtalálja a módját, szerét ejti, hogy amit akar, amire vágyik, megszerezze.

Érdemeld ki, harcold ki, szerezd meg. Ki minél többet érdemelt ki, minél többet harcolt ki, minél többet szerzett meg – tartja a mai világ – annál méltóbb, annál értékesebb, ezen méretik a személy és az élet értéke. De János bizonyágtétele szerint az élet végső értéke, amikor az ember Isten előtt megáll, az, hogy kapott-e kegyelmet, vagy sem. Meztelenül jöttünk e világra, és úgy is megyünk ki belőle. De vettünk kegyelmet kegyelemért. Isten belép a világba, mert egyedül ő a kegyelem végső forrása, és Krisztusban felszabadítja a bűnös, lázadó, magának élő és elégtelen embert, ezért a kegyelemért kapjuk a kegyelmet.

Az igének egy másik magyarázata tovább mélyíti a boldog önfelismerést és megvallást, hogy Krisztus gyermekeként megkegyelmezett ember vagyok. A szövegösszefüggés alapján a nagy reformátor, Béza Tódor már a 16. században azt a fordítást ajánlotta: mi is vettünk kegyelmet kegyelem után, hiszen a görög szövegben az *ante* prepozíció van, amelyik megelőzőtségre, viszonyításra utal, és a 17. vers valóban úgy szól: „Mert a törvény Mózes által adatott, a kegyelem pedig és az igazság Jézus Krisztus által lett.” A törvény is kegyelem volt, mert kegyelemből adatott. De Krisztusban a kegyelemnek és az igazságnak a teljessége jött el. A bibliatudomány ezt a gondolati egységet tipológiának nevezi, azaz az Ószövetségben előképek, *antityposok* vannak, olyan minták, amelyekbe majd az Újszövetség teljessége töltődik bele. Ilyen előkép és beteljesedés látható a Bibliában a törvénynek és a kegyelemnek a viszonyában. A törvény Mózes által adatott. A kegyelem és az igazság Jézus Krisztus által lett.

A törvény adatott, és a kegyelemre is azt szoktuk mondani, hogy adatik, közöltetik. János evangélista itt mégis azt írja: a kegyelem és az igazság *lett*. A törvény adatott, kijelentetett, kőtáblára íratott, és mint adomány itt van velünk, közöttünk, és hitünk szerint bennünk. Szabályozza, irányítja és vezeti az életünket, és a törvényhez kapcsolódik az ígélet: cselekedd, és élni fogsz. A kegyelem és az igazság lett. *E geneto*, született. Vagyis a kegyelem és igazság Krisztus: láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya

egyszülöttjének dicsőségét, aki teljes volt kegyelemmel és igazsággal (Jn 1,14).

Krisztus ez a kegyelem. Vagyis Krisztus nemcsak elvégzett valamit, amit a mennyei Atya feljegyzett a mennyei matrikulába, az örök könyvelésbe, és a nagy-nagy nyereségért cserébe Isten nyugodtan irgalmat és kegyelmet gyakorolhat. Ami ugyan igaz, a nagy egyházatya, Canterbury Anselmus is erre építi fel egész váltságtanát: az ember adósa az Istennek, Krisztus letörleszti az adósságot, és Isten jóváírja azt a számunkra, megkegyelmez nekünk, kegyelmet kegyelemért. De valami másról is szó van, arról tudniillik, hogy az a kegyelem és az az igazság, amelyik Krisztusban lett, eljött, testet öltött, nem idegenedik el az isteni lélektől, nem tárgyiasul, nem valamiféle objektum, amit az Isten rábíz például az anyaszentegyházakra, ahogy ezt a középkor katolicizmusa hitte, és aztán az egyház osztogat belőle kinek-kinek szüksége, érdeme, igyekezete, szerzőképessége szerint. Hanem azt mondja az apostol, hogy az a kegyelem, amiért kegyelmet kapunk, az maga Jézus Krisztus.

Mindnyájan vettünk kegyelmet kegyelemből – azaz nem valamiféle érzésből, isteni indulatból, megszárásból, hanem belőle, magából. Őerte magáért és őbelőle magából. Ha visszatekintünk a mögöttünk álló esztendőre vagy esztendőkre, évekre, életutunkra, önmagunkra, csak azt a nagy titkot tudjuk kimondani-kidagogni: megkegyelmezett vagyok őerte és őáltala, vagyis őbelőle. Mit ér az életem? Ki vagyok én? Nem az vagyok, és nem annyit

érek, amit megszereztem, kiérdemeltem, kijusoltam magamnak, hanem az vagyok, aki általa vagyok, és az vagyok, aki őbenne vagyok. Azt mondja az apostol: „valakik, akik befogadták őt, hatalmat adott azoknak, hogy Isten fiaivá legyenek, azoknak, akik ő nevében hisznek. Akik nem vérből, se a testnek akaratából, sem a férfiúnak indulatjából, hanem Istentől születtek” (Jn 1,12.13). Azok az Isten fiai, akik az életük végső értelmét nem a szerzésre, nem a harcra, nem a kiérdemlésre helyezik rá, hanem a boldogító titokra, miszerint Isten szeretetéből, kegyelméből lettünk, születtünk, vagyunk azok, akik vagyunk. Amely nem fog megszűnni, nem ér véget, mert a kegyelem, ami Krisztusban jelent meg, a mienk mindaddig, amíg hiszünk őbenne.

Virágvasárnap a paradoxonok ünnepe. Jézus egész útja Jeruzsálemig diadalok diadala, mert útközben betegek gyógyulnak, halottak támadnak föl, csodálatos győzelmek születnek: még egy nappal korábban is Jerikóban megtér a vámszedő, a bűnös, aki szívét odaadja urának, királyának. Virágvasárnap, a diadal napján, az ünnepen, hozsánázó közösség veszi körbe, Jézus mégis sír, el-siratja Jeruzsálemet: „Mikor közeledett, látva a várost, sírt azon.” Miért? Az ige ezt a választ adja: „Bizony mondom néktek, hogyha ezek elhallgatnak, a kövek fognak kiáltani.”

Jézus tudja, nem sok idő, egy fél emberöltő, és már a kövek sem kiálthatnak. Mert nemso-

Élő tanúság

*„...ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak kiáltani”.
(Lk 19,40)*

kára elmondja Jeruzsálem fölött ítéletét: „Kő kövön nem marad.” A diadalmas király, a szabadító úr elsiratja a várost – de nem a köveket, nem a szép várost, nem a csodálatos templomot, hanem az élő köveket, Jeruzsálem lakóit, Isten választottjait, a szent népet. Az övéit, akik közé jött, és akik nem fogadták be.

Virágvasárnap a diadal és a könny, a föl emeltetés, a magasztalás és egyúttal a halál felé való elindulás paradoxonainak az ünnepe. A Jeruzsálemben való bevonulással nem az uralkodás, nem a győzelmek, nem az új alkotmány megszületésének hete, nem az új diadalmas világekorszak kezdődik, hanem a Magna Passio, a Nagy Szenvedés, a passió, a fájdalmak, a keresztút hete. Virágvasárnap paradoxonaiából az emberi beszéd és a kövek némaságának az ellentéte is üzenetet hordoz számunkra.

Mire való a kő?

A kő: tanúság. A kő jelölhet határokat. Még a régi magyar birtokvitákban is lehetett olyan peres anyagokat találni, ahol a birtokukért perelő felek több nemzedékkal a török hódoltság után is arra hivatkoztak: lennie kellett egy nagy kőnek, amely jelezte, hol ér véget vagy kezdődik az én földem. Az ószövetségi törvények is szigorúan büntették, ha valaki határkövet odébb mozdított, mert az lopásnak minősült. A kő határt jelöl.

Aztán maga a kő válik tanúsággá. Jákob álmot lát, a mennyek dicsőségét látja, s fölébredvén kövekből emlékhelyet jelöl: az Isten helye ez. Attól kezdve azok a kövek, amíg ott állnak, az arra járók számára isteni titkot hirdetnek.

Emlékköveket állítat föl Józsué, amikor átmegey a honfoglaló nép a Jordánon, hogy a tizenkét törzs szüntelenül emlékezzék arra, milyen nagy dolgot tett velük az Isten. Minden nép, minden kultúra köveket állít, emlékhelyeket, oszlopokat állít, hogy emlékeztessen a múltra, a nagy dolgokra. Ha megfaragják a követ, szobor, emlékmű lesz belőle.

Isten hatalmát is hirdetheti a kő. Dániel könyvében olvassuk, mikor Dániel látja a világbirodalmakat egymásra sorjázni, cserépből, bronzból, vasból, és a hegyoldalról kéz érintése nélkül alágördül egy kő, és összetöri a cseréplábazatú világbirodalmakat, megsemmisül egyik birodalom a másik után, egyik hatalom a másik után. Egy kő műveli ezt kéznek érintése nélkül. Dávid egy kis kavicsot hajított el a parittyájából, és bezúzta vele Góliát homlokát, aki talpig vasban, fegyverrel, nagy pajzzsal állt ott, és futamította meg Izrael hőseit. Nem több, egy kis kavics is hirdetheti Istennek nagyságát.

A kő azonban vád is lehet. „Ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak kiáltani.” Jézus, amikor ezt mondja, nemcsak Józsué és Jób korára utal vissza, amikor fölállították az emlékköveket, hogy Isten dicsőségét hirdessék, hanem Habakuk prófétára is, aki Izrael gyermekeit orzással, hamissággal, csellel, a másik megtiprásával szerzett vagyongyűjtéssel vádolja: „Majd a kövek megnyitják szájukat, és vádolni fognak benneteket, és felel majd rá a mestergerenda.” Azaz az embert saját házában, otthonában a saját háza köve, amiben benne él, ami ő maga, az fogja vádolni. Az az élet, amit maga köré ren-

dezett, amitől nem is tud megszabadulni, mert bűnnel, tisztátalansággal szerezte. És ha eljön az ítélet, majd a kövek kiáltanak ellene.

Lehet a kő a kísértés tárgya is. „Parancsold e köveknek, hogy változzanak kenyérré!” Micsoda lehetőség isteni hatalom megmutatására! A néma, semmire se való, legfeljebb csak az emberi alkalmazásban szimbólumul, emlékül alkalmazható követ az isteni hatalom életté, valami egészen különös matériává változtatja. Nem kell többet a köveket a szántóföldről ki dobálni, hogy jó laza legyen a talaj, mert maga a kő lesz kenyérré. De Jézus nem akarja, hogy a kőből kenyér legyen, és azt sem akarja, hogy a kövek beszéljenek.

Jézus azt akarja, hogy mi beszéljünk.

A tömeg ujjongása közepette bekiabálnak a farizeusok a sokaságból Jézusnak: „Mester, dorgáld meg tanítványaidat!” Mit is mondanak ezzel? Hogy életveszélyes dolog, amit csináltak! Jeruzsálembe jöttök, a megszállt városba. Itt van Pilátus, közeleg a nagyhét! Itt vannak a római katonák! Pilátus korábban is megtette, hogy a galileai zarándokok vérét az áldozati állatok vérével elegyítette. És ti Galileából jöttök! Mit akartok? Forradalmat? Mit akartok? Ribilliót? Mit akartok? Nem veszitek észre, micsoda kockázat ez?

Egy zsidó bibliatudós néhány évvel ezelőtt megjelentetett könyvében, korábbi, zsidók által Jézusról írt könyvekkel ellentétben szépen,

méltánylóan ír Jézusról. De hogy akkor miért kellett meghalnia, miért ítélték el, miért feszítették meg, azzal magyarázza, hogy olyan politikai szövetségbe keveredett, amelyet maga sem látott át. Jobb lett volna, ha Jézus otthon marad Galileában, ahol sikeres volt, ahol ünnepelték, ahol nagy prófétának, gyógyítónak, Isten szent emberének tartották. Kellott neki Jeruzsálemben menni! Hiszen bele se látott a különböző érdekekbe! Honnan is értette volna, hogy a hatalmasoknak, a nagytanácsnak, a farizeusoknak, a szadduceusoknak az az elemi érdeke, hogy béke, nyugalom legyen, mert az volt a tiszttük, hogy megőrizték épségben a várost.

Kellott Jézusnak odamenni? Kellott az asztalokat fölborogatni a templomban? Kellott engedni ezt a hozsannát kiáltó, pálmaággal lengető, makkabeus-forradalomra emlékeztető diadalmenetet? „Dorgáld meg tanítványaidat!” Ne avatkozzatok ti bele abba, ami itt Jeruzsálemben van! Nem értetek hozzá! – Nem érezzük sokszor, hogy mi is olyanok vagyunk, mint azok, akik látjuk az ünneplőket, a pálmaággal lengetőket, és zavar ez bennünket is? Mire való ez a kiáltás? Mire való ez az ujjongás? Mire való a dolgok megbolygatása?

Végső soron azért sír Jézus Jeruzsálemben, mert nem engedik, hogy az Isten beleavatkozzon a dolgokba. Ettől olyan feszült a virágvasárnap. Milyen gyakran elküldjük az Istent az életünkbe. Leggyakrabban az imádságainkkal próbáljuk meg őt elküldeni: „Ne avatkozz bele, Uram és Királyom, az én dolgomba.” Vagy csapdát állítunk neki. Odaviszünk egy problé-

NEM AZ A PROBLÉMA, DE
HÁTHA ISTEN ELBÍBELŐDIK
VELE

mát Isten elé: „Uram itt van, kérve kérlek, térdre hullva könyörgöm, oldd meg ezt a problémát az életemben, segíts meg engem ebben.” Pedig nem az a probléma, de azt gondoljuk, hátha Isten odamegy, mert ő könyörül, irgalmas, és ott elbábelődik vele.

Hányszor próbáljuk Istent elterelni, s mikor nem hagyja magát, és beleavatkozik, akkor azt mondjuk küldötteinek – mert Isten mindig küldöttekkel, szolgálkkal, eszközökkel, mindig emberek által cselekszik az életünkben –: hallgass, mi közöd ehhez, minek ártod magadat ebbe bele! Még tán a szájára is verünk. Még tán rosszat is teszünk vele, aztán vállat vonva mondjuk, minek avatkozott bele! Minek jött ide! Becsültem, szerettem, tiszteltem – ott a távoli messzeségben.

„De ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak kiáltani.” Paradox módon kétféleképp fognak kiáltani. A kövek dicsőíteni fogják az Istent. Pedig az ószövetség szerint nem a néma kő, nem a néma fa, hanem az élő szív dicsőíti az Urat. Nagy megaláztatás lesz az ember számára, ha helyette a kő dicsőíti Istent, mert Isten sosem marad dicsőítés nélkül. Ha mi nem, akkor majd az ég és a föld, a csillagok, a néma világegyetem teszi meg. Erről beszél a nyolcadik zsoltár, hogy Istent dicsőíti a teremtett mindenség, a Nap, a Hold, a csillagok, az egész teremtett univerzum. Az univerzumot mi néma úrnek szoktuk nevezni. De a zsoltáros azt mondja: A néma úr szája tele van Isten dicsőítésével. Csak a miénk nincs? Csak a mi szívünk nincs?

Ha szükség lesz rá, a kő vádlóan is tud és

fog szólni. Ahogy Habakuk próféta szól: Nem tudod otthon nyugton álmra hajtani a fejedet, mert a saját lakásod köve, téglája, fája, vakolata vádol téged. Amiben benne élsz, amit nem tudsz magadról lehámozni, mert az te magad vagy, hiszen arra tetted föl az életedet, azért él-tél, dolgoztál, az életed munkája, eredménye, gyümölcse.

Ó, Uram, mit kell tennem, hogy ne vádoljon, ami az enyém, hanem téged áldjon? Ó, Uram, milyen legyenek, hogy az én szívem ne néma kő legyen, hanem az én életem istendicsőítő élet legyen? Mennyiszer hallgatunk, amikor szólnunk kellene! Mennyiszer vagyunk némák, mi-kor Istent dicsőítenünk kellene!

Csak ennyit: engednünk kell Istent beleavatkozni az életünkbe. Csak egy csendes megál-lásra, egy mély, igazi, szívből jövő imádságra van szükségünk, csak annyit kell mondanunk: Jöjj, Királyom, Jézusom, szívem, íme, megnyi-tom. Nem küldelek ide-oda, nem az offshore cégekbe kihelyezett problémáimmal izgatlak, gyere hozzám, avatkozz bele az életembe. Ments meg engem, szabadíts meg ettől a halá-los, kőszzerű némaságtól, hogy nem tud a szí-veimből istendicsőítés fölfakadni. És nemcsak a szavak istendicsőítését, hanem az életét is add meg nekem. „Bizony mondom nektek, hogyha ezek elhallgatnak, a kövek fognak kiáltani.”

Ha Isten megadja nekünk azt a nagy kegyel-met, hogy keménységünk, makacosságunk, gya-kori hitetlenségünk, kicsinyhitűségünk ellenére mégis belép és beavatkozik az életünkbe, és el-

hozza megváltása kegyelmét, akkor viszont mi leszünk gazdái a néma köveknek. Akkor a mi kezünkben, a mi akaratunkból a kövek is úgy állíttatnak föl, úgy rakatnak egymásra, úgy helyeztetnek el emlékül, jelül, templomul, hogy Istent dicsőítsék.

Legyen a mi kiáltásunk: Jöjj hát, Uram! Szabad vagyok arra, hogy beavatkozz az életembe, hogy nekem add megváltásod, s engem, aki hasonlatos vagyok a néma kőhöz, Szentlelked hatalmával élő kővé tégy, templomod, dicsőséged élő kövévé, aki rólad beszél, és neked énekel.

Agónia és töredelem

„Bizony mondom neked: Ma velem leszel a paradicsomban.”

(Luk 23,43)

Az ógyház életének kutatói megfigyelték, hogy az első keresztyén nemzedékek igen ritkán használták a kereszt szimbólumát. Az őskeresztyének szívesebben használták a hal, a galamb, a hajó jelét és sok más szimbólumot, a kereszt jele csak a második század végétől vagy a harmadik század elejétől terjed el körükben. Az első században a kereszt inkább afféle gúnyrajz, mint a Pompeiben talált grafiti, amelyen egy keresztre feszített szamarat lehet látni alatta az írással: Ez a keresztyének istene.

De a tartózkodás oka nem a szégyenkezés volt az első keresztyének körében, inkább keresztben rejlő nagy titok. A keresztyének soha nem szégyellték a keresztet, olyannyira nem, hogy akár a mártíriumot is vállalták, életüket adták halálra a Krisztus melletti bizonyágtételért. A kereszt ábrázolásától, szimbólumként,

jelként való használatától viszont a kereszti mélységes misztériuma visszatartotta őket. Tertullianus egyházatyja a második században, amikor isteni titkokról beszél, így mondja egy helyen: Megfeszítették az Isten fiát? Lehetséges ez? Lehetetlen! Hiszem, mert lehetetlen.

Lukács evangéliumának elbeszélése is mutatja, hogy a kereszthalál nagy titka talányos drámában bontakozik ki, amelynek részletei azt is felfedik, hogy az ember szíve, tudata, lelke nem tudja fölfogni, hogy Isten Fia meghalt a kereszten.

A Megfeszített agóniáját részvét és együttérzés is körülveszi, a síró asszonyok, a némán követő tanítványok együttérzése azonban a Koponyák Hegyére érkező a háttérbe szorul, közvetlenül a kivégzéskor már a gúny, a megaláztatás hangjai dominálnak. Ez mutatja a halál, mindenféle halál botrányát.

A vesztést és az elveszött élő ember soha sem tudja szeretni. Csak sajnálni tudja, megindulni tud rajta, mivel nem tudja megmenteni, az élők között tartani. Ilyen a mi kultúránk is: a meghalót, a szenvedőt elrejtjük, tapintatosan elfüggönyözzük, öregotthonba, elfekvőbe tesszük. Nemcsak azért, mert nem tudunk szembesülni a meghalás rettenetes drámájával, hanem mert a szívünk mélyén ott a rettenetes titok: az élő nem tudja szeretni a meghalót, mert tükröt tart elénk, amiben saját életcsődünk jelenik meg. A börtönök pincekamrájában végre-

AZ EMBER NEM TUDJA
SZERETNI AZ ELVESZÖT,
MERT A SAJÁT BUKÁSÁT
LÁTJA BENNE

hajtott kivégzések vagy az életfogytiglani elzárások egy intelligensebb kultúra megoldásai arra, amit egy nyersebb kultúra a szenvedő, bitófára akasztott gúnyolásával intéz el. De akár kifinomultabb, akár durvább és megdöbbentőbb a módszer, a szív eme mérhetetlen és rettentő mélységét semmi nem tudja megszüntetni vagy eltakarni – az ember nem tudja szeretni az elveszőt, mert a saját bukását látja benne.

Éppen ezért az áldozat nagyon könnyen bűnbakká válik. Van ugyan egy vékony határvonal az önként meghozott áldozat, a tiszteletre, megbecsülésre méltó áldozat, az önfeláldozás nagy gesztusai, valamint a bűnbakképzés között, de mindig azok lesznek a bűnbakok, akik alkatuknál fogva amolyan áldozati típusok. A bűnbak az, akire ráteszi az ember minden nyomorúságát. A bűnbak az, akit büntetlenül el lehet verni, akit ki lehet csúfolni, akit meg lehet köpdösni. A bűnbak az, akire azt is rá lehet terhelni, amiért ő nem felelős.

Így volt ez a régi Izraelben is, ott azonban nem ember volt a bűnbak, hanem egy kecske, akire, úgymond, rátették a nép minden bűnét, és kikergették a pusztába. Ehhez a civilizált, intelligens megoldáshoz képest mi, modernek, barbárok vagyunk. Mert köztünk is vannak bűnbakok: a családban, a baráti körben. Találunk bűnbakot, ha csődbe megy egy vállalkozás, ha nem úgy megy az ország sorsa, ha bekövetkezik egy történelmi katasztrófa. De *min-*

MÉG A SZENVEDŐK SEM
TUDNAK EGYMÁS IRÁNT
SZOLIDÁRISÁK LENNI

dig a másik a bűnbak. Sosem én, mindig valaki más: aki nem tud védekezni.

Jól mutatja az ember szívének e rettenetes mélységét a kereszt dombján, a megfeszített nagy drámájában az átkozódó lator esete is. Ő sem tudja másképp gondolni: Szabadítsd meg magadat, minket is! Ezt mondják a kereszt tövében a főpapok, a kivégzést végző római katonák, a hóhérok. Kivégző és kivégzett, ítélő és elítélt, szenvedő és szenvedést okozó, fönt levő és lent levő ugyanazt mondja. Gúnyolódik a kivégző, és gúnyolódó a résztárs, a vele együtt megfeszített. Még a szenvedők sem tudnak egymás iránt szolidárisak lenni. Azt vélhetnénk, ha már én is szenvedek, ha már én is belekóstoltam a kiszolgáltatottságba, a rettenetes fizikai fájdalmakba, ha már engem is arcul ütött a halál, leköpött az elmúlás rettenete, akkor én már megértem a szenvedőt, már mellé tudok állni, akkor én már megfogom a kezét, és ő is az enyémet. De nem, az agonizáló ugyanúgy gúnyolódik, csikorgatja a fogát, és átkozódik, és ítéletet mond, mint azok, akik ott vannak a kereszt körül.

E nagy drámában hangzik föl egy másik hang, mégpedig a jobb lator szájából, aki megdorgálja megfeszített társát, mondván: „Istent sem féled-e te? Hiszen te ugyanazon ítélet alatt vagy, és mi ugyan méltán, mert a mi cselekedetünknek méltó büntetését vesszük, ez pedig semmi méltatlan dolgot nem cselekedett.” És nem

elégszik meg ennyivel, hanem így folytatja: „Uram, emlékezzél meg énrólam, amikor eljössz a te országodban.”

Ez a lator nemcsak megvédi Jézust, nemcsak egy igazságot mond ki, hogy ti. Jézus ártatlan, mi pedig méltán szenvedünk, nemcsak azt mondja, jobb lenne most hallgatni, mert ártatlan ember szenved a kereszten. Ez a lator bűnbánó is, mert így kiált fel: Emlékezzél meg rólam, amikor eljössz a te országodban! Ez a bűnbánat igazi mélysége.

Nem az a bűnbánat, ha azt mondja az ember: méltán szenvedek, engem is jogosan ér a büntetés. Nem az a bűnbánat, ha ki tudja mondani az ember: ó, jaj, az én vétkeim, bűneim, nyomorúságom, lázadásom, keményszívűségem miatt zárja be Isten az életünket a halál közé, és méltán veszünk el mindannyian, és méltán halunk meg mindannyian, legyünk hát szolidárisak, fogjuk meg egymás kezét mi halálba süllyedők. Ez nem bűnbánat, ez a kétszerkettő logikája. Ez így van. Ehhez nem kell nagy ész, ehhez nem kell a szívnek összetörettetnie, mert ez tény. Nem kell töredelmes szív ahhoz, hogy megállapítsuk, meddig él az ember, elég egy séta a temetőben. Nem kell töredelmes szív ahhoz, hogy az ember bevallja, vétkeztem, ha rápirítják. Megmutatják azt a tények, megmutatja azt az életünk csődje. A bűnbánat ez: „Emlékezzél meg rólam, mikor eljössz a te országodban.” Miért? Mert amikor bűnbánatról beszélünk, nemcsak a vétkek megnevezéséről, fölsorolásáról beszélünk, arról, hogy én is el tudom már mondani, amit más is tud

rólam, én is ki tudom mondani, amit más mindenki tud már régtől fogva, és Isten végképp tudja mindig. Amikor bűnbánatról beszélünk, azt kérdezzük, hogyan találunk utat az irgalmas Istenhez. Mert emberileg számunkra az utat a szívünkben az Isten kegyelméhez a bűnbánat nyitja meg, a szív összetörettetése, a *contritio cordis*, amikor nemcsak azt mondom ki, hogy én vétkes vagyok, ő pedig ártatlanul szenvedett, hanem azt is mondom: Uram, könyörülj rajtam, emlékezzél meg rólam, amikor eljössz a te országodban.

A bűnbánat nyitja föl az ember szemét, hogy meglássa, ki ő maga valójában. A bűnbánat nyitja meg az ember szívét, hogy ki tudja mondani, amit a bűneset óta nem tud kimondani a maga természeti állapotában, hogy Istenre vagyok ráutalva, tőle függ a létem. Hiszen az a bűn, ha az ember elhiteti magával, jó vagyok én magamban, megállok én magamban. Ha az ember elhiteti magával, Isten vagyok én magamban. Aminek a vége a golgotai szemétdomb, rajta a bitófával, azaz az el- és kikerülhetetlen halál, amivel mindannyian szembenézünk. Az a rettenet, amivel nem tudunk megbirkózni, legfeljebb eltakarjuk a szemünk elől, legfeljebb kigúnyoljuk, leköpködjük, és úgy teszünk, mintha erősek, hatalmasak, örökletűek lennénk. Holott minden attól függ, hogy Isten megemlékezik-e rólam, szeret-e engem. Minden attól függ, megkönyörül-e rajtam.

Mit kell igaz bűnbánattal megbánni? Az Isten-nélküliséget. S ha ezt megbánta az ember, többé nem akar Isten nélkül lenni. Uram, em-

lékezzél meg énrólam, mikor eljössz a te országodban.

Milyen megrendítő és megalázó, hogy egy lator, egy hétpróbás gazember, egy gyilkos a Jézus Krisztus védője a kereszten. Nem a művelt és jogtudós Pilátus, nem a törvény ismerői a nagytanácsban, nem a Jézus mellett esetleg tanúskodók, akik nincsenek, elfutottak, gyáván szemlélődnek távolról. Egy lator a védőüggyvéd.

De az Isten kegyelme mélyebb minden emberi gonoszság mélységénél, mert az Isten nagyobb a mi szívünknel. Nagyobb és mélyebb. És nagypénteken a kereszten evangélium hangzik: „Ma velem leszel a paradicsomban” – mondja Jézus. Hogyan? Hát ő még „szálla alá poklokra”. Hát ő – ahogy Péter apostol mondja levelében –, a tömlöcben levő lelkeknek fog prédikálni. Hogyan a paradicsomban? Vannak bibliamagyarázók, akik megpróbálják a szöveget kiigazítani, és a „ma” szócskát előbbre teszik, mintha Jézus azt mondta volna: Bizony ma mondom néked, velem leszel a paradicsomban – de ez méltatlan variálgatása a szövegnek. Ma velem leszel a paradicsomban.

Egy másik titok nyílik meg ebben, amelyet talán akkor értünk, ha földézzük Jézusnak a testvérét, Lázárt sirató Mártához intézett szavait: „Én vagyok a feltámadás és az élet, ha valaki hisz énbenem, ha meghal is él.” Ez azt jelenti, hogy az eljövendő élet, amit Isten a Krisztusban nyer meg a számunkra, nem a halál

után kezdődik. Nem úgy van, hogy meghalunk, átmegyünk egy kapun, egy alagúton, átmegyünk a halálon, és az igazi élet ott van. Az új élet, az örök élet itt kezdődik a mulandó életben. Még ma velem leszel a paradicsomban. Szükségtelen bármiféle metafizikai spekulációba bocsátkoznunk: hogy van Jézus egyszerre a mennyben és a pokolban? Hogy lehet vele egyidejűleg a paradicsomban ez a nyomorult lator, hiszen még nem következett be a testeknek feltámadása. Az új élet, az örök élet nem a halál után kezdődik, hanem elkezdődhet itt, a mulandó életben, ha az ember bűnbánattal és töredelemmel kimondja: Isten nélkül éltem, bánom, nem akarok Isten nélkül élni. El tudtam jutni a szívem legmélyebb mélységéig, s megrendültem attól, milyen iszonyat van ott. Uram, a te mélységedig akarok eljutni, oda, ahol nyilvánvalóvá válik, hogy a te irgalmad, szereteted több, mint a mi szívünk.

Jézus ígérete kétezer év után is mindazoknak szól, akik a bűnbánaton keresztül megteszik felé ezt a lépést. Mert immár minden elkészítettett. Az ő teljességében ott van a bűnbocsánat, a szabadulás, és ott van az igazi élet. Merjünk mi méltatlanul élni, méltatlanul gondolkodni, méltatlanul érzni ma a Jézus ügyvédei lenni, s kimondani: mi mind méltán szenvedünk, de ő ártatlan. Emlékezzél meg, Uram, én rólam, amikor eljössz a te országodban.

„Még ma velem leszel a paradicsomban.”

Elmélkedés
húsvét
ünnepére

„Amiket szem nem látott, fül nem hallott és embernek szíve meg sem gondolt, azokat készítette Isten az őt szeretőknak.”

(1Kor 2,9)

Ma Isten legdicsősegebb hatalmát ünnepeľjűk: azt a nagy *csodát*, amit maga a feltámadott Krisztus mond a Mennyei Jelenésekről írott könyvben: „meghaltam, és íme élek”; azt a nagy *reménységet*, amit Jézus ígér a testvérét gyászoló Mártának: „aki hisz énbennem, ha meghal is él”; és azt a boldog *tapasztalatot*, amire vallomásos hittel feleljűk: „Jézus él, mi is élűnk.”

Amikor azt mondjűk: a feltámadás Isten legdicsősegebb hatalma és reményt adó csodája, egyűttal azt is mondjűk, hogy ez az ember legnagyobb boldogsága. Mert van-e nagyobb boldogság, mint eljutni arra a boldog hitre, boldogító reménységre, amelyet Erdély nagy teológusa, Tavaszgy Sándor Trianon tragédiája után úgy nevezett: derűlt jövőbenezés. Ami nem csupán a holnap kedvező kilátásait jelenti, hanem az örökkévalóság távlatát is – abból tekintve a holnapot, a következű pillanatot is boldog szívvel lehet hordozni.

(szem)

A húsvét napján Jeruzsálemből távozó két embernek – mivel az Emmausba, úticéljűkhöz vezetű út arra visz –, el kell haladniuk a vesztűhely mellett, ahol két napja mesterűket, Jézust – reménységűk minden forrását – kivégezték. Minden összeomlott a két tanítványban, s a romokból is csak a Golgota rettenete világlík feljűk az úton.

Mit lát a mi szeműnk? Szép énekűnkkel felelnek sokan: „Csak változást és romlást lát a szem”, anélkül hogy hozzátennék: „Változha-

atlan, ó, maradj, velem!” Csak azt látjuk, amit az emberi világ iszonytató törekvése fölhalmoz: világtörténelmi ámokfutások roncsait, gigászi vállalkozások kudarcait, embermilliók értelmetlen pusztulását, nagy távlatok rettentő beszűkülését, s végül mindegyre a Koponyák hegyét – aki hazafelé tart, aki itt van ebben a világban, annak el kell haladnia mellette.

A tanítványok emlékeiket mesélik egymásnak: szót szóba öltenek, felidézik Jézus nagyságos dolgait, boldogító ígét, kitüntetett nagyszerűségét, gyalázatos elárultatását, szégyenletes perét, mindent porba döntő halálát. Lukács evangélista tapintatosan fogalmazásában: a hazafelé tartó két tanítvány párbeszédet folytat, egyik szót hozzátoldják a másikhoz, körbejárják a dolgot. Ám mindig csak ugyanoda lyukadnak ki, amit majd a nekik megjelenő Feltámadottnak is mondanak: pedig mi azt reméltük, hogy ő hozza el a váltásgot, és mindazáltal harmadnapja történtek ezek.

Mit hall a mi fülünk? Csak azt, amit mi is annyiszor mondunk: *Pedig...* Mennyi csalódás és lemondás van ebben, és harag is. Jézus nem kertel, és nem olyan tapintatos, mint az evangélista, így szól hozzájuk: micsoda szavak ezek, amelyeket egymással váltotok – szó szerint fordítva –: amelyeket egymáshoz vágtok?

(fül)

(szív)

Az emmausi tanítványok és a mi esetünkben is egyre tart minden: amit a szem lát, a fül hall, bizony, azt gondolja a szív is! De még inkább megfordítva: amit a szív gondol, csak azt látja a szem, és csak azt hallja a fül. Ami az emmausi úton történik, ritka pillanata egyébként az emberi életnek! Mert nagy dolog az, ha egyre mutat az érzékelés, a fogalomalkotás és a képzelőerő, egyre tart az emlékezés és az előretékinés, együtt itt ebben a pillanatban múlt és jövő! De amilyen ritka ez a pillanat, olyan szomorú is. Az emmausi tanítványok kétségbeesettek és rezignáltak. Felidéznek ugyan, ami reggel történt: „valami asszonyok jöttek, és azt mondták, angyalok jelenését látták, kik azt mondják Jézus él”, ám máris következik a *de*. Mert csak azt látják és hallják, amit a szív gondol. Mivel a szívük rest, nem ismerik fel a melléjük lépő Jézust: sem alakját, sem hangját, nem ismerik fel, mert nincs ott a szívük gondolatában, hogy föltámadott, és él, ahogy az angyalok mondták az asszonyoknak.

(rest szív)

Amikor a jó hírt halljuk, s reményre gyuladnánk, lehúzz minket rest szívünk. Amikor Jézus így korholja tanítványait: „rest szívűek”, szó szerint azt mondja: nehéz szívűek. Ismerős feddés ez, a próféta is így szól: „megkövéredett e népnek szíve, és füleikkel nehezen hallanak, és szemeiket behunyják, hogy szemeikkel ne lássanak, füleikkel ne halljanak, szívükkel ne értsenek, és meg ne térjenek... és meg ne gyógyítsam őket!”

Ezt a feddést mi magyarok, nehéz történelmi sorsunk okán, szívesen utaljuk át gazdagabb, sikeresebb, kövérebb népek számára: azoknak, akik történelmi jó sorsuk okán büszkék és gögősek. Ha Európa gazdagabb vidékein járunk, csodálkozva látjuk: mennyire kiüresedett a hitre való készség, szinte csak foszlányai élnek a keresztyénségnek – mert öntelt, elégedett, kövér szívű a nép. De a keserű és lemondó szív is képes arra, hogy ne lásson és ne halljon, hogy ne értsen – nem rátartisága, nem-törődöm öntetszelgése okán, hanem megkeseredettsége folytán. A keserűség lehet éppoly súlyos teher, mint a dölyf.

Mit hall a rezignáltságban, lemondásban megrestült szív? Hiába neked igyekezned, te gyenge vagy, hiába neked jóra törekedned, te szegény vagy, hiába neked nagyot álmodnod, te magyar vagy! Minden összeomlott, pedig mi igyekeztünk, semmi sem sikerült, pedig nagyon hittünk benne, csőd az életünk, nekünk innen el kell menni, pedig szeretjük a hazánkat. Mi a reménytelen lemondásba, a pedig-lét-be zsírosodtunk bele.

A húsvét nagy csodája: benne jut végső kiteljesedésre az, amiért Krisztus testet öltött és közöttünk élt: végső állomásához érkezik az a hatalmas isteni tett, amellyel ő belép a tőle elszakadt, ellene fellázadt, vele gögösen szembeszegülő vagy tőle rezignáltan elforduló ember világába, amellyel beavatkozik életünkbe. Isten a feltámadást, e megmentő,

(amit Isten elkészített)

szeretetét teljességre juttató, bűnöst megszabadító, új életet adó csodát készítette el.

Jézus beleszól az Emmausba igyekvő tanítványok beszélgetésébe, melléjük szegődik, kifaggatja őket, mintha ismerettséggel nem bírót, távolról jött zarándok lenne, s elmagyarázza tanítványainak százszor hallott, és mégsem értett igék és ígérek értelmét: avagy nem ezeket kellett-e szenvednie Krisztusnak és úgy mennie be dicsőségébe?

Nincs nagyobb csoda, mint mikor Krisztus magyarázza meg önmagát. Így szól bele az életünkbe. Ha csüggeteg vagy, ha lehúz baljós öntéleted, nem azt mondja, hogy te nem is vagy olyan kicsiny, szegény, elesett, öreg, gyenge, senkinek sem kellő, hanem magáról szól, mert csak őbenne hallhatod meg Isten élettámasztó igéjét: hogy legyen és lett!

Amikor a feltámadott Jézus az emmausi házban megáldja és megtöri a kenyeret, mintha pikkely esne le tanítványai szeméről, felismerik. Istent ott kell meglátnunk, ahol hallanunk is kell – az életünk kellős közepén, ahol a magunkét mondjuk, ahol az életünket éljük. Ott kell őt meglátnunk a házunkban, mert ha ott van, hazánk is lesz. Ott kell őt látnunk, ahol megszegjük a kenyeret, az asztalunknál, az életünk legbenső terében, mert ha nincs ott, csak ennivalónk lesz, de áldott kenyérünk sosem. Mert a ház általa lesz haza, és az ennivaló az ő áldásában lesz kenyérré. Ott kell őt megkérlelnünk az estében, hogy térjen be hozzánk, mert nélküle csak szüntelen alkony lesz életünk, de vele az éjszakára bizonyosan hajnal érkezik.

NINCS NAGYOBB CSODA,
MINT MIKOR KRISZTUS
MAGYARÁZZA MEG
ÖNMAGÁT

Hát nem gerjedezett a mi szívünk...?”
– mondják egymásnak a felismerés csodájában a boldog emmausiak. Addig Jézus tanítványait feddő beszéde érvényes: miféle okoskodások támadnak szívetekben? Világok, álmok, tervek, nagyszerűségek, képzetek – és lemondás, keserűség, pedig-beszéd, jövőendő látomások helyett örökös múlt idő. De Isten azt készítette el, amit az ember szíve még csak sejteni sem sejtethetett, fantáziálni sem fantáziálhatott: a halottból élő lett, a vereségből diadal, a kudarcból győzelem, a keserűségből gyógyulás, halálból élet, a mulandóból örökkévaló: feltámadás. Mert az Isten nagyobb a mi szívünknel.

Hát nem gerjedezett a mi szívünk? Ujjongjunk az emmausi tanítványokkal, amikor Jézus megtöri a kenyeret, amikor beleszól az életünkbe, gerjedezzon a szívünk, mert szeretett minket. Akár kövér, akár rest a szív, egy a baja: nem tud szeretni. Boldog az, aki átéli, Isten szerette és szereti őt. Mert akkor tud viszontszeretni, s legnagyobb mélységig boldogító igéje lesz: amit a szívem meg sem gondolt, azt készítette nekem az Isten.

Jézus mennybemenetelének nemcsak az ünnepe, áldozócsütörtök, hanem a ténye is megfakult. Egyre kevesebb helyen, egyre kisebb részvétellel idézik föl a keresztyének is, hogy a mindhalálig engedelmes, halálon győztes Fiúnak minden név fölött való név adatott (Fil 2,9).

(fölgerjedd szív)

**Gondolatok
áldozó-
csütörtökről**

*„...és együtt ültetett
a mennyekben.”
(Ef 2,6)*

A feledés gyakorlati oka lehet például az, hogy az áldozócsütörtök idején jórészt már pünkösdre figyelünk, vagy hogy hétközi napra esvén nem válhatott nagy ünneppé az oly sok tavaszi egyházi nagy ünnep között. A feledés igazi oka azonban ennél jóval mélyebb és összetettebb – erre eszméltet rá a Efézusi levél is.

Krisztus testet öltése, földi élete, halála, feltámadása és az Atya jobbjára való ülése „Isten kegyelmének felséges gazdagságát” fejezi ki. A feltámadásban és mennybemenetelében megdicsőült Jézus az a gazdag Jézus, aki „fölmenvén a magasságba, foglyokat vitt fogva, és adott ajándékokat az embereknek” (Ef 4,8). A mi hívő tudatunkban a szegény Jézus áll az előtérben, az a Jézus, aki velünk oly módon volt szolidáris, hogy osztozott sorsunkban. „Szegénnyé lett érettünk” – idézzük az ígét, de elfeledjük: gazdag lévén lett érettünk szegénnyé, hogy mi azáltal meggazdagodjunk (2Kor 8,9). Áldozócsütörtök első nagy üzenete: a gazdag Jézus is szeret minket!

Jézus földi életében és halálában Isten közelségét látjuk. Jézus mennybemenetele sokak számára Isten távolságát jelenti. Márpedig nekünk a közeli, az ittlévő, az imminens Isten kell. Amikor azonban így gondolkodunk, elfeledjük, hogy Jézus földi élete nemcsak Isten közelünkbe jövő szeretetét mutatja meg, hanem azt is, hogy milyen messze voltunk-vagyunk mi a közellevő Istentől: tanítványai nem értik, honfitársai kiközösítik, a politikai-vallási vezetés halálra adja; igazat mond az apostol:

„természet szerint harag fiai valánk”. A fölemeltetett Jézusban éppenséggel nem Isten távollétét éljük át, hanem az Atya és Fiú szeretetkapcsolatában való részesevé, mert Isten „vele együtt támaszt fel, vele együtt ültet a mennyekben”. Áldozócsütörtök második nagy üzenete: Krisztus által az örökkévaló szeretet részesei leszünk.

Áldozócsütörtök Isten szuverenitásának ünnepe – csakúgy, mint minden nagy ünnepe az üdvösség történetének. A szabad és boldog Isten szabad és hatalmas arra, hogy mennyei dicsőségben részesítse a bűn miatt halandó emberi testet is, melyet a Fiú magára vett. S a feltámadott ebben a köztük már nem lévő, érzékeink számára meg nem fogható mennyei-lelki testben uralkodik örökre. Egy ógyházi himnusz szép sorai ezt így fejezik ki:

„Peccat caro, mundat caro,
Regnat Deus Dei caro.”

„Testben megtisztította, mit a test vétkezett,
Isten teste által uralkodik Isten.”

Az ítéletre visszajövő Fiú azokhoz tér vissza, akiknek testi-lelki embervalóját magára vette, s azt le nem vette: az övéihez jön. Feltámadást igazán csak azért remélhetünk, mert a Feltámadott felvétetett az Atyához.

A Szentlélek közössége

*„Az Úr Jézus Krisztusnak kegyelme és az Istennek szeretete és a Szentléleknek közössége mindnyájatokkal.”
(2Kor 13,13)*

Mi előbbre való? Az egyén vagy a közösség? Lényeges kérdés ez, ugyanis nemcsak az emberi közösségek, a népek közössége, egy-egy ország közössége, egy-egy család közössége, hanem maga az egyház is abban a kísértésben van, hogy szélsőségek felé vigye a közösségnek, jelen esetben az egyháznak, a gyülekezetnek és az embernek viszonyát. A talán ma legdivatosabb egyik szélsőség szerint: előbb az én, aztán a közösség. A másik, ma kevésbé ismert, de itt-ott jelenvaló szerint: előbb a közösség, aztán az én.

Amikor a negyedik században véget értek a nagy keresztyénüldözések, Észak-Afrikában, ahol akkor virágzó keresztyén közösségek éltek, egymásnak feszült ez a két felfogás. Az egyik tábor, csupa hiteles, becsületes, tisztességes, mártíriumot és áldozatot hozó keresztyén azt állította: akik elbuktak az üldözés alatt, akik fenyegetés miatt megtagadták a Krisztust, méltatlanná váltak arra, hogy keresztyénnek nevezék őket. Főleg azokat a papokat tartották méltatlannak a keresztyén névre, akik a hatóságok utasítására beszolgáltatták a szent iratokat, többek között a Bibliát is. Úgy vélekedtek, az ilyenek elárulták a Krisztus ügyét, nem képviselhetik az Anyaszentegyházat, nem lehetnek egy közösség hiteles és méltó vezetői. A Zsidókhöz írt levél 6. részét idézték: „Mert lehetetlen, hogy akik elestek, ismét megújuljanak.” Ez a látás vezetett oda, hogy ha bukott pap keresztelt valakit, újra kellett keresztelni. Ebben a felfogásban nyilvánvaló a pozíció: Előbb én, aztán a közösség. Attól függ, milyen a közösség, hogy milyen

vagyok én, és milyen vagy te. Ha a közösségben van bűnös, bukott, tisztátalan, akkor a közösség is bűnös, bukott és tisztátalan.

Ezzel a fölfogással szállt szembe Augustinus, a nagy egyházatyja, aki éppen a fordítottját állította: az egyház szentsége minősíti az egyént. Nem a méltó vagy méltatlan, hiteles vagy hiteltelen szolgák, hanem az egyház, a közösség közli velünk a kegyelmet. Előbb a közösség, azután én. Mivel a közösség szent, lehet reményed arra, hogy e közösség tagjaként megszenteltetsz, megújulsz, megkapod az új élet ajándékát – a közösség által. A középkor folyamán Augustinus nézete volt a mérvadó. Az egyház közölte vagy vontta meg a kegyelmet. Az egyház hitelesítette az ember keresztyéni mivoltát. Nem volt más út Isten kegyelméhez, mint az egyház szervezett, rendezett közösségén keresztül. A középkor magányos misztikusai, az eretnekség árnyékában élő és sokszor eretnekké, egyházszakadárá váló lelki kisközösségek képviselték az ellenpólust. Ők a nagyegyház bűnös, világias, korrupt, hataloméhes testületnek tartották, amelyből ugyanúgy ki kellett vonulni, menekülni, mint a bűnös világból.

A reformáció idején aztán újra föllángolt a vita, és reformátoraink két tűz közé kerültek: amikor az egyház megújításának szükségéről beszéltek, a nagyegyház, az akkor fönnálló institúció úgy vélte, a reformátorok az Isten népe közösségét fogják darabokra tépni, a magányos, egyéni szenteskedők oltárára odaáldozni. A radikális rajongók viszont azt vetették a re-

formátorok szemére, hogy nem elég következetesek, merthogy a reformátorok az egyházat akarták megújítani. S ez a vita mindmáig dúl.

Hogy is van tehát? Előbb van, volt az egyház, amelybe én belekerültem, ott megtértem, a Krisztus kegyelmét elfogadtam, az Atya szeretetében részesültem, de ez a közösség tulajdonképpen nélkülem is meglenne? Ha nekem nem kell az egyház, az egyház nélkülem is meglesz? Én csak egy kis plusz-szám vagyok a listán, odaírható, kihúzható, a mérlegen nem nagyon változtatok? Vagy éppen fordítva? Azok, akik megtalálták a kegyelmet, megízlelték a szeretetet, azok ilyen-olyan, de főképp gyakorlatias okokból közösséget hoznak létre, ezt elnevezik egyháznak, és ezt azért tartják fenn, azért működtetik, hogy ebben a közösségben, a közösség által hitükben megtartassanak?

Az első esetben a hívő úgy érzi, jövője, üdvössége, földöntúli sorsa a közösségtől függ. Ha onnan valami oknál fogva kikerül, az egyenlő a lelki halállal. Előbb az egyház, aztán te. Kiközösítettek, vagy nem tudok beilleszkedni a közösségbe, oda az üdvösségem. A másik esetben a hívő a legeslegkisebb kényelmetlenség esetén otthagyja a gyülekezetet, s keres magának, vagy éppen szervez magának egy újat. Előbb én, aztán a közösség. Az első esetben a közösség azonos az üdvösséggel. A másik esetben a közösség a hívők „vállalkozása”, amiből bármikor ki lehet vonni a befektetett tőkét. Hol hát az igazság?

Az apostol válasza: „...és a Szentléleknek közössége mindnyájatokkal”. *Mindnyájatokkal!*

A Biblia szóhasználata szerint közös az, amit a közösség tagjai megosztanak egymással és mindenkivel a közösségben. A hívő ember közösségben, részesedésben tapasztalja meg a szent életet. De közös az is, amit maga a Lélek oszt meg velünk. Mit is?

Mindenekelőtt és mindenekfölött az Úr Jézus Krisztus kegyelmét osztja meg a Lélek. A keresztyén közösség a kegyelem közössége, vagyis a megkegyelmezett bűnösök közössége. Azoké, akik kegyelemből élnek. A kegyelemnek közöttünk senki nem lehet birtokosa, csak megajándékozottja. Ebben áll a különbség az ember és a keresztyén ember között.

Sokat szorongunk amiatt, hogy mit nyerhetünk, és mit veszíthetünk. Az életnek valóban vannak olyan pillanatai, amikor úgy érzi az ember, mindent elvesztett, minden kipörög a keze közül. Ami az enyém lett, a másik még elveheti tőlem. De a keresztyén ember nem így látja a világot! Mert nem akkor szerencsétlen, ha esetleg mindent elvesztett, amit szerzett, nem akkor boldogtalan, ha minden elvész, amit egy élet munkájával összeszedett magának. Akkor szerencsétlen és boldogtalan, ha nem lesz az övé, amit csak ajándékba kaphat, amit csak Isten adhat meg neki. Ez pedig az ő kegyelme.

Amikor Péter apostol pünkösdi prédikációjában a jeruzsálemi csodálkozókhöz így szól: „Térjete meg és keresztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztus nevében a bűnöknek bocsánatára és veszítek a Szentlélek ajándékát”, akkor Isten ígéretére, elhívására utal, Isten kegyelmére, Isten ajándékára. Egyedül azért ér-

demes keresztyénnek lenni, mert ajándékot kapunk. A kegyelem ajándékát, amelyet senki és semmi el nem vehet tőlünk. A kegyelem közösségében minden különbségünk, megosztottságunk ellenére, bárhonnán jöttünk, bármit gondoljunk a világról, bármennyi erőnk, képességünk legyen, akár gyermekek, felnőttek, vének, férfiak, nők vagyunk, mindannyian megajándékozottak vagyunk.

Ahol eltűnik ez a csoda, hogy testvérek, az Atya gyermekei lehetünk, és e csoda fölött való csodálkozás, ott halálos versengés váltja föl az örömet és a hálát. A testvérek ellenséggé lesznek, a szentek egymásra irigykedő, kicsinyes lelkű ranghajhászókká válnak. S ha van tragédiája az anyaszentegyháznak, akkor ez a tragédiája.

A Lélek az Atya szeretetét is megosztja velünk. A világtörténelem tanulsága az, hogy minden ember alkotta közösségen eluralkodik a versengés. Így van ez Ádám és Éva óta, így van ez Káin és Ábel óta. Bűnbeesése óta megosztott az ember, azóta farkasa ember az embernek. Azóta nem tudnak népek népekkel, országok országokkal, nemzetségek nemzetségekkel, családok családokkal egyességre jutni. Nagyon istenkedni kell annak, aki azt mondja, hogy majd ő egyesít. És nagyon nagy alázat kell ahhoz, hogy Istentől tudjuk kérni, hogy egyesítsen, mert csak ő teheti meg. Kétszáz esztendővel ezelőtt a francia forradalom zászlójára azt írták: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség! De mit hozott az elmúlt kétszáz esztendő? Börtönöket, még nagyobb egyenlőtlensé-

geket, testvérgyilkosságokat, megbélyegzéseket, vallás, nem, faj, felekezet szerint. Mert Isten szeretete nélkül a szabadság rabság, az egyenlőség egyenlőtlenség, és a testvériség véres és gyilkos vetekedés.

Ha nem az elfogyhatatlanon osztozunk, ha nem a kimeríthetetlenből merítünk – és egyedül csak az Isten szeretete elfogyhatatlan és kimeríthetetlen –, ha nem osztozók vagyunk, hanem csak osztozkodók, vajon lehetséges-e testvériség? Lehetséges-e ott szabadság? Lehetséges-e ott egyenlőség? Íme, a Lélek nagy titka és nagy ajándéka, hogy bevon bennünket az isteni életbe, Isten szeretet-életébe, és nem kell szorongva néznünk, kinek jutott több, miáltal nekem kevesebb maradt, ki ért előbb oda, miközben én később jöttem. Isten szeretete csak megosztható, de nem szétosztható. A Lélek von be bennünket abba, amiből mi kizártuk magunkat. A Lélek részesít abban, amitől mi megfosztottuk magunkat.

A Lélek megosztja velünk önmaga közösségét is. A Filippi levélben így magyarázza az apostol a Szentlélek közösségét: Krisztus intése, a szeretet vigasztalása, a szív és a könyörületesség. Valóban, ezek azok, amiket azonnal megélünk, megtapasztalunk: a Lélek közössége közösségteremtés, közlés, megosztás, a szó legigazabb értelmében kommunikáció és komunió – közlés és közösség. Mélyebb értelmében a kifejezésnek: a Lélek közössége nemcsak az egymással való lelki közösségünket, hanem a Szentlélek szentháromságos közösségét is jelenti az Atyával és a Fiúval. A Lélek is-

HA NEM OSZTOZÓK
VAGYUNK, HANEM CSAK
OSZTOZKODÓK, VAJON
LEHETSÉGES-E
TESTVÉRISÉG?

teni közösségbe von be bennünket, Isten erőiben, kegyelmében, Isten életvalóságában részesedünk. Ha fogy az erőnk, fohászkodjunk a Lélekért, Isten erőiért. Ha fogy az életünkben az áldott kegyelem, hívjuk a Lelket, mert ő Isten kegyelmét hozza. Ha úgy érezzük, magunkra maradunk, mondjuk a prófétával együtt: „jöjj, Lélek, a négy szelek felől”, és közösséget kapunk általa.

Amikor a Lélek közösségében részesedünk, akkor a teljesség felé fordul az életünk. Amikor emberi módon teszünk közössé valamit, akkor felosztjuk egymás között, nem végtelenül, hanem véges szám szerint, mert végesek a lehetőségeink. A végest fel lehet osztani. A Lélek közösségében azonban nem a sokból jut egy kevés. Nem úgy viszonyul Isten és ember egymáshoz, hogy az embernek kevés van, az Istennek meg több van, hiszen azért Isten ő, és akkor kipótolja az Isten az én kevesemet, gyenge erőmet, képtelenségemet, alkalmatlanságomat, vigasztalhatatlanságomat, betegségemet. Ad még valamit Isten a sokból, mert hiszen ő megteheti. Így egymástól szoktunk kérni. A Lélek viszont az isteni *mindenbe* von be bennünket. Az isteni mindenhatóságba, az isteni mindenütt jelenlétbe, az isteni mindentudásba, más szóval az isteni totalitásba, az isteni teljességbe. A minden pedig mindig több, mint a sok. Ez a Lélek közössége.

Pünkösöd közösségteremtő és közösségteremtő csoda. Íme, milyen megosztottak vagyunk az országban, családjunkban és gyakran a gyülekezetben is sokszor. Könyörödjünk mindany-

A MINDEN PEDIG MINDIG
TÖBB, MINT A SOK. EZ A
LÉLEK KÖZÖSSÉGE

nyian a teremtő Szentlélekhez: Veni Creator Spiritus Sanctus! Jövel Teremtő Szentlélek! Add nekünk Isten áldó, megkegyelmező, meggazdagító, mindent adó és mindenbe bevonó közösségét!

Tartalom

Isten, törvény, ember, világ	7
Megismerhető-e Isten?	14
Az Istenről szóló beszéd	20
Istentapasztalatok	25
Az imádság mint istentapasztalat	32
A lélek éjsötétje	37
A síró király	41
Megszabadít a halálból	49
Vigasztalás a halál ellen	55
Egyedül hit által	57
Az akarat	62
Ítélet és szentség	70
A szeretet teljes és tökéletes	78
Bátran	83
Az irgalmasság iskolája	89
Igaz tanúság	94
Apák és fiak	99
Tanítható-e a hit?	109
Hit és haza	114
(a város)	116
(maradandóság)	117
(jövendő)	118
(zarándokok)	120
Kié az ország?	123
Egyházi személyek átvilágítása	130
Erőszak és a történelmi emlékezet	138

Kultuszhamisító politika	144
Az ígéret hatalma	150
A szó hatalma	155
A méltóság kísértése	162
Amikor király lesz a király	170
Krisztus király	175
A nyelv	183
A nyelv mint eszköz	186
A nyelv mint hatalom	188
A nyelv mint titok	195
A minősített idő	201
A hetedik nap	209
Isten világosság!	215
Mind Bethlehemig!	221
Ki vagyok én?	225
Élő tanúság	231
Agónia és töredelem	238
Elmélkedés húsvét ünnepére	246
(szem)	246
(fül)	247
(szív)	248
(rest szív)	248
(amit Isten elkészített)	249
(fölgerjedd szív)	251
Gondolatok áldozócsüdtörtökről	251
A Szentlélek közössége	254

Felelős kiadó Visky András
Felelős szerkesztő Bálint Ágnes
Műszaki vezető Lőrincz Előd
Borítóterv és tipográfia Koinónia Design®

Kiadja

CE Koinónia Kiadó, Kolozsvár

Levél- és rendelési cím
RO-3400 Cluj, Str. Paris 15.
Tel/Fax: 00-40-264-450119
E-mail: koinonia@mail.dntcj.ro
www.koinonia.ro

ISBN 973 8022 65 7

